

בקיאות כהלכה

לשון הנמרא וביאורה

ועד ההלכה

על מסכת

סוכה

תפילה בכניסתו לבית המדרש

יהי רצון מלפניך ה' אלוהי ואלוהי אבותי, שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי. ולא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור, ולא על אסור מותר, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. פי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

תפילה ליציאתו מבית המדרש

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלוהי אבותי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים. אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אנו רצים והם רצים, אנו רצים לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת, שנאמר: ואתה אלהים תורדם לבאר שחת, אנשי דמי ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך.

בקיאות כהלכה על מסכתות הש"ס

המעלות שבהיבור זה

- ❖ לשון הגמרא (השמטות קלות).
- ❖ רש"י ותוספות מתומצתים בסוגרים סמוך לגמרא, מועיל מאוד לשינון מהיר.
- ❖ קטעי קישור קצרים למען ירוץ הקורא.
- ❖ ביאורי ראשונים ואחרונים להבנת העניין.
- ❖ פסקי הרמב"ם והש"ע, ונימוקי הפסיקה בסוף כל סוגיא.
- ❖ ביאורי אחרונים על הש"ע בקצרה.
- ❖ ביאורים נפלאים על חלק מאגדות חז"ל.
- ❖ הרחבה בנושאים שכיחים.

השתדלתי בעזה"י שהדברים שנכתבו יהיו מתוקנים, אך כבר ידוע מאמר החכם
"כשם שאי אפשר לבר בלי תבן, כך אי אפשר לספר בלי שגיאות"
לכן אבקש מהלומדים שאם ימצאו טעויות, יועילו בטובם להודיעני
שאוכל לתקנם במהדורה הבאה.

ניתן להשיג ספר זה, ואי"ה ספרים על מסכתות אחרות, בכריכה רכה צבעונית,
בטלפון 053-3139254 , 054-8439280/1

כל המעוניין להשתתף בזיכוי הרבים, ולסייע בהפצה של סדרת הספרים
'בקיאות כהלכה', תע"ב. ניתן להקדיש לברכה, להצלחה, ולעילוי נשמת.

הקדמה

ישתבחה הבורא ויתפארה היוצרה, שזיכני להוציא לאור עולם חיבור זה, שהלומד בו בעזה"י ימצא בו תועלת בכמה עניינים. לאחר שהלומד למד את דפי הגמרא במקורם, יוכל ע"י חיבור זה לשנן את המסכת ביתר קלות, מטעם שעיקר דברי רש"י והתוספות הובאו בצמוד לגמרא, דבר שמקל מאוד שהחזרה תהיה קולחת וזורמת, כיון שהקורא קורא הכל ברצף אחד, כך שהמחשבה אינה מתנתקת, וכן הוספתי מילות קישור למען ירוץ הקורא. וביתר הבנה, שכן השתדלתי לבאר דברי התוספות, וכן קטעים קשים, בלשון שתהיה יותר קלה לקורא. וכן הבאתי מקצת מדברי קודשם של רבותינו הראשונים והאחרונים להשלמת ההבנה, הן בדברי הגמ', והן בדברי רש"י והתוס'.

אמנם עיקר העניין שבעבורו נכתב חיבור זה, הוא כדי להביא בסוף כל סוגיא את פסקי הש"ע או את פסקי הרמב"ם (באופן שש"ע לא כתב בזה) היוצאים מסוגיית הגמ', וכן השתדלתי לבאר כיצד פסקם נובע מתוך הסוגיא (אא"כ הדבר ברור מאליו), וכן הבאתי גם כן הערות נצרכות באחרונים, כך שהיון מהביאור הנרחב על הגמרא, יקבל הלומד מטען של הלכות, שבודאי יומטעו אצלו, כיון שלימוד הסוגיא קדם להם. ואף שאין די בזה לקבל דברים מוגמרים, לא בגמ', ולא בהלכה, מ"מ הלומד יקבל בקיאות טובה במסכת הנלמדת ובהלכות היוצאים ממנה, וגם המעוניין להשלים הדברים יוכל להיעזר בחיבור זה.

השתדלתי, שהדברים שנכתבו יהיו מתוקנים, אמנם כיון שהמלאכה הייתה רבה, הן בכיבור הגמ', והן בפסקי ההלכה, חושש אני פן ח"ו נפלה תקלה תחת ידי. לכן, מגלה אני דעתי שאין לסמוך על שום דבר שנכתב, וק"ו שאין לסמוך על הלכות שנכתבו, אלא המעיין יראה הדברים במקורם, ואדרבה, אשמה להיעזר בלומדים שיעמידוני על שגיאותיי.

רואה אני צורך בכותבי הקדמה זו, לחזק, שאין לזנוח את לימוד הבקיאות, וראיתי בשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' קנו) שכתב דברים נפלאים בעניין זה, וזה חלק מדבריו 'ומה שהביא בשם הגאון מוהרי"ז סאלאווייציק אבדק"ק בריסק שלמד כל הש"ס כולו קודם שמיילא שש עשרה שנה, ושאלו מאביו וצוק"ל מרן הגר"ח שזה נגד שיטתו ודרכו שצריך להתעמק בתורה, ולא ללמוד בשטחיות לבקיאות, והשיב שקודם שיודעים כל הש"ס כולו, אין הפלפול שמפלפלין אלא פלפול של חבל, הנה הדברים ידועים והוא באמת גמרא מפורשת במס' ע"ג, ועיין רש"י שם, וכ"כ הגר"א ז"ל, וכבר הארכתני בזה בכמה מקומות, וודאי מרן הגר"ח לא יחלוק על גמ' מפורשת ח"ו, ועל כל הראשונים ואחרונים, וגם אני שמעתי שלעת שהשתדך הגרי"ז וצוק"ל התפאר עליו אביו הגר"ח וצוק"ל שיודע ש"ס עם פרש"י עכ"פ, אין צריך ראיה שכל התורה נתנה לנו מסיני, ולא רק כמה דפין מאיזה מסכתות ח"ו ודי בזה' עכ"ל.

במעמד זה, ברצוני להודות ולברך למורי ורבותי שהדריכוני עד הלום, וכן לכל התומכים והמסייעים, ובפרט לרבנים, הרב אורן נזרית שליט"א מקים עולה של תורה בעיר האבות, שמשחר נעורי נטע בי אהבת תורה ויר"ש. לראש ישיבת 'קריית מלאכי' הרב יהודה עמית שליט"א ולרכני הישיבה היקרים. לראש כולל 'אורך ואמתך' הרב מאיר חדד שליט"א, שאני לומד תחת הסותו כבר

חמש עשרה שנה, שדאג ודואג לכל מחסורנו. לרב ישראל דויטש שליט"א מקים עולה של תורה בשכונת רמות בירושלים בביהמ"ד 'מניין אברכים' שם אני מסתופף בשאר הזמנים. יה"ר שהקב"ה ימלא משאלות ליבם לטובה לעבודתו יתברך, ויזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה לתפארת ישראל מתוך נחת ושלוחה, וירונו נחת מכל יוצאי חלציהם.

וכן להודות להורי היקרים מר אבי עזרא, ומרת אמי אסתר, ולהמותי מרת נעימה, הי"ו, אשר עמדו ועומדים לצידנו בכל עניין, יה"ר שהקב"ה יתמיד בריאותם, ויזכר ה' לנחת רוח מכל יוצאי חלציהם. וכן להנציח את זכרו של מר חמי ז"ל ר' מרדכי שרגא שכל ימיו תמך ועזר שנזכה להיות שקועים בעמלה של תורה, תנצב"ה.

ועל כולם לברך לאשתי מרת רחל שתחיה, אשר לרוב מסירותה והשגחתה בטיפול הילדים אשר הנן ה' אותנו, והשגחתה על צרכי הבית, זיכני ה' והביאני עד הלום. יה"ר שנזכה לראות את כל ילדנו גדולים בתורה ויר"ש, ומקדשי שמו ברבים, ולא תמוש התורה מפנינו, ומפי זרענו עד עולם.

אסיים בהודאה להקב"ה, שזיכני להסתופף באוהלה של תורה, וגומל עמי חסדים טובים בכל רגע. מודה אני לו בכל ליבי על העבר, ומתחנן על העתיד, אנא ה', תזכני בתוך כלל עמך בית ישראל, לעבוד אותך באמתיות, באמונה, ללמוד תורתך, ולשמור מצוותיך, ויה"ר שנזכה בקרוב לביאת משיח צדקנו, ובניין בית מקדשנו ותפארתנו אכי"ר.

חותם לכבוד התורה ולומדיה

פעיה"ק ירושלים א' דר"ח כסלו תש"פ

שמואל כהן – זדה

מקרא

כדי שהקורא יפיק את מירב התועלת מהיבור זה, אציג לפני הקורא את דרך עבודתנו בחיבור זה. דברי רש"י לפעמים בשלמותם, לפעמים בקוצר, הובאו בסוגרים עגולות או מרובעות בגודל אותיות זהה לדברי הגמ', וכן לפעמים באותיות קטנות יותר (לפעמים מילות קישור, וביאורים שנכתבו על ידי הובאו ג"כ באותיות קטנות, הקורא יזהה לפי הלשון והסגנון, אם אלו דברי רש"י או דברי). דברי התוספות, ביאורים של הראשונים והאחרונים, הובאו בכתב מוקטן, וציינו בתחילת דבריהם את שם המפרש.

בסוף כל פוגיא אם יש פסקים של הש"ע הבאנו אותם, ואם ש"ע לא דיבר בזה הבאנו את פסקי הרמב"ם, והשתדלנו להסביר את טעם הפסק (אם הדבר איננו מובן מאליו). קורא שלעת עתה איננו מעוניין ללמוד את פסקי הרמב"ם והש"ע יכול לדלג לתחילת הפסקה הבאה, וכן אם אינו מעוניין לראות את דברי התוס', או שאר ראשונים ואחרונים, ידלג לסוף הסוגריים.

מעברי עמודים מסומן בצללית כך [דף ב ע"א], וכן בראש כל עמוד בצד שמאל הבאנו את הדף בו אוהזים. שיש מספר תירוצים מרוחקים זה מזה, או שלא ברור כל כך שזה תרוץ נוסף, גם אותם סימנתי בצללית אמנם יותר בהירה [כך]. יה"ר מלפניו יתברך שתהיה תועלת גדולה ללומדים בחיבור זה, והיה זה שכרי.

ספר זה נתרם לעילוי נשמת

יהודה בן עזרא ורבקה
נלב"ע כב' טבת

בימוני בת רחל
נלב"ע יח' סיון תשמ"ז

עזרא בן פנחס ואלמם
נלב"ע כו' שבט

אברהם בן משה ורבקה
נלב"ע ד' חשוון תש"ם

שרה בת יחזקאל ושמחה
נלב"ע טו' תמוז תשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה

לזכרון עולם

בהיכל ה'

לע"נ מר חמי איש החסד בהצנע

ר' מרדכי

בן חיים ושרה שרגא

נלב"ע ז"ך מר חשון תשע"ו

ת.נ.צ.ב.ה

שיעורה מסיני) תני פסולה [פירש רש"י שייך למיתני בה לשון פסול, כלומר לא נעשית כתורה וכהלכה. והתוספות פירשו אם היה שונה התנא לשון 'מעט' יש להושיע שמוא יטעה אדם לומר שלא נאמר דין 'מעט' אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשרה אף בלא מעוט, ויבואו לידי איסור תורה, לכן נקט לשון 'פסול' למרות שאינו לשון מעליא. אבל במבוי דרבנן לא חשו חכמים שמוא יטעה, ולכן נקט התנא לשון 'מעט' שהיא לישנא מעליא כדאשכחן בפסחים (ג.) שיעיקם הכתוב כמה אותיות שלא להוציא דבר מגונה מפיו (אף שנלחא בתוס') שיש עוד תירוץ, המהר"ם הסביר שבתוס' לעירובין משמע להושיע תירוץ אחד). עוד הקשו התוס' שבשבת (כב.) אמרינן נר הנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, והרי הנוכה מדרבנן, א"כ היה לו לנקוט לשון 'מעט'?

ותירצו ב' תירוצים א. כיון ששנה 'כסוכה' נקט פסולה. ב. אי הוה תני 'מעט', הוה משמע כמות שהיתה מדלקת ישפילנה וזה אינו למאן דאמר הדלקה עושה מצוה, ואפי' למ"ד הנחה עושה מצוה חיישינן דהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה, כדאמרינן גבי הדליקה בפנים והניחה בחוץ] מבוי דרבנן (דמדאורייתא סגי ליה בשלש מחיצות, ואינו צריך לקורה זו אלא מדרבנן) תני תקנתא (דלא שייך למתני בה לשון פסול, דמאן פסלה קודם שנשנית משנה זו, הרי היא תחלת הוראתו ומצותו) ואיבעית אימא בדאורייתא נמי תני תקנתא (שייך למימר תקנתא), מיהו, סוכה דנפישין מיליה (ואין דומין תקנותיהן זו לזו, וצריך לשנות הלשון לכל תקנה ותקנה. כגון, בגבוהה ימעט, וכשאינה גבוהה יגביה) פסיק ותני פסולה [דמצי למיכללינהו לכולהו בהך פסולה, דקיימא לך (פסחים ג) ישנה אדם לתלמידו דרך קצרת] מבוי דלא נפיש מיליה (באותה משנה) תני תקנתא.

מנא הני מילי (שסוכה מעל כ' אמה פסולה)? אמר רבה דאמר קרא למען ידעו דרתיכם כי בספות הושבתי את בני ישראל (עשה סוכה שישבתה ניכרת לך ואף על גב דאין יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כבוד, מיהו דרשינן ליה לדרשה) עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלמא בה עינא (שאינו רואה את הסכך, וסוכה היינו סכך, כשמה) [בהמשך הגמ' מבואר שלדעת רבה אם הדפנות מגיעות

פרק סוכה

[דף ב ע"א] משנה סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה טפחים, ושאיין לה שלש דפנות, ושחמתה מרובה מצלתה (הסביר רש"י המועט במל ברוב, והרי הוא כמי שאינו. כתב הר"ן לא לכה לומר שהסכך המועט יהא בטל לגמרי כרוכ המגולה ויהא כאילו אין עס סכך כלל, שהרי מצוה צדק כב. שהמקנה כאן מדברת על ריפת הסוכה, אבל למעלה גם אם הסכך והאזיר שוין פסול, וא"כ אין כאן רוב שיצטל את המיעוט, אלא הכוונה לכל על תחתית הסוכה שהיא בטל לגבי החמה המרובה. ציאר ההקילות יעקב שאין זה לין ציטול כרוכ הרגיל, הנהגה במקום שהאזיקור וההיתר מעורבים זה בזה ולא ניכר מהו המותר ומהו האסור, שהרי הכל והאזיר אינם מעורבים זה בזה, אלא ניכרים כל אחד בפני עצמו. אלא זהו לין 'רוכ ככולו', שאם רוכו של הגג אינו מקורה, נחשב הדבר כאילו טולו פרוץ) פסולה.

תנן התם מבוי (שהוא נתום משלש צדדין, לפי שאין לו מחיצה רביעית, וקרוב הוא להיות דומה לרשות הרבים הצריכו היכר בראשו הפתוח לרשות הרבים, או להי זקוף, או קורה מכותל לכותל) שהוא גבוה (הקורה) מעשרים אמה ימעט (ישפיל). הקשה הפני יהושע מה החידוש במבוי שמועיל למעט את גובהו, הרי ודאי מועילה השפלת הקורה, שהרי עתה יש היכר לבני המבוי ומתריץ שהחידוש הוא, שאפילו אם ימעט את הגובה רק בפתח המבוי, מתחת הקורה, וכגון שבנה מדריגה מתחתיה, והיא ניכרת רק לעומדים עליה, ואילו לגבי כל בני המבוי הנמצאים בתוך המבוי עדיין נראית הקורה שהיא גבוהה מעשרים אמה, בכל זאת הקורה כשרה. אך מקשה הפני יהושע, אם כן, יתכן שלכן לא נקט התנא לשון 'מעט' בסוכה, כיון שאין בזה חידוש, שהרי בסוכה ודאי מועילה הגבהת קרקעית הסוכה, שהרי צריך למעט את גובהה של הסוכה בכל שטח הסוכה. וכתב ישב שאף בסוכה יש חידוש בכך שמועיל להגביה את קרקעית הסוכה כדי להכשירה, שהרי בשעה שעשה את הסוכה בגובה שלמעלה מעשרים אמה, הוא לא נתן עליה את הסכך בהכשר, ואעפ"כ, כאשר הוא ממעט את הגובה, אין הסכך פסול משום 'תעשה ולא מן העשוי') רבי יהודה אומר אינו צריך.

מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה, ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא (לא אמר פסול, אלא ימעט)? סוכה (דעשרים אמה דילה ילפינן מ...) דאורייתא (דקודם שנשנית המשנה נאמרה

עראי. עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה (צריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבועין, שלא תפול) אין אדם עושה דירתו עראי, אלא דירת קבע (הקשה השפת אמת לכאורה מבואר בדברי הגמרא, שאם יעשה סוכתו עראי מעל עשרים אמה היא תיפול מיד. ויש לתמוה על זה קצת מלשון הגמ' בהמשך, כי עביד ליה דירת עראי, נמי, לא נפיק, ומשמע, שאפשר לעשותה עראי, אלא שאם יעשה כן לא יצא ידי חובתו. כתב הריטב"א שודאי יכול לעשות סוכתו עראי גם בגובה עשרים אמה ויותר, אלא שאין דרך לעשות כן, והעושה כן בטלה דעתו אצל כל אדם). אמר ליה אבבי אלא מעתה, עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן הכי נמי דלא הוי סוכה? אמר ליה, הכי קאמינא לך עד עשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת עראי, כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק (דודאי יש בכלל קבע עראי, והרי עשה כתורה, ועל כרחק לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור, לתת לך שיעור בגובהה, שתהא יכולה לעמוד על ידי יתירות עראי) למעלה מעשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת קבע, כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק ומקשים התוס' וא"כ שצריך רק שתהא ראויה לעשותה עראי, ואם עושה אותה קבע שפ"ד, א"כ אמאי אמר (תענית ב.) גשמים סימן קללה בהג', והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה, ואפילו תימצי לומר דאסור משום גזרת תקרה מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה? ותירצו שכל שהגמ' אמרה אפשר לעשותו קבע זה רק בדפנות, מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא נכשרת אלא ארעי (כתב המ"ב סי' תרל"ג סק"ג) 'בלמטה מעשרים ועשה הדפנות חזקים כענין בית כשר שהרי אפשר היה לו לעשותה ארעי, ולא הקפיד רחמנא לאלא הכי דמוכרח הוא לעשותה קבע כמו בלמעלה מכו'. וכתב שער האיון וכתבו התוספות והר"ן לכל זה בדפנות, אבל בסכך, שצריך הסוכה על סם הסכך, לא מתקשרא מן התורה עד לענין לה ארעי, דהיינו, שלא יקבע הנסרים של הסכך במסמרים. אמנם המ"ב סי' תרכ"ט סקל"ו הביא דברי הבית יוסף בשם תרומת הדשן שאם חיבר את הסכך במסמרים לכשר. וכתב שו"ת שצט הלוי ח"י סי' נ"ג שהמהרש"ק והבית יצחק סמכו על הוראת תרומת הדשן כנגד התוס', כיון שג' גאוני עולם והם הבית יוסף מג"א והב"ח הביאוהו, אמנם יש בעיה אחרת של מעמיד בדבר המקבל טומאה. לענין לקשור את הסכך בחבל שאינו מקבל טומאה (אלצ"ל להתוס') הובא בהערה 4 במ"ב לרש"י סימן תרל"ג לכתבו הגר"ק ושצט הלוי שאין צוה חשך משום דירת

לסכך גם ת"ק מכשיר סוכה מעל כ' אמה, דכיון שהדפנות מגיעות לסכך שלמא עינה (כתבו התוס' ולא דמי לנר הנוכה וקורת מבוי דלא חשיב היכר למעלה מעשרים אף על פי שהקורה על גבי כתלים, דהתם קורה טפה לא שליט בה עינא כמו בסוכה דרחבה טובא) וכ"ד רבי יאשיה משמו של רב].

רבי זירא אמר מהכא וּמִכָּה תִּהְיֶה לְצִלְיֹמָם מִתְּרַב (משמע אין סכך אלא העשוי לצל) עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה, אלא בצל דפנות (שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות, ואין צריך סכך). אמר ליה אבבי אלא מעתה, העושה סוכתו בעשתרות קרנים (שני הרים גדולים, והשפלה ביניהם, ומתוך גובה ההרים אין המה זורחת שם בשפלה) הכי נמי דלא הוי סוכה? אמר ליה התם, דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה, הכא דל דפנות ליכא צל סוכה (שחמה באה מתחתיה, נמצא שמה בטל הקשה הר"ן למעמו של רבי זירא, שסוכה גבוהה פסולה משום שהנמצא בתוכה יושב בצל הדפנות, היאך נכשיר סוכה קטנה שאין בה אלא ז' טפחים על ז' טפחים, הרי ודאי אפילו אם היא פחותה מעשרים אמה מצלים הדפנות בסוכה, ואין הצל בא מהסכך? ומתריץ הר"ן קים להו לרבנן, שאם אין הסוכה גבוהה עשרים אמה, גם הסכך מגין מעט וממעט את החום) [בהמשך הגמ' מבואר שלדעה זו אם רוחב הסוכה יותר מד' על ד' אמות גם ת"ק מכשיר סוכה מעל כ' אמה, דכיון שהיא רחבה שיעור זה יש צל מהסכך, הקשו התוס' ותימה וכי נכשיר ברחבה משהו יתר מד' אמות אם היתה גבוהה מעשרים אפילו הרבה, הא ודאי אין כאן צל סוכה ותירצו ב' תרוצים א. שצריך שיהיה הרוחב לפי הגובה לפי חשבון ד' אמות לעשרים אמה גובה. ב. קים להו לרבנן דאפילו בגובה אלף אי אפשר שלא יהא כאן צל סכך פורתא אם היתה רחבה יותר מד' אמות] וכ"ד רב הונא משמו של רב.

ורבא אמר מהכא בסכת תשבו שבעת ימים (סוכה של שבעה ותו לא, דהיינו עראי, ודייה במחיצות קלות מבאר הריטב"א כיון שלא אמרה התורה 'תשבו שבעת ימים בסוכות', אלא אמרה 'בסוכות תשבו שבעת ימים', משמע, שצריך לעשותה ראויה לישיבת שבעת ימים בלבד, דהיינו עראי) אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת

שבעה בנים הוו לה, ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים. למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים? הכי קאמר להו (ר' יהודה) כי תאמרו בנים קטנים היו, וקטנים פטורין מן הסוכה, כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוו בהו חד שאינו צריך לאמו [אמרין] (כה). דחייב להנכו במצות סוכה לכאורה מבואר מסוגייתנו שחייב להנך קמן באופן הראוי על פי דין, שעל כן הוכיח רבי יהודה מסוכתה של הילני המלכה שכשרה היא, אף שהיתה גבוהה מעשרים אמה וכלי תימרו קמן שאינו צריך לאמו מדרבנן הוא דמייחייב (כדי שיהא מחונך ורגיל למצות) ואיהי בדרבנן לא משגחה, ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים והתוספות ישנים (יומא פב). הקשו, הא דאמרין קמן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו, מדוע אין בית דין מצווין להפרישו לכל הפחות מדין מצוות חינוך? ותירצו, דחינוך לא שייך אלא באב, ולא בשאר אדם. ומשמע, שאין חיוב על האם להנך את בנה במצוות, אלא על האב. וכתבו עוד ומעשה דהילני המלכה, שישבה היא ושבעת בניה בסוכה, אף שאין האם מצווה בחינוך בניה, שמא היה להם אב והנכם בכך. ואפילו לא היה להם אב, היא היתה מחנכתם למצוה בעלמא אף שלא היתה מהוייבת בכך מעיקר הדין. הקשה רעקיא לכאורה בסוגייתנו מבואר שלא כדבריהם, שהרי הגמרא דנה, זכי תימא קמן שאין צריך לאימו מדרבנן הוא דמייחייב, והיא בדרבנן לא אשגחא. ומבואר, שהיתה חייבת להנכם מדרבנן.

בשלמא למאן דאמר בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת (רבנן ור' יהודה) דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך [דף ג ע"א] משום אזירא, אלא למאן דאמר בסוכה קטנה מחלוקת (אבל בגדולה אפילו רבנן מודו) וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה (והלא נערוטיה ומשרתיה מסובים עמה)? אמר רבה בר רב אדא לא נצרכה אלא לסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות. וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות? אמר רב אשי לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה (סוכה גדולה לכני מסיבתה, וקיטוניות קטנה בתוכה לצניעות, והיא בקיטוניות יתבא, ואף על גב דפסולה לא איכפת לך, דאשה פטורה מן הסוכה) רבנן סברי בניה בסוכה מעליא הוו

קבע כיון שאין לך לזנות בית ע"י קטורה בחוטים אמנם הגריס"א ש"ס לקוסרו בלופן רפוי או ע"י עניבה, או ע"י כריכה מחשק של קבע).

[דף ב ע"ב] כולהו (ר' זירא ורבה) כרבה לא אמרי (דיליף מלמען ידעו, שצריך לדעת שיושב בסוכה) ההוא (לאו בדיעה דישבת סוכה קא אמר, אלא) ידיעה לדורות היא (שידעו דורות הבאין היקף סוכות ענני כבוד הנעשה לאבות). (רבה ורבה) כרבי זירא (שצריך שישב בצל הסכך, ולא בצל דפנות) נמו לא אמרי, ההוא (הפסוק יסכה תהיה לצל, שממנו למד דין זה) לימות המשיח הוא דכתיב (אותם סוכות יהיו לצל לעונג ולמסתור, אבל סוכת מצוה אינה לצל) ורבי זירא, אם כן (דהוי רק לימות משיח) לימא קרא והפה תהיה לצל יומם, ומאי ומכה תהיה לצל יומם, שמעת מינה תרתי (דאין שם סוכה אלא העשויה לצל, דההיא דימות המשיח, משום דעשויה לצל קרויה סוכה). כרבא (סוכה צריכה להיות ארעי) נמו לא אמרי משום קושיא דאביי (דעשה מחיצות של ברזל, ושינויא לא משמע להו, הואיל וקרא לאו דוקא עראי נקט, לא ילפינן מיניה שיעורא).

כמאן אזלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחננו, אבל מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושולחננו אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה. כמאן? דלא כחד (כתבו תוס' ודברי רב חנן בר רבה צריכה טעמא יש מפרשים שאם אינה מחזקת ראשו ורובו ושולחננו, וגבוהה מעל כ' אמה הוה לול של תרנגולין ולכן ת"ק פוסלה, אבל גדולה יותר יצאה מכלל לול של תרנגולין להיקרות סוכה).

...מיתבי (על רב הונא ורב חנן בר רבא דס"ל שכל שנחלקו רבנן ור' יהודה זה בסוכה קטנה, אבל בגדולה גם רבנן מכשירים) סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה. אמר רבי יהודה מעשה בהילני המלכה בלוד, שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה דבר. אמרו לו משם ראייה, אשה היתה ופטורה מן הסוכה. אמר להן והלא

זוה, וכן ביאר התוס' לה"ק אלמנס הרי"ף ביאר שזין בסוכה גדולה זין בסוכה קטנה הטעם הוא שמהל יימקד. מיהו שמעתין דהתם תימה היכי דייק מינה דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום דראיה דמייתי בעשה כב"ה מיירי, ועוד וכי צריך ראייה על זה היכא דהלכה כב"ה שאם עשה כב"ש לא עשה ולא כלום. וצ"ל דאיצטריך התם לאיתויי היכא דב"ה מחמירים מדרבנן וב"ש מוקמי לה אדאורייתא ולא גזרינן, אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא כדאשכחן לב"ש היכא דיתיב אפיתחא דמטללתא דגזרי שמא ימשך אחר שולחנו וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימך דאפי' מדאורייתא לא קיים, ומדבית שמאי נשמע לב"ה).

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ממאי דבית שמאי ובית הלל בסוכה קטנה פליגי, דלמא בסוכה גדולה פליגי, וכגון דיתיב אפומא דמטללתא (פתח הסוכה) ושולחנו בתוך הבית. דבית שמאי סברי גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו, ובית הלל סברי לא גזרינן. ודיקא נמי, דקתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ואם איתא (דבשיעור סוכה קטנה פליגי) מחוקת ואינה מחוקת מיבעי ליה.

ובסוכה קטנה לא פליגי, והתניא מחוקת ראשו ורובו ושולחנו כשרה, רבי אומר עד שיהא בה ארבע אמות על ארבע אמות. ותניא אידך, רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, וחכמים אומרים אפילו אינה מחוקת אלא ראשו ורובו כשרה, ואילו שולחנו לא קתני. קשיין אהדדי' אלא לאו שמע מינה הא בית שמאי, הא בית הלל. אומר מר זוטרא מתניתין נמי דיקא, מדקתני בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ואם איתא (דבסוכה גדולה פליגי) בית שמאי אומרים לא יצא ובית הלל אומרים יצא מיבעי ליה (ולא יתכן לשנות לשון פסול והכשר, שהרי הסוכה עצמה ודאי כשרה). ואלא קשיא מי שהיה (שמוכה שמדבר בסוכה גדולה)? לעולם בתרתי פליגי, פליגי בסוכה קטנה, ופליגי בסוכה גדולה, וחסורי מיחסרא והכי קתני, מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי אומרים לא יצא, ובית הלל אומרים יצא. ושאינה מחוקת אלא כדי

יתבי, ואיהי יתבה בקיטוניות משום צניעותא, ומשום הכי לא אמרי לה דבר, ורבי יהודה סבר בניה גבה הווי יתבי, ואפילו הכי לא אמרי לה דבר. פסק הש"ע סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה, בין שמחיצות מניעות לסכך בין שאינן מניעות או"ח (תרל"ג, א). כתב ב"י וכתבו הרי"ף והרא"ש שיש פוסקים כרבה (הביא הרא"ש מעמם שבבל דבריו עושה כרב כדאיתא שבת כב). והם דחו דבריהם והעלו דהלכה כרבה וכתב הרי"ף שהוא בתראה, וכ"ד הרמב"ם.

אמר רב שמואל בר יצחק הלכה, צריכה שתהא מחוקת ראשו ורובו ושולחנו. אמר ליה רבי אבא כמאן כבית שמאי [דאי כבית הלל לא בעי שולחנו, כדלקמן (סוכה כה)]? אמר ליה אלא כמאן (כן הוי כב"ש). איבא דאמרי אמר רבי אבא דאמר לך מני, אמר ליה בית שמאי היא, ולא תזוו מינה (כתבו התוס' בסדר רב עמרם פסק בששה מקומות הלכה כב"ש. א. סוכה צריכה שתהא מחוקת ראשו ורובו ושולחנו. ב. במנחות (מ). בגד פשתן ב"ש פותרין מציצית (לפי ר"י) מטעם שהם לא לורקס סמוכים להתיך כללום צלילת לפי תוס' מלאו' לורקס סמוכים, לאל מלכנן פוטרים ממנה טעמים כגון גזירה משום כסות לילה או שמהל יקלע). ג. (שם) כמה חומין הוא נותן ב"ש אמרי ד' ובה"א ג'. ד. (שם) כמה אצבעות צריכים להיות החומים חוץ מהגדיל בית שמאי אומרים ד' ובה"א ג'. ה. ברכות (נא): בש"א מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים. ו. מי שאכל ושתה ולא בירך שצריך לחזור למקומו, דמייתי בגמרא עובדא דרבה בר בר חנה דאשכח יונה דדהבא, וחד תלמיד דעבד כב"ש ואשכח ארנאי, ואידך תלמיד דעבד כב"ה ואכליה אריה. עוד כתבו התוס', אין להקשות על מה שפסק הכא שצריך שתחזיק ראשו רובו ושולחנו, מהא דאמרינן בברכות (יא). דאמר רב יוסף עשה כדברי ב"ש (לקרוא ק"ש מוטה) לא עשה ולא כלום, ומייתי ראייה מההיא מילתא דסוכה מעשה ברבי יוחנן החורני שחלה וחלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקרו ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית אמרו לו זקני ב"ש א"כ היית נוהג כל ימך לא קיימת מצות סוכה כל ימך, ולכאו' מוכה שחלכה בסוכה כבית הלל ממה שהגמ' מוכיחה מר"א בן החורנית שעשה בק"ש כבית שמאי לא עשה ולא כלום (עפ"י מלאה כהן) דיש לומר שיש ראייה שבסוכה גדולה הלכה כב"ה שלא הוששים שמא ימשך אחר שולחנו, אבל לגבי שיעור סוכה קטנה, זוה הלכה כבית שמאי (לפי"ו) המחוקת בסוכה קטנה ובסוכה גדולה לא תקוים זה

ראשו ורובו בלבד, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. **פסק הש"ע א.** סוכה שאין בה שבעה על שבעה, פסולה, ולענין גודל, אין לה שיעור למעלה או"ה (תרלד,א). **פסקו הראשונים** כבית שמאי, כדאיתא להדיא בסוגיא. **הרא"ש והרי"ף הסבירו** שראשו רובו ושולחנו היינו ז' על ז', דנברא באמתא יתיב ושולחנו טפה כדאיתא בירושלמי (פ"ב ה"ח) **ב.** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנו הוין לסוכה ואכל, כאילו לא אכל בסוכה אפילו אם היא סוכה גדולה, גזירה שמא ימשך אחר שלחנו או"ה (תרלד,ד) **כתב הרי"ף** דהלכתא כבית שמאי בתרווייהו דהו טעמא הוא (הר"ן והריטב"א הסבירו בדעתו שהכונה שגם סוכה קטנה הטעם שמא ימשך וכיון דאיפסקא הלכתא כבית שמאי בסוכה קטנה ממילא משמע דהלכתא כוותייהו גם בסוכה גדולה נמי. **וכ"ד הרמב"ם** (הר"ן **הביא** שיש חולקין דנהי דבסוכה קטנה איפסקא הלכתא כבית שמאי, אבל בסוכה גדולה משמע דקיימא לן כבית הלל, דכיון דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה (ברכות לו וש"ג) לית לן למיקבע הלכה כבית שמאי אלא במאי דאיפסקא בהדיא הלכתא כוותייהו, **כ"ד הר"ה**, **והרי"ן גיאת, תוס' ד"ה אמר לך** **כתב ביאור** לדעת התוספות מן התורה לא יצא, כיון דרבנן גזרו ע"ז ואמרו כאלו לא קיים מצות סוכה, ולהר"ן וריטב"א לא יצא רק מדרבנן.

דף ג ע"ב (המשך הברייתא) **ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות** ודתנן (עירובין נז.) נותנין קרפף לשתי עיירות, אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים, עושה קרפף לשתייהן להיות אחת, שתי עיירות המובדלות זו מזו מאה ארבעים ואחת אמות ושליש, ויש באמצע בית, נמצא אותו בית בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים לשתייהן, נעשה אותו בית כעיבור להן, כאשה עוברת שכריסה בולטת, ומצטרפת להיות שתיהן כאחת, ללן באחת מהן שיהו שתיהן לו כארבע אמות, ומונה אלפים מחוצה להן, ואם יש בית פחות מארבע אמות אינו חשוב לצרפן) **[הטעם בנמו'** דאפילו כבורגנין (צריף שעושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לציידי עופות) **לא משוינן** ליה. בורגנין חזו למילתייהו **[ללינת לילה לאדם אחד** **כתב השפת אמת** שסוכת החג בחג מתעברת עם העיר, על אף שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים, כיון שראויה היא למצות סוכה, והוי כהוי למילתייהו. והוסיף עוד, דאף בלא טעם זה יש להחשיב את סוכת החג בחג כבית לענין שבת, דמינו דהוי דירה לענין סוכה, הוי דירה לענין שבת, כמבואר להלן ז.) **והאי לא** חזי למילתיה (דכל בית עשוי לדירת קבע תמיד, וזה אינו ראוי לכך **כ"פ הש"ע** או"ה (שצח,1)). **ואין** האחין והשותפין חולקין בו **[הגמ' מבארת** אין בו דין חלוקה כחצר **כ"פ הש"ע** חו"מ (קעב,ח) (ומהו דין חלוקה) דאמר רב הונא חצר לפי פתחיה מתחלקת (חצר שהיו בתים פתוחין לה, וחלוקה שני אחין ביניהם, זה נטל שלשה בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול, אם באו לחלק אוירא של חצר, זה שנטל שלשה בתים הקטנים נטל שלשה חלקים, כמנין שלשה פתחים, וזה נטל רביעי, לפי שהחצר עשוי ליציאה וביאה, שדרך החצר נכנסין ויוצאין מן הבתים לרשות הרבים, ומכניסין משאותיהן ופורקין לפני פתחיהם, לפיכך חצר

מאן תנא להא דת"ר בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזווה (הרמב"ם פוסק שאף אם יש בו שטח השווה לז' על ד' אמות חייב במזווה, **אמנם הרא"ש** חולק דבעינן בדווקא ד' על ד', והטעם שכן שאין אדם דר במקום צר כל כך **[הש"ע** יו"ד (רפוגי) פסק כהרמב"ם] **ומן המעקה** **[כ"פ הרמב"ם** רוצה (יא,א)] **ואינו מטמא בנגעים** **[כ"פ הרמב"ם** מ"ז (יד,1)] **ואינו נחלט בבתי ערי חומה** (אלא פודהו לעולם, ויוצא ביובל אם לא גאלו, כשאר קרקע בלא בנין) **[כ"פ הרמב"ם** שמיטה (יב,ב)] **ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה** **[כ"פ הרמב"ם** מלכים (ז,ה)] **(מי האיש אשר בנה בית חדש, בנמו' מבואר שהטעם בכל אלו** דבית כתיב בהו בכלהו, מזוזות ביתך, כי תבנה בית חדש, ובא אשר לו הבית, כי ימכור בית מושב, אשר בנה בית חדש) **ואין מערבין בו** [אשמעינן הכא דבית שאין בו ארבע על ארבע אין צריך ליתן את הפת **כ"פ הש"ע** או"ה (שסוג,1)] **ואין משתתפין בו** (אם בית קטן זה

עירוב (דלא חזי לדירה, שכל היוצא ונכנס עובר עליו) והדר שם אינו אוסר? אלא אימא עירובי חצרות בבית שבחצר (באחד הכתים שבה, ולאפוקי בית שבחצר אחרת, שאין מצרפן) ושיתופי מבואות בחצר שבמבוי (ולאפוקי חצר שבמבוי אחרת), והאי (בית שאין בו ד' על ד') לא גרע מחצר שבמבוי. **כ"פ הש"ע** או"ח (שפ"א).

(פיסקי שמועות הן של כל בני הישיבה שהיו במדרשו של רב אשי שסידרו הגמרא) היתה גבוהה מעשרים אמה ובא למעטה (למעט גובה הלחה מעשרים, ונותן בקרקעיתה להגביה) בכרים וכסתות לא הוי מיעוט (פירש רש"י שאין סופו להניח שם כל שבעה, מפני הפסד ממונו הסביר המאירי שהגשמים מצויים לבא ומפסידים אותם והוסיף דאף בכרים פחותים שדרך של בני אדם לבטלן בישיבה שם, אין להכשיר, היות ולא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים. אמנם הר"ן כתב טעם אחר מפני שמשתמש בהן תדיר) **[דף ד ע"א]** ואף על גב דבטלינהו לכולהו (לכל שבעה וכו' הר"ן והרא"ש. ומבאר הבי"ח שהראשונים למדו זאת מלשון הגמרא 'ואף על גב דבטלינהו לכולהו', ומשמע לכל שבעת ימי החג. אכן, דעת הריטב"א, וכן למד המ"מ בדעת הרמב"ם (פ"ד הל' יג) שהביטול אינו מועיל אלא אם יבטלם שם לעולם, לפי שלשון 'ביטול' משמע לעולם) משום דבטלה דעתו אצל כל אדם (ואין ביטולו ביטול).

תבן ובטלו (פירש רש"י בפיו, לשבעה. מבואר מדבריו שצריך לבטלו בפיו דוקא. ולפי זה, תבן ואין עתיד לפנותו, היינו, שלא ביטלו בפה, אלא במחשבה בעלמא. והקשה הריטב"א מה לי אם אמר כן בפיו או לא, איזו משמעות יש לביטול בפה יותר מביטול הנעשה במחשבה גרידא. ולפי דבריו 'תבן וביטלו' פירושו, שביטלו אפילו במחשבה, ואילו 'אין עתיד לפנותו' היינו, שלא ביטלו ממש, אפילו לא במחשבה, אלא דאין עתיד לפנותו כל שבעה. וכתב הפניני שגם רש"י לא נתכוון שיש לבטלו בפיו דוקא, אלא שאם גמר בליבו לבטלו הוי כאילו ביטלו בפיו) הוי מיעוט, וכל שכן עפר ובטלו. תבן ואין עתיד לפנותו (לא יצטרך לפנותו כל ימי החג, ומיהו לא בטלו ממש בפיו, תבן ראוי לבהמה ולהסקה או לטיט, הלכך סתמיה לא בטיל אפילו לר' יוסי) ועפר (שנתן בו) סתם (ואין ידוע אם עתיד לפנותו אם לאו) מחלוקת רבי יוסי ורבנן (וכן עפר ואין עתיד לפנותו יש בו

מתחלקת לפי הפתחים) ורב הסדא אמר נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות (כנגדן מן הפתח והלאת, ורחבן ברוחב הפתח, ואפילו הוא רחב עשר אמות נוטל ארבע אמות במשך וכנגד כל רחבו) והשאר חולקין אותו בשוה (ובית קטן זה, הפחות מארבע אין לפתחו דין חלוקה ליטול בחצר, לא כרב הונא ולא כרב הסדא) דהני מילי בית דלמהוי קאי, יהבינא ליה חצר (לפרק משאו) האי דלמיסתר קאי לא יהבינן ליה חצר **ש"ע פסק כרב הסדא** חו"מ (קע"א).

לימא (ברייתא זו, כי בית שאין בו ד' אמות אינו נחשב בית) רבי היא (דלא חשיב סוכה בציר מארבע אמות) ולא רבנן (דכי היכי דמכשרי בסוכה, אלמא דירה היא, והוא הדין לכל מילי דבית)? אפילו תימא רבנן. עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין סוכה, דדירת עראי היא. אבל לגבי בית, דדירת קבע הוא, אפילו רבנן מודה, דאי אית ביה ארבע אמות על ארבע אמות דיירי ביה אינשי, ואי לא לא דיירי ביה אינשי.

(שואלת הגמ') עירובי חצירות אין מניחין בו (בבית שהוא פחות מד' על ד') אבל שיתוף מניחין בו. מאי טעמא? דלא גרע מחצר שבמבוי [שאינו מקורה, והאי נמי, סלק הקיפו וקריוו כמי שאינו נמצא שיתוף עומד באויר החצר, ותנן (עירובין פה) דשיתוף נותן באויר החצר, משום דעירוב החצר לצירוף הכתים הוא להיות כולם כדרים בבית אחד, הלכך בעינן בית הראוי לדירה, ושיתוף המבוי אינו אלא לצרף החצרות, וחצרות לאו דירה נינהו, והלכך לא בעי דירה, אלא באוירא של חצר דיו, ובמקום משתמר, ויהיו כל החצרות כולן כאילו תשמישן להיות אחד]. דתנן עירובי חצירות בחצר, שיתופי מבוי במבוי. והוינן בה עירובי חצירות בחצר, והתנן הנותן עירובו בבית שער (בית קטן שלפני שער החצר או מכפנים או מבחוץ, ושומר הפתח יושב שם) אכסדרה (שלפני הכית) ומרפסת (עלייה ארוכה על פני החצר על פני רשות הרבים, ובה פתחים הרבה לפי מחיצותיה, ודירורין בכל אחת ואחת, ועושין מרפסת ארוכה לפני הפתחים כאורך עלייה, וכולן עולים בסולם אחד למרפסת, ודרך המרפסת נכנסין ויוצאין כולן) אינו

ד.

ינטל החלק שמעל כ' אמה ונשאר סכך שהמתו מרובה מצילתו פסול וקשה שהרי בעירובין (ג.) במקצת סכך בתוך עשרים ומקצתו למעלה מעשרים כשרה אפי' היכא דכי שקלת ליה כלומר שתמול כל מה שלמעלה מכ' פשי ליה מה שבתוך עשרים המתו מרובה מצלתו אפי' כשירה משום דחלל סוכה תנן, והכא נמי נימא הכי ותירץ י"ל דלא דמי דהוצין יורדין לא השיבי כסכך הלכך כל שחמתן מרובה מצלתן כמאן דליתנהו דמו מה שאין כן במקצת סכך דחשוב. **פסק הש"ע א.** סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה... אבל עשרים, כשרה אפילו כל סככה למעלה מעשרים, כיון שאין בחללה אלא עשרים אמה (תרל"ג, א.). **ב.** היתה גבוהה יותר מעשרים, והוצין (פי' ענפים קמנים עם העליון שלהם) יורדים למטה, אם צלתן מרובה מחמתן, כשרה, ואם לאו, פסולה. או"ח (תרל"ג, ב.). **הט"ז הפביר** שהתוס' הקשה לפי הלישנא הראשונה שהיא דלא כהילכתא, משא"כ הר"ן הקשה עפ"י הלישנא השניה שהיא כהלכה.

היתה גבוהה עשרה טפחים והוצין יורדין לתוך עשרה סבר אב"י למימר אם חמתם מרובה מצלתם כשרה (דכי היכי דבגובה לא ממעטי להכשיר היכא שחמתן מרובה מצלתן, בנמוכה נמי לא ממעטי לפסול, ואם חמתן מרובה מצלתן כשרה). אמר ליה רבא הא דירה סרוחה היא, ואין אדם דר בדירה סרוחה (הפביר הר"י מלוניל שהרי אין יכול לעמוד בתוכה, ואפילו מיושב, לפי שההוצין יורדין, ופוצעין את מוחו, ונוקרין את עיניו. **בריטב"א מבוואר** שסוכה זו פסולה אפילו בדיעבד, ואינו יוצא בה ידי חובתו. **אמנם הרמ"ך בדיעת** הרמב"ם (סוכה פ"ה ה"ב) ביאר, שרק לכתחילה יש לחוש לכך, ובדיעבד כשרה). **פסק הש"ע** היתה גבוהה מעשרה, והוצין יורדין לתוך עשרה, אפילו אם חמתן מרובה מצלתן, פסולה או"ח (תרל"ג, ט.).

היתה גבוהה מעשרים אמה, ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי

(דסתם סוכה בת שלשה דפנות כי מתניתין, והרביעית היא כולה פתח) על פני כולה (שמגועין שני ראשי האיצטבא לשתי דפנות הצדדין, ואיצטבא הוא בנין אבנים וטיט) ויש בה (באיצטבא) הכשר סוכה (שבעה טפחים ומשהו, דהיינו ראשו ורובו ושלחנו) כשרה [כל הסוכה, שיש לה שלש דפנות והאי הכשר סוכה אפילו מן האיצטבא והלאה דאמרינן לקמן (יט.) פסל

מחלוקת, והא דנקט עפר סתם משום כחו דר' יוסי) **דתנן** (לענין אהליות תנן, דטומאה שיש לה אהל חלל טפה אינה בוקעת למעלה מן הגג, אבל טומאה רצוצה, שאין לה חלל טפה הימנה לגג שכנגדה עד לרקיע טמא, דבוקעת ועולה, וכן הלכה למה שמיני, הלכך...) בית (שיש בו מת או כזית מן המת) שמילאהו תבן או צרורות וביטלו מבוטל (הוי"ן רצוצה, ובוקעת). ביטלו אין, לא ביטלו לא (הוי כמאן דפנייה, ויש לה חלל). ותני עלה רבי יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם, ובטל. עפר ועתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן, ולא בטיל (סיטוס הדגרים תנן ועפר שזיטלס לכ"ע צטיל, תנן סתם ועפר ועתיד לפנותו לכולי עלמא לא צטיל, תנן ועפר שאין עתיד לפנותו, ואפילו עפר סתם מחלוקת, לכת"ק לא צטיל ולכ"י יוסי צטיל). **פסק הש"ע א.** סוכה שחללה יותר מעשרים אמה... אם מיעטה בכרים וכסתות, לא הוי מיעוט, ואפילו ביטלם או"ח (תרל"ג, ג.). **ב.** מיעטה בתבן וביטלו, הרי זה מיעוט, ואין צריך לומר עפר וביטלו, אבל סתם אינו מיעוט, אפי' בעפר, עד שיבטלנו בפה או"ח (תרל"ג, ד.). **פסק הרא"ש** הלכה כרבנן, ופשוט.

היתה גבוהה מעשרים אמה, והוצין (של סכך ראשיהן התלווין) יורדין בתוך עשרים אמה, אם צלתם (של אותם הוצין) מרובה מחמתם (אי הוי שקלת ליה לסכך העליון) כשרה (דמנינן עשרים מהן ולמטה) ואם לאו פסולה (הקשו התוס' שלכאורה יש לפסול גם באופן הנ"ל, שהרי אם ינטל כל הסכך שלמעלה מכ' הוי ההוצין נופלין, כדאשכחן (עירובין ג.) גבי מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה מכ' דפסלינן הסוכה מטעם שאם ינטל הסכך שמעל כ' אמה, החלק שמתחת לכ' יעוף או יפול. ועל כורחך ביאר הגמ' הוא שאף שהחלק של הסכך שלמטה מכ' צילתו מרובה, אפי' פסול, שא"כ לא הוי אמוראים שמכשירים בזה (יט להעיר שהקושיא מענינוצין היא לפי הלישנא הראשונה שם, שללישנא השניה צדוק להיפך). ותירצו התוס' יש לומר דהכא יש לנו להכשיר יותר שיש רוב הוצין וראויין הן להתקיים בקל אף אם ניטול את החלק העליון וזה אם היה דבר סומכס, משא"כ הגמ' בעירובין מדברת שגם אם היה דבר הסומך את החלק התחתון לא היה עומד אלא היה מתפזר (הסניח המנחת שלמה כלומר צהלוץ ע"י עמוד אחד ויכל להחזיק הכל מפני שהם מונחים לפופים משא"כ גבי מקצת סכך בתוך עשרים ומקצת סכך למעלה שאינו עומד בקל) גם הר"ן הקשה מהגמ' בעירובין (אבל לפי הלישנא השניה) וזתכ"ד אצלנו כאן רואים שאם

ד. - ד:

דמשם ולהלן א"א להכשיר אנבה דאיצטבא כדלעיל, דהא ליכא שם סכך כשר שהרי עשית לסכך דופן וא"כ הוא יושב תחת הדופן, ומ"מ לצד הפתח מותר לישב אף להלן מן האיצטבא דשם יש סכך רק שהוא למעלה מעשרים ושפיר מתכשר אנבה דאיצטבא וכבסעיף שלפני זה) ואם לאו, פסולה. א"ח (תרלג,ו).

היתה גבוהה מעשרים אמה, ובנה איצטבא באמצעיתה, אם יש משפת איצטבא ולדופן ארבע אמות לכל רוח ורוח פסולה, פחות מארבע אמות כשרה. מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה, היינו הך! מהו דתימא דופן עקומה מרוח אחת אמרינן, אבל כל רוח ורוח לא, קא משמע לן. **פסק הש"ע** אם בנה האצטבא באמצע, אם יש ממנו לכותל לכל צד פחות מארבע אמות, כשרה על האצטבא אפילו אם גבוה יותר מעשרה (מ"ב ולא אמרינן דבגובה כזה היא חולקת רשות לעצמה ואין הכתלים שייכים לה כלל) ואם יש בינה לכותל ארבע אמות, פסולה, אפילו האצטבא גבוהה עשרה א"ח (תרלג,ו).

היתה פחותה מעשרה טפחים וחקק בה (גומא באמצע) כדי להשלימה לעשרה (כנגד הגומא, ובאותה גומא הכשר סוכה באורך ורוחב) אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה **[דף ד ע"ב]** פחות משלשה טפחים כשרה (כלבוד, הלכה למשה מסיני, וחשבינן ליה כאילו החקק לבד ומגיע עד הכותל, לבד סניף, דבר שמאריכין אותו על ידי סניפין, כדי לסנוף חקק על חקק). מאי שנא התם דאמרת פחות מארבע אמות, ומאי שנא הכא דאמרת פחות משלשה טפחים? התם דאיתיה לדופן (דאיכא שם דופן עליו, דכל דופן שאינו פחות מעשרה שמו דופן, ואפילו גבוה עד לרקיע) פחות מארבע אמות סגי (דאגמריה רחמנא למשה דופן עקומה) הכא (פחות מעשרה אין שם דופן עליו) לשוויי לדופן פחות משלשה טפחים אין (בכל דוכתא לבד הוא שפיר דמיו) אי לא לא. **פסק הש"ע** היתה נמוכה מעשרה, וחקק בה להשלימה לעשרה ויש בחקק שיעור הכשר סוכה, אם אין בין חקק לכותל שלשה טפחים,

היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, ומפרשינן ליה אם יש הכשר סוכה ביחוד, ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל, היינו סכך העשוי בפסולת גורן ויקב, שזהו דרכן ליעשות, ויוצא מהכשר סוכה, שאין לו הכשר דפנות נידון כסוכה, הלכך, כל הסוכה כמות שהיא גדולה כשרה). **פסק הש"ע** היתה גבוה מעשרים ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה, ובה שיעור סוכה, כשרה כל הסוכה אפילו מהאצטבא והלאה. א"ח (תרלג,ה).

ומן הצד (כגון אם בנה האיצטבא על פני אחד מדופני הצדדים) אם יש משפת איצטבא לכותל (השני, דופן שמאל בציוור) ארבע אמות פסולה (דלא הוכשרו באיצטבא זו אלא שתי דפנות, אותו שסמוך לה מן הצד, והאמצעי שראש האיצטבא מגיע לו) פחות מארבע אמות כשרה (שאף הוא הוכשר על ידה, דקיימא לן הלכה למשה מסיני דמכשרי) מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה, תנינא, בית שנפתח (גגו, וגגין שלהם חלקים הן ונפתח הגג באמצעו) וסיכך על גביו (בסכך כשר על פי הפחת, ונמצא סכך הכשר מופלג מן הדפנות לכל צד) אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה. הא פחות מכאן כשרה (שדופני הבית נעשין לה דפנות, והתקרה פסולה המפסקת בינתיים רואין אותה כאילו הוא מן הדופן, ונעקם הדופן עד כאן, ואין כאן סכך פסול אלא דופן, ומחובר לסכך כשר)? מהו דתימא התם הוא (דאמר דופן עקומה) דחזיא לדופן (דאינו גבוה מכשיעור, ואין צריך לעקמו אלא כדי לקרבו לסכך) אבל הכא דלא חזיא לדופן (פירש רש"י דגבוה מכשיעור, ועקימותו משום דליתחזי למיהוי דופן הוא. כתב בערות הגריש"א לכאן יל"ע הא לכולהו טעמי דאתמר בריש מכילתין בפסול סוכה למעלה מכ', אין זה פסול בדופן אלא בסכך, ומהו דאמרי' הכא דדופן למעלה מכ' לא חזיא לדופן, וצ"ל שכיון שיש מקום למעות כזה לכן הוצרך להשמיענו שגם כזה אמרי' דופן עקומה, אבל אה"נ למסקנא אין כאן חסרון בדופן) אימא לא, קא משמע לן. **פסק הש"ע** אם בנה האצטבא מן הצד, אם יש מן האצטבא עד כותל השני פחות מארבע אמות, כשרה על האצטבא דווקא (מ"ב

ד:

תיובתא דרב הונא (דאמר אבל באמצע דברי הכל פסולה) **תיובתא**. ועוד באמצע הוא דפליגי (ולכאורה תדייק...) אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה, לימא תיהוי תיובתיה דרב הונא בתרתיה? אמר לך רב הונא פליגי באמצע הגג, והוא הדין על שפת הגג. והאי דקמיפלגי באמצע הגג נמי מכשיר. **פסק השיע** נעץ ד' קונדיסין, בין באמצע הגג בין על שפת הגג, וסיכך על גבן, פסולה, ויש מכשירין בנעץ על שפת הגג, משום דאמרינן גוד אסיק מחיצתא או"ח (תרלו). **כתב הרא"ש** כיון דסלקא בתיקו עבדינן לחומרא כרבנן דפסלי בזו ובזו ואליבא דרב נחמן ולכך השמיטתה הר"ף ז"ל. **אבל רבינו יצחק גיאת** כתב דרב שרירא גאון לא גרים איבעיא להו אלא הכי גרסינן ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה ופסקינן כרב נחמן וכן כתב הרמב"ם.

ת"ר נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן **רבי יעקב אומר** רואין, כל שאילו יחקקו (שאם יתכנו את הקונדיסין המעוגלים, וירבעום) ויחלקו (אותם מכפנים, ויעשו כעין זוית ישראל) ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיומד ואתה דנו להכשיר, כדין שאמרו חכמים לענין פסי ביראות (עירובין יז) שניתרין בארבעה דיומדין, ועל שם שיש לכל אחד שתי מחיצות קרי להו דיומדין, דיו עמודין שני עמודין] ואם לאו אין נידונין משום דיומד. שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח (ולא כשל פסי ביראות שהצריכום אמה לכאן ואמה לכאן והפסירו תוס' דגבי מחיצות שבת החמירו) **וחכמים אומרים** (לא מועילות מחיצות של דיומד, אלא...) עד שיהו שתיים כהלכתן (באורך כל הסוכה וברחבה), אחד לארכה ואחד לרחבה) ושלישית אפילו טפח (דחכי אנמריה רחמנא למשה מסיני).

איתא במשנה 'זשאינה גבוהה עשרה טפחים' מנלן? **אתמר** רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב **חביבא מתנו** בכולה סדר מועד, כל כי האי זוגא (כל היכא דאמרינן האי זוגא כי הדדי בשמעתא) חלופי רבי יוחנן ומעילי רבי יונתן. ארון תשעה (גובהו, דכתיב ואמה וחצי קומתו)

כשרה (מ"ב ומ"מ לאכול ולישן חוץ לחקק בין לצד הפתח בין לצד הכתלים יש מן הפוסקים שהחמירו בזה ולא מתכשר אגבה דחקק וכדלעיל באיצטבא באמצע דס"ס דירה סרוחה היא שם כיון שהיא פחותה מו"ט) יש ביניהם ג' טפחים, פסולה או"ח (תרגמו).

היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים (רחוק מן דפנות הרבה) ויש בו הכשר סוכה (בראשו שבעה ומשהו על שבעה ומשהו) **סבר אבוי למימר** גוד אסיק מחיצתא (של עמוד, שמכחוץ סביב, הגביהם עשרה סביבות ראשו והרי יש בהן גובה עשרה, וחשובה סוכה על ראשו) **אמר ליה רבא בעינן מחיצות הניכרות**, וליכא **נתנו התוס'** ולא דמי לסיכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין (יה: דפי תקרה חשיב שפיר מחיצות הניכרות).

ת"ר נעץ ארבעה קונדיסין וסיכך על גבן **רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלין**. **אמר רב הונא** מחלוקת על שפת הגג (דמחיצת הבית תחתיה כנגד בין הקונדיסין, ואיכא למימר גוד אסיק, והכא לא אמרינן דבעינן מחיצות ניכרות) דרבי יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא, ורבנן סברי לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא. אבל באמצע הגג (שאינן תחתיה מחיצות סביב) דברי הכל פסולה. **ורב נחמן אמר** באמצע הגג מחלוקת (ועל ידי הקונדיסין ר' יעקב מכשירה, וכגון שהן רחב טפח לכל צידיהן, דאיכא שם מחיצות טפח מצפון לדרום, ושם מחיצות טפח ממזרח למערב בכל אחת ואחת, כדלקמן, ורבנן סברי לא מתכשרה אלא בשתי מחיצות כהלכתן כשיעור משך סוכה, ובשלישית אפילו טפח).

איבעיא להו (בדעת רב נחמן) באמצע הגג מחלוקת, אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה (דאמרינן גוד אסיק הפסיר תוס' דחשיב מחיצות ניכרות טפי מעמוד משום דניכרות בבית) או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת? **תיקו**.

מיתיבי נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן, רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלין. והא ארץ, דכאמצע הגג דמי, וקא מכשיר רבי יעקב

ד: - ה.

המועט יפה תפשת, דבציר מהכי לא משמע, ואם ימצא שהיה לך לתפוס המרובה הרי הוסיפו לך, ולא נמלו ממה שבידך כלום, ואם תפשת המרובה לא תפשת, שאתה נראה כשקרן בדברך, ושמוא המועט יש לך לתפוס ואתה הרבית לתפוס). ונילף מציין (שהוא מועט ממסגרת) דתניא ציין דומה כמין טם של זהב, ורחב שתי אצבעות, ומוקף מאזן לאזן, וכתוב עליו שתי שיטין יו"ד ה"א מלמעלה (כתבו תוס' אע"פ שי"ד ה"א שם גמור אין זה הוגה שם באותיותיו אם מזכיר שתי אותיות כיון דאינו מזכירם לשם שם שלם ועוד ההוגה שם באותיותיו פירש בקונטרס שדורש אותיות של שם בן ארבעים ושתים, ואעפ"כ נזהרין בכל השמות) וקדש למ"ד מלמטה (תוס' הסבירו שהכונה זה שלא כנגד זה 'קדש למ"ד' בתחילת שיטה התחוננה ו'שם' בסוף שיטה עליונה, ואין לפרש זה מתחת לזה, שאין זה דרך קריאתו כתב המהרש"א שלא נכתב הכל בשורה אחת, לפי שאין זה כבוד ה' שתהיה המילה קודש והאות למ"ד כתובים קודם השם בשיטה אחת) ואמר רבי אליעזר ברבי יוסי אני ראיתו ברומי, וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת ניש להקשות, מה יענה ת"ק, הסובר שהיה הציץ כתוב בשתי שורות, לעדותו של רבי אליעזר ברבי יוסי? ועיין מה שכתב הרמב"ם (פ"ט כלי מקדש ה"א) דאף שלכתחילה צריך לכתוב את הציץ בשתי שיטין, אם כתבו בשיטה אחת כשר. וכתב הכס"מ, שכתב בן מחמת עדותו של רבי אליעזר ברבי יוסי. וכנראה סבר הרמב"ם שלעיתים כתבו כן כדיעבד? דנין כלי מכלי, ואין דנין כלי מתכשיט (מלבוש לאדם). ונילף מן (של ארון או של מזבח או של מסגרת, זר אינו כלי, אלא תיקון כלי, לקשטן) דאמר מר זר משהו? דנין כלי מכלי, ואין דנין כלי מהכשר כלי. אי הכי, מסגרת נמי הכשר כלי הוא (קישוט שלחן הוא)? מסגרתו למטה היתה (מרגל לרגל היתה נתונה בראשם, ודף השלחן מונה עליו, ואינה עשויה לקישוט). הניחא למאן דאמר מסגרתו למטה היתה, אלא למאן דאמר מסגרתו למעלה היתה (מנחות צו) מאי איבא למימר, האי הכשר כלי הוא (אדילוף מינה, נילף מזר)? אלא דנין דבר שנתנה בו תורה מדה (כפורת, שיש לה מידת אורך ורוחב) מדבר שנתנה בו תורה מדה (מסגרת, שמידתה טפח) ואל יוכיחו ציין זר שלא נתנה

וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וכתוב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת [דף ה ע"א] ותניא, רבי יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה (וקרא כתיב דעל כפורת ירד שמע מינה למעלה מעשרה מיפקא רשותא ר"ל שמנובה עשרה טפחים שהוא מקום הכפורת נחשב המקום כרשות אחרת, ואינה רשות בני האדם בלבד. וכמו כן סוכה, צריכה להיות עד גובה עשרה טפחים, שהן רשותו של אדם) ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם.

ולא ירדה שכינה למטה, והכתיב וירד ה' על הר סיני? למעלה מעשרה טפחים... ולא עלו משה ואליהו למרום, והכתיב ומשה עלה אל האלהים? למטה מעשרה (הסביר העיין יעקב שהכונה י' טפחים מהשמים העליונים, ומבואר שיש שלוש רשויות הלוקות א'. גובה עשרה טפחים הסמוכים לארץ ממש, שהן המקום אותו יחד הקב"ה לברואיו. ב. עשרה טפחים הסמוכים לשמים העליונים, שהן מקום השכינה, ולשם לא עלה אדם מעולם. ג. החלל שבניהן. ושם, אף שהוא מקום שכינה, זכו משה ואליהו לעלות) והכתיב מֵאֲתָוּ פְּנֵי־יְהוָה (בגמ' מופיע 'כסא') פְּרִשְׁןָּ עָלָיו עֲנָנָּו (כלומר, כיסה הקב"ה את משה בזיו שכינתו, כדי להגן עליו מפני המלאכים, שהתרעמו ואמרו מה לילוד אשה בינינו. דרש את המילה 'פרשו' בנוטריקון פירש זיו) ואמר ר' תנחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו? למטה מעשרה. מכל מקום מאהו פני כיסא כתיב? אישתרבוני אישתרוב ליה כסא עד עשרה, ונקט ביה.

בשלמא ארון תשעה דכתיב ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו. אלא כפורת טפח מנלן? דתני רבי חנינא כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדת ארכן ומדת רחבן ומדת קומתן. כפורת מדת ארכה ומדת רחבה נתנה, מדת קומתה לא נתנה. צא ולמד מפחות שבכלים, שנאמר וְעֲשִׂיתָ לָּוּ מִסַּגְרֹת (שפה כעין לבזבזין סביב השלחן) טַפַּח סְבִיב, מה להלן טפח אף כאן טפח. ונילף מכלים גופייהו (ששיעורן רב יותר ולא מקישוט הנעשה לפות את השולחן)? תפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט תפשת (כל דבר שמשמעו מרובה ומועט, אם תפשת את

הַשָּׁנִי וְתַנִּיאַ מַה מְצִינוּ כְּבִית עוֹלָמִים כְּרוּבִים
 בְּשִׁלִּישׁ הַבַּיִת הֵן עוֹמְדִין (שהיו הכרובים
 שעשה שלמה עומדין בארץ על רגליהם, וכתוב
 קומת הכרוב עשר נמצא קומתו כלה בשליש
 גובה הבית שהוא שלשים כתבו התוס' והא דכתיב
 פסוק המדבר בקדש הקדשים 'ולפני הדביר עשרים אמה
 אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו' היינו
 משפת הכרובים ולמעלה ולא כמו שפירש בקונטרס
 בפירושו על מלכים דעליית בית קדשי הקדשים היתה
 נמוכה משל היכל והייתה רק כ' אמה) משכן נמי
 כרובים (שעשה משה על הכפורת) בשליש
 (גובה) הבית הן עומדין. משכן כמה הוי עשר
 אמות, דכתיב עשר אמות ארך הקרש. כמה
 הוי להו (גבהו) שיתין (שישים) פושכי (טפחים)
 תלתיה (שליש) כמה הוי עשרים פושכי (נמצא
 גובה הכרובים כלה לסוף עשרים טפחים מן
 הארץ, והן עומדין על הכפורת). דל עשרה
 דארון וכפורת (לדעת מראשם של כרובים כמה
 הוי) פשו להו עשרה, וכתוב והיו הכרובים פרשי
 קרייה רחמנא סככה למעלה מעשרה. מומאי
 דגדפינהו עילוי רישייהו קיימי, דלמא להדי
 רישייהו קיימי (כשוה לראשם, הוה ליה עשרה
 עם עובי הכנפים)? אמר רב אחא בר יעקב
 למעלה כתיב. ואימא דמידלי טובא (וא"כ חלל
 הסוכה צריך להיות מעל י) מי כתיב למעלה
 למעלה (בתמיה).

הניחא לרבי מאיר (מנחות צו.) דאמר כל האמות
 (שבמשכן, בין של כלים בין של בנין) היו
 בינוניות (אמה בת ששה טפחים נקראת
 בינונית, שיש קמנה שהיא בת חמישה טפחים,
 ויש גדולה שהיא שש טפחים וחצי אצבע) אלא
 לרבי יהודה, דאמר אמה של בנין ששה
 טפחים, ושל כלים חמשה, מאי איכא למימר,
 ארון וכפורת כמה הוי להו תמניא ופלגא, פשו
 להו חד סרי ופלגא, אימא סוכה עד דהויא חד
 סרי ופלגא? אלא לרבי יהודה (דלא מצי יליף
 מקראי) הלכתא גמירי לה (כל שיעור מחיצה
 הלכתא גמירי לה מסיני, וגמירי דבציר
 מעשרה לבר מסככה לאו מחיצה היא, ובהכי

בהן תורה מדה כלל וכתבו התוס' והא דאמר לעיל
 דציץ רחב שתי אצבעות אין זה אלא מדרבנן משום
 דכתיב 'על מצחו' שיעור מצחו, וסתם מצח רוחב שתי
 אצבעות. ומיהו ריב"א מפרש הציץ היה מונח בראש
 משום דקשיא ליה, מאי שנא גבי כהן גדול דקראה
 מצנפת דכתיב 'ושמת המצנפת על ראשו' ובכהן הדיוט
 קראה מגבעות דכתיב 'ומגבעות תעשה להם' אלא ודאי
 משונות היו זו מזו, דשל כהן הדיוט גדולה משל כהן גדול
 שהציץ שהיה על הראש דוחה אותה וכן התפלין, וכהן
 הדיוט אף על גב דהוה ליה נמי תפלין היה יכול להניחם
 במקום שכהן גדול מניח את הציץ דיש מקום בראש
 שראוי להניח בו שני תפלין כדאמרינן (עירובין צה:).

רב הונא אמר מהכא על פני הכפרת קדמה
ואין פנים פחות מטפח. ואימא כאפי **דף ה**
ע"ב דבר יוכני (עוף גדול הוא מאד, בכורות נו:)?
 תפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט
 תפשת. ואימא כאפי דציפרתא, דזוטר טובא?
 אמר רב אחא בר יעקב רב הונא פני פני גמר
 (ובציפרתא לא כתיב פני) כתיב הכא אֶל־פְּנֵי
 הַכִּפֹּרֶת וְכָתִיב הַתָּם מֵאֵת פְּנֵי יַצְחָק אָבִיו.
 ונילף מפנים של מעלה, דכתיב פְּרָאֵת פְּנֵי
 אֱלֹהִים וְתַרְצָנִי (הפכיר הפני נראה לי דהכי פירושו
 דכי היכי דפנים של מעלה אין לו שיעור כלל ה"נ נימא
 בכפורת דמה שלא נתנה התורה שיעור למדת קומתו
 היינו משום דאין לו שיעור וא"כ צריך לעשות גובה קומת
 הכפורת עד לגג המשכן)? תפשת מרובה לא
 תפשת, תפשת מועט תפשת. ונילף מכרוב
 (דזוטרי מטפח) דכתיב אֶל־ הַכִּפֹּרֶת יְהִי פְּנֵי
 הַכְּרָבִים? אמר רב אחא בר יעקב, גמירי אין
 פני כרובים פחותין מטפח. ורב הונא נמי
 מהכא גמיר. ומאי כרוב? אמר רבי אבהו
 כרביא, שכן בבבל קורין לינוקא רביא. אמר
 ליה אבוי אלא מעתה דכתיב פני האחד פני
 הכרוב ופני השני פני אדם היינו כרוב היינו
 אדם? אפי רברבי ואפי זוטרא.

(אם לומדים גובה סוכה מהארון, א"כ קשה...) וממאי
 דחללה (של סוכה) עשרה בר מסככה, אימא
 בהדי סככה (שהרי חללו של ארון אינו גבוה עשרה
 טפחים)? **אלא מבית עולמים גמר** דכתיב וְהִבִּית
 אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְהִי שְׁשִׁים־אֲמָה אָרְפוּ
 וְעֶשְׂרִים רְחָבּוֹ וְשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתוֹ, וְכָתִיב
 קוֹמַת הַכְּרֹב הָאֶחָד עֶשְׂרִי בְּאֲמָה וְכֵן הַכְּרֹב

ה: - ו.

ברגליו ומטעותיו בידיו הרי האדם טמא מיד, ובגדיו טהורים עד שישהה שם כדי שיסב אדם ויאכל כששלש ביצים פת חטים בלפתן טו"צ (טו,ו).

שעורה דתנן עצם כשעורה (מן המת) מטמא כמגע ובמשא, ואינו מטמא באהל (כשיעור זה, עד שיהא שדרה, או גלגולת שלמה, או רוב מנין אברי אדם). **פסק הרמב"ם** ואלו מטמאין כמגע ובמשא ואין מטמאין באהל... ועצם אפילו כשעורה טו"מ (ג,ב).

גפן כדי רביעית יין לנזיר (עפ"י רש"י מבואר שבא ללמדנו כיצד מודדים לגבי דיני נזיר את שיעור האכילה של הרצנים או לולכי גפנים או עלי גפנים, שהנזיר אסור בהם, והיינו, שמשערים את כמות הרצנים לפי רביעית יין ולא לפי רביעית מים, ששיעורה קטן מרביעית יין. ואופן המדידה כך הוא נותן את הרצנים והזנים לתוך כוס מלאה יין, עד שיצא ממנה רביעית יין, וזוהי כמות הרצנים שאם יאכלנה עובר הנזיר בלאו. ומשערין כמות זו ביין דוקא, שהוא עב, ואינו ממחר לצאת אלא הוא נגדש על שפת הכוס יותר ממים. ולכן, כאשר מודדים את הרצנים לפי כוס יין, צריך ליתן בכוס היין כמות גדולה יותר של הרצנים עד שתצא כל רביעית היין מהכוס, מאשר אם היתה נעשית המדידה הזאת באמצעות כוס מים. **התוס' הביאו שרש"י בעירובין** (ד). ביאר שהכוונה נזיר ששתה רביעית יין לוקה **אמנם פירושו כאן עיקר. עוד מביאים התוס' שיטת ר"ת** שבמדי דאכילה כ"ע בכזית ולענין שתיה נחלקו ר"ע וראב"ע). **פסק הרמב"ם היוצא מן הגפן** כיצד, נזיר שאכל כזית מן הפרי שהוא ענבים לחים או יבשים או בוסר או שאכל כזית מפסולת הפרי שהיא הזגין והם הקליפה החיצונה, או הרצנים והם הזגין הפנימיים שזורעים אותן הרי זה לוקה, וכן אם שתה רביעית יין או אכל כזית מיין קרוש שהוא הפרי או שתה רביעית חומץ שהוא פסולת הפרי הרי זה לוקה נזירות (ה,ב). **פסק** כפירוש ר"ת.

תאנה כגרוגרת להוצאת שבת (שיערו בכל האוכלים). **פסק הרמב"ם** המוציא דבר מרשות היחיד לרשות הרבים או מרה"ר לרה"י אינו חייב עד שיוציא ממנו שיעור שמועיל כלום, ואלו הן שיעורי ההוצאה המוציא אוכלי אדם כגרוגרת ומצטרפין זה עם זה, והוא

הוא מחיצה). **דאמר רב** שיעורין (של איסורין, כגון כזית לכל אכילת איסור, וככותבת ליום הכפורים) חציצין (שהחציצה פוסלת בטבילה) ומחיצין (הלכות מחיצה) הלכה למשה מסיני.

(מקשה הגמ') שיעורין דאורייתא נינהו, דכתיב **אָרְץ חֲפָה וְשַׁעֲרָהּ וְגַפְן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֲרֶץ-חַיִּית שָׁמֶן וְדָבָשׁ וְאָמַר רַב חֲנִינְךָ כֹּל הַפְּסוּק הַזֶּה לְשִׁיעוּרִין נֹאמַר** (הפסוק מדבר בשבחה של ארץ ישראל, שאפילו בדברי תורה צריכין לשער בפירותיה איסורין שכתורה) **חֲפָה** לכית המנוגע, דתנן הנכנס לבית המנוגע, וכליו על כתפיו (שאינו לבוש בהן) וסנדליו ומטעותיו בידו (אהוזין בידו) הוא והן מטמאין מיד (בלא שהייה, דכתיב והבא אל הבית יטמא, וכולהו בא אל הבית קרינא בהו) **[דף ו ע"א]** היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו, ומטעותיו באצבעותיו הוא טמא מיד (דכתיב והבא אל הבית יטמא) והן טהורים עד שישהה (דכתיב וְהִשְׁקַב בְּפִיִּת יִכְבֵּם אֶת־פְּגָדוֹ וְהֶאֱקַל בְּפִיִּת יִכְבֵּם אֶת־פְּגָדוֹ וְדִרְשִׁינָּה בְּתִ"כ אֵין לִי אֵלָא אוֹכֵל וְשׁוֹכֵב, אוֹכֵל בְּלֹא שׁוֹכֵב, שׁוֹכֵב בְּלֹא אוֹכֵל, לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹכֵב מִנִּיין, תְּלֻמוּד לומר יכבס בגדיו ריבה, שתי פעמים כתיב יכבס בגדיו, ואם סופנו לרבות הכל, מה תלמוד לומר והאוכל, ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה, שאין טעון כיבוס בגדים עד שישהה כדי אכילה. וגופו טמא מיד דכתיב והבא אל הבית יטמא ולא כתיב כיבוס בגדים, והאוכל בבית דהיינו שוהה כדי אכילה יכבס בגדיו) בכדי אכילת פרס [חצי ככר, שיערו חכמים אותו למזון שתי סעודות לעירוב, דתנן (עירובין פב) חצייה לבית המנוגע] פת חמין ולא פת שיעורין [פירוש רש"י שהייתה מועטת משל שעורים **הריטב"א הביא** דיש המפרשים להיפך, והיינו, שכפת חמין משתהה באכילתה דרך תענוג, וכן על ידי הסבתו עושה אכילתו קבע יותר ואוכל בנחת, וכשאוכלה בליפתן מאריך יותר, שאוכל עימה דברים אחרים. **כתב המנחת חינוך** (מצוה שיג) שדוקא בנגעים משערין בפת חמין בהסבה שזמנה קצר, אבל בכל אכילת איסור משערין כל דבר לפי מה שהוא. **אולם החזון איש** (או"ח סי' לט) כתב, שבכל אכילת איסור משערין לפי התנאים שנאמרו בבית המנוגע] מיסב (דהיינו דרך אכילה, מי שהוא מיסב הוא עסוק באכילה, ואינו טרוד בדברים אחרים) ואוכל בליפתן. **פסק הרמב"ם**... אדם מישראל שנכנס לבית מנוגע והוא לבוש בבגדיו וסנדליו

דבש (כל מיני מתיקה קרויין דבש) ככותבת (תמרה) הנסה ביום הכפורים (דלא כתיב ביה אכילה, אלא אשר לא תעונה מידי דמייטב דעתיה, ומפקע ליה מעינו). **פסק השיע** האוכל ביום הכיפורים ככותבת הנסה, חייב והוא פחות מכביצה מעט, ושיעור זה שוה לכל אדם בין לננס בין לעוג מלך הבשן או"ח (תריב,א).

אלמא דאורייתא ניהו (ואתה אמרת לר' יהודה הלכתא גמירי לה דשיעור הלל סוכה ו' טפחים)? ותסברא שיעורין מי כתיבי (כלום כתיב בתורה עצם כשעורה ובית המנוגע בחטין...) אלא הלכתא ניהו, וקרא אסמכתא בעלמא הוא **הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ** הסביר אסמכתא זהו לסימן כדי שיהיה נודע ונזכר בלבד. **אמנם הריטב"א** (ר"ה טז.) חולק וז"ל 'כל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקב"ה שראוי לעשות כן, אלא שלא קבעו חובה ומסרו להכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות הוא, אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו להכמים אם ירצו כמו שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך, ולפיכך תמצא החכמים נותנין בכל מקום ראייה או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה כלומר שאינם מהדשים דבר מלבם, וכל תורה שבע"פ רמוזה בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום.

הציצין דאורייתא ניהו (ואתה אמרת שהוא הלמ"מ) דכתיב **וְרַחֵץ בַּמַּיִם אֶת־זָרְעוֹ** שלא יהא דבר הוצץ בינו לבין המים? כי אתאי הלכתא לשערו, כדרבה בר בר חנה דאמר נימא אחת קשורה (ומקפיד עליו) הוצצת (דמיהדק שפיר, ולא עיילי בה מיא, ואמרינן לקמן גזרינן על מיעוטו המקפיד) שלש אינן הוצצות (לפי שהשיער קשה, ולא מיהדק שפיר, ועיילי ביה מיא) שתיים איני יודע. שער נמי דאורייתא ניהו, דכתיב ורחץ את בשרו במים את הטפל (הדבוק) לבשרו, ומאי ניהו שערו **(כתב הפני"י** ליכא למימר דקרא אתא לעיקר מבילה דשערו בעי מבילה ואכתי לענין הציצה לא שמעינן לה, הא ליתא, דכיון דבהאי קרא גופא דמרכינן שערו למבילה כתיב במים שלא יהא דבר הוצץ א"כ ממילא משמע דהציצה דקרא היינו בין בגופו ובין בשערו)? כי אתאי הלכתא לכדרכי יצחק דאמר **[דף ו ע"ב]** דבר תורה

שיהיה כגרוגרת מן האוכל עצמו חוץ מן הקליפים והגרעינים והעוקצין והסובין והמורסן שבת (יה,א).

רמון התנן, כל כלי בעלי בתים שיעורן (בנבקייהם) כרמונים **ופירש רש"י** דעד שניקב כמוציא רמון שם כלי עליו, ומקבל טומאה, לפי שבעל הבית חס על כליו, וכשהוא מוציא זיתים הוא משתמש בו רמונים. **תוס' מסבירים** שבמסכת כלים (ג,א) מובא שמירי בכלי עץ, אבל כלי חרס, העשוי לאוכלין שיעורו בכזית, העשוי למשקין שיעורו בכונם משקה. **ומה דאיתא** בשבת (צה:): שכלי חרס שיעורו כרמונים **מיירי** שיהיו לרימונים. עוד **כתבו התוס'** שבמסכת כלים מבואר שהשיעור הוא שייצאו ג' רימונים אחוזים זה בזה, זה אחר זה. **והסבירו בב' אופנים, או שנאמר** שג' אחוזים לא נוחים לצאת כאחד אחד, ולכן הנקב צריך להיות קצת יותר גדול. **או שנאמר** שהגדלים שלושה יחד הם בינוניים, משא"כ הגדלים אחד או שנים יחידים הם גדולים, והגדלים ארבעה הם קטנים, ובא ללמד שבא לשער ברימון בינוני. עוד **כתב רש"י** כלי אומן שעומד לימכר טהור בנקב כל שהוא **אמנם המאירי כתב** ששיעורו כמוציא משקה. **פסק הרמב"ם א.** כמה שיעור השבר שישבר בכלי עץ או כלי עצם ויהיה טהור, כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים, כיצד משינקב הכלי כמוציא רמון טהור, והרמון שאמרו בינוני לא גדול ולא קטן לפי דעת הרואה ויהיו בכלי שלשה רמונים אחוזים זה בזה כלים (ו,ב). וע"ע בראב"ד ב. כמה שיעור השבר שישבר כלי חרס ויטהר מטומאתו אם היה טמא, או לא יקבל טומאה אם היה טהור, העשוי לאוכלין משינקב כמוציא זיתים, והעשוי למשקין משינקב מכנים במשקין, כשמניחין אותו על המשקה יכנס המשקה לכלי בנקב, העשוי לכך ולכך מטילין אותו לחומרם והרי הוא מקבל טומאה עד שינקב כמוציא זית, ולא אמרו כמוציא משקה אלא בגסמרא בלבד לפי שהיא עשויה לקבל המשקין הנזולים מן הכלים, ואם הוציאה משקין ח"ו בטל תשמישה כלים (יט,א).

ארץ זית שמן ודבש' ארץ שכל שיעוריה כזיתים. כל שיעוריה סלקא דעתך? הא איכא הני דאמרינן (כל מה שלמדנו קודם שאין שיעורם ככזית) אלא אימא שרוב שיעוריה כזיתים (מת ונבילה, ואיסור חלב, ודם...).

כתיבת התורה ומסירתה על ידי משה לבני ישראל הוא העיקר, היינו בלי הניקוד. **יש להעיר** שלכאור נראה היה לומר שהניקוד, היינו הצורה הנכונה של הקריאה, לא נמסר למושה מסיני, שאם כן, המושג 'אם למסורת' לא מתאים, שהרי שניהם נמסרו. **ובאמת** כן מדוקדק מתום' חכמי אנגליה בסנהדרין (ד:). **אמנם נראה** ממקורות רבים ששניהם נמסרו למושה מסיני, **וביאר** חיד רמה סנהדרין ג: שהכתב נקרא 'מסורת' מפני שהוא מסור למיעוט בני אדם, כלומר, לסופרים שנמסר להם מתי הכתיב מלא ומתי הוא חסר, ולא לזולתם, ואילו המקרא שגור כפי רוב האנשים, ואין שייך לקראו 'מסורת', וע"ע בלנקלופדיה תלמודית צעק זס' ורבי שמעון סבר **יש אם למקרא** [העיקר הוא המשתמע מהקריאה, היינו עם הניקוד] **אומרים תוס' שביע דורשים** מקרא ומסורת דלא על הינם נכתב או נקרא כך (והביאו כמה ראיות לדבר). ונחלקו רק באופן שיש סתירה בין הקרי לכתוב] **רבנן סברי יש אם למסורת, בסכת (תשבו), (ישבו) בסכת, בסכות (הושבתי) הרי כאן ארבע** (חד מלא ותרין חסרין) **דל חד לגופיה (דאין דורשין תחילות, פסוק הנאמר ראשון אינו לדרשה אלא למשמעי אתא) פשו להו תלתא. שתיים כהלכתן, ואתאי הלכתא וגרעתה לשלישית, ואוקמה אטפח. רבי שמעון סבר יש אם למקרא בסכות בסכות בסכות (כך זה נקרא עם הניקוד) הרי כאן שש, דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע. שלש כהלכתן, אתאי הלכתא (למושה מסיני) וגרעתה לרביעית ואוקמתה אטפח. **ואי בעית אימא** דכולי עלמא יש אם למקרא (א"כ הרי כאן שש, לא דורשים תחילות הרי כאן ארבע) **והכא** בהא קמיפלגי, מר סבר סככה בעיא קרא (ויש להפחית אחד ללמדנו שיש לסכך את הסוכה, וממילא נותרו רק ג' מחיצות, ואתא הלכתא גרעא לשלישית אוקמה אטפח) ומר סבר סככה לא בעיא קרא. **ואיבעית אימא** דכולי עלמא יש אם למסורת (הרי כאן ארבע, ואין דורשים תחילות הרי כאן שלוש) **והכא** בהא קמיפלגי מר סבר כי אתאי הלכתא לגרע, ומר סבר כי אתאי הלכתא להוסיף. **ואיבעית אימא** דכולי עלמא כי אתאי הלכתא לגרע, ויש אם למסורת (א"כ הרי כאן שלוש וטפח) **והכא** בדורשין תחילות קמיפלגי, מר סבר דורשין תחילות, ומר סבר אין דורשין תחילות. **רב מתנה אמר** טעמיה דרבי שמעון מהכא וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר (בלא**

(הלמ"מ) רובו (רוב שערך מוטנף בטיט, או קשור אחת אחת) ומקפיד עליו הוציץ, ושאינו מקפיד עליו (הוח ליה כגופיה, הואיל ואין סופו ליטלו, ובטיל לגביה) אינו הוציץ. וגזרו על רובו שאינו מקפיד (הואיל והווי רוב, ודמי במקצת להציצה דאורייתא) משום רובו המקפיד, ועל מיעוטו המקפיד (הואיל ודמי ליה בהקפדה) משום רובו המקפיד. וליגזר נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד, אי נמי משום רובו שאינו מקפיד? היא גופא גזירה, ואנן ניקום וניגזר גזירה לגזירה (כתבו התוס' יש מפרשים שהלמ"מ רובו ומקפיד עליו הוציץ נאמר בשיעור, אבל בבשר אפי' מיעוט שאינו מקפיד הוציץ אמנם התוס' הביאו כמה ראיות לדהות את דבריהם. עוד שאלו כיון שהלמ"מ באה ללמד על רובו המקפיד שהוציץ, ממילא אני יודע דין הציצה שכל גופו צריך להיות במים, ומדוע צריך פסוק ללמד על דיני הציצה ותירצו שהפסוק בא לרבות שאף בבית הסתרים שלא צריך שיבואו שמה מים, צריך שיהיה ראוי לביאת מים). **פסק הש"ע** צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת, לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוציץ. ואפילו כל שהוא אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו הוציץ אפילו אם אינה מקפדת עליו עתה, או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו הוציץ, ואם הוא חופה רוב הגוף, אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך, הוציץ (הגה ולכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם הוציץ, גזרה אטו דברים החוצצים) (הגהות ש"ד יו"ד קצח,א).

מחיצין הא דאמרן (הלמ"מ שצריך בסוכה גובה עשרה טפחים). הניחא לרבי יהודה (דלא נפקא ליה מקראי, אצטריך הלכתא) אלא לרבי מאיר (הלמוד את גובה הסוכה מהכרובים) מאי איכא למימר? כי אתאי הלכתא לגוד (אחית או אסיק) ולבוד, ודופן עקומה (פחות מארבע אמות).

איתא במשנה 'ושאין לה שלש דפנות' ת"ר שתיים (כמין גאם) כהלכתן (כשיעור משך סוכה) ושלישית אפילו טפח. **רבי שמעון אומר** שלש כהלכתן, ורביעית אפילו טפח. במאי קמיפלגי? רבנן סברי יש אם למסורת ואופן

ארבעה טפחים) ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן, וכל פחות משלשה סמוך לדופן כבוד דמי (איכא שבעה טפחים, ארוך כדי סוכה קטנה). ומאי שנא התם דקאמרת סגיא טפה שוחק, ומאי שנא הכא דקאמרת בעיני פס ארבעה? התם דאיכא שתי דפנות כהלכתן (דאין נראות מפולשות) סגי ליה בטפה שוחק, הכא דליכא שתי דפנות, אי איכא פס ארבע אינן, אי לא לא (הריטב"א מוסיף ומבאר דכיון שהוא מקום היולד הרבים ועדיין יכולים הם להמשיך להלך שם, לא ניכר שהוא מקום לעצמו. אבל אם נמצאת הסוכה ברשות היחיד, מקום שאין הרבים מצויים כל כך, גם בסוכה העשויה כמבוי אם נתן שם דופן טפה הסוכה כשרה).

אמר רבא ואינה נותרת אלא בצורת הפתח (בעירובין יא) אמר היכי דמי צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהו, והכא קאמר רבא אינו מתיר אלא אם כן עשאו לאותו טפה צורת הפתח על פני כל הדופן כולו, כיצד, קנה של חצי טפה אצל היוצא, וקנה של חצי טפה במקצוע שכנגדו, וקנה על גביהם מזה לזה, הוה ליה כאילו כל הדופן סתום, דפתח שיש לו צורת פתח סתימה מעלייתא היא כתבו התוס' אע"ג דבעירובין (יא): לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת פתח אלא אפילו קנה משהו מכאן וקנה משהו מכאן וקנה על גביהם אלא שתהא בריאה כדי לעמוד בה דלת ואפילו דלת של קשיו, גבי סוכה החמירו דבעינן מהיציאת הניכרות לכן הצריכו שהקנה יהיה חצי טפה.

איכא דאמרי אמר רבא וניתרת נמי בצורת הפתח [משמע דטפה ששנינו היינו כדפריש ר' סימון לעיל עושה סתימה טפה אצל היוצא (טפה שוחק ע"י לבוד) ואתא רבא למימר דאם עשה צורת הפתח על פני כל הדופן בשני קנים כל שהוא, וקנה על גביהם קאי ליה במקום טפה, ומכשר ליה כוותיה, דאו האי או האי מכשר].

איכא דאמרי, אמר רבא וכ"ר רב כהנא וצריכא נמי צורת הפתח (משמע דתרווייהו בעינן טפה אצל היוצא, וקנה בזוית שכנגדו, וקנה שעל גביהם קאי מטפה זה לקנה של

ארבע מהיציאת לאו מחסה מזרם הוא, שהרוח משיב את הזרם דרך דופן הפרוץ).

ואתו טפה היכן מעמידו? **אמר רב** מעמידו כנגד היוצא (מקום שהמהיציאה כלה, באיזה שירצה) אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב [דף ז ע"א] ויעמידנו כנגד ראש תור (באלכסון דנראה נוטה לשתי מהיציאות, ומיחזי כארבע מהיציאות, ראש תור היא תלם מענה של סוף שדה, שהתלמים כלים והולכין באלכסון, זה

ארוך מזה מעט (כהציור שלפנינו משתמע מדברי הריטב"א והתוס', והציור המופיע בנמרות הוא כפי ביאור הרש"ל) כתבו התוס' אף על גב דאכיוצא בזה אמרו (עירובין י): אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומכטל ליה, כאן שמהתורה צריך ג' מהיציאות, הלמ"מ שדי בטפה בג', הרי שזו מהיציאה השוכה, ולא אתי אוירא ומכטל לה? שתיק רב (הסביר הריטב"א אף שבדרך כלל הכוונה בשתיקה שמודה הוא לדברים שנאמרו, מכל מקום כאן, שכל האמוראים להלן סברו כרב, משמע ששתק משום דלא חש לדבריהם).

איתמר נמי, אמר שמואל משמיה דלוי מעמידו כנגד היוצא, וכן מורין בי מדרשא מעמידו כנגד היוצא. **רבי סימון, ואיתמא רבי יהושע בן לוי אמר** עושה לו טפה שוחק (מודדין בארבע אצבעות שאינם נוגעות זו בזו, דהוי טפה ומשהו) ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן (סמוך לאחת הדפנות, ופחות משלשה כלבוד, והויא ליה כמהיציאה של ארבעה טפחים, ומשך סוכה שבעה, נמצא רובו של דופן עשוי כתבו התוס' קנה בפחות מג' סמוך לדופן לא יועיל ליחשב כטפה מחמת לבוד דהא לכך בעי טפה שוחק כדי שיהא דופן זה רחב ארבעה טפחים כדפירש בקונטרס כדי שיהא רוב דופן דשיעורו בשבעה טפחים, ועוד דקנה מכטל ליה אוירא) וכל פחות משלשה סמוך לדופן כבוד דמי (כתב הר"ן אף על גב דבטפה כל דהו ג"כ הוי רוב דופן דהוא טפי מג"ט ומחצה, אפ"ה בפחות מד' לא חשיב מקום בשום דוכתא).

אמר רב יהודה סוכה העשויה כמבוי (המפולש, ששתי הדפנות זו כנגד זו) כשרה (דהא נמי קרי כהלכתן) ואותו טפה מעמידו לכל רוח שירצה. **רבי סימון, ואיתמא רבי יהושע בן לוי אמר** ארבעה ומשהו (דופן גמור של

איתביה אביי ומי אמרינן מגו, והתניא דופן סוכה כדופן שבת וכל צידי דפנות שהתירו חכמים לשבת, כגון מחיצה של שתי בלא ערב, כדאמר בעירובין (טז) מקיפין בקנים, ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים, ואע"פ שהוא פרוץ מרובה על העומד שפיר דמי, דאמרינן לבוד והוה ליה כולו עומד, או של ערב בלא שתי, כדתנן (עירובין טז) מקיפין שלשה חבלים, הוי חיקף נמי לדופן סוכה) ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים. ויתירה (חומרא של) שבת על סוכה, שהשבת אינה נתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ (אם יש בה פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח, ורבים על העומד, ומבטלי ליה לעומד) מה שאין כן בסוכה (דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפה, ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים, דכי מצטרפת להו בהדי שתים הפרוצות הוה ליה פרוץ מרובה שריא). מאי לאו יתירה שבת דסוכה אסוכה (דלא מישתריא לטלטולי, והכי קאמר יתירה הלכות מלטול שבת דסוכה אהלכות הכשר סוכה, לאכול ולישן ולצאת ידי חובת סוכה, דלענין מיפק ידי חובתו נפיק, ובלבד שלא ילטול בה אלא ארבעה, ולא יכנים מתוכה לבית) ולא אמרינן מגו? לא, יתירה שבת דעלמא על שבת דסוכה (הכי קאמר יתירה הלכות מלטול שבת דעלמא אהלכות מלטול שבת דסוכה, ששבת דעלמא אינה נתרת אלא בעומד מרובה, דליכא למימר בה מיגו, ושבת דסוכה נתרת, משום מיגו).

אי הכי (הקשה הערוך לנר לא ידעתי מה לשון אי הכי דאפילו לא אמרינן מגו, הקושיא קיימת) ליתני נמי יתירה (חומרא של) סוכה דעלמא (של חול) אסוכה דשבת, דאילו סוכה דעלמא בעיא טפה שוחק, ואילו סוכה דשבת (אם עשויה כמבוי) לא בעיא טפה שוחק, וסגי בלחי (לדידך דאמרת לחי משום מחיצה, והזורק למבוי מפולש שיש לו לחי חייב, אלמא מדאורייתא מחיצה היא, ומתוכו לרשות היחיד, נהי דמדרכנן אסור, מדאורייתא מיהא מותר) דהא את הוא דאמרת סיבך (בשבת) על גבי מבוי (רשי פירש מפולש תוס' חולקים ומסביר שא"א לומר כן שמבוי כזה לא ניתן ע"י לחי רק לר' יהודה ואין הלכה כמותו. וכן

זוית). **פסק הש"ע א.** דפנות הסוכה, אם היו שתים זו אצל זו כמין ג"ם, עושה דופן שיש ברחבו יותר על טפה ומעמידו בפחות מג' לאחד מהדפנות, ויעמיד קנה (הגה כנגד הכותל) כנגד אותו טפה, ויעשה לה צורת פתח שיעמיד קנה עליו ועל הטפה, וכשרה אף על פי שהקנה שעל גביהן אינו נוגע בהן (הגה ואם הטפה והדופן מניע לסבך, אין צריך קנה על גביהן) או"ח (תרל"ב). **הסביר הב"י** פסקו הפוסקים כלישנא בתרא, כיון דרב כהנא ג"כ עביד הכי. **ב.** היו לה שני דפנות זו כנגד זו וביניהם מפולש, עושה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות, וכשרה, וגם בזה צריך לעשות צורת פתח (הסביר עמרת צבי הואיל דסוף סוף אינה נראית כדופן הכשר אלא ע"י לבוד) שיתן קנה מהפס על הדופן האחד, וי"א שאין זה צריך צורת פתח. (הגה אבל אם איכא דופן ז' בלא לבוד, א"צ כאן צורת הפתח עד סוף הכותל, הואיל ואיכא דופן ז' שהוא שיעור הכשר סוכה וכל שכן שאין צריכים צורת הפתח כשהדופן שלימה, ומה שנהגו בצורת הפתח כשיש לה דפנות שלימות, אינו אלא לנוי בעלמא) או"ח (תרל"ג). **הרמב"ם** ס"ל שצריכה צו"פ גם העשויה כמבוי הרא"ש הביא שו"א שאין צריכה, וכ"ד רש"י.

איתא במשנה 'שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפה' אמר רבא וכן לשבת (אף על פי שצריך לשבת שלש מחיצות ליעשות רשות היחיד, שבת של סוכות מותר לסמוך על מחיצות הסוכה, אם עשה ברשות הרבים סמוך לפתחו סוכה שאין בה אלא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפה מכנים ומוציא הימנה לביתו) מגו דהויא דופן (שלמה) לענין סוכה הויא דופן לענין שבת (הסביר הר"ן כיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה, ואי אפשר לשבעת ימי סוכה בלא שבת, ודאי לא באה התורה להכשירה לשהה ימים בלבד וכיום השביעי יצטרך לתור אחר סוכה אחרת, שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק לכל הזמן. וכיון שאי אפשר למחיצה שתתיר להצאין, אמרינן מיגו דהויא דופן לסוכה הויא דופן לענין שבת).

שמאי פוסלין (דראוי לתשמיש בעינין יש להקשות שלדעת הרי"ף שמעם הפסול לבית שמאי אף בסוכה קמנה הוא שמא ימשך אחר שולחנה, יש להבין מנין מוכיחה הגמרא דסוכה דירת קבע בעינין, והרי מעם פסול סוכה קמנה הוא משום גזירת הו"ל) ובית הלל מכשירין. רבי אליעזר דתנן העושה סוכתו כמין צריף (גגה ודפנותיה באין כאחד, כעין כוורת, שאין גג ניכר לבד והדפנות לבד) או שסמכה לכותל (עשה קנים ארוכים וסמך ראשו אחד מוטח על הכותל, וראשו אחר מוטח על הארץ, דגגה ודפנה אחד שאין לה גג, ואין נאה לדירה) רבי אליעזר פוסל לפי שאין לה גג, והכמים מכשירין. אחרים דתניא, אחרים אומרים סוכה העשויה כשוכך (עגולה) פסולה לפי שאין לה זווית [והפסול התוס' דסוכה דירת קבע בעינין, ואחרים היינו ר' מאיר. והא דאמר ר"מ (ה): שתי סוכות היוצרות זו לפנים מזו החיצונה סוכה ופמורה מן המזוזה, בשאר ימות השנה קאמר, דאילו בחג כיון דקסבר דירת קבע בעינין חייבת במזוזה כדמוכח (יומא י.) דמהאי טעמא מחייב רבי יהודה סוכת החג בחג במזוזה].

אמר רבי יוחנן סוכה העשויה ככבשן (עגולה) אם יש בהקיפה (סביבות הקיפה מבפנים) כדי לישב בה עשרים וארבעה בני אדם כשרה, ואם לאו פסולה.

כמואן (בעי ר' יוחנן סוכה גדולה כל כך) כרבי דאמר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה (דעל כרחק לית לן תנא דמפיש בשיעורא דסוכה כוותיה). מכדי, גברא באמתא יתיב (כל אחד מקומו אמה) כל (עגול) שיש בהקיפו שלשה מפהים יש בו רוחב (ר"ל שקוטרו של עיגול זה) מפה [הרמב"ם (עירובין פ"א) כתב שהכלל הנ"ל שלא בדקדוק כל כך, אלא יש מעט יותר. והוסיף הרמ"ב (סימן שע"ב שעה"צ ס"ק י"ח) כי אף ששיעור זה אינו מדוייק כל כך, אחר שסמכו חכמים על שיעורים אלו לגבי כל הדינים שבתורה אין לדקדק בזה יותר, מפני שקשה לצמצם את העודף. והוסיף, דשמא היה מקובל להם מסיני שיש לסמוך על השיעורים האלו אף בשיעורי תורה, ומכל מקום, לגבי הלכות דרבנן ודאי אין להחמיר ולדקדק יותר, לפי שכך היתה תקנתם מתחילה להחשב את השיעורים על פי כללים אלו] בתריסר סגי (עיגול שקוטרו 4 אמות, הקיפו 12 אמות).

דאמר רחמנא) ההוא דניכוף ביה פורתא (כעין גג יעשה מומקצתה) דמחזי כסכך.

אמר אביי רבי, ורבי יאשיהו. ורבי יהודה, ורבי שמעון ורבן גמליאל, ובית שמאי ורבי אליעזר, ואחרים, כוליהו (כתב הר"ן כל היכא דאמרינן רבי פלוני ופלוני אמרו דבר אחד והם שוים בדבריהם לגמרי וכל אחד מודה לדברי חברו יש מי שאומר דכי האי גוונא לא השיבא שיטה ואפשר דהויא הלכתא כוותיהו, אבל כל היכא דאמרינן רבי פלוני ורבי פלוני כוליהו סבירא להו כי הכא, הויא שיטה שהיא קבלה ביד הגאונים ז"ל דלית הלכתא כחד מיניהו מפני שאע"פ שהולכים בשיטה אחת אין כל דבריהם שוין ואין מודין זה לזה כי הא דשמעתין... וכל כה"ג מסתמא לית הלכתא כחד מיניהו אלא היכא דפסק תלמודא בהדיא כחד מיניהו או דמוכח הכי ומפיק לה משיטה...) סבירא להו סוכה דירת קבע בעינין (ראויה להשתמש קבוע, ונראית כבית מסבירים התוס' שאין כולם שוין שהרי לרבי בעי סוכה ד' אמות ולב"ש שבע מפהים) רבי דתניא, רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה. רבי יאשיהו הא דאמרן (האחרונים תמחו מנין לגמרא שמכר רב יאשיהו סוכה דירת קבע בעינין, הרי מעמו הוא משום שהדפנות דיניהם כדן הסכך, וכמו דבעינין שלא יעשו מדבר המקבל מומאה ואין זה שייך לדין דירת קבע, הוא הדין דבעינין שיהיה צילתן מרובה מהמתן). רבי יהודה דתנן סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, רבי יהודה מכשיר. ורבי שמעון דתניא שתים כהלכתן שלישית אפילו מפה. רבי שמעון אומר שלש כהלכתן, ורביעית אפילו מפה (ופרשינן טעמא למחסה ולמסתור מזרם). רבן גמליאל דתניא העושה סוכתו כראש העגלה או כראש הספינה (שהיא גבוהה מאד, כספינות הים שהן גדולות, והרוח באה ועוקרתה, ובראש העגלה נמו, כיון דניידי מתחזי כעין עראי כתבו התוס' במשנה ששנינו כשרה גורסים 'כראש העגלה'. אבל כאן בכרייתא במהלוקת ר"ג ור"ע אומר ר"ת שלא גורסים לו, שבראש העגלה לא נחלקו, שכולם מודים שכשרה, שהרי הגמ' העמידה את המשנה 'כראש הספינה' שנחלקו באופן שיכולה לעמוד ברוח מצויה של היבשה ולא של הים, וזה לא שייך בעגלה, שהרי העגלה לא נמצאת בים, ויכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה) רבן גמליאל פוסל, ורבי עקיבא מכשיר. בית שמאי דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנו בתוך הבית, בית

וארבע אמות) עיגולא דנפיק מגו ריבועא רבעא (מפיק מן הריבוע היינו אם הריבוע היקף 8 אמות, העיגול היוצא ממנו היקף 6 אמות), **דף ח ע"ב** ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא (כשאתה מרבע בתוך העיגול אתה מוציא ממנו חצי השיעור הנשאר בו, דהיינו תילתא דכוליה היינו אם היקף העיגול 12 אמות, הריבוע היוצא מתוכו 8 אמות) ולא היא, דהא קחוינן דלא הוי כולי האי (הקשו התוס' תימה היאך מעו במדה רבי יוחנן ודיינו דקיסרי דמאחר שלא מדדו הדבר היאך עשו כלל על דבר שאינו ותיצרו דקבלה בידם לשון זה של ריבוע מגו עיגולא פלגא' והוא אמת לענין השטח, היינו שאם תכנים עיגול לתוך ריבוע, וריבוע לתוך עיגול, הריבוע החיצוני שטחו גדול מרבע יותר מהעיגול שבתוכו, והעיגול שטחו גדול יותר מרבע מהריבוע שבתוכו, א"כ השטח של הריבוע הוא חצי מהריבוע החיצוני, ומה שהגמ' אמרה ריבועא דנפיק מגו עיגולא פלגא' הכוונה הריבוע החיצוני כלפי הריבוע הפנימי).

פסק הש"ע אם היא עגולה, צריך שיהא בה כדי לרבע שבעה על שבעה (מ"ב וחוט סובב כ"ט מפחים ושני חומשים נוכל לרבע בתוכה ז' על ז') או"ח (תרלד, ב).

אמר רבי לוי משום רבי מאיר שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו (כך היה דרך של יוצרי כלי חרם בימיהן עושין להם שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו, ומוציא קדרותיו למכור) הפנימית אינה סוכה נפירש רש"י אם בא לישב בתוכה בהג לשם סוכה, ואף על גב דלא בעינן סוכה לשם הג, דהא כבית הלל קיימא לן, דמכשרי סוכה ישנה (ט). הכא אינה סוכה, דלא מינכרא מלתא דלשם סוכה הוא דר בו, דהא כל ימות השנה דייר התם, ורוב תשמישו וסעודתו ושינתו שם. למולו האמרוניס שקש"י בלומרו 'ללא מנכרא מילתא' ס"ל שסוכה הפנימית פסולה מלכנס אל הר"ן והריטב"א נקטו, שהיות וסוכה זו משמשת לזירה בכל ימות השנה פסולה היא מלאורייתא, משום 'תעסקה ולא מן העשויה' והייבת במזוזה (לעולם, משום דכל דירתו בה) והחיצונה סוכה (ויוצא בה ידי חובתו, ואין צריך לסותרה ולעשותה לשם הג, כבית הלל, ומשום היכירא דמצוה ליכא למיסר, דכיון דכולה שתא לאו הכא דייר, והשתא דייר בה איכא היכירא) ופטורה מן המזוזה (לעולם, דלאו דירה היא, שאינה עשויה אלא לצאת ולבא דרך שם, ולהכניס שם תגרים).

דף ח ע"א הני מילי בעיגולא, אבל בריבועא בעיא טפי (ואנן בעינן ארבע אמות מרובעות, שיהא ארבע בצידיה כמו באמצעה, ובריבועא איכא הקיפא טפי). מכדי, כמה מרובע יותר על העיגול רביע, בשיתסר (היקף) סני? הני מילי (דסני בשיתסר) בעיגול דנפיק מיגו ריבועא (ציור א') אבל ריבועא דנפיק מגו עיגולא (ציור ב') בעיא טפי, משום מורשא דקרנתא (רבי ארבע מרובעות בעי, וצריך אתה לעשות על כרחך היקף עיגולה גדול, כדי שתוכל לרבע מתוכה ארבע מרובעות שיש להם זוויות). מכדי, כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשא באלכסונא (כשאתה מודד אלכסון שלהם, אתה מוציא לכל אמה שבריבוע תוספת שני חומשים, כך שיערו חכמים כתבו התוס' אין החשבון מכוון ולא דק דאיכא טפי פורתא, והוכיחו דבריהם) בשבסר נכי חומשי סניא (5.6x3=16.8)? לא דק (ר' יוחנן במילתיה לצמצם, ואמר טפי, דכל כמה דהויא גדולה טפי עדיפא). אימור דאמרינן לא דק פורתא, טובא מי אמרינן לא דק?

אמר ליה מר קשישא בריה דרב הסדא לרב אשי מי סברת גברא באמתא יתיב, תלתא גברי בתרתי אמתא יתבי. כמה הוו להו שיתסר (24x2/3=16) אנן שייבסר נכי חומשא בעינן? לא דק. אימור דאמרינן לא דק לחומרא (אם אמר להוסיף על השיעור, דלא חש לצמצם לא הוה קשיא לן), לקולא (דהכשיר את הפסולה) מי אמרינן לא דק? אמר ליה רב אשי לרב אשי לעולם גברא באמתא יתיב (ואי הוה מצריך ר' יוחנן להושיבם לתוכה, ודאי איכא לאקשויה) ורבי יוחנן מקום גברי לא קהשיב (כאשר 24 אנשים יושבים בעיגול, קומר עיגול זה הוא 8 אמות, וכיון שאת מקומם לא מחשיבים, הוי עיגול שקומרו 6, א"כ הקיפו של עיגול זה הוא 18 אמות) כמה הוו להו תמני סרי, בשיבסר נכי חומשא סניא, היינו דלא דק, ולחומרא לא דק (שהוסיף מעט על השיעור ולא צמצמו).

רבנן דקיסרי, ואמרי לה דייני דקיסרי אמרי (לעולם מקום גברי בעינן דלהוי לתוכה עשרים

במילי אחרנייתא, שלא נעשית לשם סוכה, תתכשר אף בפסולות? **אמר רב חסדא** והוא שעשאה לצל (פירש רש"י שמסוככת יפה, דמוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות בעלמא, דאף על גב דסוכה לשם חג לא בעינן, לשם סוכה בעינן, ולצל הוא דמיקריא סוכה, שמסוככת מן החורב. כך פירש רש"י. הר"ן **ביאר** שלא תהא עשויה לדירה ואוצר ר"ת **ביאר** היינו, שלא נתן עליה סיכוך הרבה עד שאין הגשמים נכנסים לתוכה).

סוכה מכל מקום לאתויי מאי? לאתויי סוכת רקב"ש דת"ר סוכת רקב"ש, סוכת רועים (שעשו סוכה בשדה לישוב בתוכה מפני השרב, ושומרים צאנם) סוכת קייצים (שומרי קציעות השטוחין בשדה לייבש) סוכת בורגנין (שומרי העיר, וכולן ישראלים הם, אבל סוכה זו לא לשם חג נעשית) סוכת שומרי פירות, סוכה מכל מקום כשרה (דאפילו פחות מאלו, והיינו הנך דלעיל) ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה. מאי כהלכתה? **אמר רב חסדא** והוא שעשאה לצל סוכה. מכל מקום לאתויי מאי? לאתויי סוכת גנב"ך. האי תנא דגנב"ך אלימא ליה (השובה להכשיר) גנב"ך משום דקביעי, וקא תנא מכל מקום לאתויי רקב"ש דלא קביעי (פעמים רועין כאן ופעמים רועין כאן כשאכלו את המרעה, וכן קייצים, כשיבשו הולכין להם וסותרין סוכתן). והאי תנא דרקב"ש אלימא ליה רקב"ש, דבני חיובא נינהו (משום דישראלים נינהו והייבין בסוכה) ותנא מכל מקום לאתויי גנב"ך דלאו בני חיובא נינהו (גוים נשים בהמה כותים, שאין חייבין בסוכה). **פסק הש"ע** סוכה, אף על פי שלא נעשית לשם מצוה, כשרה והוא שתהיה עשויה לצל (מ"ב דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן, לשם סוכה בעינן, כדכתיב חג הסוכות תעשה כלומר תעשה לשם סוכה להגין תחת צילה, דבשביל צל הוא דמקריא סוכה שמסוככת מן החורב, ולאפוקי אם עושה אותה לצניעות בעלמא להשתמש שם לפעמים שלא יראו אותו או לדור בה כל השנה או לאוצר, דזה אינה בכלל סוכה, ומנין אנו יודעין ככל הנך דקחשיב לקמן שעשיית הסכך לצל היתה להגין משרב ושמש ולא לצניעות בעלמא אם אנו רואין שמסוככת יפה שאין עושין כן בשביל צניעות מוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לצל היתה) כגון סוכת

ואמאי, תהוי היצונה כבית שער הפנימית, ותתחייב במזוזה ופירש רש"י דקיי"ל (מנחות לג:): דחייב במזוזה מדרבנן (כ"ב התוס' ליישב, דהקשו שביזמא (יא): איתא שלומדים מהפסוק 'על מזוזות ביתך' שרק מה שדומה לבית שמויחד לדור בו חייב במזוזה, להוציא בית שער ואכסדרה שלא מיוחדים לדירה פטורים ממזוזה, וא"כ זה הפך ממה דאיתא במנחות (לג:): **ותירצו** דמדאורייתא פטור מדרבנן חייב) **אמנם** הר"ף והרמב"ם מחייבים בית שער במזוזה מדאורייתא? **משום** דלא קביע (פירש רש"י לא זו ולא זו דבר קבוע, ואין הפנימית חשובה להיות לה בית שער **אמנם** מהרמב"ם נראה דהפנימית חייבת. **בביאור מחלוקתם כתב הראשון** לציון שרש"י פירש 'לא קביע', שאין הבנין קבוע והזק דיו, ועל כן לדבריו אין הבדל בזה בין הסוכה הפנימית להיצונה. אבל הרמב"ם למד, דלא קביע' היינו, שלעיתים סותר את הסוכה ההיצונה, ומשאיר רק את הפנימית). **פסק הש"ע א.** יוצר כלי הרש שיש לו ב' סוכות זו לפנים מזו ועושה קדירותיו בפנימית ומוכרם בחיצונה, הפנימית אינו יוצא בה ידי סוכה כיון שהיא דירתו כל השנה אינו ניכר שדר בה לשם מצוה (מ"ב והידוש בעלמא לא מהני בזה, ואם מגביה את הסכך והזור ומניחו לשם סוכה כשרה שהרי אפילו תקרת הבית מתכשר לסיכוך ע"י מעשה זו) וההיצונה יוצא בה, שהרי אינו דר בה כל השנה או"ח (תרל"ג). **ב.** (לענין מזוזה) שתי סוכות של יוצרים, זו לפנים מזו, הפנימית חייבת וההיצונה פטורה יו"ד (רפ"ב).

ת"ר גנב"ך (ר"ת) סוכת גוים (שעשויה לדור בה בימות החמה) סוכת נשים, סוכת בהמה (הפכיר הלבוש פי' תר"ה שעשאה אדם לצורך בהמה **אמנם** גלויני הש"ס כתב, שמדובר בסוכה הנעשית על ידי בהמה, והוכיח כן מתשובת הרשב"א) סוכת כותים **וכתבו התוס'** כל הנך דקחשיב הכא אמר בשמעתי דלאו בני חיובא נינהו, וכותים קסבר גרי אריות הן, וההידוש כאן שאעפ"כ סוכתם כשרה. והא דאמר (יבמות כד:): דאחד גרי אריות ואחד גרי חלומות הלכה כולם גרים, הני מילי כשנתניירו לגמרי, אבל גרי כותים כתיב בספר מלכים (כ"ז): את ה' הווי יראים ואת אלהיהם היו עובדים. ומאן דאמר כותים גרי אמת קסבר דאחר כך ניתקנו) סוכה מכל מקום כשרה (אפילו פחותה מאלו, ולקמיה מפרש מאי היא) ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה. מאי כהלכתה (מאי אתא לאשמועינן דאילו שתהא צלתה מרובה מחמתה, ובדבר שכשר לסכך בו פשיטא, אמו משום דריעא

קדושה עליהו ואסירי מדאורייתא, אבל היותר מכדי הכשר לא מיתסרי אלא מדרבנן.

ותניא (עוד דרשה כעין זו) רבי יהודה בן בתירה אומר כשם שהל שם שמים על החגיגה (שלמי חגיגה שם שמים הל עליהם לאוסרן עד לאחר הקטרת אימורין, דזכו בהו בתר הכי משלחן גבות, כעבד הנוטל פרס) כך הל שם שמים על הסוכה, שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג (חגיגה) לה' אף סוכה לה'. ובית שמאי נמי מיבעי ליה להכי? אין הכי נמי. אלא מאי טעמייהו דבית שמאי? כתיב קרא אחרנא חג הסכת תעשה לך שבעת ימים (סוכות תעשה להג, סרס המקרא ודרשהו) סוכה העשויה לשם חג בעינן. ובית הלל ההוא מיבעי ליה לעושין סוכה בחולו של מועד ושכשרה, והיא (פלוגתא בדף כז) ובית שמאי סבירא להו כרבי אליעזר, דאמר אין עושין סוכה בחולו של מועד.

ובית הלל, לית להו דרב יהודה אמר רב דאמר עשאה (לציצית) מן הקוצין (חוטין שנתקו בשתי, וקושרים אותן, ותלויין לראשיהן בכגד לאחר שנארג, וקרי להו קוצין על שם שבולטין כקוצים) ומן הנזמין (כגון מלית שתפרוה או שעשו בה אימרא במחט, וראשי חוטי התפירה תלויין בה, ומהן גדלו הציצית) ומן הגרדין (חוטין היוצאים מן האריג לאחר גמר האריגה שתולין בסוף המלית מותר האריגה, וגדל שם הציצית מינה ובה) פסולה (הואיל ותלויין ועומדים כל אלה בכגד, ולא נתלו בה לשם ציצית לאו עשיה לשמה היא) מן הסיסין (פקעות של חוטין) כשרה (הואיל וכשנתלו בכגד לשם ציצית נתלו עשיה לשמה היא, דטויה לשמה לא בעינן, שאין טויה מן העשיה). כי אמריתה קמיה דשמואל (רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה, לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועות משמו כך אמר לי רב, וכשהרצתי דברים לפני שמואל נחלק עליו). אמר לי אף מן הסיסין נמי פסולה, דבעינן טויה לשמה. הכי נמי, נבעיא סוכה עשויה לשמה (שבעשיה לשמה רב ושמואל מודים)? שאני התם דאמר קרא גדלים תעשה לך לך לשם חובך. הכא נמי חג הסכת תעשה לך לך לשם חובך? ההוא מיבעי ליה למעוטי גזולה (דבעינן תעשה

א"י, נשים, בהמה, כותיים, רועים, קייצים, בורגנין, שומרי שדות או"ה (תראה).

דף ט ע"א משנה סוכה ישנה (שעשאה קודם להג שלשים יום, ולא פירש שהיא לשם חג) בית שמאי פוסלין (דבעו סוכה לשמה, וזו אתם נעשית, ואילו תוך שלשים להג הוה, כיון דשוואלין בהלכות החג קודם להג שלשים יום אתם העושה לשם חג הוא עושה, אבל קודם שלשים סתמא לאו להג) ובית הלל מבשרין (דלא בעינן סוכה לשם חג התוס' בשם בירושלמי כתבו צריך לחדש בה דבר, חבריא אמרין טפה, רבי יוסי אמר כל שהוא, ומאן דאמר כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה. דנו הפוסקים אם דברי הירושלמי האלו הן לעיכובא, היינו דאם לא יחדש דבר בגוף הסכך, לא יצא ידי חובתו, או שאינן אלא לכתחילה, למצוה בעלמא. הבית יוסף נקט שנהלקו בזה הראשונים, לדעת הר"ן כל דברי הירושלמי הן רק לכתחילה, אבל מדברי התוספות והרא"ש משמע, שהלכה זו מעכבת בקיום המצוה. אבל המג"א חולק על הבית יוסף, וכתב, שלדעת כל הראשונים, לא נאמרה הלכה זו לעיכובא, אלא למצוה בעלמא). ואיזו היא סוכה ישנה, כל שעשאה קודם להג שלשים יום (נראה מפירוש רש"י שגם בית שמאי מודים לבית הלל, בסוכה שעשאה תוך שלושים יום להג, דהסוכה כשרה, כיון שדעתו לעשותה לשם חג אבל הריטב"א בשם יש מפרשים (ב) כתב לדעת בית שמאי, גם אם עשאה תוך שלושים יום להג, אם לא כיוון בעת עשייתו בפירוש לשם חג, הסוכה פסולה). אבל אם עשאה לשם חג, אפילו מתחילת השנה כשרה (כתב רש"י נצרכה לבי"ש כתבו התוס' אף לבי"ה נצרכה ללמד שאי"צ לחדש בה דבר לפי הירושלמי לעיל).

מאי טעמא דבית שמאי? אמר קרא חג הפסולות שבעת ימים לה' סוכה העשויה לשם חג בעינן (לה' לשם מצות המלך). ובית הלל, ההוא מיבעי ליה לכדרב ששת משום רבי עקיבא דאמר מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה תלמוד לומר חג הסכות שבעת ימים לה' (כתבו התוס' משמע דאסירי מדאורייתא ודרשה גמורה היא מדפריך ז'הא קרא להכי הוא דאתא' ותימה דבשבת מה). משמע שהוא מדרבנן, וכן בביצה (ל: מסוף הסוגיא משמע שאסור מטעם מוקצה ותיירצו דהאי דאסור מדאורייתא היינו דבעודה קיימת אסור ליטול ממנה עצים, אבל משנפלה דבמלה מצותה לא אסירא אלא מדרבנן. ור"ת פירש דעצים של כדי הכשר סוכה היילא

ולפיכך אין האילן פוסל את הסוכה. וסברא זו שייכת רק כאשר הסוכה קדמה לאילן, וכשבא האילן כבר היתה מסוככת כהלכתה, אבל אם האילן קדם לסוכה, יש לומר להיפך, דאחר שהמקום מוצל היטב על ידי האילן, אין משמעות לצל הסוכה, והוא אשר אינו נחשב לכלום **אמנם הב"ח סימן תרכ"ט** כתב שיש לחלק בין סדין שעושה בשביל הסוכה שאין עליו שם סכך לבטל את הסוכה, לאילן שאי אפשר לומר שבטל לסוכה) סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה (דשני סככין יש לה, וקרא פסיל סוכה תחת סוכה). **רבי יהודה אומר** אם אין דיוורין בעליונה התחתונה כשרה.

אמר רבא לא שנו (שאמרה משנה, שהעושה סוכה תחת האילן עושה בתוך הבית) אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו (של אילן) מרובה מצלתו כשרה. ממאי מדקתני כאילו עשאה בתוך הבית, למה לי למיתני כאילו עשאה בתוך הבית (מההוא קרא דנפקא לן תוך הבית נפקא לן תחת האילן, ולמה לי למיתלי האי בהאיך) ליתני פסולה, אלא הא קמשמע לן דאילן דומיא דבית, מה בית צלתו מרובה מחמתו, אף אילן צלתו מרובה מחמתו.

וכי (אילן ...) חמתו מרובה מצלתו מאי הוי, הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר (מהובר סכך פסול הוא, דכתיב באספך מגרנדך ומיקבך ממה שאתה מאספך מגרנדך עשה סוכתך, ומהני צל האילן לצל הסכך להשלים צלתה של סוכה ר"ל שבסכך הכשר אין בו לבד ליצור צילתו מרובה, א"כ איך זה כשר. והוסיף הר"ח גם אם יוסיף לאהר מכן סכך כשר, בשיעור שדי בו כדי שיהיה צילתה מרובה מחמתה, עדיין תהיה הסוכה פסולה, לפי שכבר נעשתה קודם לכן צילתה מרובה מחמתה, על ידי הסכך הפסול, ואין משמעות לסכך הנוסף. והשינוי עליו **הראב"ד והמאירי** מדוע יהיה שונה דין הסוכה משאר תערובות איסור והיתר, שאם הוסיף עליהם אחר כך מההיתר מתבטל האיסור, ולא אומרים שמעתה כל היתר הנכנס נעשה כאיסור)? **אמר רב פפא בשחבתין פירש** רש"י השפיל ענפיו למטה, מעורבין עם סכך כשר, ואין נראין בעין, וסכך כשר רבה עליו ומבטלה, דמדאורייתא כל מילי בטל ברובא, כדתנן במתניתין (יא.) אם היה סינוך מרובה מהן כשרה. **הקשה הר"ן** הרי כל איסור שאפשר לבררו אינו בטל, וכיון שהסכך הפסול מחובר לקרקע, ואפשר לברר מהו הפסול ומהו הכשר, מדוע בטל הסכך הפסול בסכך הכשר? **מכאן הוכיח הר"ן** שאין

לך **משלך תוס' מקשים** למה צריך לימוד לגזולה, הרי נלמד ממצוה הבאה בעבירה **ומיישבים** שמצוה הבאה בעבירה הוא רק מדרבנן. **הריטב"א כתב בדעת התוספות** שפסול מצוה הבאה בעבירה הוא מדאורייתא, אבל דין זה נאמר רק בקרבן גזול, ולולב גזול שבאים לרצות, קרבן בא לכפרה על הטא, ולולב בא לעצור מללים רעים, לפי שאין קמיגור נעשה סניגור, אבל בשאר מצוות, פסול מצוה הבאה בעבירה הוא רק מדרבנן. **אמנם הריטב"א** חולק עליהם, ולדעתו מצוה הבאה בעבירה הוא פסול דאורייתא בכל המצוות. והטעם לכך שצריך פסוק מיוחד ללמדנו לפסול סוכה גזולה, הוא משום שהיה מקום לומר, שכשם שהתירה התורה סוכה שאולה, כך התירה סוכה גזולה, כיון שלא באה מצוה זו כדי לרצות. קא משמע לן קרא, שמכל מקום פסולה הסוכה משום מצוה הבאה בעבירה) התם נמי מיבעי ליה למעוטי גזולה (דבעינן תעשה לך משלך)? התם כתיב קרא אחרינא ועשו להם משלהם (וכן ציצית בעינן לשמה גם לבית הלל, משאי"כ סוכה). **פסק הש"ע** סוכה ישנה, דהיינו שעשאה קודם שיכנסו שלשים יום שלפני החג, כשרה ובלבד שיחדש בה דבר ומ"ב היינו לכתחלה ולמצוה בעלמא (סע"ט מג"א וט"ז ונה"ט ומי"א וזכור"י ללא כה"י לסניח"א לה לכלל הפוסקים הוא לעכוב"א) כדי שלא יבואו להתיר אפילו עשאה מתחלה לשם דירה דאז פסול מדאורייתא] עתה בגופה (מ"ב בנוף הסכך דהיינו שיניח בה סכך מעט כטפה על טפה מרובע) לשם החג, ואפילו בטפה על טפה סגי אם הוא במקום אחד, ואם החידוש על פני כולה, סגי אפילו כל דהו, ואם עשאה לשם החג, אפילו מתחלת השנה, כשרה בלא חידוש או"ח (תרל"א).

[דף ט ע"ב] משנה העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית (תוס' הסבירו שאפילו היתה הסוכה צילתה מרובה מחמתה, אם האילן צילתו מרובה מחמתו, הסוכה שתחתיו פסולה. והקשה **המהרש"א** דהתוספות סתרו דבריהם להלן (י.) שאם פרס סדין על גבי סוכתו, ובלא הסדין גם היתה הסוכה צילתה מרובה מחמתה, צל הסדין אינו פוסל את הסוכה, לפי שהסוכה לא זקוקה לו כדי שיהיה צילתה מרובה מחמתה **וכתב המהרש"א** לחלק בין אם הסוכה קדמה לאילן, או האילן קדם לסוכה. אם האילן קדם לסוכה, הסוכה פסולה על אף שהיא אינה זקוקה לצילו של האילן. אבל אם הסוכה קדמה לאילן, כיון שבלא צל האילן או הסדין צילתה מרובה מחמתה, הרי היא כשרה. והסברא בזה היא, משום שכאשר הסוכה אינה צריכה את צל האילן אין שום משמעות לצל האילן, והוא אינו משמש לכלום,

מיירי כשאין התחנתה צלתה מרובה אלא מחמת עליונה. וא"ת כיון דאין תחתונה צלתה מרובה אלא מחמת עליונה אמאי כשרה הא לקמן (כב.) אמרינן סוכה המדובלת כשרה ומפרש שמואל בנמרא קנה עולה קנה יורד וקאמר אביי לא שנו אלא שאין בין זה לזה שלשה אבל יש בין זה לזה ג' פסולה וי"ל דהא אמר רבא התם דאפילו יש בין זה לזה שלשה אם יש כנגד טפח אמרינן חבוט רמי. ור"ת מפרש דלמעלה מעשרים לא השיב סכך פסול מאחר שאין הפסול אלא מחמת גובה. וגרים ר"ת (דלא כרש"י) תחתונה כשרה והעליונה פסולה היכי דמי כגון דעליונה חמתה מרובה מצלתה ותחתונה צלתה מרובה מחמתה וקיימא תחתונה בתוך כ' כלומר אבל העליונה לא חיישינן בכל ענין דקיימא ואפילו למעלה מעשרים לא מיפסלא התחתונה בהכי, והיינו דקאמר השי"ם מהו דתימא ליצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כלומר שיהשב סכך פסול מחמת דקיימא העליונה למעלה מעשרים קמ"ל דכי האי גוונא לא השיב סכך פסול. **אמנם הריב"א** ו**הר"ן** פ"ל שגם אם צילתה של הסוכה מרובה מחמתה, והאילן חמתו מרובה מצילתו, הוא מבטל את צל הסכך הכשר שתחתיו] אלא לאו כשחבטן (דבטיל אנב כשר, והוה ליה כוליה כשר) ושמע מינה דלא גזרינן? מהו דתימא הני מילי בדיעבד (דקתני הדלח) אבל לכתחילה לא, קא משמע לן. **פסק הש"ע** (הגה אין לעשות סוכה תחת בית או אילן) והעושה סוכתו תחת האילן, **יש אומרים** שאם האילן צלתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין, אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה, אבל אם האילן חמתו מרובה מצלתו, אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן, כשרה, אפילו לא השפיל הענפים למטה לערבם עם סכך הסוכה, אבל אם אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אלא על ידי האילן, צריך שישפיל הענפים ויערבם עם הסכך בענין שלא יהיו ניכרים ויהא סכך רבה עליהם ומבטלן. וי"א שאפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן, והאילן חמתו מרובה מצלתו, אם ענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה בין שהאילן קודם בין שהסוכה קדמה, כיון שענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר (הגה מיהו אם השפיל הענפים למטה ועירבן עם הסכך, שאינן ניכרין, בטלין והסוכה כשרה, וכן אם הניח סכך הכשר על סכך הפסול, מקרי עירוב, וכשר) אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר (הגה או

הביטול הזה כשאר דין ביטול הנאמר בתערובת איסור והיתר. אלא ביאור הדברים הוא דמעיקר הדין, לא חייבה התורה שכל הסוכה תהיה ממוככת, ודי בכך שחצי מן הסוכה יהיה ממוכך בסכך כשר ולדין צילתה מרובה מחמתה אפשר לצרף גם סכך פסול, רק כיון שנתערב ההיתר והאיסור, ואין ההיתר חשוב כבתחילה, צריך שיהיה רוב הסכך כשר. אבל גם במקרה זה לא צריך לבטל את הסכך הפסול בכשר, שהרי מעולם לא הקפידה תורה שיהיה כל הסכך כשר, אלא צריך שתהיה הסוכה ממוככת ברובה על ידי סכך כשר, לפי דבריו מעם החבטן אינו כדי לבטל את הפסול בכשר, אלא שלא יהיו כשני סככים, שאז תפסל הסוכה משום סוכה תחת סוכה. ולכן, לגבי המקרה סוכתו בשיפוידין או בארוכות המיטה ויש רווח ביניהם כמותן, שהסכך הפסול אינו מעורב בכשר, אם נתן בו סכך כשר, הרי היא כשרה, לפי שכן הוא עיקר חיוב התורה שתהיה חציה ממוככת בסכך כשר. **אי בשחבטן, מאי למימרא** (מהיכא תיתי למיפסל, לאו משום שני סככים איכא דהא חד סככה הוא, ולאו משום מחובר איכא דהא בטל ליה ברובא)? מהו דתימא ניגזור היכא דחבטן אטו היכא דלא חבטן, קא משמע לן דלא גזרינן.

הא נמי תנינא (דלא גזרינן חבטן אטו שלא חבטן) הדלחה (הרים ופשט כעין דלית להעלות ענפים ומטפסים על גבי סמוכות) עליה (על הסוכה) את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס (עשב המתפשט מאד ועולה על החומות) וסיכך על גבן פסולה (משום מחובר). ואם היה סיכוך הרבה מהן (רע"ב שהיה שם סכך כשר הרבה יותר מהגפן והדלעת) או שקצצן כשרה. היכי דמי (סיכוך הרבה מהן, דמכשיר ליה בביטול) אילימא בשלא חבטן הא קא מצטרף סכך פסול עם סכך כשר והפכיר רש"י ונמצא מסכך במחובר וצריך להיות צלתה מרובה מחמתה לכד מזה הפכירו התוס' אם הסוכה שתחת האילן ממוככת כראוי שצלתה מרובה מחמתה לאו מיסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה, אלא כשאין צלתה מרובה אלא מחמת הפסול איירי (כתבו הפנ"י והשפ"א שכל מה שהסכך החוס' שהאילן לא פוסל אם הסוכה לולתה מרובה זה צלילן שחמתו מרובה מאלתו, אבל אילן שצילתו מרובה מחמתו פוסל מנזרת הכתוב לכתוב בסוכות תשבו ולקשינו ולא בסוכה תחת אילן). עוד **כתבו התוס'** הא דאמרינן בסמוך תחתונה כשרה ועליונה פסולה כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה והעליונה חמתה מרובה מצלתה וקיימי תרויהו בתוך עשרים דמשמע הא קיימא עליונה למעלה מעשרים תחתונה נמי פסולה משום דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, התם

ט: - י.

פסול מאחר שאין פיסולו מחמת עצמו (וכן גורס בגמ')
ובתב חרץ שכן נראה שהיה גורם הריף **וב"ב** ב"י
 בדעת הרמב"ם.

ד. ופעמים שהעליונה כשרה ותחתונה פסולה,
 היכי דמי (תחתונה פסולה משום סוכה תחת
 סוכה) כגון דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן,
 וקיימא עליונה בתוך עשרים.

פשיטא (דכי חד מנייהו חמתה מרובה לאו
 סוכה תחת סוכה היא, ומאי אשמעינן ר'
 ירמיה!) תחתונה כשרה ועליונה פסולה
 איצטריכא ליה (ציור ג) מהו דתימא ניגזר
 (למיפסל תחתונה) דלמא מצטרף סכך פסול
 בהדי סכך כשר [משום זמנין דקיימא עליונה
 למעלה (מכ' אמה) דלא מסיק אדעתיה למיחש
 אתחתונה משום צירוף פסול עם כשר, ומדהוי
 לעליון חמתה מרובה סבר כמאן דליתיה הוא,
 ולא פסיל לתחתונה] קא משמע לן.

כמה יהא (הפסק) בין סוכה לסוכה ותהא
 תחתונה פסולה (משום סוכה תחת סוכה, דלא
 נימא חד סוכה הוא)? **אמר רב הונא** טפה, שכן
 מצינו באהלי טומאה טפה (אבל בציר מטה
 חד סככה הוא) **דתנן** (הלכה למושה מסיני הוא)
 טפה על טפה ברום טפה מביא את הטומאה,
 וחוצץ בפני הטומאה. אבל פחות מרום טפה
 לא מביא (אם טומאה תחת ראשו אחד, וכלים
 תחת ראשו שני, והיא קורה ארוכה ורחבה
 טפה וראויה להביא טומאה לא מייתי, משום
 דליכא רום הפסק טפה ממנו ולקרקע) ולא
 חוצץ (אם יש כלי על גבה כנגד הטומאה,
 אפילו עד לרקיע טמא, דטומאה רצועה שאין
 לה אהל טפה בוקעת ועולה) **ורב חסדא ורבה**
בר רב הונא אמרי ארבעה, שלא מצינו מקום
 חשוב פחות מארבעה (פירש רש"י להיות רשות
 לעצמו, לא כרמלית ולא רשות היחיד הוסיף תוס' לענין
 גובה נמי אשכחן בעירובין ע"ו.) **ושמואל אמר**
 עשרה. מאי מעמא דשמואל כהכשרה כך
 פסולה, מה הכשרה בעשרה (סוכה כשרה רק
 שהלכה י' טפחים) אף פסולה בעשרה (משום שתי
 סוכות פסלה קרא, וכי לית בה בעליונה הכשר
 סוכה לאו סוכה היא, ולא פסלה).

שהסכך הרבה שאפי' ינטל נגד האילן נשאר
 כשיעור) כשרה הואיל וצל הכשר הוא מרובה
 מחמתה, שאפילו אם ינטל האילן יש שיעור
 בכשר להכשיר ובכל זה לא שאני לן בין קדם
 האילן לקדם הסכך, דין אחד להם או"ח (תרכו"א).
 הרא"ש התוס' ס"ל שאם העליון מכוון כנגד התחתון אינו
 פוסלו **וב"ב** ש"ע ב"א קמא, חרץ והריב"ן ס"ל שפסול
וב"ב ש"ע ב"א בתרא.

איתא במשנה 'סוכה על גבי סוכה...' ת"ר
 בסכת תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה, ולא
 בסוכה שתחת האילן, ולא בסוכה שבתוך
 הבית. אדרבה, בסוכות תרתי משמע? אמר רב
 נחמן בר יצחק בסכת כתיב.

אמר רבי ירמיה א. פעמים ששתיהן כשירות.
ב. פעמים ששתיהן פסולות. **ג.** פעמים
 שתחתונה כשרה והעליונה פסולה. **ד.** פעמים
 שתחתונה פסולה והעליונה כשרה.

א. פעמים ששתיהן כשירות, היכי דמי כגון
 שתחתונה חמתה מרובה מצלתה (דסכך דידה
 כמאן דליתיה הוא) והעליונה צלתה מרובה
 מחמתה (דתרוייהו מתכשרן בסכך העליון)
 וקיימא עליונה בתוך עשרים (לארץ, דהוי סכך
 כשר אף להכשיר תחתונה).

ב. פעמים ששתיהן פסולות, היכי דמי כגון
 דתרוייהו צלתן מרובה מחמתן, וקיימא עליונה
 למעלה מעשרים אמה (לגנה של תחתונה).

ג. פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה.
[דף י ע"א] היכי דמי, כגון שהתחתונה צלתה
 מרובה מחמתה, ועליונה חמתה מרובה
 מצלתה, וקיימי תרוייהו בתוך עשרים (פירש
 רש"י דסכך של עליונה לאו סכך הוא, ולא מיפסלה
 תחתונה משום סוכה תחת סוכה, ועליונה פסולה משום
 דחמתה מרובה מצלתה, וכגון דקיימי תרוייהו בתוך
 עשרים לארץ, דאי עליונה למעלה מעשרים אף תחתונה
 פסולה, משום דמצטרף סכך פסול בהדי כשר, משום דסכך
 למעלה מעשרים פסולה, אבל כי קאי בתוך עשרים
 לצטרף, ובלבד שלא יהא צלתה מרובה מחמתה, דתפסיל
 תחתונה משום סוכה תחת סוכה. **כתבו התוספות בשם**
ר"ת (הנלתי קודם) ואפילו למעלה מעשרים לא מיפסלה
 התחתונה בהכי משום דלמעלה מעשרים לא השיב סכך

אמה או"ח (תרכה,א). פסק כ"ת ודלא כרש"י, שכ"ד הרי"ף (בן הסביר הר"ן) והרמב"ם.

משנה פירם עליה סדין מפני החמה, או תחתיה מפני הנשר (שלא יהו עליו וקיסמין נושרין על שולחנו, וסדין דבר המקבל טומאה הוא, ופסול לסכך) או (אפילו לא פירסו מפני הנשר, אלא...) שפירם על גבי הקינוף (לנוי על מטתו, ארבעה קונדיסין לארבע רגלי המטה, וגבוהין, ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן, ופורם עליהן סדין ומרחיקן מן הסכך, דהשתא לא משום מסכך בדבר המקבל טומאה מיפסלא, דהא לאו לסכוכי שטחם התם) פסולה (משום דאינו יושב בסוכה, דאהל מפסיק ביניהם) אבל פורם הוא על גבי נקליטי המטה (פירש רש"י שאינו אלא שנים, והן יוצאין באמצע מטה, אחד למראשותיה ואחד לרגליה, ונותנין כלונסא מזה לזה ופורסין עליו סדין, והוא משפע לכאן ולכאן, ומשום דאין לה גג טפה רחב למעלה לא מיקרי אהל. **התוס' בשם הגאונים חולקים על רש"י** ומענתם, למה יפסל מפני שמוגין על האדם מפני החמה ומן הקיסמין, מאי שנא מלנאותה (**ייסב הכיטב"א** שלנאותה הוא לורך הסוכה, ולכן בטל לסוכה, אבל מפני החמה שטח לורך האדם היושב בסוכה, לא בטל) ועוד מצינו לקמן (דף כז) בר' יוחנן ברבי אילעי כשהגיעה חמה למרגלותיו עמד ופרס עליו סדין. **ולכן מפסירם** הא דקתני פירם עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה היכא דחמתה מרובה מצלתה בלא סדין, אבל אם יש צלתה מרובה מחמתה כשרה, ואין הסדין פוסלתה. **וגם ר"ת מפרש כעין זה** שהסכך הוא צילתה מרובה, אמנם אילוולא הסדין החמה תייבש את הסכך ומתוך כך תעשה חמתה מרובה, ופסול כיון שהסדין הוא זה שמעמיד את הסכך שישאר צילתו מרובה, וכן תחתיה מפני הנשר, ואם היו עליו נושרין היה חמתו מרובה והסדין מונען מליפול, וכיון שהסדין גורם שעל ידו צלתו מרובה מחמתו (פסול).

אמר רב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר (דשויה סכך להגין, הלכך מפסיל משום מקבל טומאה) אבל לנאותה **ופירש רש"י** אין שם סכך עליה **הרשב"א בתשובותיו** (א,גה) הסביר הטעם משום 'תשבו, כעין תדורו' שדרך בני אדם ליפות את תקרת ביתם כציורים נאים והפצי נוי' כשרה (**הריטב"א הביא** שנחלקו הראשונים כאשר הניח בגד על הסכך, לא כדי להגן מפני החמה, ואף לא כדי לנאותה, אלא לצורך הכגד. כגון, בגד רטוב שחפץ ליבשו, האם דוקא בפירסו לנאותה הכשירו חכמים, משום שבטל הנוי לסוכה, או כל שלא נתן את את הסדין לשם הגנה, הסוכה כשרה לפי שאינו קרוי סכך)... **לימא מסייע ליה** סיככה

תנן (קושיא על שמואל) רבי יהודה אומר אם אין דוירין בעליונה התחתונה כשרה. מאי אין דוירין, אילוילא דוירין ממש (שאין בה אדם) אטו דוירין קא גרמי (מכל מקום, סוכה תחת סוכה היא)? אלא לאו מאי אין דוירין כל שאינה ראויה לדירה, והיכי דמי דלא גבוה עשרה, מכלל דתנא קמא סבר אף על פי שאינה ראויה לדירה פסולה (וקשיא לשמואל מדרבנן)?

כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא (האי אין ראויה לדירה דקאמר ר' יהודה לאו בשאין גבוה קאמר, דאם העליונה פחות מ' גם ת"ק מודה דכשרה התחתונה, וכשמואל) אם אין התחתונה יכולה (ר"ל, כשאין בריאה וחזקה) לקבל כרים וכסתות של עליונה (ולישן), התחתונה כשרה (כאופן שהגג של התחתונה לא יכול לקבל את הסוכה העליונה, א"כ הסוכה העליונה לא נקראת סוכה, שא"א לדור בה ללא קרקע, וא"כ לפי מה ששמואל לימדנו 'כהכשרה כך פסולה' א"כ זאת אין לה הכשר ולכן לא פוסלת, ואם התחתונה כן מקבלתה, מומילא על העליונה יש הכשר של סוכה, ולכן פוסלת את התחתונה). **מכלל דתנא קמא סבר אף על פי שאינה ראויה לקבל פסולה** (סוף סוף שמע מינה דרבנן לית להו דשמואל)? **איכא ביניהו** (בין רבנן לר' יהודה) דיכולה לקבל על ידי הדחק (**פירש רש"י** רבנן סברי כיון דיכולה לקבל בדוחק שם סוכה על העליונה, ומיפסלא התחתונה, ור' יהודה סבר כיון דליכא תשמישא להדיא לאו שם סוכה עלה דעליונה. **וכתבו הראשונים**, דרבי יהודה לשיטתו, דסוכה דירת קבע בעינן, ולכן סוכה שאינה ראויה אלא על ידי הדחק אינה נחשבת סוכה. אבל רבנן סברי, שסוכה דירת עראי בעינן, ולכן גם סוכה שראויה לדירה רק על ידי הדחק נחשבת סוכה). **פסק הש"ע** סוכה שתחת סוכה, העליונה כשרה והתחתונה פסולה, וה"מ שיכולה התחתונה לקבל כרים וכסתות של עליונה, ואפילו ע"י הדחק, ויש ביניהם עשרה טפחים, אבל אם אין ביניהם עשרה טפחים, או שיש ביניהם עשרה טפחים אבל אינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אפי' ע"י הדחק, התחתונה כשרה אם היא מסוככת כהלכתה, אפילו אם העליונה למעלה מעשרים, ואם אינה מסוככת כהלכתה, ומתכשרת ע"י סכך העליונה, צריך שלא יהיה סכך העליונה גבוה מן הארץ למעלה מעשרים

פסולה, אבל אם לא כיון כפריסת הסדין אלא להגין מפני החמה והעלין, או לנאותה, כשרה ובלבד שיהא בתוך ארבע לסכך, ומיהו לכתחלה לא יעשה אלא א"כ הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגין או שהוא שרוי במים, שאז ניכר לכל שאינו שומחו שם אלא לייבש או"ה (תרכט"ט). דעת הפתם הוא כרש"י, דעת ה"א היא דעת ר"ת * דין הפלגה ד' טפחים יבואר לקמן * מ"ש לא יעשה אלא אם כן הוא ניכר לכל למד כן מהגמ' מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא ליה כתונתא במיא.

אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה (פירש רש"י אין ממעטין בגובהה מעשרים להכשירה, דלאו מין סככה נינהו, דאי סכך הוו הוה מיפסלה משום מקבל טומאה, ולא לפוסלה משום פחותה מעשרה ביארזו התוס' ולא דמי להוציא יורדין לתוך י' דפסלינן לעיל משום דירה סרוחה (ד). דשאני הכא דלנוי עשויו) **אמר רב אשי** ומן הצד ממעטין (לה משיעור שבעה טפחים, דהא אינה מחוקת ראשו ורובו ושולחננו).

מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא (נישורה) ליה כתונתא במיא, ואשתמחא אמטלתא (שמה את הכגד על הסוכה) אמר ליה רב אשי, דלייה, דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומאה. והא קא חזו ליה דרטיבא? לכו יבשה קאמינא לך. **פסק הש"ע א.** יש בה שבעה על שבעה, ונתן בה בגדים לנאותה וממעטין אותה משבעה על שבעה, פסולה (מ"ב דאף דלענין גובה איתא לעיל בסימן תרל"ג ס"ט דאין ממעטין אותה מגובה עי"ז הכא לענין מן הצד לא מהני דהא עכ"פ אינה מחוקת עי"ז ראשו ורובו ושולחננו) או"ה (תרל"ג, ב). היתה גבוהה מעשרה, והוציא יורדין לתוך עשרה, אפילו אם חמתן מרובה מצלתן, פסולה (מ"ב והו"א כיון דאין עיקר הסכך למטה מעשרה אלא קצות הסכך ולא חשיבי וגם אין בהם כדי שיעור סכך יהיה כשרה קמ"ל אפ"ה פסולה משום דסוף סוף קשה לאדם לדור בסוכה כזו ודירה סרוחה היא) אבל אם הנויין יורדין לתוך עשרה, אינם פוסלים (מ"ב דכיון דהם לנוי הסוכה בטילי אנבה דסוכה ולא מקרי עי"ז דירה סרוחה) או"ה (תרל"ג, ט).

אתמר נויי סוכה (סדינין הפרוסין תחת סכך לנוי) המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן אמר כשרה (כיון דלנוי סוכה יחבינהו בטלה לגבה)

כהלכתה (הקשו האחרונים מדוע נקט התנא לשון 'כהלכתה', הרי גם אם עוד לא סיככה כהלכתה לא תפסל הסוכה מחמת הקרמין והסדינין המצוירים, כיון שנעשו לנוי, ולא לסיכוך ותיירן הערוך לנר שכונת התנא ללמדנו, שרק לאחר שהסוכה מוסככת כהלכתה, נחשב הסדין לנוי ובטל לסכך. אבל אם פרס את הסדין קודם שהיתה הסוכה מוסככת כהלכתה, לא נחשב הסדין כנוי, ואפילו יוסף לאחר מכן סכך כשר הסוכה פסולה) ועיטרה בקרמין (מעשה אורג, כגון כגדי צבעונין) ובסדינין המצוירין (שצורתן כולטת כגון מעשה רוקם, או מעשה אורג בדים שיש עליהם רקמה כולטת) ותלה בה אגוזין, שקדים, אפרסקין ורימונים, פרכילי ענבים ועטרות של שבולין, יינות שמנים וסלתות (נותנין בכוסות של זכוכית לנוי) אסור להסתפק מהן (דף י ע"ב) עד מוצאי יו"ט האחרון של חג וכתבו התוס' לקמן (מו): מפרש מאי שנא מאתרוג דשרי ביו"ט האחרון, ומסיק משום דסוכה אי אתרמי ליה סעודתא בין השמשות בעי למיכל בסוכה, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, אבל אתרוג לא חזי בין השמשות דמעיקרא קדים נפיק ביה, ואע"ג דממ"ז מוקצה הוא בין השמשות דשמא יום הוא והוי שביעי של חג, לא שייך כי האי גוונא לאוסרו בשמיני במיגו דאיתקצאי לבין השמשות, מאחר דלא נאסרה אלא מהמת יום שעבר, והביאו מספר ראיות ליסוד זה. ואף שמה שחייב לאכול בסוכה סעודה בבין השמשות הוא מהמת ספיקת יום שעבר מ"מ חייב לאכול בה מהמת שהמצווה קיימת בה כעת] ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו [וכגון דאמר איני בודל מהם כל בין השמשות של יו"ט הראשון, דלא חל קדושה עליהו כדאיתא (ל): ותנאה אחרינא לא מהני בהו, קתני מיהת סדינין, והיינו סייעתא? דלמא מן הצד (לדפנות קאמר, אבל למעלה אימא לך אפילו לנאותה נמי מסכך במקבל טומאה קרי לה). **פסק הש"ע** פירם עליה סדין מפני החמה, או תחתיה מפני הנשר, כלומר שלא יהיו עלין וקסמין נושרים על שלחנו פסולה, אבל אם לא פירם אלא לנאותה, כשרה והוא שיהא בתוך ד' לסכך וי"א שסוכה שהיא מוסככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך או ישרו העלין ותהיה חמתה מרובה מצלתה, ופירם עליה סדין שלא תתייבש, או תחתיה שלא ישרו העלין, כיון שהסדין גורם שעל ידו צלתה מרובה מחמתה,

י' - יא.

וקרא קריאת שמע (דכיון דלאו אהל הוא, לא אמרינן למקום שרובו שם ראשו נזרק, וליתמר משום לא יראה כך ערות דבר, אלא הרי הוא כמוציא ראשו חוץ לחלוקו הפכירו תוס' ס"ל כמ"ד לכו רואה את הערוה מותר) **מיתבי** הישן בכילה ערום לא יוציא ראשו חוץ לכילה ויקרא קריאת שמע? הכא במאי עסקינן כשגבוהה עשרה. הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא הא למה זה דומה לעומד בבית ערום (ובית הוא י' טפחים) שלא יוציא ראשו חוץ לחלון ויקרא קריאת שמע, שמע מינה **דף יא ע"א** ובית (נמוך) נמי, אף על פי שאין גבוהה עשרה, כיון דקביע אוהלא הוא, דלא גרע מקינופות.

ל"א אמרי לה, אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישיב בכילת חתנים בסוכה (אינה כשאר כילה, ואין עושין לה גג, והיא סביבות המטה, וגגה משופע כשל נקליטין) לפי שאין לה גג, אף על פי שגבוהה עשרה. **מיתבי** הישן בכילה בסוכה לא יצא ידי חובתו? הכא במאי עסקינן בשיש לה גג. **ת"ש** נקליטין שנים וקינופות ארבעה. פירם על גבי קינופות פסולה, על גבי נקליטין כשרה, ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן המטה עשרה טפחים (פתבו התוס' מן הדין אפילו גבוהין י' שרי דלא חשיבי אהל להפסיק כיון דאין בגגו מפה, דהא בדף (יט):) מסקינן דכן הלכה סוכה העשויה כמין צריף פסולה לפי שאין לה גג דשפועי אהלים לאו כאהלים דמו, והא דאסרינן הכא גבוהין עשרה היינו מדרבנן, ודוקא בנקליטין דקביעי במיטה, אבל כילת חתנים דלא קביעי וגם אין לה גג אפילו גבוה י' שריא, ולא נחלקו שני הלישנות, אלא דלישנא קמא מדברת על כילה עם גג, ולכן מותר לשבת רק אם הוא פחות מו' טפחים, והלשון השני מדברת על כילה שהיא בלי גג אלא בשיפוע, ובה מותר אפי' גבוה יותר מו'. **ואם תאמר שיש מחלוקת בין שני הלישנות** נחלקו רק לעניין אם מותר גם יותר מו' באופן שאין גג, אבל אין לומר בכילה עם גג שלשון שני תפסול אף פחות מו', שהרי שמואל מפרש את המשנה שהישן תחת המיטה בסוכה לא יצא ידי חובה, רק באופן שהמיטה גבוהה י', הרי שאם לא גבוהה י', מותר אף שיש גג. הא גבוהין מן המטה עשרה פסולה, אף על פי שאין לה גג? שאני נקליטין דקביעי. אי קביעי להוי כקינופות (וליפסול אף בפחות מעשרה הפכירו התוס' אף על פי שזה יש לה גג וזה אין לה גג, מ"מ לא חשיב גג כיון דאין גבוהין

רב הסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה (משום אהל מפסיק, ואשתכח דלא גני בסוכה נחלקו הראשונים, האם הנוי פוסל את הסוכה גם כשהמתו מרובה מצילתו, עיין בר"ן ובריטב"א). **רב הסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא, אנגיניהו רב נחמן** (אב בית דין היה, ונגיד ומצוה בבית ראש גולה, ועושין על פיו) בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה טפחים, אשתיקו ולא אמרו ליה ולא מידי. אמר להו הדור כהו רבנן משמעתייהו? אמרו ליה אנן שלוחי מצוה אנן (להקביל פני ראש גולה, דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ופטרינן, כדתנן לקמן שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה תוס' פירש דמירי שאם היו מתעסקים במצות סוכה זה היה פוגע בקיום המצוה של להקביל פני רבו, אבל באופן שיכול לקיים את שניהם, חייב בשניהם לקמן **נראה** שהר"ן חולק על יסוד זה) ופטורין מן הסוכה.

אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישיב בכילה (הפרוסה סביבות המטה) בסוכה אף על פי שיש לה גג (שאינו משופע) והוא שאינה גבוהה עשרה (מן המטה, דבציר מגובה עשרה לאו אוהלא הוא)... **מיתבי** הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו (נחלקו הראשונים למעם האיסור רש"י, הר"ן, והר"ד סוכרים שהטעם הוא לפי שאינו ישן בצל הסוכה. ואילו הר"ף והרא"ש סוכרים שהמקום תחת המיטה פסול משום סוכה תחת סוכה)? הא תרגמה שמואל במטה גבוהה עשרה. **ת"ש** או שפירם על גבי קינופות (ארבעה עמודים) פסולה (הגמ' מוכחה שמדובר באופן...) אף על פי שאין גבוהין עשרה? שאני קינופות, דקביעי (אבל כילה לא קביעה בחזקה כקינופות, הלכך, כי לא גבוהה עשרה לא חשיב). והרי סוכה על גבי סוכה דקביעא, ואמר שמואל כהכשרה כך פסולה (כל כמה דלא מקרייא עליונה סוכה לא מיפסלא תחתונה, והוא בעשרה)? אמרי התם דלמפסל סוכה בעשרה, הכא דלשווי אוהלא (שלא ישן תחתיו) בציר מעשרה נמי הוי אוהלא (היכא דקביעה).

אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל הישן בכילה ערום מוציא ראשו חוץ לכילה

יא.

שסתם להחמיר והביאור"ה יישב שהר"ה בדעת הר"ף
ועוד ס"ל שמחמיר ולכן מסבב הביאור"ה שאין להקל.

משנה הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת
הקיסוס, וסיכך על גבה פסולה [שאינן מסככין
במחובר, דאמר מר (יב.) באספך מגרנך ומיקבך
בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר כתב הריטב"א
הריטב"א מדקתני הדלה ואח"כ סיכך דייק רבנו ר"ת
דדוקא שתחלתה בפיסול דתו לא מכשרא בסכך כשר,
אבל תחלתה בכשרות, שסכך מתחלה סוכתו בסכך כשר
כראוי אף על פי שהדלה עליה אילן אח"כ כשרה, ולא
מיפסלא משום סוכה שתחת האילן, דאי לא, ליתני 'סיכך
ואח"כ הדלה' וכל שכן הדלה ואח"כ סיכך. **והטעם בזה**
כמו שכתב ר"ת בסוגיא של פירס עליה סדין מפני החמה,
שאם הסוכה צילתה מרובה מחמתה, אפילו שגם הסדין
צילתו מרובה אין הסוכה נפסלת מחמתו ואם היה
סיכוך (הכשר) הרבה מהן (ומבטלן ברוב) או
שקצצן (אף לאחר שמסככה בהן) כשרה. זה
הכלל כל שהוא מקבל טומאה, ואין גידולו מן
הארץ (כגון עורות בהמה, ואפילו לא מקבלי
טומאה, כגון שמוסרין מלאכה) אין מסככין
בו. וכל דבר שאינו מקבל טומאה, וגידולו מן
הארץ מסככין בו (הקשה התפארת ישראל מדוע
כפלה המשנה ואמרה 'וכל דבר שאין מקבל טומאה...'
הרי הלכה זו כבר למדנו מהכלל הראשון, דמכלל לאו
אתה שומע הן ופירש שכונת המשנה להשמיענו, שלא
צריך את שני התנאים כדי לפסול את הסכך, אלא להיפך,
כדי להכשירו צריך שיתקיימו בו שני תנאים, שגם יהיה
גידולו מן הארץ, וגם אינו מקבל טומאה).

יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא, ויתיב וקאמר
או שקצצן כשרה. **ואמר רב** צריך לנענע (קצת
אותם שהוסככו במחובר לאחר קציצתן, דתהוי
להו הך כעשייה, דאי לא, פסולה משום תעשה
ולא מן העשוי, דהכי משמע סוכות תעשה
כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה, ולא
מזן העשוי בפסול, שאינו ראוי לסוכה, ואתה
מתקנו בתיקון מועט כי האי, דמכשר לה
בקציצה, ולא הדר סתר לה, ומיחו, נענוע קרוב
לסתירה הוא, שמגביה כל אחד לבדו ומניחו,
וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו). אמר ליה רב
הונא הא שמואל אמרה. אהדרינהו רב יוסף
לאפיה (בכעס) ואמר ליה אטו מי קאמינא לך
דלא אמרה שמואל, אמרה רב ואמרה שמואל.

עשרה, ובשניהם אית ביה חדא לריעותא דנקליטין אין
לה גג וגבוה עשרה, וקינפות יש לה גג ואין גבוהים י?]
לגבי קינפות לא קביעי (לחשוב כמותה,
ליפסול אף בפחות מעשרה) לגבי כילה קביעי
(הלכך אינהו פסלי בעשרה אפילו לית להו גג,
וכילה לא פסלה אפילו בעשרה כי לית לה גג).

דרש רבה בר רב הונא מותר לישן בכילה, אף
על פי שיש לה גג, אף על פי שגבוהה עשרה.
וכתבו התוס' אין הלכה כן דאמרין (יט:) אביי אשכחיה
לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה, אמר כמאן כר"א,
משמע דלא שרי אלא בלא גג, ואמר (כו.) רב שרא ליה
לרב אחא ברדלא למיגני בכילת חתנים בסוכה משום בקי
כלומר דמצטער פטור מן הסוכה משמע דהא לאו הכי
אסור בשיש לה גג או כאודך לישנא דשמואל בגבוה
עשרה ואף על פי שאין לה גג) כמאן כרבי יהודה,
דאמר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע.
דתנן, אמר רבי יהודה נוהגין היינו לישן תחת
המטה בפני הזקנים (דמטה לגבי סוכה אהל
עראי הוא, שמסלקין אותה ממקום למקום)
ולימא הלכה כרבי יהודה? אי אמר הלכה כרבי
יהודה, הוה אמינא הני מילי מטה, דלגבה
עשויה (דמטה לגבי סוכה אהל עראי הוא,
שמסלקין אותה ממקום למקום) אבל כילה
דלתוכה עשויה (ולאהל, הלכך שם אהל עליה,
ואף על גב דעראי הוא לא מיפקע שמייה) אימא
לא, קא משמע לן טעמא דרבי יהודה דלא אתי
אהל עראי ומבטל אהל קבע, לא שנא מטה
ולא שנא כילה. **פסק הש"ע א.** הישן תחת
הכילה בסוכה, אם אינה גבוהה עשרה טפחים
או שאין לה גג רחב טפה, יצא או"ה (תרכ"ג). ב.
העצים היוצאים מארבע ראשי המטה אסור
לפרוס עליהן סדין ולישן תחתיו, אפילו אם
אינם גבוהים עשרה, אבל אם אחד יוצא
באמצע המטה בראשה, והשני במרגלותיה
כנגדו, ונותנים כלונסות (פירוש עצים ארוכים
כעין קנה של רומח) מזה לזה, מותר לפרוס
סדין עליו ולישן תחתיו, משום דאין לה גג רחב
טפה למעלה, והוא שלא יהיו גבוהים עשרה
טפחים. ויש מכשירין אפילו בגבוהים עשרה
טפחים או"ה (תרכ"ג) דעת ה"ש מכשירין הוא סתמות
הר"ף, והרמב"ם להדיא ובאמת תמה ה"ו על הטור

יא. - יא:

וראשו אחר בכנף זה, וכפף הראשין עד שהגיעו זה לזה, לאמצע ארכה) ואחר כך פסק ראשי חומין שלהן כשרין. מאי לאו שקושר (עשה הגדיל בזו ובזו) ואחר כך פוסק (אמצעה ונעשו שתיים, ואף על פי שנעשו בפסול, דכולה קודם שנפסקה חוט אחד הוא)? לא, שפוסק ואחר כך קושר. פוסק ואחר כך קושר מאי לומר? מהו דתימא **דף יא ע"ב** בעינן כנף בשעת פתיל (גם בשעת הטלתם בכנף צריך שיהיו הציציות תלויין בכנף אחד, ולא יהיה מונח חוט אחד על שתי כנפות) וליכא, קא משמע לן (שהלכה זו נאמרה רק בשעת קשירתם, אבל לתלותן מותר על שתי כנפות כאחד).

מיתבי תלאן ולא פסק ראשי חומין שלהן פסולין. מאי לאו פסולין לעולם (ואפילו מפסקן לשנים לאחר קישור) ותיובתא דרב? אמר לך מאי פסולין פסולין עד שיפסקו. **ושמואל ודוי אמרו** פסולין לעולם (תוס' אומרים הלכה כשמואל כיון שכל האמוראים וכל השיטה כמותו, ולכן צריך לנענע).

מיתבי (על רב) תלאן ואחר כך פסק ראשי חומין שלהן פסולין. **ועוד תניא** גבי סוכה תעשה ולא מן העשוי. מכאן אמרו הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיבך על גבן פסולה. היכי דמי, אילימא בשלא קצצן מאי איריא משום תעשה ולא מן העשוי תיפוק ליה דמחוברין נינהו, אלא בשקצצן, וקתני פסולה, ושמע מינה דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן, ותיובתא דרב? אמר לך רב הכא במאי עסקינן דשלפינהו שלופי (פשחן מן האילן עד שניתקן) דלא מינכרא עשייה דידהו (ששוכבין ראשי פשיחתן אצל האילן מקשים התוס' אם מדובר שקצצן, והפסול רק משום שלא ניכר, א"כ מדוע חברייתא נקטה טעם של 'תעשה ולא מן העשוי', ותירצו ב' תירוצים א. הפסוק הוא רק אסמכתא בעלמא, והסוכה פסולה מדרבנן משום שלא ניכר הקציצה. ב. מדובר שחתך את האילן, באופן שלא יכול להיות יותר, אבל השאיר את הקליפה החיצונה וכיון שלא נקצץ לגמרי לא אמרינן שזו עשייה, ופסול מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי). מכל מקום, תלאן ואחר כך פסק (שהובא בבבביתא הראשונה) קשיא לרב? קשיא.

אמר ליה רב הונא הכי קאמינא לך, דשמואל אמרה ולא רב, דרב אכשורי מכשר (בלא נענוע, דקסבר קציצתה זו היא גמר עשייתה והיכי דמי תעשה ולא מן העשוי, כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה, שהסיבך היה מאליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה, אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו, ונוטל העומרים ומשליך, והסוכה נעשית מאליה דופנותיה וסככה, אבל זה שקיצצן זהו מעשה שלה, שנגמר בהכשר). כי הא דרב עמרם חסידא רמא (הטיל) תכלתא (ציצית) לפרוזמא דאינשי ביתיה לטלית של אשתו, דקסבר לילה זמן קציצתה הוא, 'וראיתם אותי' פרט לכסות סומא, אבל כסות לילה חייב, והוויא מצות עשה שלא הזמין גרמא, ונשים חייבות כתבו התוס' זו דעת רבנן (מנחות מג.) אבל ר"ש פוטר בנשים וכן הלכה, והביאו ראיות לדבריהם תלאן ולא פסק ראשי חומין שלהן (פירש רש"י תלאן לציציות בכנפות הטלית, חוט אחד כפול ארבע ותוחבו בכנף ועודנו חוט אחד, כופלו והרי הן שמנה כפלים, ופוסק ראשין שלהן ונעשו שמנה חומין, ורב עמרם שכח ולא פסקן עד שעשה כל הגדילים וקשריהם, ונמצאת עשויין בפסול, דאין כה אלא חוט אחד **מבואר בדברי רש"י** שאם רק תלה את חומי הציצית בפסול, לא נפסלה הציצית משום תעשה ולא מן העשוי, אלא רק כאשר גם הגדילים והקשרים נעשו בפסול הציצית פסולה. **ובטעם הדבר פירשו האחרונים** (עיי' פמ"ג סימן יא) דכתיב 'גדילים תעשה לך', ומוכה, שעיקר פסול תעשה ולא מן העשוי נאמר בעשיית הגדילים, ולא בתליית החומים בכנף. **ופסק הש"ע** סי' יא, שאפילו אם לא עשה בפסול אלא חוליה אחת, וקשר אחד שאחר החוליה, הרי היא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי. **וביאר הב"י** דשיעור הכשר ציצית בדיעבד הוא חוליה אחת וקשר אחד. ומשום כך בשיעור זה נחשבת כבר הציצית כעשויה, ודי בזה כדי לפסלה משום תעשה ולא מן העשוי). אתא לקמיה דרב הוויא בר אשי, אמר ליה הכי אמר רב מפסקן והן כשרין. אלמא פסיקתן זו היא עשייתן **כתבו התוס'** גרע עשאה מן הקוצים ומן הגרדין דלעיל (ט.). דאף על פי שעשוין אחרי כן הציצית לגמרי לא חשבינן ליה עשייתן משום דבעינן תלייה לשם מצוה הכא נמו, קציצתן זו היא עשייתן.

וסבר שמואל לא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן, והא תני שמואל משום רבי הוויא הטיל לשני קרנות בבת אחת (שעשה ארבע כפלים ארוכין כשיעור שתי ציציות, ותוחב ראשו אחד בכנף זה

יא:

כשר, שאינו אגוד פסול. מאי טעמא דרבי יהודה? יליף לקיחה לקיחה מאגודת אָזוּב, כתיב התם וְלִקְחֶתֶם אֲגוּדַת אָזוּב, וכתיב הכא וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְאֵשׁוֹן, מה להלן באגודה אף כאן נמו באגודה והקשה הרישב"א כאן משמע, שאזוב ודאי צריך אגד לכולי עלמא. ואילו במסכת פרה (יאט) מבואר שהאגד לא מעכב באזוב. ורבנן לקיחה מלקיחה לא ילפינן ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא אם כן למדו מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו, ושמוא מקראות הללו לא לדרוש גזירה שוה נכתבו כתבו התוס' אף שבקידושין ילפי' קיחה קיחה משדה עפרון, צ"ל שלקיחה הם לא קיבלו, שהיא מילה אחרת.

כמאן אזלא הא דתניא לולב מצוה לאגודו, ואם לא אגדו כשר. אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר, אי רבנן אמאי מצוה? לעולם רבנן היא, ומשום שנאמר 'זה אלי ואנוהו' התנאה לפניו במצות (סוכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה). פסק הש"ע א. אם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכוך, כשר והוא שינענעו, שיוגבה כל אחד לבדו ומניחו (הובא במ"ב דרשו בשם הגריש"א שאין הכוונה שלא מועיל להרים הכל ביחד, אלא שאפשר להרים אחד אחד לבדו) וחוזר ומגביה הבירו ומניחו, ואם לאו, פסולה משום תעשה, ולא מן העשוי או"ה (תרכוב). הפכיר הבי' הלכה כשמואל, דאסיקנא על רב בקשיא. ב. ומצוה לאגדם בקשר גמור (מ"ב ולא בעניבה דאין זה קשר הנאסר בשבת ויו"ט ולא מקרי אגד, ועיין בתשובת אגודה באהלך שמצדד דמה שנוהגין העולם שלא לעשות קשר אלא עושין מן עלי לולב כמין בית יד ותוחבין הלולב בו ג"ז בכלל קשר) דהיינו ב' קשרים זה על זה, משום נוי או"ה (תרנאא). פסק ברבנן שאי"צ אגד, אמנם מצוה לאגדו משום נוי. פסק הרמב"ם תלה החומטין בין שתי כנפים מזו לזו וקשר כנף זו כהלכתה וכנף זו כהלכתה ואח"כ התכן באמצע ונפרדו זה מזה פסול, שהרי בעת שקשרן היו פסולין לפי ששתי הכנפים מעורות זו בזו בחומטין שביניהן ובשעה שפסקן נעשו שתי ציציות נמצא עושה מן העשוי ציצית (אידי).

איתא במשנה 'זה הכלל כל דבר שמקבל טומאה כו' מנא הני מילי? אמר ריש לקיש

לימא כתנאי (אי אמרינן קציצתן זו היא עשייתן, או לא) עבר וליקטן [ענבי ההדס, דתנן לקמן (לב): אם היו ענביו מרובין מעליו פסול, דהוה ליה מנומר, ולא הדר הוא, ואם מיעטו כשר, ואין ממועטין ביו"ט, דמתקן מנא להכשיר את הפסול, וקתני כבריתא עבר על דברי חכמים שאמרו אין ממועטין ביו"ט, ולקטן ביו"ט...]. פסול דברי רבי שמעון בר יהוצדק, וחכמים מכשירין. סברוה (רבנן דבי מדרשא, דבעו למושמע מונה דבליקטתן זו היא גמר עשייתן פליגי) דכולי עלמא (תרוייהו הנך תנאי סבירא להו) לולב צריך אגד (לאגוד שלשה המינין כאחד, ושייכא בה עשייה) וילפינן לולב מסוכה (בבבין אב, מה מצינו בסוכה שיש בה מעשה, והקפידה תורה על העשוי בפסול אף לולב כן) דכתיב גבי סוכה תעשה ולא מן העשוי. מאי לאו בהא קא מיפלגי, דמאן דמכשיר סבר אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן, וגבי לולב נמי אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן. ומאן דפסיל, סבר לא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן, וגבי לולב נמי לא אמרינן לקיטתן זו היא עשייתן והקשו התוס' אם זה יסוד מהלוקתם, אי"כ מדוע נחלקו בעבר וליקטן ביו"ט ולא נחלקו בליקטן מערב י"ט ותיירצו ג' תירוצים א. כיון שרוצה להשמיע דבר נוסף שאין דיחוי אצל מצות כדאיתא (ג.ג). משום דמעו"ט היה יכול לתקן לכתחילה להתיר אגודו ולחזור ולאגודו. ג. לומר שנחלקו לאחר שאגד, שהרי ביו"ט אסור לאגודו?

לא, דכולי עלמא לא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן, והכא במילף לולב מסוכה קמפלגי, מאן דמכשר סבר לא ילפינן לולב מסוכה, ומאן דפסל סבר ילפינן לולב מסוכה ואי בעית אימא אי סבירא לן דלולב צריך אגד (ושייכא ביה עשייה) כולי עלמא לא פליגי דילפינן לולב מסוכה (ולקיטתן לאו זו היא עשייתן) והכא בהא קמיפלגי ר"ש סבר צריך אגד (לאגוד שלשה המינים, ושייכא ביה עשייה, ועל כרחך מבעוד יום אגדו עם ענביו, וכי לוקטו ביו"ט הוה ליה מן העשוי) ומר סבר אין צריך אגד.

ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא לולב, בין אגוד בין שאינו אגוד כשר. רבי יהודה אומר אגוד

יא: - יב.

ואשכולות ריקנים) הכתוב מדבר. ואימא גורן עצמו פירש רש"י הקשין עם התבואה מזלזל הערוך לנר הטעם שפירש רש"י כן, ולא רק התבואה לזדה, משום שאי אפשר לסכך בהן, הואיל ואינם עומדים בפני עצמם) ויקב עצמו (אשכולות עם הענבים, דהוה ליה דבר המקבל טומאה האוכל)? אמר רבי זירא יקב כתיב כאן (דמשמע לאחר שנעשה יין) ואי אפשר לסכך בו. מתקיף לה רבי ירמיה ואימא יין קרוש (קפוי) הבא משנר, שהוא דומה לעיגולי דבילה וחתם סופר הקשה הרי יין קרוש אינו מקבל טומאה כמבואר בר"ש (טהרות ג,ב), לפי שאינו לא אוכל ולא משקה, ואם כן מדוע יהיה פסול לסיכוך ותייך בדוחק שקושיית הגמרא היא רק מגורן, דהואיל וביקב מצינו יין קרוש? אמר רבי זירא הא מלתא הוה בידן (עד השתא היינו סבורין לידע טעם משנתנו מן המקרא הזה, דבפסולת הכתוב מדבר, דאי אפשר לסכך ביין) ואתא רבי ירמיה (שהזכיר לנו יין קרוש) ושדא ביה נרגא [קצצה בגרזן, כלומר, השיב תשובה ניצחת תוס' מסבירים שר' זירא אוחז בלימוד זה רק לא יודע ליישב קושיית ר' ירמיה שכן מוכח מר"ה (יג.)] רב אשי אמר מגרנד (משמע שאתה אוספו ונטלו מן הגורן) ולא גורן (אוכל) עצמו, מיקבך ולא יקב עצמו.

רב חפדא אמר מהכא (פסוק הוא בספר נחמיה) צָאוּ הָהָרַ וְהָבִיאוּ עֲלֵיזֵית וְעֲלֵי־עֵץ שֶׁמֶן וְעֲלֵי הָדָם וְעֲלֵי תְמָרִים וְעֲלֵי עֵץ עֵבֶת לַעֲשֹׂת סֶפֶת בְּפֶתַח (ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ). היינו הדם היינו עץ עבות (דההדם הוא עץ עבות, על שם שהעלין מורכבין זה על זה כמין עבותות ושרשרות)? אמר רב חפדא הדם שומה לסוכה (שאינו כשר ללולב, לפי שאין עבותו עשויה של שלש שלש עלין) ועץ עבות ללולב. פסק הש"ע דבר שמשכבין בו, צריך שיהיה צומח מן הארץ, ותלוש, ואינו מקבל טומאה (מ"ב פי' שאינו ראוי לקבל טומאה) אבל דבר שאינו צומח מן הארץ, אף על פי שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כגון עורות של בהמה שלא נעבדו, שאינם מקבלים טומאה, או מיני מתכות, אין משכבין בהם (הגה וכן אין משכבין בעפר) או"ח (תרכמ"א).

אמר קרא וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ (שמע מינה עננים גידולי קרקע נינהו, וסוכה מעננים ילפינן, שהרי זכר לענני כבוד הוא, כדכתיב כי בסוכות הושבתי ומתרגמינן, ארי במטלות ענני) מה אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ. הניחא למאן דאמר ענני כבוד היו (סוכות שאמר הכתוב שהושיבם במדבר) אלא למאן דאמר סוכות ממש (מפני החמה, בשעת חנייתן סכות...) עשו להם, מאי איכא למימר (מי יאמר לנו שלא היו מסוככות בכלים ובגדים ועורות) דתניא כי בסכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד היו דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. הניחא לרבי אליעזר, אלא לרבי עקיבא מאי איכא למימר?

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן אמר קרא חָג הַסֻּכֹּת תַעֲשֶׂוּהָ לָךְ (ונדרשת המילה 'חג' לקרבן חגיגה) מְקִישׁ סוּכָה לַחֲגִיגָה, מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה, וגידולו מן הארץ וכל בהמה לר' יוחנן גדולי קרקע הן, שמן הקרקע גדילים וניזונין, וגבי מעשר קרינן להו לבהמות גידולי קרקע. ומיהו, כיון דלא קמה מילתיה דר' יוחנן, דהא פרכינן עלה לא סמכינן עלה לאכשורי לסכך בעורות, דנתי גידולי הארץ איקרי על שם שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה, אבל גידולים מן הארץ לא אקרי אלא דבר הצומח מן הקרקע, ולא בהמות, כדתניא (בכ"מ פט.) פועלים אוכלין בדבר שגידולו מן הארץ, וגמר מלא תחסום שור בדישו, מה דיש מיוחד דבר שגידולו מן הארץ כו' יצא החולב והמחבץ והמנבן, אלמא לאו גידולין מן הארץ קרי להו תנא) אף סוכה דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ. [דף יב ע"א] אי מה חגיגה (בדוקא) בעלי חיים אף סוכה נמי (דוקא) בעלי חיים (והרי המשנה אמרה שמותר לסכך בכל דבר שאינו מקבל טומאה והוא גידולי קרקע ולא רק בעלי חיים, וכ"ע טעמו לא מהקש זה)?

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן (מסביר תוס' שר' יוחנן לא מסכים לריש לקיש שלמדים מענני כבוד, דאיתא בירושלמי שם"ל לר' יוחנן עננים מן השמים הם באים ולא מן הארץ, ולכן אין זה דבר שגידולו מן הארץ, ואילו ריש לקיש לומד שבאין מן הארץ) אמר קרא בְּאֶסְפָּדָּ מְגֹרְנָךְ וּמִיֶּקֶבְךָ בפסולת גורן (קשין) ויקב (זמורות

יב. - יב:

אמר רבי ירמיה ניהו אנן (ונשמעה ממה דאמר ר' יוחנן בדוכתא אחריתי) דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן פעמים שאדם בא מן השדה (כל ימות החמה) בערב, וחבילתו על כתפו, ומעלה ומניחה על גבי סוכתו (שיש לו כל ימות השנה למקנהו, ומניה החבילין שם) כדי ליבשה (ולא לסכך, וכשמגיע החג...) ונמלך עליה לסיכוך, והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. מדהא (חבילי קש...) משום גזרת אוצר, הא (הוטט בגדיש) משום תעשה ולא מן העשוי. ורבי יעקב (דלא ידע לפרושי הי מיניהו פסולה דאורייתא והי מדרבנן) הך דרבי חייא בר אבא לא שמיע ליה.

אמר רב אשי (פירש רש"י מקשי אדר' יעקב הפביר הרש"ל שדברי רש"י הן לאו דוקא, וקושיית רב אשי היא לרבי יוחנן) אטו (תרוייהו טעמי מי ליכא למימרינהו בשתי המשניות) חבילי קש וחבילי עצים משום גזרת אוצר איכא, משום תעשה ולא מן העשוי ליכא (מי לא משתמע נמי מתניתין דבאותם שניתנו שם כל ימות החמה קאמר דלא נמלך עליהם לסיכוך, דהויא לה היא גופה פסולה דאורייתא, ומאיכא שמע ר' יוחנן דמתניתין דהכא לאו מדאורייתא קאמר) והחוטט בגדיש, משום תעשה ולא מן העשוי איכא, משום גזרת אוצר ליכא (מי לא מצינן למימר נמי, דאפילו סתר הכל כלפי מעלה ונענע עומרין שעל הסכך, וחזר והניחן לשם סוכה קא פסיל ליה מתניתין מדרבנן משום גזרת אוצר, דזימנין דלא מנענע ונעשין מאליהן, כדאמרת גבי חבילים דפסלת להו אפילו מניחן שם לשם סכך מדרבנן, משום גזרה דכל ימות השנה לאוצר, ומאיכא דייק ר' יוחנן הנך טעמי דמוקי להך מדאורייתא והך מדרבנן)? ורבי יוחנן אמר לך (מתניתין גופייהו דייקי כוותאי) הכא (משנתנו) דקתני אין מסככין בהן [דף יב ע"ב] לכתחילה הוא דאין מסככין משום גזרת אוצר [בתבו תוס' נראה שאין לגרום 'לכתחילה הוא... שמלשון זו משתמע שאם סיכך בדיעבד בחבילה סוכתו כשירה שהרי מהמשך הדברים] הא

משנה חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין (ענפים דקים ואוגדין אותם, ובעודן לחין בהמה אוכלתן, ולכי יבשי עומדים להיסק תוס' הביאו בשם הירושלמי דאין חבילה פחותה מעשרים וחמישה קנים) אין מסככין בהן (כשהן קשורין). וכולן שהתירן כשרות. וכולן (הפסולין ששינינו בסכך) כשרות לדפנות [דכל סוכה הכתוב סכך משמע, דדופן לא איקרי סוכה ודנפקא לן (:): דפנות מבסכת בסכת בסכות, מייתורא דקראי ילפינן ולא ממשמעותא, הלכך סוכות תעשה באספך מגרנך אסככה הוא דקאי].

אמר רבי יעקב שמעית מיניה דרבי יוחנן תרתני (פירוש טעם שני דברים האמורים במשנתנו שמעתי ממנו) דהא הא (דחבילין מאי טעמא לא מסככי בהו) ואידך החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה (ופירש לי ר' יוחנן טעמיה) דהא משום גזרת אוצר (דמדאורייתא כשרה הוא ורבנן הוא דגזור, שאם אתה אומר כן אין אדם עושה סוכה אלא הולך ואוכל וישן באוצרו, במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד, ולא לשם סכך של צל דנהוי שם סוכה עליה, ואפילו שם סוכה שאינה של חג, אלא כבית בעלמא) והדא משום תעשה ולא מן העשוי. ולא ידענא הי מיניהו משום אוצר, והי מיניהו משום תעשה ולא מן העשוי (הקשה הפני יחושע מה הסתפק רבי יעקב, הרי בשני המקרים שייכים שני הפסולים, שהרי בחבילי עצים, אם הניחם לשם סוכה, הסוכה פסולה משום גזרת אוצר, ואם הניחם ליבוש ונמלך לסיכוך הסוכה פסולה מדאורייתא, משום תעשה ולא מן העשוי. וכמו כן בחוטט בגדיש, אם רק חטט את הגדיש ולא עשה דבר בכדי להכשיר את הסכך, הסוכה פסולה מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי. אבל אם נענע את הסכך כלפי מעלה, הסוכה פסולה רק מדרבנן, משום גזרת אוצר, כמבואר להלן בגמרא. ואם כן מהי הנפקא מינה כיצד נפרש את דברי רבי יוחנן ותירין על פי דברי הירושלמי שבחבילין יש יותר מקום לגזור גזרת אוצר מבחוטט בגדיש, לפי שמקרה זה מצוי יותר, ויש יותר לחוש שמא יעשה כן. וכן משמע מלשון הגמרא, 'פעמים שאדם בא מן השדה בערב, ומשמע, שרגילות היא. ולכן, אם נפרש את דברי רבי יוחנן שבחבילין הפסול הוא דרבנן, משום גזרת אוצר, יתכן שבחוטט בגדיש כלל לא גזרו חכמים גזרת אוצר. אבל אם נפרש, שלרבי יוחנן בחוטט בגדיש טעם הפסול הוא משום גזרת אוצר, כל שכן בחבילין יש לפסול מטעם זה, אפילו הניחם לשם חג).

יב:

זומאה מדרבנן כדאי' (ב"ב סו.) (התוס' ראש חטב שהחילוק ביניהם של של נחומין משמש האדם ומשמש משמשי האדם חוס' של ה' הסבירו לפי שהוא חזק ורואי להניח עליו דבר, דמי לבית קינול). בנקבות [שיש נקב בראשו (של הבית יד העשוי מעץ) והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב (של הבית יד) הווי להו מקבלין שבבלי עץ, וראויין לקבל זומאה] פסולה ותמהו התוס' לכאורה כיון דעשוי למלאות הו"ל גולמי כלי עץ דטהורים כמו קתא דסבינא עד שלא שם בתוכו הברזל (התוס' ראש מתרץ משום דחזי קתא למלאכה דלפעמים יורין צו בלא הבדל).

זכרים כשרה' פשיטא? מהו דתימא ניגזור זכרים אטו נקבות, קא משמע לן. בנקבות פסולה' פשיטא? מהו דתימא בית קבול העשוי למלאות (מילוי עולם, שלא להתרוקן עוד) לא שמייה קבול, קמשמע לן. פסק הש"ע סיככה בחיצים שאין להם בית קבול כשרה ומ"ב כל כלי עץ הרחב קצת וראוי להניח עליו דבר, מקבל זומאה מדרבנן דדמי לבית קיבול. ולפ"ז אין להניח מרא ומגריפה על הסוכה אפילו נשברה (מג"א) ועיין בבכורי יעקב דדעתו נוטה דבשעת הדחק יש להקל לסכך כשנשברה כיון דאפילו בעוד שהיא שלמה אין זומאתו אלא מדרבנן אין לגזור בשבורה] ושיש בהם בית קבול, פסולה או"ח (תרכט,ג).

הקדמה כדי לעשות חוט פשתן עובר הפשתן מספר שלבים: א. שורין אותו במים. ב. מייבשים אותו. ג. כותשים אותו לשבור את קליפת הגבעול. ד. סורקים אותו במסרק. ה. מלכנים אותו בתנור. ו. מוויים ממנו חומים.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן (שמעתי שלשה דברים מר' יוחנן, השנים פירש, והשלישי השיב איני יודע) סככה באניצי פשתן פסולה [פירש רש"י שכן ראויה ליטמא בנגעים, כדאמר (שבת כז) האוניץ של פשתן משיתלבנו לאחר שתיקנו במסרק (רש"י מלכיד את כל השלכים שהזכנו צהקלמה כלי סיפסל) התוס' הביאו כמה מקורות שקודם מווייה היינו שלא עשה מהם חומין אין הפשתן מקבל זומאת נגעים אף שהתלבן, מ"מ א"א לפרש את הפסול של סוגייתנו רק בטווי, שהרי לא הכשיר ר' יוחנן רק ב'הושנני' שהוא לא מעובד כלל. ולכן כתבו שגזרו רבנן לפסול לסיכוך את הדרגות הקרובות לקבלת זומאה, אגב זה שכבר מקבל זומאה, וחילקו בין 'אוניץ' שהוא פשתן מוויי הפסול מדאורייתא, לבין 'אניצי' המזכיר כאן שהוא פסול מדרבנן. רש"י (שבת כז) ייסב את קושייתם, שלעולם פשתן ראוי לקבל זומאה גם קודם הטווייה, ומה שמשמעות

דאורייתא שפ"ד' מוכה שמדרבנן אסור אפי' דיעבד. עוד כתבו התוס' (עפ"י מהר"ם) אין לדקדק ממה ששינוי במשנה 'ואם היו מותרות כשרות' (מנחת יהודה חטב ז"ל יוכלו שהתירן' סך הגיטסא במשנתנו) מוכה שכוננת המשנה שחבילין הוא איסור דרבנן משום גזירת אוצר, ולכן התרתן בלי נענוע מועילה, שאפי' אם הניחם כדי לייבש שהוא איסור תורה, יועיל התרתן כאילו נענע (מבואר מדברייהם שהתרה נחשבת כמעשה והעיר הערוך לנר שלכא"ו זה לשיטת רב ס"ל ססך מחובר די להכשירו ע"י קלילה, אבל לשמואל ס"ל סלכיד לנענע לא מועיל אלא שהטור והריטב"א כתבו שהתרה קשר מועילה לכ"ע אף לשמואל, ויתכן שכן כוננת התוס' כאן) הא דאורייתא שפיר דמי. התם (במשנה המדברת על 'חוטט בגדיש') דקתני 'אינה סוכה' אפילו דיעבד, מדאורייתא נמי אינה סוכה. פסק הש"ע א. וכן אסור לסכך בחבילה, מפני שפעמים שאדם מניח חבילתו על גג הסוכה לייבשה ואח"כ נמלך עליה לשם סוכה, ואותה סוכה פסולה משום תעשה ולא מן העשוי בפיסול, וגזרו על כל חבילה אטו זאת, וכיון שמפני זה אסרוהו, לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך לייבשה, ואין זה בפחות מכ"ה קנים, הילכך כל חבילה שהיא פחותה מכ"ה, קנים מותר לסכך בה [הגה וכל חבילה שאינה קשורה משני ראשיה שיכולין למלמלה כך, אינה חבילה (מ"ב ואם קשרן באמצע הוי אגד דיכולין למלמלה) ומותר לסכך בה] או"ח (תרכט,טו). מקור דברי הרמ"א הובא בכ"י והפכיר הש"ז שנלמד מסוכה (יג) ב. אם סיכך בחבילה, והתירה, כשירה כיון שאין איסורה אלא משום גזירה, אבל חבילה שהעלה לייבש ונמלך עליה לסיכוך, שפסולה מן התורה, אינה ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע או"ח (תרכט,יז). בכ"י מובא שהר"י מקרקשינא מצריך נענוע וכ"כ המרדכי בשם ר"ת, אמנם הר"ן ס"ל שדי בהתרה, וכ"ד תוס' כאן (אמנם השפת אמת כתב שאין הכרח מתוס' כיון שכתבו כן דרך דחיה). * דין חוטט בגדיש עיין בהלכות שהובאו על דף (טז).

אמר רב סככה בחיצין זכרים (שתוחבין אותה בבית קיבול של חץ החץ הזכר מורכב מעץ אטום המשמש בית יד, הנתחב בבית קיבול של חץ העשוי מברזל) כשרה [דאף על גב דכלים ניהו, פשוטי כלי עץ אין מקבלין זומאה כתבו התוס' ולא דמי לדף של נחומין שאף שהוא פשוטי כלי עץ מקבל

יב: - יג.

הרמב"ם לרא"ש, אמנם הפמ"ג ומחה"ש העירו שיהי אפשר לומר לחמת, ע"פ. אבל שיטת הריטב"א היא, שסבך זה פסול אפילו בדיעבד, ואפילו כבר ישב בסוכה זו לא יצא ידי חובתו. והוסיף הריטב"א דשו"ערי' שריחן רע פסולים גם לדפנות, הואיל ומחמת ריחם הרע שביק להו ונפיק. אבל 'היגי' פסולים רק לסיכך, הואיל ונושרים העלין על ראשו ושולחנו, אבל בדפנות אין לחוש שמא יצא מן הסוכה מחמת נשירת העלין.

פסק הש"ע יש דברים שאסרו חכמים לסבך בהם לכתחלה (מ"ב) ואם עבר וסיכך בהם כשרה לישב בה והיינו אף שיש להם סבך אחר אינו מהוייב לסבך מחדש. ואם היה ריח רע כ"כ שאין דעת האדם סובלתו יש לומר דפסול מן התורה דבעינן תשבו עיני תדורו) והם מיני עשבים שאינם ראויים לאכילה ואינם מקבלין טומאה, וריחם רע או שנושרים עליהן, דחיישינן שמא מתוך שריחן רע או שעליהן נושרים יצא מן הסוכה או"ח (תרכמ"ד).

אמר רב האי אפקותא דדיקלא (מוצא הדקל, כשהוא סמוך לקרקע, יוצאים בו דוקרנין הרבה סביב סביב) מסככיין בהו, אף על גב דאגדי (שמחוברין ענפי האילן יחד, ודמי לחבילין, דאמרן אין מסככיין בהן) אגד בידי שמים לא שמייה אגד [הקשו הראשונים שמוכה מהמשנה בפרה (יא,ט) גבי אזור, שמעיקר הדין אגד בידי שמים שמייה אגד, ורק לכתחילה למצוה מן המוכהר יש לחלקו ולאוגדו וכתב הר"ן דאכן מעיקר הדין אגד בידי שמים חשוב כאגד, אבל חבילי קש וחבילי עצים, הואיל והם פסולים רק מדרבנן משום גזירת אוצר, לא החמירו עליהם אלא באגד בידי אדם שהוא כעין אוצר, שיש לחוש שמא יעשה סוכתו באוצרו, ותהיה פסולה משום 'תעשה ולא מן העשוי'. אמנם הריטב"א הוכיח דלא כתיורין זה, והסביר בשם רבו, שבאגודת אזור לא צריך אגד בחוט, ודי בזה שאוגדו בידו בשעת ההזאה, ולפיכך אף על פי שאגד בידי שמים לא שמייה אגד, יצא ידי חובתו הואיל ואין אגד חוט מעכב). אף על גב דהדר אגיד להו (הוא, הענפים של מעלה כדי להשכיבן, מפני שמתפצלין לכאן ולכאן) איגד בחד לא שמייה אגד (כל דבר יחידי המחובר יחד ואוגדו בפני עצמו אינה אגודה, עד שיתן דבר אחר עמו ויאגדם יחד).

אמר רבינא בר שילא הני דוקרי דקני (כעין אפקותא דדיקלא, אלא שזה של קנים וזה של דקלים) מסככיין בהו, אף על גב דאגדיי נינהו אגד בידי

הגמרא נצבת שקק ע"י עוויה נפסל, החידוש שם שמקבל טומאה אף שילג על השלג של עיבוד הסיבים כללם] **בהוצני פשתן** (שמעתי מר' יוחנן) כשרה (דהיינו כשהוא בהוצין שלו כמו שגדל, ולא נשרה במי המשרה, ולא נופץ במכתשת) **והושני פשתן** איני יודע מהו (אם כשרה או פסולה) **והושני עצמן איני יודע** (מאי קרי ר' יוחנן הושני). מה נפשך (לפרש בהם) אי דייק (במכתשת) ולא נפיין (במסרק) הושני קרי ליה, אבל תרי (שרוי במי המשרה) ולא דייק (במכתשת) הוצני קרי ליה (ר"ל), הוי בכלל הוצני וכשר) או דלמא תרי ולא דייק נמי הושני קרי ליה (ואף הן בכלל ספיקא, ולא הוה פשיטא ליה להכשיר אלא בדלא תרי ולא דייק). **פסק הש"ע** סיככה בפשתן שלא נידק ולא ניפין, כשרה (כתב מ"ב ר"ל אף דמתחלה נשרו הגבעולין כמים מ"מ כיון דעדיין לא נידק בכלל עין הוא. ומשמע מלשון זה דאם היה נידק אף שלא ניפין פסול, ומסוף דבריו משמע דנידק וניפין בעינן אבל נידק לחוד לא, ועיין בפרישה וביאור הגר"א ומשמע שמצדדים לחקל, ומ"מ אין לחקל אף בנשרו לחוד רק במקום הדק) דעין בעלמא הוא, אבל אם נידק וניפין, פסולה או"ח (תרכמ"ד). **כתב הב"י** ובגמרא אסתפק לן היכא דתייר אף על גב דלא דייק ולא נפיין אם מסככיין בו ונקטי לה הפוסקים לקולא, וכתב הר"ן דטעמא משום דמדרבנן בעלמא הוא.

אמר רב יהודה הני שושי ושווצרי (מיני ירקות) מסככיין בהו (כתב רש"י שאינם מקבלין טומאה, לפי שאינן מאכל אדם. וכתב המאירי קמ"ל, שאינם מקבלים טומאה על אף שמקצת בני אדם אוכלים ירקות אלו) **אבי אמר בשושי מסככיין, בשווצרי לא מסככיין, מאי טעמא, כיון [דף יג ע"א] דסרי ריחיהו** (מבאיש ריחם) שביק להו ונפיק.

אמר רב הונן בר רבא הני היזמי והיגי (מיני סנה) מסככיין בהו **אבי אמר** בהיזמי מסככיין, בהיגי לא מסככיין. מאי טעמא כיון דנתרי טרפייהו (נושרין עלין שלהן) שביק להו ונפיק והסביר הגר"ש"א היינו שנושר שם עלים אבל לא כשיעור שישאר אויר כ"כ שאז הסוכה פסולה, אלא נושרין עלין מעט ומפריע לו, וזה החשש ששביק להו ונפיק, ורק מצד זה פסלו כאן. **כתב הרמב"ם** אבל אם עבר וסיכך בדבר הנובל ונושר, או בדבר שריחו רע, כשרה. **וכתב המג"א** (סימן תרכ"ט ס"ק יד) שהכוונה שאף שיש להם סבך אחר אינו מהוייב לסבך מחדש (ה"י והמג"א השוו דעת

אמר רב הסדא איגד כחד (אגד בד יחיד) לא שמייה אגד (לא לענין חבילה למסך, ולא לענין אגודת אזור) שלש (בדים קשורים יחד) שמייה אגד והקשו התוס' תימה דבמסכת אבות (ג,ו) משמע דפחות מהמשה לא שמייה אגד דתנן עשרה שיושבו ועוסקין בתורה שכינה ביניהן שנאמר 'אלהים נצב בעדת אל' ומנין אפילו המשה שנאמר 'ואגודתו על ארץ יסדה' ותיבצו דאף על גב דבעלמא חשיבא אגודה בשלשה, האי קרא ד'ואגודתו על ארץ יסדה' לא מיתוקם אלא בהמשה משום דכתיב אף ידי יסדה ארץ וביד יש בה המש אצבעות] **שנים מחלוקת רבי יוסי ורבנן דתנן מצות אזור** (שבפרה אדומה) שלשה קלחים ושרשין **כתבו התוס'** גבי אזור דפרה לא כתיב אגודה, אלא גבי אזור דפסח מצרים כתיב, ובסיפרי יליף בג"ש לקיחה לקיחה מה להלן שלשה דאין אגודה בפחות משלשה אף כאן שלשה. ותימה דאי גזרה שוה היא הא קתני סיפא דהך משנה (בפרה) 'לא אגדן כשר' ומ"ש מלולב לרבי יהודה דתניא אגוד כשר שאינו אגוד פסול משום דיליף לקיחה לקיחה] ובהן שלשה גבעולין (גבעול לכל קלה, גבעול הוא קנה האמצעי שהזרע בראשו, כקנבוס ופשתן) **רבי יוסי אומר** מצות אזור שלשה גבעולין ושיריו שנים (אם נפל האחד לאחר זמן) וגרדמוזין (כשמזין בו פעמים הרבה מתוך שנבעוליו רכים משתברים) כל שהוא (כל שהוא המשתתיר באגודה כשר, ובלבד שישתייר מכל אחד ואחד כל שהוא, שתהא שם אגודתו קיימת).

קא סלקא דעתין מדשיריו שנים תחילתו נמי שנים, והאי דקתני שלשה למצוה (לכתחילה). ומדרבי יוסי שלשה למצוה, לרבנן שלשה לעכב (דאי אינהו נמי למצוה ולא לעכב מאי אתא ר' יוסי לאיפלוגי) והתניא רבי יוסי אומר אזור (אם תחילתו שנים ושיריו אחד פסול, ואינו כשר עד שיהא תחילתו שלשה ושיריו שנים? איפוך, לרבי יוסי שלשה לעכב, לרבנן שלשה למצוה. והתניא (ובניהותא, וזו שיטת רבנן) אזור תחילתו שנים ושיריו אחד כשר, ואינו פסול עד שיהא תחילתו כשיריו אחד. **פסק הרמב"ם** מצות אזור שלשה קלחין וכל קלה וקלה גבעול אחד, נמצאו ג' גבעולין, ושיריו שנים. או אם לקח ב' בתחילה ואגדן כשר, נתפרדו הגבעולין ונשרו העלין אפילו לא נשאר מכל גבעול מהם אלא

שמים לא שמייה אגד, אע"ג דהדר אגיד להו, איגד כחד לא שמייה אגד. תניא נמי הכי... **פסק הש"ע** וכן אסור למסך בחבילה... ואם כ"ה קנים או יותר הבאים מגזע אחד, וקשרם בראשם השני, אינה נקראת חבילה כיון שעיקרן אחד, ואם אגד עמהם קנה אחד ויש בין שניהם כ"ה, הויא חבילה או"ח (תרכט,טו).

אמר רבינא בר שילא הני מרריתא דאגמא (פירש רש"י חזרת של אגם אמנם תוס' מוכיחים מפסחים לט. שמוין אחר הוא שהשורש שלו תיעה) אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. **מיתיבי אזור**, ולא אזור יון, ולא אזור כוחלי (הרמב"ם בסוף נגעים פירש שהוא שם מקום או מדינה והערך פירש שצבעו של אזור זה הוא כחול) ולא אזור מדברי, ולא אזור רומי, ולא אזור שיש לו שם לווי (הכא נמי מרור כתיב, ולא מררתא דאגמא, דהוא שם לווי?) **אמר אב"י** כל שנשתנה שמו (ואינו 'סתמי', אלא יש לו שם לווי, והיה זה כבר...) קודם מתן תורה ובאתה תורה והקפידה עליו (שאמרה 'אזור' סתם) בידוע שיש לו שם לווי (כלומר, שם לווי שלו פוסלו) והני לא נשתנה שמיייהו קודם מתן תורה כלל. **רבא אמר** הני מרריתא סתמא שמיייהו (כלומר, מרור זה אינו קרוי 'מרריתא דאגמא', אלא מרריתא סתם) והאי דקרי להו מרריתא דאגמא משום דמשתכח באגמא **כתב בהערות הגריש"א** הקשה רעק"א קושיא עצומה דהרי שנינו במשנה בפסחים אלו דברים שאדם יוצא בהן יד"ח בפסח בחזרת בתמכא וכו', א"כ הוינא ברור דכל ירק מר כשר ומה שאמרה תורה מרור לאו דוקא, א"כ מה הקשתה הגמ' משם לוואי הא שם הוינא דאפילו שם אחר לא איכפ"ל. **ונראה ע"פ** מש"כ המג"א (תע"ג סקט"ז) שבזמן מתן תורה כל המינים השנויים במשנה בפסחים שכשרים למרור שמם היה מרור ורק אח"ז נתפרדו לשמות אחרים, וא"כ דוקא אלו השנויים במשנה שם היה שמם בשעת מתן תורה מרור ומשונה כשרים, משא"כ הנך דאית להו שם לוואי סברה הגמ' דבשעת מתן תורה נמי הו' להם שם לוואי ומשונה סד"א דפסול]. **פסק הרמב"ם** כל אזור שיש לו שם לווי פסול, והאזור שקורין אותו אזור ביחוד הוא הכשר והוא האזור שאוכלין אותו בעלי בתים, אבל זה שקורין אותו אזור יון ואזור כחלית ואזור מדברי פסול פרה (יא,ה).

למימר דלאו מאכל אדם נינהו הא אמרינן (פסחים לט): שאין יוצאים ידי חובה אלא בירקות העומדים לאכילה, ומהאי טעמא ממעט הרדפני דאין יוצאים בו ידי מרור ולכן יש לומר דהגהה היתה שהגיה הרי יהודה בפירוש רש"י, ובאמת מאכל אדם הן ואפ"ה חייבי מדאורייתא כל זמן שלא הוכשרו כדתנן אהלות (תא) גבי 'מביאין והוצצין' קחשיב אוכלין מהורין דהיינו שלא הוכשרו, וגבי 'מביאין ולא הוצצין' קא חשיב אוכלין טמאין דהיינו שהוכשרו. ודוקא בתלושין עסקינן דאלו מהוברין לא מביאין ולא הוצצין כדתנן באהלות (תה) אלו לא מביאין ולא הוצצין הזרעים והירקות המחוברים לקרקע, חוץ מן הירקות שזמנו חכמים גבי 'מביאין והוצצין' דקחשיב התם בריש פרק ה' האירוס והקיסוס וירקות חמור ודלעת יוונית, דהנהו אפילו מהוברין חייצין, דקביעי וקיימי ואין הרוח מנענען, ע"ש] ופוסלין בסוכה משום אויר (כי אויר דיינינן להו להומרא, ובשלשה) מאי טעמא כיון דלכי יבשי פרכי ונפלי, כמאן דליתנהו דמי. **פסק הש"ע** סיכך בירקות שממהרין לייבש, אף על פי שפסולים לסכך מפני שמקבלים טומאה (מ"ב) דהסעיף זה איירי בירקות שראויים לאכילה ופסולים לסכך בהם והויא דבשביל זה אין חל עליהם שם פסול אחר קמ"ל דלא אמרינן הכי) אין דינם כסכך פסול לפסול בארבעה טפחים, אלא כאויר חשיבי לפסול בשלשה (מ"ב) וכתבו הפוסקים דה"ה כשסיכך בירקות שאין ראויין לאכילת אדם דהן מצד עצמן אין מקבלין טומאה וראויין לסכך בהן אך שממהרין לייבש תוך שבעה ג"כ פסולין) ואם אין דרכם לייבש, דינם כסכך פסול ופוסלים בד' טפחים (הגה וכל מה שדרכו לייבש תוך שבעה, מיד דיינינן ליה כאילו הוא יבש, והוי אויר ופוסל בו אפילו מן הצד) א"ה (תרכט"ב).

ואמר רבי אבא אמר רב הונא הבוצר לגת (הבוצר ענבים לדרוך אותם) אין לו ידות [להביא העץ טומאה על האוכל, לפי שאינו צריך לבית אחיזה, ולא ניהא ליה בהן, וכי אתרבו ידות לטומאה (הולין קיז). הני מילי ביד הצריכה, או ידית הנצרכת לכלי, או יד הנצרך לאוכל] **ורב מנשיא בר גדא אמר רב הונא** הקוצר לסכך אין לו ידות (אין הקשין מביאין טומאה על האוכל, דלא ניהא ליה בחיבורין דאוכל בסכך לא מיבעי, ואי לאו דפסולת מרובה עליו הוה פסיל לה לסוכה).

כל שהוא כשר ששירי האזוב בכ"ש פרה (יא,ד). **פסק ברבנן.**

[דף יג ע"ב] דרש מרימר הני איסורייתא דסורא (חבילי קנים שהיו עושין למכור בשוק, ומוכרין אותם במנין) מסככין בהו (פירש רש"י ואין בהם משום גזרת אוצר דכל ימות השנה, לפי שאין דרך להצניעם באגדה) אף על גב דאגדן, למנינא בעלמא הוא דאגדן (עד שימכרו, והלוקחן לייבשן מתיר אגדן, הלכך המסכך בהן לשם סוכה אינו צריך להתיר אגדן). **פסק הש"ע** חבילה שאין קושרים אותה אלא למכרם במנין ומיד כשיקננה הקונה יתירנה, אינה חבילה א"ה (תרכט"ז).

אמר רבי אבא הני צריפי דאורבני (כמין כוך עגול ככובע, ונחבאים בתוכו צידי עופות, עשוי מענפי ערבות, וגודלין אותו מתחתיו, פיו רחב, ולמעלה קושרין ראשי הנצרים בחבל קשר אחד) כיון שהותרה ראשי מעדנים שלהן (קשר העליון) כשרין. והא אנדי מתתאי (לצד פיו הוא קלוע)? **אמר רב פפא דשרי** להו (מתיר ראשי החוט שהוא קלוע בו, ואינו צריך להפקיע הקליעה) **ואמר רב הונא בריה דרב יהושע** אפילו תימא דלא שרי להו, כל אגד שאינו עשוי למלטלו לא שמיה אגד (כגון זה, שמושהתיר קשר העליון אם אתה ממלטלו הוא ניתק מאליו, שאין לו אלא פיו קלוע כמין גדיל לאהוז את הנצרים).

אמר רבי אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח (ידי מרור, חזרת ועולשין ושאר חברותיהן) מביאין את הטומאה (בעודן לחין, וכל כמה דלא יבשי אהל הוא מדאורייתא) ואין הוצצין בפני הטומאה [פירש רש"י דקות הם, הלכך אין הוצצין בפני הטומאה אם סיכך בהן גג, ומדרבנן הוא דגזור עלייהו שלא יסמכו עליהן לחוין בפני הטומאה, דלמא סמכי עלייהו לכי יבשי נמי, מיהו, בעודן לחין הוצצין מדאורייתא, משום דלא מקבלי טומאה, דלאו מאכל אדם נינהו (הקשה הפ"י נראה למה שכתבו ללאו מאכל אדם נינהו אין כוונתם ללאו מאכלי אדם נינהו כלל, דהא מצרכינן עלייהו על אכילת מרור... אלא למה שכתבו ללאו מאכל אדם נינהו היינו שאין דרך לזוכלן צעיניהו צפני עצמן אלא ע"י טיבול ופירפת ודכיס אחרים) ולכי יבשי אין הוצצתן הציצה, כדמפרש דמפרכי ונפלי. כתבו התוס' קשה דהיכי מצי

מעשה ולא מיד מחשבה. וכי תימא הני מילי כלים דחשיבי (ומשיצא עליו שם כלי במחשבה אינה נוחה להפקיע שמה) אבל ידות דלצורך אכילה נינהו, במחשבה נעשה, ובמחשבה סלקא. והתנן כל ידות האוכלין שבססן (יבואר לקמן מהו) בגורן טהורות (דגלי דעתיה דלא ניהא ליה בהו, וטהרו מלקבל טומאה הידות האלה עוד, ולא הביאה טומאה על האוכל עד שיגיע טומאה באוכל עצמו). בשלמא למאן דאמר בססן (פירושו) התיר אגודן (של עומרין שאו נוחין להתפור) שפיר (לא קשיא לך, דאליביה מצית למימר דקיימי רבנן כוותיה, כיון שהתיר אגדן דלא הוי אלא כמחשבה בעלמא, דגלי דעתיה דלא ניהא ליה בידות שלהן, שאין הידות ראויות לשבלין אלא כדי לאוגדן בהם, והאי מוכח דלא בעי לאוגדן) אלא למאן דאמר מאי 'בססן' בססן ממש (שדשן לידות ברגלי בהמה או במקבת, והכא דאיכא מעשה רבה, הוא דאמר דקא מטהרי רבנן, אבל במחשבה לא אמר) מאי איכא למימר (אי בקוצר לאכילה מוקמת לה להייה דלעיל, מאי טעמא דרבנן)? הכא נמי שבססן ממש (פלוגתא דאחרים ורבנן כשבססן ממש, כשנמלך לסיכוך הקשו הערוך לנר והשפ"א מדוע מועילה כתישת הידות להוציאן מתורת קבלת טומאה, הרי כמו שאסרו חכמים לסכך בבלאי כלים, שמא יבא לסכך גם בכלים שלא נשתברו, כמו כן כאן יש לאסור לסכך בשיבולים שבססן, שמא יסכך בידות האוכלין בלא בסיסה? ותיריך הערוך לנר שדוקא בבלאי כלים חששו שמא לא ישתברו כדי טהרתן, דאין הכל בקיאות בשיעור השבירה הנצרך, אבל בבסיסת הידות הכל בקיאות. והשפ"א תירץ שמדובר באופן שבססן שלא כדרך דישה, ולכן דינו כקוצר לסכך שאין לו ידות, הואיל ובמעשה זה הוא מבטל מהן דין ידות. אבל אם דשן כדרך, הואיל ושימשו את האוכל עד זמן הדישה, וכן הוא דרך השיבולים להיות נידושים לבסוף, לא הפקיע מהן בבסיסתו שם ידות, ודינם כשברי כלים). אי הכי, מאי טעמייהו דאחרים? דאמור כרבי יוסי, דתנן רבי יוסי מטמא (אף בבססן בגורן). האי מאי, בשלמא התם טעמא דרבי יוסי הויא לכדרבי שמעון בן לקיש דאמר הואיל וראויות להופכן (ראשי השבלים) בעתן וקלשון (לעו"י קש"י) על ידי הידות, ואלמלא הידות אין נוחין להפכן בה, דמתוך שהם קצרים יוצאין מבין שני עוקציה

מאן דאמר קוצר (לסכך אין לו ידות) כל שכך בוצר (לגת אין לו ידות) דלא ניהא ליה (בהנך ידות) דלא נימציייה להמריה (מוצצות את היין, ומפסידות). מאן דאמר בוצר (לגת) אין לו ידות, אבל קוצר (לסכך) יש לו ידות, דניהא ליה דליסכך בהו, כי היכי דלא ליבדרן (פירש רש"י ניהא ליה באוכל המחובר בהן, שאם יבדיל ראשי שבלים מן הקשים שמא יתפזרו וילכו לאיבוד כתבו התוס' שיש פירוש נוסף שיכבידו ראשי שבלין על הקשים ולא יתפרדו הקשים מעל הסוכה ברוח הסניזי בלחות המים שלפיוס לאשון' לא ליצדק' נאמר על השיבולין, ולפיוס שני' לא ליצדק' נאמר על הקשין).

נימא דרב מנשיא בר גדא (דאמר קוצר לסכך אין לו ידות) תנאי היא, דתנאי סוכי (ענפי) תאנים ובהן תאנים, פרכלין (זמורות) ובהן ענבים, קשין ובהן שבלים, מכבדות (ענפי דקל) ובהן תמרים, כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה (לסכך) ואם לאו פסולה. אחרים אומרים עד שיהו קשין מרובין על הידות (שגם הוא מקבל טומאה) ועל האוכלין. מאי לאו בהא קא מיפלגי, אחרים סברי יש להן ידות, ות"ק סבר אין להן ידות? לרבי אבא (דאמר בוצר אין לו ידות, אבל קוצר יש לו) ודאי תנאי היא (והוא ס"ל כאחרים שיש לו, דאילו ת"ק לא מיתוקם כוותיה, דהא אמר אין לו) אלא לרב מנשיא בר גדא (דאמר קוצר לסכך אין לו ידות) מי לימא תנאי היא (ולמימר אנא אמרי כת"ק)? אמר לך רב מנשיא, דכולי עלמא (גם אחרים) סברי הקוצר לסכך אין לו ידות, והכא במאי עסקינן כגון שקוצצן לאכילה, ונמלך עליהן לסכוך. אי קוצצן לאכילה מאי טעמייהו דרבנן, וכי תימא קסברי רבנן כיון דנמלך עליהן לסכוך בטלה ליה מחשבתו, ומי בטלה ליה מחשבה (קבלת טומאה) בהכי, והתנן, כל הכלים [דף יד ע"א] יורדין לידי טומאה במחשבה (מי שחשב עליו שזה יהא גמר מלאכתו) ואין עולין מטומאתן (ממחשבת תורת קבלת טומאה) אלא בשינוי מעשה (עד שיתן בו איזמל) מעשה מוציא מיד מעשה (אפילו עשה בו מעשה מוכיח מתחילה לשלחן, כגון שקיצצו סביבותיו ליפותו, כיון שנתן איזמל בו לחתכו לסנדלין מבטל מעשה ראשון) ומיד מחשבה, מחשבה אינה מוציאה לא מיד

יד. - יד:

רחמנות כתב הראשליץ לומר דאפילו דבר זה של נקמה יש כח בצדיק להפך לרחמים.

משנה מסכבין בנסרים דברי רבי יהודה, ורבי מאיר אוסר. נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה, ובלבד שלא יישן תחתיו (דנסר רחב ארבעה סכך פסול הוא וסוכה כשרה, וכגון דיהביה אצל הדופן, דסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בארבע אמות, דאמרינן דופן עקומה הפכיר התוס' יו"ט דברי הכל היא).

אמר רב מחלוקת בנסרין שיש בהן ארבעה (שרוב תקרות הבית עשויות מהן ע"ע נ"ן ונליט"ט) דרבי מאיר (דפסיל) אית ליה גזרת תקרה (אי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך באלו, מה לי לישב תחת קורות ביתי, אף היא בנסרים מקורה, וההוא ודאי פסול, דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה) ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה. אבל בנסרין שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה (דלא דמי לתקרה דלגזור בהו)... **ושמואל אמר** (הסבירו רב פפא) יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה, פחות משלשה דברי הכל כשרה, מאי טעמא קנים בעלמא נינהו. כי פליגי משלשה עד ארבעה, ר' יהודה סבר כיון דליתנהו שעור מקום (דאין רשות בפחות מארבעה) לא גזרינן (משום תקרה, דלא חשיבי לעשות תקרה מהן) ור' מאיר סבר כיון דנפקי להו מתורת לבוד גזרינן.

ת"ש שני סדינין מצטרפין (לארבעה טפחים, לפסול בסוכה משום סכך פסול, שסיכך בדבר המקבל טומאה, וסכך פסול באמצע פוסל בארבעה טפחים) **[דף יד ע"ב]** שני נסרין אין מצטרפין (לפוסלה, דאפילו כולה מסוככת בהן כשרה) רבי מאיר אוסר אף נסרין כסדינין. בשלמא לשמואל, דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת, אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה, מאי מצטרפין מצטרפין לארבעה (היינו, שכל נסר היה רחב שלושה טפחים ודינו כסכך פסול. ולכן, כשהעמידם זה לצד זה, הרי הם מצטרפים לפסול את הסוכה בארבעה טפחים, כדון שאר סכך פסול הפוסל בארבעה טפחים). אלא לרב, דאמר בשיש בהן

של עתר, ונשמטין ממנה, והוא כשבססן תחלתן לא לבטלן נתכוון אלא לרכבן] אלא הכא (דבעי להו לסכך) למאי חזיא (ידות אוכלים משבססן, ואינן אגודות בהן)? חזיא, לכי סתר (את סוכתו) למנקט להו בנילייהו (בקשין שלהם יאחזום, וינמלו ראשי השבלים עמהם).

גופא כל ידות האוכלין שבססן בגורן טהורות, ורבי יוסי מטמא. מאי בססן, רבי יוחנן אמר בססן ממש רבי אלעזר אומר התיר אגדן. בשלמא לרבי אלעזר דאמר בססן התיר אגדן היינו דמטמא רבי יוסי (דקסבר מעשה זוטא לא בטלה תורת ידות מינייהו) אלא לרבי יוחנן דאמר בססן ממש אמאי מטמא רבי יוסי? **אמר רבי שמעון בן לקיש** הואיל וראויות להופכן בעתה. **פסק הרמב"ם א.** הבוצר לגת אין לו ידות שהרי אין לו צורך ביד מפני שמוציין את המשקה טו"א (הו). **ב.** הקוצר לסיכוך אין לו ידות שהרי אינו צריך ליד טו"א (הו) **כתב הכ"מ** פסק כמאן דמיקל וצריך טעם למה ג. כל ידות האוכלין שבססן בגורן טהורין טו"א (הו) פסק כת"ק. **פסק הש"ע** ענפי תאנה ובהם תאנים, וזמורות ובהם ענבים, אם פסולת מרובה על האוכל מסכבין בהם, ואם לאו אין מסכבין בהם (מ"ב דין זה הוא כלל והדר פרט דהיינו אם קצרם לאוכל הידים מצטרפים להאוכל ואם קצרם לסיכוך הידים מצטרפים עם הפסולת וכדלקמיה) ואם קצרם לאוכל, יש לידיים תורת אוכל לקבל טומאה וצריך שיחא בפסולת כדי לבטל האוכל והיד, ואם קצרם לסיכוך, אז אין לידיים תורת אוכל ואדרבה הם מצטרפים עם הפסולת לבטל האוכל, ואם קצרם לאוכל ונמלך עליהם לסיכוך, אין מחשבה מוציאה הידות מתורת אוכל עד שיעשה בהם מעשה שניכר שרוצה אותם לסיכוך, כגון שידוש אותם או"ח (תרכמ"ו).

אמר רבי אלעזר למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר (דכתיב ויעתר יצחק לה') לומר לך, מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת

יד:

מחצה על מחצה. והיכא דנסרים רחבים ארבעה ויש בין נסר לנסר כמלא נסר, לרב דאמר לקמן בין מן האמצע בין מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות מיתוקמא הך ברייתא דעבידא כולה הכי וכשרה תחת הפסל ולא תחת הנסר, ולשמואל מיתוקמא כששני הפסלים באמצע וליכא ארבע אמות עד הדופן וכולה פסולה אף תחת הפסלים חוץ מתחת שני הפסלים שבאמצע דכשרה) ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים (מן הצד) כשרה (מדין דופן עקימה) ואין ישנים תחתיו, והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו.

אתמר הפכן על צידיהן (פירש רש"י נסרים שיש בהם ארבעה שמיכך בהן, ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צידן, שהוא פחות משלשה הקסה המהש"א שלכאורה סת' רש"י את דכיוונו מתחילתם לסופן. שהרי בתחילה כתב דלעת הסוכר ששיעור רוחב נסר הפוסל את הסוכה הוא ארבעה טפחים, וכיים דלעת הסוכר ששיעור רוחב נסר הפוסל את הסוכה הוא דוקא אם היה עוביון פחות משלושה דנה הגמרא להכשיר? ותיכף, שנידון הגמרא עתה הוא בין דלעת הפוסל בשלושה, ובין דלעת הפוסל בארבעה, ועל כן נקט רש"י את השיעור המוסכם על כולם) **רב הונא אמר** פסולה (כדמפרש לקמן, דכיון דיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתבת, **ורבה בר רב הונא אמרי** כשרה (דטעמא משום גזירת תקרה, וכי האי גוונא לא עבדי אינשי תקרה **כתבו התוס'** לדעת רב מחלוקת זו היא אליבא דשיטת ר"מ, שלר' יהודה אין כלל פסול בנסרים, וכיוון דקיי"ל (עירובין מו:) ר' מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, א"כ יוצא שמחלוקת זו היא כלל לא אליבא דהלכתא, אבל לשמואל מחלוקת זו היא אליבא דכ"ע, ומתוך כך נראה דהלכה כשמואל, אע"ג דבעלמא הלכה כרב באיסורי, ועוד לקמן (לו:) פריך מההיא ברייתא דתניא כוותיה דשמואל ולא מיייתי מההיא דתניא כוותיה דרב, שמע מינה הא דשמואל עיקר).

לימא מפייע ליה (לרב הונא) אינה מחוקת כדי ראשו ורובו ושולחנו, או שנפרצה בה פרצה (באחת הדפנות, סמוך לקרקע) כדי שיזדקק בה גדי בבת ראש (דהיינו שלשה טפחים), או שנתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים, אף על פי שלא הכנים לתוכה אלא שלשה טפחים פסולה. היכי דמי (דרחב ארבעה ולא הכנים בו אלא שלשה) לאו כגון שהפכן על צידיהם? לא, הכא במאי עסקינן כגון דאנחה

ארבעה מחלוקת, אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה. היכי דמי, אי דאית בהו ארבעה למה להו לאיצטרופי (כתבו התוס') לההוא לישנא דאמר רב לקמן דבאמצע פוסל בארבעה טפחים פריך, דלאידך לישנא דאמר דאפילו באמצע אינו פוסל אלא בארבע אמות לא קשיא מידי, שצריך שיצטרף לד' אמות) אי דלית בהו ארבעה אמאי והא קנים בעלמא נינהו? לעולם דאית בהו ארבעה, ומאי מצטרפין מצטרפין לארבע אמות מן הצד.

תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דשמואל. **תניא כוותיה דרב** סככה בנסרים של ארז שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה, יש בהן ארבעה רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר. **אמר רבי יהודה** מעשה בשעת הסככה (שגזרו הגויים שמד) שהביאנו נסרים שהיו בהן ארבעה וסיככנו על גבי מרפסת (שאינן הגויים מכירין שתהא לשם סוכה) וישבנו תחתיהן. אמרו לו משם ראייה, אין שעת הסככה ראייה.

תניא כוותיה דשמואל סככה בנסרים של ארז שיש בהן ארבעה דברי הכל פסולה, אין בהן ארבעה רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר, ומודה רבי מאיר (וכ"ש ר' יהודה, אף שיש בנסרים ארבעה וכ"כ התוס') שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל (פסולת גורן ויקב, דהוא סכך כשר) ביניהם וכשרה **כתבו התוס'** בדעת ר"מ, דדוקא נקט בין נסר לנסר כמלא נסר דאז כל הסוכה כשרה ומותר לשבת אף תחת הנסרים כיון שאין בהם ד' טפחים (וכ"כ רש"י ית. שסכך פסול פחות מל' מותר לישן תחתיו, אמנס הר"ן והלא"ץ כתבו שאסור) שאם יש יותר נסרים מסכך כשר, אע"פ שסכך פסול בפחות מד' ישנים תחתיו, היכא דמקום הפסול מרובה גרע, והסוכה פסולה (הקסה השפ"א פשיטא שאם הרוז נסרים הסוכה פסולה וצ"ל כוונת התוס', לפי' אם בכל הסוכה הסכך הכשר מרובה, אלא רק במקום אחד כלכל הסכך הכשר מועט מהנסרים שצ"ל, הסוכה פסולה, לכיון דהנסרים רחבים מהסכך הכשר, מבעלים אותו, והוא כצ"ל אינו צעולם, וממילא מלטרפוס הנסרים יחד לשיעור ד' טפחים לפסול את הסוכה) **מסכמים התוס'** כללו של דבר דנסר ופסל כמלא נסר בנסרים פחותים מארבעה אפילו כל הסוכה עשויה כן כשרה, אפילו תחת הנסרים, ואפילו לר"מ, דהא ליכא ארבעה במקום אחד, וכי פסיל להו ר' מאיר היכא דאיכא תרתי נסרים בהדי דמצטרפין שני הנסרים לארבעה אי נמי היכא דליכא בין נסר לנסר כמלא נסר דלא הוי

להו במסכך בנסרים ואפילו בני ארבעה) אי מפקפק עביד ליה מעשה, אי נוטל אחת מבינתים עבד בה מעשה. אלא בית שמאי (דבעו תרתי) מאי טעמייהו, אי משום 'תעשה ולא מן העשוי' בחדא סגני, אי משום גזרת תקרה (אית להו דאין מסככין בנסרים, משום הכי לא מהני פקפוק) בנוטל אחת מבינתים סגני? לעולם משום גזרת תקרה, והכי קאמרי אף על פי שמפקפק, אי נוטל אחת מבינתים אין, אי לא לא. אי הכי אימא סיפא רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק. רבי מאיר היינו בית שמאי? הכי קאמר (ר"מ) לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה (אלא גם כ"ה וגם כ"ש מצריכים ליטול אחד מבינתיים).

מאי קא משמע לן (מאי אשמעינן בהך פלוגתא למיתנייה במתניתין) דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה, ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה, והא אפליגו בה חדא זימנא, דתנן, מסככין בנסרים, דברי רבי יהודה, ורבי מאיר אוסר? **אמר רבי יוחנן רישא בנסרים משופין עסקינן** (לאו משום גזרת תקרה אפילו, אלא בנסרים שאינן בני ארבעה אבל משופין הן, וחלקים, וראוין לתשמיש) ומשום גזרת כלים נגעו בה (אף על גב דפשוטי כלי עץ נינהו, ולא מקבלים טומאה גזר בהו אטו כלים המקבלים טומאה).

ולרב דאמר סככה בחיצין זכרים כשרה, בנקבות פסולה, ולא גזר זכרים אטו נקבות. הכא נמי, לא נגזר נסרים משופין אטו כלים? אלא על כרחך רישא פליגי בגזרת תקרה וסיפא פליגי בגזרת תקרה, ואפליגי בתרתי זימני למה לי? סיפא רבי יהודה (היא) דקא אמר ליה לרבי מאיר, אמאי קא אסרת בנסרים משום גזרת תקרה, האי סברא לבית שמאי הוא דאית להו, ובית הלל לא גזרי, ואמר רבי מאיר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה.

הניחא לרב, דאמר מחלוקת בשיש בהן ארבעה, דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה. אלא לשמואל,

(ונסר אחד דווקא קאמר) אפומא דמטללתא דעייל תלתא לגיו ואפיק חד לבר (פסול, דההוא טפה דאבראי מיחשב נמי כי סוכה, דאלו סכך כשר הוה מותר לישן שם) דהוה ליה פסל היוצא מן הסוכה, וכל פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. **פסק השיע** וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ארבעה, אפילו הפכן על צדן שאין בהם ארבעה, ואם אין ברחבן ארבעה, כשרים, אפילו הם משופים שדומים לכלים, ונהגו שלא לסכך בהם כלל (מ"ב דילמא אתי לסכך בענין שלא יהא מטר יכול לירד שם, ויש מהראשונים שכתבו דכחיוס מדינא אסור הואיל דבזמן הזה מסככין בתיהם בנסרים שאין בהן ד' טפחים איכא גזירת תקרה ומ"מ יש לחוש גם לטעם הראשון. **כתבו הפוסקים** דבשעת הדחק שאין להם כמה לסכך מסככין בנסרים אפילו כשיש בהן ד' טפחים וה"ה בכל דבר שאסרו חכמים משום גזרת. אכן לענין ברכה יש דיעות בפוסקים עיין לקמן סימן תרמ"ט ס"ו ובחידושי הרשב"א בעניניו דעתו נוטה דיכול לברך) או"ח (תרכמ"ח). **כתב הכ"י** ופסקו הפוסקים כשמואל ואלבא דרבי יהודה, והרא"ש והראב"ד פסקו כרבי מאיר וכתב והכל עולה לסגנון אחד * מ"ש ש"ע נסרים משופין יבואר בסוגיא הבאה * מה שכתב מ"ב להתיר בשעה"ד כך משמע בגמ' שאמרה 'שעת הסכנה שאני'. * לענין שינה תחת סכך רחב ג' טפחים עיין בהלכות שהובאו על דף כ.

[דף טו ע"א] משנה תקרה (סתם תקרה בנסרים שיש בהן ארבעה) שאין עליה מעזיבה (רצפת מיט **הפביר הר"ן** דוקא נקט שאין עליה מעזיבה, כי אם היתה עליה מעזיבה לא היה די בפקפוק, הואיל והמעזיבה אין גידולה מן הארץ, ופסולה היא לסיוכך) **רבי יהודה אומר** (בית שמאי ובית הלל נחלקו בדבר) **בית שמאי אומרים** (אם בא לישב תחתיה לשם סוכה) מפקפק (פירש רש"י סותר ומנענע את כולן **אמנם הרא"ש** כתב שדי בהסרת המסמרים להכשיר את הסוכה, ואין צריך לאחר מכן לנענע את כולו) ונוטל אחת מבינתים (ונותן פסל במקומה) **ובית הלל אומרים** מפקפק או נוטל אחת מבינתים. **רבי מאיר אומר** נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק (שארין פקפוק מועיל לו).

בשלמא בית הלל טעמייהו משום תעשה ולא מן העשוי (בפסול, וכן מן העשוי לבית ולא לסוכה, שאין שם סוכה עליו, גזרת תקרה לית

טומאה) אם יש ריוח ביניהן כמותן (ויתן שם הפסל) כשרה. ההומט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה.

לימא (משנתנו שאמרה אם יש ריוח ביניהן כמותן) תיהו תיובתא דרב הונא בריה דרב יהושע דאתמר פרוץ כעומד (לענין מחיצות שבת אתמר, מחיצה שנעשית בפסין רחבין שלשה, והניה בין פס לפס כמלא פס, דנפקא ליה מתורת לבוד, וכן על פני כולה, דהוה ליה פרוץ כעומד) **רב פפא אמר מותר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר** אסור? אמר לך רב הונא בריה דרב יהושע מאי 'כמותן' בנכנס ויוצא (שיהא פסל הרחב כמותן יכול ליכנס וליצא בריוח שבינתים, דהשתא הוה ליה פסל שנותן שם מרובה על השפודים, והאוויר יותר על השפודים, קא סלקא דעתך מתרין **סתמא** הוא בנכנס ויוצא דאין דרך לצמצם ולכוין כמותן ממש לא פחות ולא יותר).

[דף טו ע"ב] והא אפשר לצמצם (אם יתן דעתו לכך)? **אמר רבי אמי** במעדיף (פירש רש"י מתניתין לא אפשר במצמצם, אלא במעדיף ריוח שבינתים על רחב השפודין, 'כמותן' דקתני בנכנס ויוצא הקשו התוס' על פירושו של רש"י אין זו דרך הגמ', שלפי רש"י רבי אמי לא עונה כלל על קושיית המקשן ולכן תירצו שביאור 'מעדיף' שמרבה בפסל עד שמכסה השפודים ונמצא סכך כשר רבה על סכך פסול ומבטלו, ולהאי פירושא קא משמע לן רבא שהלק על רב אמי, דבמעדיף לא מהני, משום דזימנין דלאו אדעתיה לא ירבה בכשר, אבל כשמשנה להניה כעין שתי וערב אי אפשר שלא ירבה. ומ"מ קשה על פירוש זה דאין דומה שיתבטל סכך פסול בכשר אף על פי שהכשר רוב כיון דאין מעורבין זה בזה וניכר כל אחד בפני עצמו וגי' ר"ת עיקר דג'ם 'והא אין אפשר לצמצם', וניהא לפי גירסתו דלא קיימא השתא רבי אמי ורבא לשנויי כמאן דאמר פרוץ כעומד אסור, דלכולהו קאמרינן הכא הך פירכא דאי אפשר לצמצם, והוי הפסול רוב, ותירוצי הגמ' מסבירים אופנים שיהיה פרוץ כעומד, אבל לרש"י קיימי השתא לשנויי כמאן דאמר פרוץ כעומד אסור והיינו דלא כהלכתא, דבעירובין (טז): פסקינן הלכה כמאן דאמר מותר) **רבא אמר** אפילו תימא בשאין מעדיף (אפילו במצמצם) אם היו נתונים שתי נותנן ערב, ערב נותנן שתי (דעל כרחק אם אינו נותן ראשי הקנים על שפודין הרי הן נופלין

דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת, אבל יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה, סיפא כמאי פליג (הא ודאי סתם תקרה בני ארבעה הוא, וקמכשר ר' יהודה אליבא דבית הלל)? **בבבטולי תקרה** קא מיפלגי, מר סבר בטלה בהכי, ומר סבר בהכי לא בטלה (כלומר, אמר לך שמואל לעולם בשיש בהן ארבעה, ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בהו לשם סוכה אפילו ר' יהודה פסיל, דגזרינן משום תקרה, שלא יבא וישב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה, אבל השתא, דזו תקרה היתה, ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה, וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי, פליגי ר' יהודה ור' מאיר, אי איכא תו למגזר משום תקרה או לא, ר' יהודה סבר בטולי תקרה לבית שמאי צריך ליטול מבינתים, דאף על גב דמוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי גזרי בה, ובית הלל סברי כיון דבטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למגזר, ור' מאיר סבר לא נחלקו כו' ואף בה **פסק הש"ע** בית המקרה בנסרים שאין עליהם מעזיבה (פירוש ט"ט וצורות שמשמין עליהם) ובא להכשירו לשם סוכה, די בזה שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה, או שיטול מביין שני נסרים אחד ויתן סכך כשר במקומו וכולה כשרה, אפילו הנסרים רחבים ארבעה (מ"ב דאע"פ דאלו לא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בנסרים של ד"ט לשם סוכה היה פסול מדרבנן משום גזרת תקרה שלא ישב תחת קורת ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה, אבל השתא דזו תקרה היתה וזה בא לעשות מעשה להסיר מסמרים שלה ולנענעה לשם סוכה זה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי ותו ליכא למגזר משום תקרת ביתו) ויש מי שאומר שצריך שלא יהיו הנסרים רחבים ארבעה או"ה (תרלא,ט). דעת הסתם הרא"ש והרמב"ן בדעת הר"ף שס"ל שפסק הר"ף כשמואל שפסקנו כמותו בגזרת תקרה שיטת הי"א היא כהר"ן בהסבר הר"ף, ושכ"ד הרמב"ם, שהסביר אחרת את הסוגיא, ע"ש.

משנה המקרה סוכתו (כמו שאנו עושין, שמסדרין כלונסות תחלה בסכך, ונותנין פסל עליהן) בשפודין או בארוכות המטה (דמקבלי

עצים מן הכרעיים לכותל למראשותיה ולמרגלותיה, במקום הקורה הקצרה החסירה) ומשדא אשלי (וימתח הכלים בין אותם עצים, ועליהם יתן כרים וכסתות למשכב. ועל דרך זה יכול הוא לעשות גם בקורה הקצרה, שיעמיד אותה בריחוק מן הכותל, כמלוא המרחק שבין מרגלות המיטה למראשותיה. כתבו התוספות דוקא כשכל המיטה קיימת, וכולה של אדם אחד שסופו לחזור ולחברה. אבל אם אבד מקצתה, או היתה של שני בני אדם, הואיל ואין סופן לחזור ולחברה, אפילו יש ארוכה ושתי כרעיים או קצרה ושתי כרעיים, הרי היא מהורה).

גופא, אמר רבי אמי בר טביומי סככה בבלאי כלים פסולה. מאי בלאי כלים? אמר אביי מטלניות שאין בהם שלש על שלש, דלא הזיין לא לעניים ולא לעשירים [כתבו התוס' ואפילו חיוב עליהן במלה דעתו. והא דמשמע (זבחים צד.) דמטלית פחותה משלש על שלש מהניא ביה מחשבה? לא דמי, דהתם מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו (הסניזי מהר"ס מגן שחללו ציטד לו הניחו זקופסא. אמנם הערוך לנר כתב ללא די צוה. אלא, מלוצר שייחודו לטללי לתקון חלוקו, ואח"כ תקון חלוקו, שצוה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, ומטמא למפעל)] תניא כוותיה דרבי אמי בר טביומי מחצלת של שיפא ושל גמי (סוף) שיריה (כגון נפחתה ונשתיתיר בה) אף על פי שנפחתו מכשיעורה (לטומאה) אין מסככין בהן (הואיל ומכלי קאתו, ותחלתה היתה מקבלת טומאת משכב הזב והנדה). מחצלת הקנים, גדולה מסככין בה (דלאו כלי הוא, דסתמא לסיכוך) קטנה אין מסככין בה רבי אליעזר אומר אף היא מקבלת טומאה (קסבר סתמא לשכיבה, וכלי היא) ואין מסככין בה. פסק הש"ע וכן דבר שמקבל טומאה כגון שפודין וארוכות המטה וכל הכלים, אין מסככין בהם, ואפילו אם נשברו, שלא נשאר בהם שיעור קבלת טומאה (מ"ב כיון שפעם אחת היו ראויין לקבלת טומאה גזרו בהן חכמים שלא לסכך בהן לעולם. אכן אותן הכלים שאפילו בשלמותן לא היו מקבלין טומאה אלא מדרבנן אם נשברו מותר לסכך בהן) או"ח (תרכמ"ב). הפביר הב"י לא צריך ארוכה ושתי רגלים כדי לפסול לסכך, אלא כלשהו שבא מכלי כמו ר' אמי בר טביומי. פסק הרמב"ם מטה שנפרקו איבריה אם נשברה ארוכה ושתי כרעיים או קצרה ושתי כרעיים הרי אלו מתטמאין מפני שראויין לסומכן בכותל ולישן עליהן כלים (כו"ג). הפביר הכפ"מ כחכמים דר"א. וע"ע בהשגת הראב"ד ותירוץ הכפ"מ.

לארץ, והלכך הוה ליה כשר מרובה על הפסול, ומבמלן). פסק הש"ע סככה בשפודין שהם פסולין לסכך בהם, ואין בהם ארבעה ואין מהם ארבעה במקום אחד, והניח בין שפוד לשפוד כמלא שפוד ונתן שם סכך כשר, פסול, שאי אפשר לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר (מ"ב דאם היה אפשר היה מותר דק"ל פרוץ כעומד מותר) ונמצא הפסול מרובה אבל אם העדיף סכך הכשר מעט על הפסול, או אם היה הפסול נתון שתי ונתן הכשר ערב, או איפכא, כשר, שאז מתמלא כל האויר מסכך כשר או"ח (תרל"ח). ע"ע ברמ"א.

איתא במושנה 'או בארוכות המטה' לימא (משנתנו) מסייע ליה לרבי אמי בר טביומי דאמר סככה בבלאי כלים פסולה (במטלניות שאין בהן שלש על שלש, דאף על גב דהשתא לא מקבלי טומאה, כיון דמכלי אתו, גזור בה רבנן. ארוכות נמי, השתא לא מקבלי טומאה, דלא חזו למידי, אלא מכלי קאתו)? כדאמר רבי חנן אמר רבי בארוכה (קורה העשויה לאורך המיטה) ושתי כרעים (רגלים המחוברות לה), בקצרה (קורה העשויה לרוחב המיטה למראשותיה או למרגלותיה) ושתי כרעים (המחוברות לה) הכי נמי (שאמר התנא בארוכות המיטה אין כוונתו לקורות המיטה לבדן) בארוכה ושתי כרעים, בקצרה ושתי כרעים (והואיל ורגלי המיטה מחוברות לאותה קורה, לא פקע ממנה שם 'כלי, והרי היא ראויה לקבל טומאה).

היכא איתמר דרבי חנן אמר רבי? אהא דתנן [דף טז ע"א] מטה מטמאת חבילה (ביחד) ומטהרת חבילה (אם טמאה היא אין טבילה עולה לה אברים אברים אלא מתקנה ומטבילה) דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים מטמאת אברים ומטהרת אברים. מאי ניהו (אותם אברים, כיצד תהיה המיטה מפורקת, ואף על פי כן יהיה עדיין שמה עליה לענין קבלת טומאה ולענין מהרתה, לדעת חכמים)? אמר רבי חנן אמר רבי ארוכה ושתי כרעים, קצרה ושתי כרעים. למאי חזיא למסמכינהו אנודא ולמיתב עליהו (לסומכם לכותל, ולישב עליהם. והיינו, שיעמיד את הארוכה ושתי הכרעיים במקביל לכותל בריחוק כמלוא רוחב מיטה, ויתן

משנה המשלשל (כל מלמעלה למטה קרי שלשול) דפנות מלמעלה למטה (שהתחיל לארוג המחיצה אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה) אם גבוה מן הארץ שלשה טפחים (דהיינו כדי שיזדקק הגדי בבת ראש כדאי ערוכין טז) פסולה. מלמטה למעלה (שהתחיל לארוג מלמטה סמוך לקרקע, ומגביה ועולה) אם גבוה עשרה טפחים כשרה. **רבי יוסי אומר** כשם שמלמטה למעלה עשרה טפחים, כך מלמעלה למטה עשרה טפחים (קסבר מחיצה תלויה עשרה מתרת).

במאי קמיופלג? ר' יוסי סבר מחיצה תלויה מתרת, ות"ק סבר מחיצה תלויה אינה מתרת. **תנן התם** בור שבין שתי חצירות (חציו בחצר זו וחציו בחצר זו, ומחיצה בין החצירות, ומהלכת ותלויה על פי הבור, ואין פתח ביניהם לערב זו עם זו) אין ממלאין ממנה בשבת (לא זו ולא זו, לפי שמימי חצר זו מביא לזו) אלא אם כן עשה לה מחיצה עשרה טפחים, בין מלמעלה (רחוק מן המים) בין מלמטה (סמוך למים, ובלבד שתהיה המחיצה...) בתוך אוגנו (דמוכחא מילתא דבשביל אוגן המים נעשית, ומפרשינן טעמא בעירובין שמחיצה תלויה מתרת במים, דקל הוא שהקילו חכמים במים, אבל מחיצה החוצצת את החצירות ומהלכת על פי הבור, שלא נעשה בשביל המים אינה מתרת, דאין מחיצה תלויה מתרת במים אלא הנעשית בשביל להתיר מלוי המים) **רבן שמעון בן גמליאל אומר** [דף טז ע"ב] בית שמאי אומרים מלמעלה (דיו אם עשאה מלמעלה מתוך אוגנו) ובית הלל אומרים מלמטה (תופי בעירובין פו. הגרסא הפוכה בין ב"ש לבית הלל) **אמר רבי יהודה** לא תהא מחיצה (שעושה בתוך הבור) גדולה מן הכותל שביניהן (אזתה הנעשית להוץ בין החצרות, ותלויה על פני פי הבור, ואף על פי שלא נעשית בשביל המים דקא סבר מחיצה תלויה מתרת בחצרות אפילו כל טלטול).

אמר רבי יוחנן רבי יהודה בשיטת רבי יוסי (דמתניתין) אמרה, דאמר מחיצה תלויה מתרת.

איתא במשנה 'החוטט בגדיש' **אמר רב הונא** לא שנו אלא שאין שם הלל טפה (גובה) במשך שבעה (ז' על ז' טפחים, כשיעור סוכה, ואחר כך הגדיש כל הגדיש על אותו חלל, דעכשיו נעשה שם סכך מזליו, ולא היה עליו שם סכך מתחילה) אבל יש שם חלל טפה במשך שבעה הרי זה סוכה (פירש רש"י חלל טפה אהל הוא, נמצא שם סכך על אותו גדיש, וכשהוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה אין זו עשייתה, שהרי אינו מתקן אלא הדפנות, ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי, והרי היא כסוכה שפחותה מעשרה, והקק בה והשלימה לעשרה. דקדק הר"ן מדברי רש"י שהסוכה כשרה דוקא אם חטט מלמטה למעלה ונותר הסכך כמו שהיה, והיינו שאינו חוטט אלא למטה בקרקע הסוכה תחת החלל. אבל אם חטט מן החלל ולמעלה הרי היא פסולה, לפי שהוציא את הסכך שהיה מסכך את החלל, ומכך זה המסכך עתה את הסוכה לא היה מסכך בתחילה, ופסולה משום 'תעשה ולא מן העשוי'. והביא שיש החולקים על רש"י בזה, וטעמם, שכל אותו עובי סכך שהיה בתחילה נחשב לסכך, ולא רק חלקו התחתון המסכך בפועל על החלל. ועל כן, אף שהוציא את חלקו התחתון מכל מקום שאר הסכך כשר אף הוא, ואינו פסול משום 'תעשה ולא מן העשוי'. **וכתב הב"ח** (ס"ם תרלה) שלפי גרסתנו ברש"י 'החוטט בו מלמטה למעלה', ודאי לא משמע כהבנת הר"ן, שהרי משמעות הדברים היא שחוטט את חלקו המסכך על החלל. אלא שהר"ן גרס ברש"י 'מלמעלה למטה', ומשום כך למד שחוטט ממקום החלל כלפי מטה). **תניא נמי הכי...** **פסק הש"ע** אבל סוכה שנעשית מזליו, פסולה, לפי שלא נעשית לצל. לפיכך החוטט בגדיש ועשהו סוכה, אינה סוכה, שהרי לא עומד גדיש זה לצל (הנה ומה שעושה אח"כ הוי תעשה ולא מן העשוי) לפיכך אם עשה בתחלה כשנתן שם הגדיש חלל טפה במשך שבעה (מ"ב הטעם דכיון שהניה חלל טפה במשך ז' על ז' שהוא שיעור סוכה שם סכך עליו, דכל טפה מקרי אהל, וכשהטט אח"כ אין זה עשיית הסכך אלא תיקון הדפנות, ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי, והוי כסוכה שאינה גבוה עשרה והקק בה להשלימה לעשרה דכשר) לשם סוכה, וחטט בה אח"כ והשלימה לעשרה, כשרה (מ"ב בין שהיתה מתחלה החלל טפה בגובה ומאותו טפה עד הארץ היה מלא עומרים וחטט בה מלמעלה למטה עד שעשה חלל י"ט, ובין שהיתה חללה טפה למטה סמוך לארץ וממנה עד למעלה בגובה היה מלא עומרים וחטט מלמטה למעלה עד שנעשה החלל גבוה י"ט בכל גונו כשרה) שהרי נעשית סכך שלה לצל או"ח (תרלה).

אהל בעירובין (מד.) אבל דופן רביעי אינה אלא תופסת אהל, דבלאו הכי משתריא אלא מצאו סדינין פרוסים על גבי העמודים (והיו גבוהין מן הארץ, דהוה ליה מחיצה תלויה) והביאו ספר תורה וקראו בו. **פסק הש"ע** היו הדפנות גבוהות מן הארץ שלשה טפחים, פסולה (מ"ב אפילו היו הדפנות גבוהות י"ט ויותר דכל מחיצה שהגדיים יכולות לבקוע תחתיו אינה חשובה מחיצה כלל) או"ח (תרל"ט). **פסק הש"ע** כג' עמודי ההוראה שפסקו כת"ק, ודלא כר"ח, ראבי"ה, ורי"ץ גיאת שפסקו כר' יוסי דנימוקו עמו.

אמר אבימי מחצלת (שרחבה) ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן. היכי עביד תלי ליה באמצע, פחות משלשה למטה (לקרקע) ופחות משלשה למעלה (לסכך) וכגון שאין הסוכה גבוהה אלא עשרה מצומצמין) וכל פחות משלשה כלבוד דמי (כתב הר"ן וכגון שהיתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים. אבל אם היתה גבוהה י"א טפחים, צריכה מחצלת חמישה ומשהו, ואם גבוהה י"ב טפחים צריכה מחצלת שישה ומשהו. אבל כל שגבוהה מ"ג טפחים ועד עשרים אמה, עושה מחצלת שבעה טפחים ומשהו, ומעמידה בפחות משלושה סמוך לקרקע, והרי היא מחיצה כשרה, אף שהסכך גבוה הרבה, משום דאמרינן גוד אסיק עד לסכך). **פשיטא!** מהו דתימא חד לבוד אמרינן, תרי לבוד לא אמרינן, קא משמע לן **כתבו התוס'** ואין להקשות דתימא בשני חבלים שעוביין יתר מטפח ואמרינן לבוד כדאשכחן (עירובין טז) דמקיפין בשלשה חבלים וכאן שיש סכך די בשני חבלים, א"כ מדוע הצריך רב הסדא מחצלת ותירצו הרי אמרו שם דלא התירו אלא בשירא. **פסק הש"ע** ואם אינה גבוהה אלא עשרה טפחים, אפילו אין בדופן אלא ארבע ושני משהויין, כשרה, שמעמידה באמצע ואמרינן לבוד למעלה ולמטה, וחשוב כסתום (פמ"ג ומחיצה שתי או ערב בשבת מהני, והיה די כאן כב' חבלים, אלא שיש לומר בסוכה בעינן קצת דירה) או"ח (תרל"ט). * **כתב המ"ב** פי' תר"ל סק"ז 'במגן אברהם מבואר שמתיר לעשות דפנות הסוכה בקנים שמעמידם פחות פחות מג"ט רחוק זה מזה, והוא בעושה כן ד' דפנות דהיינו קנים כזה מארבעה רוחות, אבל כשאין רוצה לעשות רק ג' דפנות בעינן שתי מחיצות שסמוכות זה לזה ושלמות והשלישית בטפח' **אמנם החו"א** סימן ע"ה ס"ק יב' כתב לחלוק על המג"א וסובר שגם כשעושה כל הד' רוחות בקנים פחות מג' טפחים אין מועיל (כצירוף סדינים נראה שיועיל

ולא היא, לא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי (שתהא מחיצה תלויה מתרת בסוכה) ולא רבי יוסי סבר לה כרבי יהודה (בכור שתהא מתרת בשבת). לא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם אלא בעירובי הצירות דרבנן, אבל הכא סוכה דאורייתא לא. ולא רבי יוסי סבר לה כרבי יהודה, עד כאן לא קאמר רבי יוסי הכא אלא בסוכה, דמצות עשה. אבל שבת דאיסור סקילה (במלאכות דאורייתא מחמירין אפילו במידי דרבנן דאית בה) לא. ואם תאמר (כיון דר' יוסי לא סבר לה כר' יהודה בשבת) מעשה שנעשה בציפורי (שהתירו בשבת על ידי מחיצה תלויה) על פי מי נעשה ונחלא ר' יוסי ראש של ישיבת ציפורי הוה, כדאמרינן (סנהדרין לב) צדק צדק תרדוף, הלך אחר בית דין יפה, אחר ר' יוסי לציפורין לא על פי רבי יוסי (שכבר נפטר) אלא על פי (בנו) רבי ישמעאל ברבי יוסי. ומאי מעשה, דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת שכחו ולא הביאו ספר תורה מערב שבת (שהיה דרכן להצניע ספר תורה בבתי מפני הנכרים, ואותו הבית שהניחו לתוכו היה בבית אחד שבחצר בית הכנסת, ובתים הרבה היו פתוחין לחצר ולא עירבו, או שהיו הצרות הרבה פתוחות לאותו מבוי, ובית הכנסת פתוח לו, והיה ספר התורה בחצר שכנגד בית הכנסת, ולא נשתתפו במבוי, ואסור להוציא מן החצרות למבוי) למחר פירסו סדינין על גבי העמודים (שהיו לרוחב המבוי, וחלקו את המבוי ולא היו פתוחים מן המחיצה ולפנים אלא בית הכנסת וחצר שכנגדו) והביאו ספר תורה, וקראו בו (שהרי שאר החצרות נסתלקו, ואין איסור כאן) פירסו סלקא דעתך מהיכן הביאום בשבת **כתבו התוס'** והלא היה אסור להכניס ולהוציא, ולא גורסים 'והא הכל מודים שאין עושים אוהל ארעי בשבת' דמחיצה בלא גג לאו אהל הוא, ומחיצה כזו מותר לעשות בשבת כדאמרינן (עירובין צד). אמר להו שמואל נגידו לי גלימא כך פי' בקונטרס. **והקשו התוס'** דמוכה בעירובין (מד.) דשייך מן הצד עשיית אהל, ובאמת כן גרס רש"י בעירובין (פו:) **ונראה לר"ת** דמן הצד נמי שייך עשיית אהל ובתנאי דמחיצה זו מועלת להתיר לטלטל על ידה כי הך דפרסו סדינין והוי כדופן שלישי של סוכה החשיבין

לה סמוך לדפנות) בדבר שאין מסכנין בו, אם יש תחתיו (תחת הסכך פסול) ארבע אמות פסולה.

כל הני למה לי (לאשמועינן דופן עקומה בתלת בבי במתניתין, ליתני חדא, ולשמעינן לכולהו)? צריכא, דאי אשמעינן בית שנפחת משום דהני מחיצות לבית עבידן (להיות דופן לבית זה, והרי הבית נעשה סוכה הלכך שדינן מחיצות בטר סוכה על ידי עיקום) אבל הצר המוקפת אכסדרה, דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי (אלא לבית) אימא לא (נאמר דופן עקומה) צריכא. ואי אשמעינן הני תרתי משום דסכנן סכך כשר הוא (כלומר ממזין סכך כשר הוא, ופסולו משום תעשה ולא מן העשוי) אבל סוכה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מסכנין בו, דסככה סכך פסול הוא אימא לא (נאמר דופן עקומה) צריכא. פסק הש"ע סכך פסול... מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות, אבל פחות מד' אמות, כשרה דאמרינן דופן עקומה, דהיינו לומר שאנו רואים כאלו הכותל נעקם ויחשב זה הסכך הפסול מנוף הכותל, ודבר זה הלכה למושה מסיני א"י (תרלכא).

אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי (משמיה דרב) אויר פוסל (כל הסוכה) בשלשה (טפחים) סכך פסול פוסל (את כל הסוכה) בארבעה (טפחים) **כתבו התוס'** שכל זה שהאויר או הסכך הפסול חוצה את כל הסוכה, ואם כן מפרידה לשנים, ואין דפנות כהלכתן לכל צד, אבל אם יש דפנות דים לכל צד כל צד כשר בפני"ע. **והיכא** האויר או הפסול אין מהלכין על פני כל הסוכה כגון דאיכא באמצע סוכה ג' על ג' אויר או ד' על ד' סכך פסול אם ממנו ועד הדופן האמצעי כדי הכשר סוכה הכל כשר בין מה שבצדדין בין מה שלצד הפתח (הו"ן מתחת הפסול) ואפילו מה שיוצא לחוץ הכל כשר מדין פסל היוצא מן הסוכה. **ואפשר** (הר"ף) **כתב** כן צפטיטות ולא כמסתפק אפי' אין כדי הכשר סוכה ממנו עד דופן האמצעי מצטרפין זה עם זה לכדי הכשר סוכה ואין האויר והפסול חוצצין מאחר שהכשר מתחבר יחד דרך הצדדים). **ואמינא** להו **אנא** אויר דפוסל בשלשה מנא לכו דתנן (במשנתנו) הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה, סכך פסול נמי לא ליפסיל אלא בארבע אמות, דתנן בית שנפחת וסיכך על גביו, אם יש בין הסיכוך לכותל

לשיטתו) **לעימתם כתב רבינו** סי' תרל סק"ח שמדברי הב"י והלבוש סק"ח ה' מפורש יוצא שגם בג' דפנות מהני, וכן משמע באורחות חיים, וברש"י סוכה (יז.) ד"ה דופן סוכה כדופן שבת, ו**כ"פ חזו"ע סוכות**.

אמר רבי אמי פס ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן (אם גבוה עשרה ורחבה ארבעה ומשהו), ומוקים ליה בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי (וכי אמרינן לבוד איכא דופן שבעה, וזה משך סוכה קטנה, כדי ראשו ורובו **מקשים התוס'** ותימה למה לי פס ארבעה יעשה פס שני טפחים ויעמידנו סמוך לדופן וירחיק שלשה טפחים פחות משהו ויעמיד פס אחד של שני טפחים. **ועוד קשיא טפי** דבשני פסין שיש בכל אחד חצי טפח ומשהו סגי דמוקי חד בפחות מוג' סמוך לדופן ואידך מוקי בפחות מוג' סמוך לראשון. **ומתראים** משום דאמרינן (עירובין טז) דכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה, ואם היו שני פסין שאין בכל אחד ארבעה הויא לה כמחיצה של שתי (התוס') **לאש** תיזן ט' למי זל למשך שיעור משך סוכה, ולא חש לקלקל זלזות עשיית הפסים, וזלזמת ה"ה צנטיס קטניס). **מאי קא משמע לן? הא קא משמע לן שיעור משך סוכה קטנה שבעה.**

[דף יז ע"א] **משנה** הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים (לאו בגבהה קאמר, אלא במשכה) פסולה (דאויר פוסל בשלשה אפילו מן הצד ומכאן אני אומר ומפרש, הא דאמרינן שבסכך פסול מן הצד אמרינן דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות היינו דחשבינן לסכך כאילו מן הדופן, ונעקם ונכפף למעלה, ובאוירה ליכא למימר הכי, ואינו מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר, ומוציא את הפסול מן הסוכה, דאם כן גם גבי אויר נמי נימא הכי. **הסביר הגרעק"א** מה שאין אויר פחות משלושה טפחים פוסל את הסוכה, על אף שאין דפנות הסוכה סמוכות לסכך, הוא משום דאמרינן 'לבוד' וכאילו אין כאן אויר כלל) **בית שנפחת** (גגו נפחת באמצעו רחוק מן הדפנות לכל צד) וסיכך על גביו (על הפתח באמצעו) אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה (דבארבע אמות לא נאמר למושה מסיני דופן עקומה) וכן הצר שהיא מוקפת אכסדרה (הצר זו מוקפת בתים מתוכה, ופתוחין לה סביב משלש רוחותיה, ולפני הבתים עשו אכסדראות סביב לשלשה רוחותיה וזה סיכך על גבה כל אוירה של הצר). סוכה גדולה שהקיפיה (סיככו סביב

חשובין ארבעה טפחים להיות מקום חשוב לעצמו, אתם אומרים שאף זה מקום הוא לעצמו, והוציץ בסוכה זו לעשותה כשתים, ואין דפנות להם) מה לי איתפלג בסכך פסול, מה לי אתפלג בסכך פסול ואויר. אמר ליה אביי ולמר נמי, נהי דלא שוו שיעורייהו בסוכה גדולה בסוכה קטנה (שיעורה מצומצם) מי לא שוו שיעורייהו (על כרחך אחד זה ואחד זה פסולה בשלשה טפחים, דכיון דנפק מתורת לבוד חשיב לכצוריה לשיעוריה דסוכה, וכיון דשוו שיעורייהו לענין שום סוכה ליצטרפי)? אמר ליה התם (דשניהם פוסלין בה בשלשה) לאו משום דשוו שיעורייהו להדדי הוא, אלא משום דליתיה לשיעורא דסוכה הוא.

וכל היכא דלא שוו שיעורייהו להדדי לא מצטרפי, והתנן הבגד שלשה (טפחים) על שלשה (אם ייחדו למשכב הזב מטמא ליעשות אב הטומאה במשכב הזב או במדרסו) השק ארבעה על ארבעה, העור חמשה על חמשה, מופץ ששה על ששה. ותני עלה הבגד והשק (שק מנוצה של עזים עשוי, והוא עב יותר מן הבגד, ואינו מגיע לעוביו של עור, הואיל וממושן קרוב להיות שוה) השק והעור (מצטרפין להשלים שק את שיעור העור) העור והמפץ מצטרפין זה עם זה (להשלים את הקל, שאם אין בשק ארבעה הבגד שהוא חמור משלימו, אבל השק אינו משלים הבגד החמור)? התם כדקתני טעמא, אמר רבי שמעון מה טעם (מצטרפין) הואיל וראוי [בשיעור אחד כתבו התוספות (שבת ע"ג) לשון 'הואיל וראוי' לאו דוקא, דדוקא אם עשה מהן מלאי ויחדן לכך טמא בטפה על טפה] לטמא מושב (הזב) כדתנן המקצע (שמשויהו סביב סביב באזמל, ומתקנו יפה) מכולן (מאחד מכל אלו) טפה על טפה טמא. טפה על טפה למאי הוי? אמר רבי ינאי הואיל וראוי למלאי על גבי החמור (לעשותו מלאי על גבי מרדעת החמור כנגד בית מושב האדם, וכיון דשוו שיעורייהו באחד מטומאות הזב ליעשות אב הטומאה מצטרפין אף למדרס).

בסורא אמרי להא שמעתא בהאי לישנא (דרב אמר סכך פסול פוסל בארבעה טפחים באמצע)

ארבע אמות פסולה. ואמרו לי בר מינה דההיא (ר"ל אינה ראייה) דרב ושמואל אמרי תרוייהו משום דופן עקומה נגעו בה (דאמרינן דופן הוא, ולא סכך, ואין כאן פסול, וכי אמרינן בארבעה (טפחים) כגון באמצע, רחוק מן הכותל ארבע אמות, דאינו יכול לבטלן על ידי עקימת דופן, ונמצא חוצץ בסוכה בין כשר לכשר, וארבעה הוי מקום חשוב להיות הציצה). ואמינא להו אנא (תשובה לדבריהם) מה אילו איכא סכך פסול פחות מארבעה (טפחים) ואויר (כצידו) פחות משלשה (טפחים) מאי (אמריתו ביה) כשרה (דליכא שיעור סכך פסול) מלייה (לההיא שיעורא) בשפודין (דמקבלי טומאה) מאי (אמריתו ביה) פסולה, ולא יהא אויר הפוסל בשלשה כסכך פסול הפוסל בארבעה וכתבו התוס' ומיהו היכא דאיכא שני טפחים סכך פסול ושנים של סכך פסול ואויר מפסיק ביניהם פחות מג' איכא לספוקי אם שני הפסולין מצטרפין לארבעה לפסול את הסוכה דשמא כיון דאויר מפסיק ביניהם לא מצטרפי או שמא כיון דאין באויר ג' מצטרפין (הקשו רעק"א והערוך לנר מעיקר הלן גם אויר פחות מג' יכ לו למעט בסוכה, ומה שאינו ממעט זה מלין לבד, ור"כ כגון ממ"נ פסול ובלאמת כ' ירוחם כגון לא כתב פסול) ומיהו היכא דליכא בפסולים ד' ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם אין האויר משלימו לארבעה במה שחושבו כסתום מהמת לבד דלא אמרינן לבד להחמיר? ואמרו לי אי הכי, לדידך נמי דאמרת סכך פסול פוסל בארבע אמות (אף באמצע) מה אילו איכא סכך פסול פחות מארבע אמות, ואויר פחות משלשה, מאי כשרה, מלייה בשפודין מאי פסולה, לא יהא אויר הפוסל בשלשה כסכך פסול הפוסל בארבע אמות. ואמינא להו אנא, האי מאי, בשלמא לדידי, דאמינא ארבע אמות [דף יז ע"ב] משום שיעורא ולא שיעורא הוא, האי לאו שיעורא הוא (דארבע אמות הוו שיעור לפסול, ובפחות מכאן אינו שיעור לפסול, ואין הטעם משום דופן עקומה, אלא כך שיעורו לפסול הלכה למשה מסיני, כשאר כל השיעורין) כיון דלא שוו שיעורייהו להדדי לא מצטרפי. אלא לדידכו, דאמריתו שיעור משום הפלגה (דהא ארבעה דקאמריתו לא תנן להו במתניתין לענין סכך פסול, והא סברא מנא לכו, אתון היינו טעמיכו משום דבכל מקום

דלאו שיעור אויר יש, ולא שיעור סכך פסול יש) בסוכה קמנה, בקנים הוי מיעוט (דאמרינן לבוד, ואין כאן אויר) בשפודים לא הוי מיעוט (ואף על גב דלא מזה ולא מזה יש שיעור לפסול, מיהו כיון דאיכא שלשה טפחים בהדדי, דנפקי מהכשר סוכה חשיבי באפי נפשיהו, ולא מצטרפין בהדה לאשלומה לשיעורה, וליתיה לשיעורא דסוכה) והני מיילי (דאויר פחות משלשה לבוד ואינו פוסל בסוכה) מן הצד (דאמרינן הרי הוא כלבוד מן הדופן) אבל באמצע (אויר בפחות משלשה, שלא בסמוך לדופן) פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לבוד באמצע, וחד אמר אין לבוד באמצע [כתבו התו"ם היינו בסכך, שדפנות מכשירין לעיל קנה קנה פחות מג'. וא"ת אם אין לבוד באמצע א"כ צלחה מרובה מהמתה תיפסל עד שתהא מכוסה יפה ומעובה כמין בית שלא יהא בה נקב, לאו פרכא היא, דהכא מיירי כשהאויר מהלך על פני כולה, ובסיכוך נחלקו לשנים. הריטב"א כתב דאף אם אין האויר מהלך על פני כל הסוכה נפסלת הסוכה למי שסובר אין לבוד באמצע, ובלבד שיהיה אותו אויר רחב כדי ראשו].

מאי טעמא דמאן דאמר יש לבוד באמצע, דתניא קורה היוצאה (להתיר המבוי) מכותל זה ואינה נוגעת בכותל אחר, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל אחר, ואינן נוגעות זו בזו, פחות משלשה אינו צריך להביא קורה אחרת, שלשה צריך להביא קורה אחרת. ואידך, שאני קורות דרבנן (דכל איסור מלטול מבוי והלכות עירוב דרבנן הוא, דמדאורייתא לא בעי תיקון, הלכך הקילו בה הכי, דהם אסרו והם התירו, אבל סוכה דאורייתא, אי לא קים לן לבוד באמצע הלכה למשה מסיני לא מצינן לאכשורה).

מאי טעמא דמאן דאמר אין לבוד באמצע, דתנן ארובה (בגג היא) שבבית ובה פותח טפח (לענייננו ה"ה אם אין בה פותח טפח, אמנם יש נפק"מ אחרות אם יש טפח או לא) טומאה בבית כולו טמא, מה שכנגד ארובה (כלים שתחתיה) טהור (אלמא אין לבוד באמצע למהוי כוליה כסתום) טומאה כנגד ארובה כל הבית כולו טהור (שאין מאחיל על הטומאה כלום). ואידך,

בנהרדעא מתנו (דלא אמרה רב, אלא שמואל, ורב פליג עלה) **אמר שמואל** סכך פסול, באמצע פוסל בארבעה (טפחים, דמקום חשוב הוא להפליג ולהויז) מן הצד פוסל בארבע אמות. **ורב אמר** בין מן הצד בין באמצע בארבע אמות.

ת"ש סככה בנסרין של ארז שיש בהן ארבעה (טפחים) דברי הכל פסולה. אין בהן ארבעה, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר [דף יח ע"א] ומודה רבי מאיר (בכל אלו שהוא פוסל בהן, ואשיש בהן ד' נמי קאי) שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר, שמניח פסל ביניהם וכשרה. בשלמא למאן דאמר בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות משום הכי כשרה אלא למאן דאמר באמצע בארבעה, אמאי כשרה? **אמר רב הונא בריה דרב יהושע** הכא בסוכה דלא הויא אלא שמנה מצומצמות עסקינן, ויהיב נסר ופסל, ונסר ופסל, ונסר ופסל מהאי גיסא, ונסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא, דהוו להו שני פסלין באמצע ואיכא הכשר סוכה באמצע וא"כ הוי סוכה של ח' על ח' טפחים, ונכשרת ע"י דפנות עוקמות הלמ"מ. נחלקו הראשונים האם מותר לישן תחת הפסלים שבין נסר לנסר לדעת התוספות (יד: ד"ה ומוודה) אסור לישן תחת הפסלים כיון שכל פסל בפני עצמו אין בו שיעור כדי הכשר סוכה להחשב כסוכה לעצמה, ולהצטרף עם שאר הפסלים שבסוכה אינו יכול, שהרי אם יחשבו הפסלים כולם כסוכה אחת תפסל בלא הכי, כי הנסר בין הפסלים נחשב כסכך פסול באמצע הסוכה הפוסל בארבעה טפחים. אמנם מלשון רש"י כאן שכתב 'תחת הנסרים לא ישן', דקדקו האחרונים שדוקא תחת הנסרים אסור לישן, אבל תחת הפסלים מותר לישן. וכן כתב המאירי בשם חכמי הדורות: מותר לישן תחת כל הפסלים אף על פי שאין בכל אחד מהם כדי הכשר סוכה. שאם לא כן, מדוע הוצרכה הגמרא לומר שהיו נסר ופסל נסר ופסל, הרי גם אם היה כל הסכך שמן הצדדים פסול הויז מן השמונה טפחים שבאמצע היה הדין כן, אלא ודאי כוונת הגמרא להכשיר את הפסלים כולם לישן תחתיהם. ובטעם הדבר כתב המאירי דכשר מדין 'פסל היוצא מן הסוכה'. ומה שמכך פסול פוסל באמצע הסוכה בארבעה טפחים, הוא רק כאשר אין בסוכה בשום צד שיעור הכשר סוכה המוקף שלוש מחיצות).

אמר אביי אויר שלשה בסוכה גדולה ומיעוטו בין בקנים בין בשפודין הוי מעוט (וכשרה,

נסרים בחודן, וכן עובי ראשיהן הכלה לצד סוכה) וסותם (ברש"י החבנה שאף שלסוכה זו אין שום דופן אמרינן פי תקרה והקישו התוס' לקמן בגמ' מובא שאם נפחת דופן האמצעיית ונשתייר בסוכה שתי דפנות זו כנגד זו כמין מכוי מפולש דבא מודי אביי דלא אמרינן פי תקרה יורד, וא"כ כ"ש כאן דאין לה דפנות כלל, אמנם רש"י חילק משום דהתם מיירי בחצר בלא אכסדרה כיון דאזיר פתוח לנגדה דמאי למכוי מפולש ועשוי לקפנדריא ולבקיעת רבים. משמע מתוך פירושו של רש"י שרוצה לפסול יותר, באופן שאזיר החצר מקיף סביב לסכך, מהיכא דתקרת האכסדרה מקפת לו, משום דהאי דמי טפי למכוי מפולש. אמנם תוס' חולקים על רש"י וסוברים ש'משונה' לומר שהאכסדרה טובה שלא יראה כמפולש יותר מב' מחיצות (הפנ"י הקשה על דכריהס, ססנדל פטוטה היא סלגני סוכה נחלך סידך צקיעת נדים, ולא נחלך המוקפת אכסדרה) ולכן מסבירים שכאן מיירי שיש ב' דפנות כמין גאם, ואף שלא נזכר כן בגמ', מ"מ כך הרגילות לעשות כדי שתהיה הסוכה עשויה קצת בצניעות, ומחלוקת אביי ורבא האם אמרינן פי תקרה בדופן ג', ומה שלקמן כתוב שאביי מודה שלא אמרינן פי תקרה, כיון שיש ב' דפנות מפולשות ולא כמין גאם) **ורבא אמר פסולה דף יח ע"ב** לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.

אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת פי תקרה יורד וסותם אפילו הפחית דופן אמצעי (תימא הכי נמי בסוכה העשויה באמצע חצר, ומסוכך בנסרים עבים שאין רחבים ארבע, ונפחת דופן האמצעי, ושנים מכאן ומכאן קיימין מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה, ותימא בה פי תקרה יורד וסותם כתבו התוס' מה שנקט והפחית לאו דוקא, והוא הדין אם מתחילה לא היו לסוכה אלא שתי דפנות בלבד) אמר ליה מודינא לך בההיא (דכיון דאזיר פתוח לנגדו) דהוה ליה מכוי המפולש (ועשוי לקפנדריא לבקיעת רבים).

לימא אביי ורבא (קא סלקא דעתיה טעמא דרבא משום דקסבר בחד דופן או בשנים אמרינן יורד וסותם, אבל בכל צד לא אמרינן) בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלג, דאתמר אכסדרה בבקעה וכתבו התוס', רש"י בעירובין (צד:): הסביר דנקט בבקעה משום דבבקעה הווי אכסדרה פרוצה מארבע רוחותיה ופירש כן עפ"י גירסתו שם שממנה עולה שבג' מחיצות מודה שמואל דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, אבל ב' מחיצות, לא. מקשים התוס' וקשה על פירושו של רש"י שהרי מעמידים הכא את אביי כרב, ומבואר לעיל אם היו ב' מחיצות זו כנגד זו לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם

שאני הלכות טומאה דהכי גמירי להו (מסיני, דאין לבוד באמצע, ומהלכה לא גמרינן מידי אחרית, אלא ההוא דאתמר ביה).

דרש רבי יהודה בר אלעאי בית שנפחת וסיכך על גביו כשרה. אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי רבי, פריש (את דבריך) כך פירש אבא. ארבע אמות פסולה, פחות מארבע אמות כשרה ההלכות יובאו בדף יט.

דרש רבי יהודה בר אלעאי אברומא (מין דגים קטנים, ואין שרצין ניכרין בהן) שריא. אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי רבי פריש כך אמר אבא, של מקום פלוני (ששרצין גדילין באותו נהר, ומרוב קוטנם אין יכול להפרישם, שאינן ניכרים) אסורה, של מקום פלוני (שאינן אותו נהר מגדל שרצים) מותרת, כי הא דאמר אביי האי צחנתא (מין דגים קטנים) דבב (שם הנהר) נהרא, שריא. מאי טעמא, אילימא משום דרדיפי מיא (קלות, וממהרות לרוץ) והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה (נותן כח באדם ובהמה ודגים להיות שדרתו עומדת בכריאות) לא מצי קאים, והא קא חוינן דקאי (בכמה נהרות הרדופין במימיהן) אלא משום דמליחי מיא, והאי דג טמא כיון דלית ליה קילפי (קשקשים) לא מצי קאי, והא קא חוינן דקאי, אלא משום דלא מרבה מינייהו דג טמא (אין טיט של אותו נהר מגדיל ומשקיץ שקצים ורמשים) אמר רבינא והאידינא דשפכי נהר איתן ונהר גמרא להתם (והם מגדלין שקצים, ומהן יורדין לאותו נהר) אסירא.

אתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשרה (כגון חצר המוקפת אכסדרה כדפרישית במתניתין, וסיכך באזירה של חצר, וסמך הסכך על שפת קירוי של אכסדרה, ואין מחיצות פנימיות מועילות לסוכה, דיש בתקרת האכסדרה יותר מארבע אמות, אבל לצד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודין כמין חלונות, וביניהם פחות פחות משלשה כשרה, דאמרינן בהו לבוד) שאין לה פצימין אביי אמר כשרה אמרינן פי תקרה יורד (עוביין של

פסולה (דכיון דתקרה לחלל אכסדרה עשויה ולא לאויר שחוצה לה אין פיה נעשה מחיצות לאויר). יש לה פצימין (בפחות משלשה) **אביי אמר** כשרה אמרינן לבוד (ואף על פי שהפצימין לחלל אכסדרה נעשו ולא לאויר החיצון היא לה מחיצה, דכל פחות משלשה סתימא מעלייתא היא ושדייה להכא ולהכא) **רבא אמר** פסול, לא אמרינן לבוד (דלבוד לאו מחיצה היא, אלא מהלכה למושה מסיני גמירי לה, וכי גמירי לה להיות מחיצה לחלל הנעשה בשבילו, אבל למשדייה להכא ולהכא לא). והלכתא כלישנא קמא (דרבא, ולא כלישנא בתרא, דלבוד אמרינן אפילו לאויר, אבל סתימת פי תקרה לא אמרינן אלא לחלל).

רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין (סוכה זו שתיים כהלכתן היו לה, דרום ומזרח, והשלישית סמוכה לאכסדרה, ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים) אמר ליה לא סבר מר הא דאמר רבא יש לה פצימין כשרה, אין לה פצימין פסולת? אחוי ליה נראה מבפנים ושוה מבחוץ (רש"י לא גרס כן בגמ') אי נמי נראה

מבחוץ ושוה מבפנים (שהיה פצים שבו טפח ויותר עומד אצל היוצא, אבל משוך רחבו לאחורי סוכה באורך, שהאכסדרה עודף על הסוכה ואינו נראה לתוכה, אלא עומד בשוה לדופן בסופו מקשים התוס' היאך הוא מועיל בסוכה כיון דלא מינכר מבפנים שלישית של טפח תיכף תוס' רבינו פרץ כגון מלונכר שעשה לורח הפתח לדופן שלישית, וכיון שכן היא כשרה מן התורה, שמה שלכך טפח זה רק מלכנן, ולענין זה מועיל מה שגלהא מנחון להחשיכו לדופן). דאתמר (לענין מבוי שהכשירו בלחי) נראה מבחוץ ושוה מבפנים (אם נתנו להלן מן הפתח, ששוה וכלה עובי הלחי עם אורך הדופן שבפנים, ונראה שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך הלל הפתח, אבל בולט הוא לצד רשות הרבים כנגדו או מן הצד וניכר לעומדים מבחוץ שאינו מן הדופן) נידון משום לחי, ולחי היינו פצימין (זהו פצים שלה). **פסק הש"ע** א. סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין, בין

לאביי, וכ"ש שאין מחיצות כלל. ולכן גורסים שם ר"ת ור"ח גירסא שממנה עולה ששמואל סובר שלא אמרינן פי תקרה אפי' שיש רוח אחת פרוצה, אבל שיש ארבע מחיצות כגון שיש ברביעית שני לחיים ומשהו דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה ביותר מעשר אמות, ולא מועיל שתי לחיים ליותר מעשר, אית ליה פי תקרה, ורב ס"ל דאפילו רוח ד' פרוצה לגמרי, ואפי' בשתי מחיצות אית ליה פי תקרה ובלבד שלא יהא מפולש. והאי דנקט הכא בבקעה לפי ר"ת יש לפרש דנקט בקעה שהוא מקום איסור מלטול דבקעה שהיא כרמלית, ולכן הביאו מקום זה כדי לדון, אם מותר ללטול בו בתוך האכסדרה א"נ משום דאיירי באכסדרה שיש לה שתי מחיצות דהתם נמי אית ליה לרב פי תקרה ובלבד שלא תהא מפולשת כדפרישית, ואי הוה נקיט אכסדרה שבחצר הוה משמע דווקא כשיש לה שלש מחיצות דמתם אכסדרה שבחצר כן עשויה) **רב אמר** מותר ללטול בכלו, דאמרינן פי תקרה יורד וסותם. **ושמואל אמר** אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות, דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם [פירש רש"י (בעירובין צד) בארבע דפנות לית ליה, אבל אם היתה שם דופן שלימה אית ליה יורד וסותם באחרנייתא]. אליבא דשמואל כולי עלמא לא פליגי (דרבא לחודיה הוא דאמר כשמואל ואליבא דשמואל לא פליגי אביי למימר כשרה, דמה לענין שבת דמחיצות פי תקרה לחלל אכסדרה עבידי, שהתקרה לצורך אכסדרה נעשית לא שרי להו שמואל בסתימת פי תקרה, כל שכן לענין סוכה, שלא לשם סוכה נעשה, שהרי חוץ לחללה של אכסדרה היא נעשית, ומחיצות לצורך תוכן עשויה, ולא לצורך חוצה להן) **דף יט ע"א** כי פליגי (אביי ורבא) אליבא דרב, אביי רב. ורבא אמר לך עד כאן לא אמר רב התם אלא דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי, אבל הכא דלאו להכי עבידי לא.

תנן וכן חצר המוקפת אכסדרה (אם יש ברובח הגג ארבע אמות פסולה, דתו לא מהני לה מחיצות הבתים). ואמאי, נימא פי תקרה יורד וסותם? **תרגמה רבא אליבא דאביי** כשהשוה את קירוי (כשלא העמיד את סכך הסוכה על תקרת האכסדרה, אלא עשה את סכך הסוכה בשווה לה ממש, ואין שפת האכסדרה ניכרת בתוך הסוכה, ולפיכך אין אומרים פי תקרה יורד וסותם, לפי שאין ניכר כאן פי תקרה).

בסורא מתני להא שמעתא (דאביי ורבא) בהאי לישנא (שאמרנו קודם), **בפומבדיתא מתני**, סיכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין דברי הכל

צלתה מרובה מחמתה? בדאיכא. אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא הואיל ולגוואי עבידי, ולבראי לא עבידי [פירש רש"י דופן אמצעי זה לא לכך נעשה תוס' חולקים על רש"י שאם בדבריו שהחידוש על הדופן, משנה מפורשת היא בחצר המוקפת אכסדרה (הריטב"א כתב ליטש את קושית התוספות, לסברה הגמרא, שכתלי הבתים הואיל ובנין קבע הם, ולעמו לעשותם לכל מיני התשמישים, נעשים לפנות הם לסוכה. אבל לפנות הסוכה הפנימית שאינם חלל בנין ערוא, אפשר שלא יעשו לפנות לסוכה החיצונית, קמ"ל) והפבירו שהחידוש הוא על הקנים היוצאים לאחורי סוכה ס"ד לפוסלה כיון שלא נעשו להכשיר את אחורי הסוכה] אימא לא, קא משמע לן. **פסק הש"ע** קנים היוצאים לאחורי הסוכה, כגון שאחורי דופן אמצעי בולטים קנים מן הסכך ויש בהם הכשר סוכה (מ"ב של שבעה על שבעה טפחים) וצלתה מרובה מחמתה וג' דפנות, כשרה, אף על פי שהדופן האמצעי לא נעשה בשבילם אלא בשביל עיקר הסוכה שהוא לפנים ממנו או"ח (תרל"א).

רבה ורב יוסף אמרי תרוייהו הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה, ומשכא ואולא חדא דופן (מדופני הצדדין) בהדייהו. מהו דתימא (כיון דלא ממשיך דופן שני בהדה מוכה מילתא דכאפיה נפשה היא) הא לית בה הכשר סוכה (שבעה טפחים בהכשר סוכה הפביר המהרש"א שאין בה בסוכה החיצונה ג' דפנות בשיעור של ז' טפחים הערוך לנר תמה שהרי מלשון הגמרא לעיל בפירושו של עולא זהא בעינן הכשר סוכה, משמע שהכשר סוכה פירושו שמה רחב שבעה טפחים, ולא הכשר דפנות, ולפיכך פירש, שלא היתה כוונת הגמרא לומר שחבר בשיעור הדפנות, אלא סברה הגמרא שפסל היוצא מן הסוכה אינו צריך דפנות כלל, ובאמת כ"כ תוס' יו. ד"ה אויר, אבל כאן כיון שדופן אחת יוצאת ונמשכת על פני כל אורך הפסל, שמוא נחשבת היא כסוכה לעצמה, ואם כן צריך שיהיה שיעור הפסל שבעה טפחים על שבעה טפחים כשיעור הכשר סוכה. קא משמע לן הברייתא, שאין היא נחשבת סוכה לעצמה, אלא הכל סוכה אחת. ואף שרק דופן אחת מהלכת על פני כולה, ואילו הדופן שכנגדה מקיפה רק את חלקה הפנימי, די בכך, שהרי עיקר מצות סוכה היא בשתים כהלכתן ושלישית אפילו מפה) קא משמע לן (דמזן סוכה הוא, והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו מפה, דלא ממשכא עד הרביעית וכשרה). **פסק הש"ע** וכן הקנים הבולטים מן הסכך לצד הפרוץ, ודופן אחד

שהיו נראים מכפנים ואין נראין מבחוץ, בין שהיו נראים מבחוץ ואין נראים מכפנים, כשרה. לא היו לה פצימין, פסולה, מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי, שהרי אין לה אלא ב' צידי האכסדרה, ואמצע האכסדרה אין בו כותל, ושכנגדו אין לו פצימין (פצים פירוש לחי ומוזוזה) (הנה כל זה הוא לשון הרמב"ם, אבל אחרים חולקין ולכן אין לעשות סוכה בכה"ג) או"ח (תרל"ח). **ש"ע** פסק בהרמב"ם, והפביר הכ"י מפרש הרמב"ם הא דאיתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין וכו' אכסדרה זו היא שני כתלים זה כנגד זה ומקצתן מקורה וסמוך לקירוי על הקצה אחד סיכך הסכך נמצא שסוכה זו אין לה אלא שני כתלים, ואם יש פצימין פירוש ב' עמודים בולטים ברוח שלישית אף על פי שבסוכה אחרת כגון זו צריך פס ארבעה ומשהו כאן די בפצימין לפי שיש פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם (הפביר המ"ב פצימין אלו אף על פי שאינם נראים בפנים לעומד בסוכה אלא לעומד הוצה לה וגם לא נעשו לכתחלה בשביל מחיצת הסוכה מ"מ מועילים). המג"א הסביר דעת הרמ"א שאין להתיר ע"י פי תקרה א"כ יש ב' דפנות כמין גאם (ועיין הלחצה כזה נמ"צ) ב. לענין שבת חצר שנפרצה... אבל פרצה שאינה בקרן זוית, אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם אפילו ביותר מ' (מ"ב והנה בדברי המחבר לא נתבאר אם דוקא בדופן אחד כשהוא פרוץ אמרינן פי תקרה יורד וסותם או אפילו בשתי דפנות משום דלא פסיקא ליה ד"ז כדמשמע בב"י, אכן הרמ"א בהגהתו העתיק לדינא דברי הטור דסתם כשיטת הפוסקים דס"ל דאפילו פרוץ שתי מחיצות אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכדלקמיה) והוא שלא יהא פי תקרה משופע דליכא פה (הנה... ואמרי' פי תקרה יורד וסותם אפי' בב' מחיצות, אם יש כאן ב' מחיצות שלימות דבוקות זו בזו, אבל זו כנגד זו לא או"ח (שסא,ב) כתב ביאור"ה על דעת הרמ"א ג"ז לאו דעת כו"ע הוא דדעת הרי"ף והר"ח והרמב"ם דפלוגתייהו דרב ושמואל לענין פי תקרה הוא דוקא בשיש ג' מחיצות שלימות ואנו דנין על ענין רוח רביעית).

תנא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. מאי פסל היוצא מן הסוכה? אמר עולא קנים היוצאים (מן הסכך) לאחורי סוכה. והא בעינן שלש דפנות? בדאיכא. והא בעינן הכשר סוכה (שהיא שבעה טפחים, דעל כרחק סוכה באפי נפשה היא, ומוכדלת מזו)? בדאיכא. והא בעינן

רבי אושעיא אמר לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות משלשה בסוכה קטנה (שאינו פוסל את הסוכה). ומאי יוצא, יוצא מתורת סוכה (שחלק מן הסכך אינו ממין הכשר לסיכוך). מתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר (ופשיטא דכשר, שהרי...) אויר פחות משלשה טפחים בסוכה קטנה מי פסיל? **אמר ליה רבי אבא** (להכי אהני נידון כסוכה דאשמעינן תנא, לומר) זה (סכך פסול) מצטרף (להשלים שיעור סוכה) וישנים תחתיו, וזה (אויר) מצטרף ואין ישנים תחתיו (**כתב הרא"ש** ולא תיקשי לך היאך יוכל אדם לזוהר בסוכה מליאה נקבים שלא יישן תחת הנקבים דהכא מיירי כשאויר מהלך בכל אורך הסוכה והר"ן **כתב** דוקא כשיש בו כדי לישן תחתיו, כלומר שעומד בו ראשו או רובו, אבל כל שאין בו כדי ראשו ורובו מסתברא דישנים תחתיו שאינו חייב לעשות הסוכה כמין בית עוד **כתב הרא"ש** מימרא דכל הני אמוראי הלכתא ניהו) **הקשו התוס' על פירוש רש"י ג' קושיות א.** א"כ למה נקט ר' אושעיא סוכה קטנה הרי גם בסוכה גדולה היה צריך להשמיענו דישנים תחתיו. **ב.** דכל מקום חשבינן אויר פחות משלשה כסתום על ידי לבד ולא דמי לסכך פסול פחות מג' דאין שייך לעשותו כסתום בסכך כשר מאחר דיש בו סכך פסול. **ג.** מי יוכל להזוהר בסוכה מלאה נקבים שאין צלחה מרובה מחמתה אלא משהו שלא ישן כנגד הנקבים ולכן **כתבו התוס'** שנראה כהספרים שגורסים 'אויר מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו' והוה אמינא מטעם זה דאין מצטרף להכשיר, קמ"ל שאף שאין ישנים תחתיו מצטרף ומיהו קשה מסוככה בשפודין דמכשירין בשיש ריוח ביניהן כמותן ואי אפשר שלא ישן כנגד השפודין לכך צריך לפרש שמה שאין ישנים תחת הפסול זה רק בסוכה קטנה, והמשנה בשפודין דיברה בסוכה גדולה. **אמנם בירושלמי** משמע כפירושו של רש"י. ומי איכא מידי דאצטרופי מצטרף והוא עצמו אינו כשר? אמר רבי יצחק בן אלישב אין [דף יט ע"ב] מיט הנרוק (שראוי להריקו מכלי אל כלי, כגון שהוא רך) יוכיח, שמצטרף (להשלים שיעור) ארבעים סאה, והטובל בו (פירש רש"י בארבעים סאה שכולו מיט נרוק תוס' מקשים על רש"י שאם אין מטבילין כמיט הנרוק זה רק שעומד בפני עצמו, א"כ איך לומדת ממנו הגמ' לאויר סוכה, שהרי אויר אין יושנים תחתיו אף שמשלים לשיעור סוכה ולכן מפכירי' שהכונה שאפי' בשעה שמצטרף אין טובלין בו) לא עלתה לו טבילה. **פסק הש"ע א.** סכך פסול, פוסל באמצע בד' טפחים, אבל פחות מד', כשרה, ומותר לישן

נמשך עמהם, כשר אף על פי שעשה דופן על הצדדין יתר על ז' והוה לן למימר הרי גלה דעתו לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות, ודופן אחר שנמשך עם הקנים של סכך אינו מן הסוכה אלא בפני עצמו עומד, ונמצא שאין לו אלא דופן אחד שהוא הדופן הנמשך, אפילו הכי כשרה או"ח (תרלא,ז) בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן ס' כתב דמדוברי הרמב"ם, טור וש"ע משמע דדופן לעיכובא. וכ"כ החו"א, קו"ג, והפמ"ג.

אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צלחה מרובה מחמתה, ומעוטה חמתה מרובה מצלתה. מהו דתימא תפסל בהך פורתא (הובא בקובץ שיטות קמאי בשם הריב"ן שתפסל הסוכה כולה מחמת אותו המיעוט שהמתו מרובה מצילתו, משום שמכרה הגמרא, שנידון מקום זה כסכך פסול או כאויר. אבל הר"ן הסביר שהוא אמינא שמקום זה בלבד יהיה פסול לישב בו, שנחשב מקום בפני"ע) קא משמע לן (שמותר לשבת ככולה, אפילו תחת המקום שהמתו מרובה מצילתו. וכתב הר"ן מיהו אפשר שלא התירו לישב תחתיו אלא רק כשאינו רחב שבעה טפחים כשיעור הכשר סוכה. אולם המאירי נקט בפשיטות להתיר בזה כיון שהסוכה בכללותה צילתה מרובה מחמתה). ומאי יוצא, יוצא מהכשר סוכה (שאינו מסוכך כהלכות סוכה). **פסק הש"ע** אם ברוב ממנה צלחה מרובה שני משהוויין, ובמיעוט ממנה חמתה מרובה משהו בענין שכשנצטרף יחד החמה והצל של כל הסוכה יהיה צלחה מרובה מחמתה משהו, כשרה (מ"ב דדוקא באופן זה אבל בהיפוך דהיינו שמיעוט הסוכה היה צל הרבה וברוב הסוכה היה חמתה יותר מצילתה באופן שכשנצטרף כל הסכך ביחד יהיה הצל מרובה פסול. עוד כתב כשרה לישב אפילו תחת אותו חלק שהמתו מרובה לפי שהוא בטל לגבי רוב הסכך שצילתה מרובה) [הגה ויש מהמירין אם הסוכה גדולה ויש מקום ז' על ז' שחמתו מרובה, אף על פי שבצרוף כל הסוכה הוי הצל מרובה (מ"ב דעתו דאפשר דהגמרא לא איירי רק בסוכה קטנה שהיא ז' על ז' דאז אמרינן דהמיעוט שבה בטל לגבי הרוב, אבל בסוכה גדולה שיש בה ז' על ז' שהמתו מרובה הוא מקום חשוב ואינו בטל לגבי שאר הסכך שצילתו מרובה, וע"כ אין לישב באותו חלק אבל לשאר החלק אין זה פוסל אותו לכ"ע כיון שיש שם הכשר סוכה)] או"ח (תרלא,ב).

משנה העושה סוכתו כמין צריף (עשוי ככוורת שמשפעת והולכת, שנגו וקירותיו אחד כתבו התוס' מדובר באופן שלאחר שמשך השיפוע בגובה עשרה איכא עדיין במשך סוכה רוחב ז' דהא בעינן משך ז' בגובה י'. ואפשר שאז אף תחת השיפוע שאין גובה י' כשרה כיון שיש בה ד' ברוחב, מידי דהוה אפסל שיוצא מן הסוכה לרבה ורב יוסף דלעיל דמכשרי בקנים היוצאים מלפני הסוכה) או שסמכה לכותל (הטה ראשי קנים על הכותל וראשו אחד על הארץ) רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג (שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל, דאהל משופע לאו אהל הוא אלא אם כן יש בו טפח זקוף, כדקתני בברייתא) והכמיה מכשירין.

תנא מודה רבי אליעזר שאם הגביהה מן הקרקע טפח (אתרווייהו קאי, דאמרינן לבוד בזקיפה, ויש שם טפח זקוף, וניכר הצריף שהוא גג, וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל, כתבו התוס' דווקא אם עשה באותו טפח בניין זקוף והושיב עליו ראשו של שיפוע. אך מתוך לשון הקונטרס משמע דאותו טפח שהגביה אפילו הוא אויר כשרה דנחשבו כסתום מטעם לבוד, וקצת משמע כן בירושלמי) או שהפליגה מן הכותל טפח (אסמכה על הכותל קאי, אם הרחיק ראש הסמוך לכותל מכותל טפח, והיתה סמוכה על יתדות אמרינן לבוד ממנה ולכותל) שהיא כשרה. מאי מעמייהו דרבנן שיפועי אהלים כאהלים דמו (אף על פי שלא הגביה ולא הרחיקה כשרה).

אביי אשכחיה לרב יוסף דקא גני בכילת התנים בסוכה (לפי שאין לה גג טפח שוה לא חשיב אהל להפסיק). אמר ליה כמאן כרבי אליעזר (דאמר אהל משופע לאו אהל הוא) שבקת רבנן ועבדת כרבי אליעזר? אמר ליה ברייתא איפכא תני רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין. שבקת מתניתין ועבדת כברייתא? אמר ליה מתניתין יחידאה היא (ר' נתן קתני לה, דהוא יחידאה, אבל חכמים שבדורו היו הולקין עליו, ואומרים ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין) דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל, רבי נתן אומר רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירין. **פסק הש"ע**

תחתיו [מ"ב ויש פוסקים (הראב"ד והר"ן) שסוברין שאסור לישן ולאכול אא"כ אותו המקום הוא פחות מג"ט לכן יש להחמיר לכתחלה]... הילכך בית שנפחת באמצע וסיכך במקום הפחת ונשאר מן התקרה סביב בין סכך כשר לכותלים פחות מארבע אמות, כשרה, ומיהו אין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ארבעה טפחים. בד"א, בסוכה גדולה שיש בה יותר על הסכך פסול ז' טפחים על ז' טפחים, אבל בסוכה קטנה, שאין בה אלא ז' על ז' (מ"ב אינו מדוקדק דאפילו הסוכה מחזקת ט' ומחצה ויש בה סכך פסול ג"ט פוסלת כל הסוכה כיון דכי שקלת ליה לפסול ליכא הכשר סוכה) בין באמצע בין מן הצד, בג"ט פסולה, בפחות מג' כשרה וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור או"ח (תרל"ב,א) כתב הר"ף לפסוק כשמואל שמכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים, כיון דרבנן דבי רב כוותיה סבירא להו. ב. אויר, בין בגדולה בין בקטנה שוים, דבין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה, בפחות מג' כשרה, ומצטרף להשלים הסוכה ואין ישנים תחתיו (הגה ודוקא שהולך על פני כל הסוכה, או שיש בו כדי לעמוד בו ראשו ורובו, אבל בלא"ה מותר, דהא אין סוכה שאין בה נקבים, והא דסכך פסול בד', ואויר בג', היינו דוקא שהפסיק סוכה לשתיים ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד, אבל אם נשאר שיעור סוכה במקום אחד, המקום ההוא כשר, ואף שמבחוץ (כשר). אם מחובר לו מן הצדדים) או"ח (תרל"ב,ב). **פסק כרש"י** שאויר פחות מג' בסוכה קטנה אין ישנים תחתיו, אבל סכך פסול ככהאי גוונא וישנים תחתיו, שכ"ד הירושלמי, ודלא כהתוס' שכתבו להפך. ג. סכך פסול פחות מארבעה, ואויר אצלו פחות משלשה, אין מצטרפים לפסול, הילכך אם אויר שלשה במקום אחד, אפילו מיעטו בסכך פסול, כשר. והני מילי בסוכה גדולה, אבל בקטנה שאין בה אלא שבעה על שבעה, אם יש בין שניהם שלשה טפחים מצטרפים לפסול (מ"ב דשם שוה שיעורייהו להדדי דגם סכך פסול דינו שם בשלשה טפחים לפסלו כנ"ל בסוף ס"א הלכך מצטרפים תרווייהו לפסלו כשיש בין שניהם ג"ט) או"ח (תרל"ב,ג). * מ"ש אבל בקטנה אם יש בין שניהם שלשה טפחים מצטרפים לפסול, אלו הם דברי אביי בדף (יה).

יט: - כ.

בינוני זוהי קטנה. אבל אם רחבה יותר, מחצלת גדולה היא) ואחת גדולה, עשאה לשכיבה מקבלת טומאה, ואין מסככין בה. לסיכוך, מסככין בה ואינה מקבלת טומאה (בגמרא מפרש מאי קאמר, ומאי פלוגתייהו, דהיכא דפריש בהדיא לשכיבה או לסיכוך ודאי אין חילוק בין גדולה לקטנה, דהא פירש, אלא קטנה נראית סתמא לשכיבה, גדולה נראית סתמא לסיכוך).

[דף כ ע"א] (הגמ' דנה בהרחבה במה נחלקו ת"ק ור"א, והמסקנה) ...אמר רב פפא בקטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לשכיבה. כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ורבי אליעזר סבר סתם גדולה נמי לשכיבה. ומאי עשאה לשכיבה דקאמר הכי קאמר סתם עשייתה נמי לשכיבה, עד דעביד לסיכוך.

ת"ר מחצלת של שיפה (אחד ממיני הקנים) ושל גמי (דהן רכין) גדולה מסככין בה, קטנה (יש בהן לשכיבה, לא שנא גדולה מעישה שרשרות שהיא עבה ואינה חלקה, לא שנא ארוגה שהיא חלקה) אין מסככין בה. של קנים ושל חילת [הן קשים כתבו התוס' בקטנה מיירי. ונראה טעמם לאס בגולה דכרי הכל מסככין בה, דק"ו משפיה וגמי סהן רכין, ונגולה מסככין] גדולה (עשייה בקליעה) מסככין בה (אפילו קטנה) ארוגה אין מסככין בה (דסתמא לשכיבה, דלא היו רגילין לאורגה אלא לשכיבה, שתהא חלקה ונוחה) רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו אחת זו (גדולה) ואחת זו (ארוגה) מסככין בה. וכן היה רבי דוסא אומר בדבריו.

תנן התם כל החוצלות (לקמן מפרש) מטמאין טמא מת (כלומר כלי הם מן הסתם, ומקבלות טומאה והאי דנקט טמא מת משום דבעי אפלוגי במדרם שהוא אב הטומאה, נקט נמי טמא מת שהוא אב הטומאה. והכי קאמר, החוצלות כלי הם לטומאה, אבל אינם מיוחדות לשכיבה שהן נעשות אב הטומאה במדרם הוב, ואין אתה מוצא שיהו אב הטומאה אלא על ידי המת עצמו, שיהיו הן טמאות מת. כתבו התוס' הגמרא בהמשך מבארת שמטמא טמא מת רק באופן שיש למחצלת שפה לקבל מה שמניחים על המחצלת, דכיון שיש להם בית קיבול אין דינם כפשוטי כלי עץ שאינם

סוכה שאין לה גג, כגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זו בזו כמין צריף, או שסמך ראש הדופן של סוכה לכותל, פסולה, ואם היה לה גג, אפילו טפה (מ"ב ועיין במ"א דאפילו למעלה אין רוחב טפה רק דבפחות מ'ג' סמוך לגגה יש רוחב טפה שרי) או שהגביה הדופן הסמוך לכותל מן הקרקע טפה (מ"ב ואפילו הוא אויר כגון שהעמיד זוויתיה ע"ג אבנים דכל פחות מ'ג"ט כלבוד דמאי ונחשב כסתום, וההוא טפה חשבינן ליה ככותליו של סוכה ושפוע שלו חשיב ליה גג, ומ"ט בעינן שיהיה בגובהה י"ט) הרי זו כשרה. (הגה וי"א שהטפה לא תהיה אויר (מ"ב דאע"ג ד"ל לבוד, אין שם גג על מקום שהוא אויר, וכן למטה ע"י אויר לא חשיב מחיצה בגובהה) רק מן הדופן או הסכך (מ"ב ר"ל מן הדופן כשעושה סמוך לארץ יהיה הטפה בכנין ולא ע"י אויר, וכן למעלה כשעושה גג יהיה ע"י סכך ולא ע"י אויר) וצריך שיהיה בה ז' טפחים על ז' בגובה י' טפחים. גם צריך שיהיו הדפנות לאחר שהם גבוהים עשרה עשיות מדבר שמסככין בהם, דהא הם הסכך. ואם כל הדפנות מדבר שמסככין בהם, מותר לישן אפילו תחת הדפנות) או"ח (תרלאו). מ"ש הרמ"א לפסול אויר זו דעת התוס' וכן משמע ברמב"ם.

משנה מחצלת קנים (קשה, ואין נוחה למשכב) גדולה, עשאה לשכיבה (הואיל ויחדה לכך עשאה כלי) מקבלת טומאה ואין מסככין בה. לסיכוך, מסככין בה ואינה מקבלת טומאה [דלאו כלי הוא, ובגמרא פריך סתמא אסתמא כתבו התוס' כל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן, דילפינן ממשכן (הסכר הערוך לנר שהוקשה לתוס', דלף לילכא טומאת מדרס בעשאה לסכך, מ"מ הרי יש כאן מקבל טומאת אוהל, ועל זה תיראו, שטומאת אוהל שייכת רק בפשתן. מ"מ כתב דלפי"ז יולא לאס סכך בפשתן פסול מטעם דלאוי לקבל טומאת אוהל, וא"כ למה לי לעיל (יב:) לטעם דלכך סיכך בלניי פשתן פסולה משום דלאוי לטמא בנגעים, תיפוק ליה משום טומאת אוהל ותיכף דולאי מה שאינו נעשה לסכך או לכוהל אינו מטמא טומאת אוהל אף שהוא סיכך צו דרך ערלי דבטלה דעתו אלל כל אדם ולכן לניי פשתן לאין דרך לעשות ממנו סכך לא מטמא טומאת אוהל אף שסיכך בו, אלל מחללת דלכך לעשות מהן אוהל וגם עשאן לסכך אם הוא מדבר שמטמא בכוהל ודלאו הוי מקרי ראווי לקבל טומאה ופסול לסכך, ולכן הולכרנו לכרס לכל היואל מן העץ אין מטמא אלא פשתן] **רבי אליעזר אומר** אחת קטנה (שיעור מחצלת קטנה **כתב** הר"ן שהוא כדי שכיבה. **ופירש הביכורי יעקב** שכל שהיא מעט יותר מקומת אדם

כ. - כ.

לשכיבה הן ולא לתשמיש אחר) ושל טבריא שהן טהורות (קשות הן, ואין לך אדם שוכב עליהן). על מה נחלקו על שאר מקומות. מר סבר כיון דליכא דיתיב עלייהו (אין רוב בני אדם רגילין לייחדן לכך) כדטבריא דמייז, ומר סבר כיון דמקרי ויתבי עלייהו (ומייחדן לכך) כדאושא דמייז.

אמר מר כל החוצלות מטמאין טמא מת, דברי רבי דוסא. והתניא (לעיל) וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו (של ר' יוסי, דזו וזו מסכנין בה, אלמא לאו כלי הוא לקבל טומאה)? לא קשיא הא דאית ליה גדנפא (כעין שפה סביב גבוה מעט, לקבל מה שנותנין בהו, ועשויה לתשמיש לתת פירות על גבה) הא דלית ליה גדנפא (אפילו כלי לא הויא, דלסכך על גבי אהלים עשויה).

מיתבי חוצלות של שעם (מין שיפה) ושל גמי ושל שק (מנוצה של עזים) ושל ספירא (ממה שמספר מצואר הסוס ומזנבו) מטמא טמא מת (ולא מדרם, דכלי הן ולא לישובה) **דברי רבי דוסא, והכמים אומרים** אף מדרם. בשלמא למאן דאמר (חוצלות היינו) מרזובלי (איכא למימר בכל הני דכי לא עבידן לשכיבה כלי הם לתשמיש אחר) של שעם ושל גמי (אף על פי שאין נארגים היטב, ויש הפרש בין בית ניר לבית ניר) חזו לכינתא דפירי (פירות גסין, שאין יוצאין דרך נקב קטן) של שק ושל ספירא (שנארגים יפה) חזו לגולקי וצני (כלים כעין שקין שנותנין בהן קטניות ופירות דקין). אלא למאן דאמר מחצלות ממש (שהן פשוטין, ואין להן בית קיבול) בשלמא של שק ושל ספירא חזו לפרסי (פירש רש"י לזילון כנגד הפתח אמנם ר"ח פירש ש'פרסי ונפוותא' הם נפה וכברה) ונפוותא (לנפות בהן הקמח) אלא של שעם ושל גמי למאי חזו (אליבא דר' דוסא, דאמר לאו לשכיבה עבידן, אמאי טמאות שום טומאה)? חזו לנזיאתא (פירש רש"י לכסות בהן גיגית שעושיין בהן שכר הקשו התוס' ואי אפשר לומר כן דשעם וגמי לא מקבלי טומאה אלא מתורת כלי עץ דאיתקש לשק שאינו מקבל טומאה אא"כ עשויו לקבל דברים כמו שק, ואם עשויו להפות בו אינו מקבל טומאה ומתריצים צריך לומר הכא שעושיין לקבל בהן דבר).

מקבלים טומאה. ואין להקשות למה צריך להעמיד שיש שפה, הרי פשוטי כלי עץ רחבים מקבלים טומאה מדרבנן, לפי שכל מה מה שמקבלים טומאה, זה דווקא שעשויו להניח עליהם דבר, הכא שאין להם שפה עשויים לסיכוך ואין מניחים עליהם כלום, ולכן אילולא השפה לא מקבלים טומאה) **דברי רבי דוסא, והכמים אומרים** מדרם. מדרם אין, טמא מת לא, והא אנן תנן כל המטמא מדרם (אין לך מיטמא מדרם אלא המיוחד לשכיבה, וכיון דשוי לתשמיש כלי הוא, וכל שהוא כלי למדרם) מטמא טמא מת (והוא הדין לכל הטומאות, כגון נוגע בשרץ ובנבילה)? אימא אף מדרם (שכלי הן ועשויו לשכיבה).

מאי חוצלות? **אמר רב אבדימי בר המדורי** מרזובלי. מאי מרזובלי? **אמר רבי אבא** מזובלי (שק עור שבו משתמשים הרועים להביא אוכל לבהמות ועשויו לרועה להניחן תחת ראשו ולשכב) **רבי שמעון בן לקיש אומר** מחצלות ממש.

ואזדא ריש לקיש לטעמיה, דאמר הריני כפרת רבי חייא ובניו (יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר' חייא ובניו יהיו, ולשון כבוד הוא זה, כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו צריך לומר כן) שבתחלה כשנשתכחה תורה מישראל (לא נשתכחה כולה קאמר, אלא הלכות שכוותה מבני בתירא שהיו ראשי ארץ ישראל, כדאמרינן (פסחים סו.)) עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה (שמיום שגלה יכניה החרש והמסגר עמו היתה ישיבה מצויה בבבל) חזרה ונשתכחה עלו רבי חייא ובניו ויסדוהו (פתח הערוך לנר לכך נקט שלושה מיסדים אלו דוקא, לפי שעזרא היה בסוף תקופת הנביאים, ולימד תורה שבכתב שהיתה קרובה להשכח בימיו. והלל היה בסוף תקופת הקבלה, כשנתרבו התלמידים והחלו מחלוקות ביניהם והיתה התורה קרובה להעשות כשתי תורות, עד שחזר ויסדה והסכימה בת קול שהלכה כמותו. ואילו רבי חייא היה בסוף ימי התנאים כשנסדרה המשנה, שאם לא היה מלמדה כעל פה היתה משתכחת, וכמו כן הוסיף וסידר את הברייתא המפרשת את המשנה) וכן **אמר רבי חייא ובניו לא נחלקו רבי דוסא והכמים על מחצלות של אושא** **דף ע"ב** שהן טמאות (אף מדרם, דמיוחדות

הרי"ף **הסביר** שהוא מדין סוכה תחת הסוכה) **אמר רבי יהודה** נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר. **אמר רבי שמעון** מעשה בטבי עבדו ועבדים פטורין מן הסוכה, דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, וכל שהאשה חייבת עבד נמי חייב, כדאמרין (הגינה ד.) של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים ראיתם טבי עבדי, שהוא תלמיד חכם ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה, לפיכך ישן הוא תחת המטה (פתבו התוס' בירושלמי תני שהיה מניה תפילין ולא מיהו בידו חכמים והקשו שם כאן גבי סוכה מיהו בידו חכמים מלישב בסוכה שהרי היה ישן תחת המטה ותיירצו שבאמת לא מיהו בו לישן בסוכה, אלא היה עושה כן שלא לדחוק את החכמים שהיו ישנים בסוכה, ומה שלא ישן מהוץ לסוכה דרוצה היה לשמוע דברי חכמים. תמה הרי"ף מה סלק"ד דירושלמי שמיחו בו על שישן בסוכה ותיירץ שמיחו בו כדי שלא יברך עליה א"י שלא יבוא לעשות אותן מצוות עשה שהזמן גרמא שיש איסור בעשייתן) ולפי דרכינו למדנו (כלומר, אף על פי שלא אמר לנו לשם תלמוד אלא לשיחת הולין בעלמא, שהיה משתבח בעבדו לבדיחותא בעלמא, למדנו על פי דרך בדיחותו...) שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו.

והא (סתם מיטה) ליכא עשרה (טפחים)? **תרגמא שמואל** במטה עשרה (הסבירו התוס' דשמואל לשיטתו (י.) גבי סוכה תחת הסוכה, שאינה נפסלת אלא אם כן יש בה עשרה טפחים. ומשמע דסברי כדעת הרי"ף, דפסול מיטה בסוכה הוא מדין סוכה תחת הסוכה **אמנם הרמב"ן** הקשה על הרי"ף מהא דפשיטא לן הכא שאינה נפסלת אלא בעשרה טפחים, ולא נחלקו בזה כשם שנחלקו בסוכה תחת הסוכה שהובאו שם כמה דעות, הרי שאין פסולה מדין סוכה תחת הסוכה. ובטעם הדבר דבעי עשרה **כתב הריטב"א בשם הרמב"ן** כך ענין הדבר שסוכה תחת הסוכה אין פסולה מדין ביטול, שהרי שניהם סכך כשר ומין בנינו, ואינו חוצץ ולא מבטל כלל, אלא שגזירת הכתוב הוא שלא תהא למעלה מן הסוכה דבר שהוא חשוב אהל אפילו ממינה, ומפני זה נחלקו בה שמא הקפיד הכתוב או בטפה או בארבעה, אלא הכא מדין ביטול שאינו יושב תחת הסוכה, ולפי שהדין נותן שלא יהא תחתון מבטל העליון, והרי הכל כבגדים וכלים שהעליון מיכך עליהם, היה בדין שלא תפסל בטפה ולא בארבעה, ובעו אהל חשוב וקבוע, ואי לא הרי הם כבגדיו שאינם מבטלים כלום מן העליון).

איכא דאמרי בשלמא למאן דאמר מחצלות ממש, של שעם ושל גמי חזו לנזיאתא, של שק ושל ספירא חזו לפרסי ונפוותא. אלא למאן דאמר מרוזבולי, בשלמא של שק ושל ספירא חזו לגולקי וצני, אלא של שעם ושל גמי למאי חזו? חזו לכינתא דפירי.

תניא, אמר רבי חנניה (בן אחי ר' יהושע) כשירדתי לגולה [לעבר שנה, כדאמרין (ברכות סג.)] מצאתי זקן אחד, ואמר לי מסככין בבודיא (פירש רש"י מחצלת ביארו התוס' מחצלת העשויה לקבל תמרים כדאשכחן (כתובות נ.) זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא. וא"ת כיון שעשויה להניח עליה דברים מקבלת טומאה מדרבנן כדף של נחתומין (ב"ב סו.) והיאך מסככין בה ויש לימור שרק שיש לה שפה עשויה לקבל תמרים, וכאן נעמיד שאין לה שפה, ולכן עשויה לסיכוך ומהורה) וכשבאתי אצל רבי יהושע אחי אבא הודה לדבריו. **אמר רב חסדא** והוא דלית ליה גדנפא. **אמר עולא** הני בודיתא דבני מחוזא, אלמלא קיר (גדנפא) שלהן מסככין בהו. **תניא נמי הכי** מסככין בבודיא, ואם יש להן קיר אין מסככין בהן. **פסק הש"ע** במחצלת של קנים וקש ושיפה וגמי, בין שהיא חלקה שהיא ראויה לשכיבה, בין שאינה חלקה שאינה ראויה לשכיבה, אם היא קמנה, סתמא עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה, אלא א"כ עשאה לסכוך (הגה דהיינו שרוב בני אותה העיר עושין אותה לסיכוך) ואם היא גדולה, סתמא עומדת לסיכוך ומסככין בה, אא"כ עשאה לשכיבה (הגה דהיינו שמנהג המקום לשכב עליה) וה"מ שאין לה שפה, אבל אם יש לה שפה בענין שראויה לקבל, אפילו אם ניטל שפתה אין מסככין בה (הגה במקום שנהגו לקבוע מחצלאות בגנין כעין תקרה, אין מסככין בהם) או"ח (תרכטו.) **הסביר הב"י** פסק כת"ק דר' אליעזר. לענין מחלוקת ת"ק ור' יוסי, הרי"ף השמיט, וכתב הרא"ש כיון שהלכה כר' דוסא, אין הבדל בין גדולה לארונה (והמ"מ הסביר שהרמב"ם הבין שמיירי במחצלת גדולה, ולא בקמנה כהסבר רש"י).

פרק הישן תחת המטה

משנה הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו (פירש רש"י דאהל מפסיק בינו לסוכה אמנם

כ: - כא.

התוס' אף על פי שהיו התינוקות ממאים בנדה ויולדות לא היו חוששין אלא לשומרן מטומאת מת דבעיא הוא, ומטומאה היוצאת מגופו כגון קרי כדתניא בתוספתא שהיו מגדלין אותן עד שיהו בני שבע שנים או שמנה ולא יותר שלא יראו קרי **הקשו התוס'** וקצת תימה מה מועיל מילוי זה שהיו ממלאין בתינוקות, סוף סוף בעינין איש בשעת קידוש שנותנין האפר במים או בשעת הזאה ו**תירצו** דמה שהיה יכול לתקן מתקנין משום מעלה ומגדלות בניהם שם לפרה. ומביאין שוורים (כשהיו רוצים לילך ולמלאות מים חיים מן השילוח) ועל גביהן דלתות (כתבו **התוס'** מאן דאמר אהל זרוק לא שמו אהל לחוץ בפני הטומאה יכול לומר שסבר כמו ר' יהודה שלא היו מביאין דלתות אלא שוורים שכריסותיהן רחבות, ואף על פי שגם הם אהל זרוק, מ"מ, בדידהו גלי רחמנא דחשיבי אהל כדדרשינן מדכתיב ובעצמות וגידים תסוככני) ותינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהם (שכל מעשיה היו בכלי אבנים, כדפרישית) הגיעו לשילוח ירדו לתוך המים ומילאו (פירש רש"י קסבר האי תנא מילוי בעינן, ולא שישלשל בחבל הקשו **התוס'** על רש"י ותימה גדולה פירושו, דבכולהו סתמי מוכחי שהיו מוליכין חבל כדי למלאות, ואפילו נתמלא הכלי מאליו משמע דכשר ולכן פירשו שלדברי הכל כשר מילוי על ידי כלי, אלא מחלוקתם היא, שת"ק ס"ל שמה שירדו מהפרה משום ההוא פורתא לא היישנין לקבר התהום, ור' יוסי הייש) ועלו וישבו להם. **רבי יוסי אומר** ממקומו היה משלשל וממלא, מפני קבר התהום. ו**תניא**, **רבי יהודה אומר** לא היו מביאין דלתות אלא שוורים (שכריסם רחבות, ותינוקות יושבין עליהם וכריסן מפסיק, שאין התינוקות מאהילין על הארץ). והא שוורים, דאהל שאינו עשוי בידי אדם הוא, וקתני, רבי יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים (ואף על גב דאינו עשוי בידי אדם)? **אמר רבי אלעזר** מודה רבי יהודה כמלא אגרוף (אהל שרחב כמלא אגרוף שהוא יותר מטפח מודה ר' יהודה שאף על פי שאינו עשוי בידי אדם חשוב להיות אהל דכמלא אגרוף מצינו חשוב למאור שאינו עשוי בידי אדם, כדתנן מאור שלא נעשה בידי אדם שיעורו להוציא את הטומאה לאויר כמלא אגרוף, וזהו אגרופו של בן אבטיה, וישנו גדול כראש כל אדם, וכי אמר ר' יהודה דאינו אהל היכא דאין עשוי בידי אדם בטפח קאמר) **תניא נמי הכי** **כתבו התוס'** דצריך לגרום לתנן משנה שלימה במסכת אהלות

תנן התם (באהלות קא השיב את המביאין טומאה) אחד חור שחררוהו מים (כגון בשפה גבוהה על הנהר, והמים חוטטין מתחתיה ונכנסין ועושין נקב ארוך) או שרצים (כגון חולדות ואישות) או שאכלתו מלחת (שהארץ מליחה ומתבקעת מאיליה) וכן מדבך אבנים (אבנים גדולות הערוכות זו על זו, ופעמים שהאחת סדורה על גבי השנים, והתחתונת שוככות זו אצל זו ומפרידות זו מזו, ויש שם אהל טפח) וכן סואר של קורות (אף הן קורות הערוכות על גבי קרקע זו על גב זו ועומדות לבנין, ויש שם הרבה נקבים ביניהם ויש בהן אהל) מאהיל על הטומאה (כל אלו אם כזית מת בתוך האהל בראשו אחד, וכלים בראשו שני נטמאו באהל המת) **רבי יהודה אומר** כל אהל שאינו עשוי בידי אדם (המתכוין לעשותו אהל) אינו אהל (לטומאה). מאי טעמא דרבי יהודה? **[דף כא ע"א]** יליף אהל אהל ממשכן, כתיב הכא וזאת התורה אדם כיימות פאהל, וכתוב התם ויפרש (משה) את האהל עליהם, ורבנן מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם. ורבנן אהל אהל ריבה (אהלים טובא כתיבי בפרשת פרה, לרבות אף העשוי מאליו).

וסבר רבי יהודה כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל, ורמינהו הצירות היו בנויות בירושלים על גבי הסלע, ותחתיהם חלל מפני קבר התהום (כל שם קבר התהום וטומאת התהום שבתלמוד לשון ספק הוא כתהום שאינו גלוי, מפני קבר התהום, שכל העיר היו מסופקין שמא יש שם קבר, ואין לו למת חלל טפח וטומאה שהיא רצוצה בוקעת ועולה לרקיע, לכך היו בונין אותה על גבי כיפון, שאפילו יש שם קבר מתחת הרי חלל מפסיק) ומביאין נשים עוברות ויולדות שם (משום ההיא דתנן (פרה ג,ז) מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבלין אותו מיד, להוציא מלבן של צדוקין, שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית, וכיון דטבול יום כשר בפרה עשו בה מעלות הרבה כדי שלא יולדו בה, תקנו כל מעשה פרה בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה, והכהן השורפה הזקיקוהו לפרישת שבעת ימים ואין אהיו הכהנים נוגעין בו, כדאמרין (יומא ב.) ואמר מר מוין עליו כל שבעה, ותקנו שיהו תינוקות הללו ממלאין לו מים לקדש בהן מי הטאת, ומשום מעלה תקנו שיהו שוורים מכל טומאה, ובתוספתא שנינו עד שיהו בני שבעה ובני שמנה שנים מגדלין אותן, ולא יותר, שלא ראו קרי. **כתבו**

כא. - כא:

מפני הגשמים. אי הכי, מטה נמי, הואיל ומגינה על מנעלים ומנדלים שתחתיה וכדאיתא (ב"ב נה.)? **אלא אמר רבא שאני שוורים**, הואיל ועשויים להגין על בני מעים שלהן (גג ששדרה שלהן מגין עליהן) שנאמר עֹזֶךָ וּבִשְׂרָתְךָ יִשְׁגְּנוּ וְבַעֲצָמוֹת וְגִידִים תִּסְכְּכֵנִי (אלמא סכך קרי ליה כתבו התוס' אף על גב דהאי קרא באדם כתיב, כל שכן בהמה שכריסה למטה כעין אהל) **ואי בעית אימא** (לר' יהודה מטה אהל היא, אלא היינו טעמא דשרי...) רבי יהודה למעמיה, דאמר סוכה דירת קבע בעינן, והוה ליה מטה דירת עראי, וסוכה אהל קבע, ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע. והא רבי שמעון דאמר נמי סוכה דירת קבע בעינן וכדאיתא בדף ז' ואתי אהל עראי ומבטל אהל קבע? בהא פליגי, מר סבר אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע, ומר סבר, לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע.

איתא במשנה 'אמר רבי שמעון מעשה בטבי עבדו' **תניא אמר רבי שמעון** משיחתו (לשון שיחת חולין ושמחה) של רבן גמליאל למדנו שני דברים למדנו שעבדים פטורים מן הסוכה ופתחו התוס' ואף על גב דהאי מצות עשה שהזמן גרמא, אצטריך לאשמועינן דלא תימא דחייבין משום דכתיב תשבו כעין תדורו כדלקמן (כה.)? ולמדנו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו. ולימא מדבריו של רבן גמליאל? מילתא אגב אורחיה קא משמע לן, כי הא דאמר רב מנין שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד (צריך לשומעם שיתנו להן לב) שנאמר וְעָלְהוּ לְאִיבּוּל (דבר קל שבו). **פסק הש"ע** [הגה צריך לישב באויר הסוכה (מ"ב הקדים בזה כדי לידע הטעם בישן תחת המטה דלא יצא שאינו ישן בצל הסוכה אלא בצל אוהל)] הישן תחת המטה בסוכה, אם היא גבוהה י' טפחים, לא יצא או"ח (תרכזא). פסק כת"ק.

משנה הסומך סוכתו בכרעי המטה (מטה שלמה) כשרה. רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה.

מאי טעמא דרבי יהודה? פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה

(ג,ז) ומודה רבי יהודה בשקיפין (סלעים הנופלים ומתפרקין ברוח, ויש חור גדול במקום עקירתן) ובנקיקי (ביקועי) הסלעים.

והרי דלת דיש בה כמה אגרופין (פירש רשי' מן הקרקע עד הדלת) וקתני, רבי יהודה אומר לא היו מביאין דלתות אלא שוורים (הקשו התוס' תימה היכי סלקא דעתא דמקשה שלא יועילו דלתות, והלא בידי אדם הוא דמודעת הונחו לשם אהל, ועוד מאיזה טעם יש לשוורים להועיל יותר מן הדלתות. ובקונטרס פירש קא סלקא דעתיה משום דאין דרך אהל בכך וכל שכן שוורים וקשה לפי דבריו שא"כ מדוע הקשו בן על רבי זירא שאמר שמודה ר' יהודה במלא אגרוף, הרי יש להקשות על הבריייתא עצמה, מדוע מועילים שוורים יותר מדלתות ולכן צריך לומר דקא סלקא דעתיה דבעלי חיים חשיבי להציל טפי מדלתות ליחשב אהל אף על פי שאין דרך אהל בכך וע"ע נמה"ס)? **אמר אבבי לא הוצרכו להביא דלתות. רבא אמר לא היו מביאין דלתות כל עיקר** (לא משום דאינו אהל, אלא) שמפני שדעתו של תינוק גסה עליו (שמתוך שאינו ירא ליפול והרי הוא בטוח כאילו הוא בעלייה רחבה. תוס' מדייק קסבר רבי יהודה אהל זרוק שמיא אהל, דמשמע הא לא מפני שדעתו גסה היו מביאין דלתות) **שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו** (חוץ לדלת) **ויטמא [דף כא ע"ב]** בקבר התהום (לפיכך מביאין שוורים בלי דלתות, ומתוך שהוא ירא ליפול אינו מוציא ראשו להלן מן רחב השור) **תניא כוותיה דרבא** רבי יהודה אומר לא היו מביאין דלתות כל עיקר, מפני שדעתו של תינוק גסה עליו, שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו ויטמא בקבר התהום. אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות, והתינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהן, הגיעו לשילוח ירדו ומלאום ועלו וישבו להן על גביהן.

והרי מטה, דיש בה כמה אגרופים (מן החבלים לקרקע) ותנן, רבי יהודה אומר נוהגים היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים? שאני מטה, הואיל ולגבה עשויה (לישן על גבה ולא תחתיה, לפיכך אין לה שם אהל) שוורים נמי לגבן עשויים? **אמר רבי אלעזר** שאני שוורים הואיל ומגינים על הרועים (שמכניסין ראשיהן תחת כריסם) בהמה מפני החמה, ובגשמים

כא: - כב.

כר' יהודה כיון דשקלו וטרו אמוראי אליביה, וכטעם שאין לה קבע אליבא דהירושלמי שביאר שיש בה עשרה טפחים, ולפי"ז צריך לומר שר' יהודה מסביר דברי רבנן, שאין לומר שרבנן יכשירו דירה סרוחה. ע"ע שלכא"ו יש סתירה בפסקא מן מסומן תרכ"ט ס"ז והמג"א צתרון שני מסביר ליישב שמן מתיר להעמיד דבר המקבל טומאה רק דיעצו, וצ"ל ח"ד עמוד קנב כתב שכן הסכמת האחרונים. ב. לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בכלאות (פירוש התיבות של בגדים בלויים) שהם מקבלים טומאה, אין קפידא (מ"ב זה מותר לכו"ע אפילו למאן דאוסר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה, כיון שאין סומך הסכך על המסמרים אלא שמחזיק בהם הכלונסאות המעמידים להסכך, ומטעם זה ג"כ מותר לקשרם להכלונסאות בכלאות או בחבלים של פשתן). או"ח (תרכמ"ח). אמנם החזו"א (סי' קמ"ג סק"ב) לומד שדין מעמיד דמעמיד כדין מעמיד, וא"כ כיון שאנו מחמירים במעמיד, ה"ה במעמיד דמעמיד, ומתיר לתת מסמרים רק באופן שעומד בלעדיהם. בחדושי הגריש"א סוכה (כא): דוחה את כל ראיות החזו"א, וסיכם דאנן קי"ל להכשיר מעמיד בדיעבד, ובבעה"מ כתב דאנו פוסקים כחכמים, וכל מה שאנו פוסלין הוא מצד מנהגא להחמיר, ובא החזו"א ומוסיף דאם מחמירין א"כ ממי"ג גם מעמיד דמעמיד פסול, וכבר נחלקו עליו המג"א והגר"א.

דרף כב ע"א משנה ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. המעובה כמין בית (שסכך שלה עב מאד) אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה.

מאי מדובללת? אמר רב סוכה ענייה (שיש בסככה קנים מעט, ויש בה אויר הרבה, אלא שאין בו שלשה ביחד הגמלא תצא לקמן שלשיטתו היא היא סוכה שלילתה מרובה מחמתה) ושמאל אמר קנה עולה וקנה יורד ופירש רש"י שלא הוזה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה ואחד למטה, ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה, ואשמעינן מתניתין דאמרין כל שאילו היו מסוככין בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשרה. כתבו התוס' משמע לפירושו של רש"י, דכשיש בין זה לזה ג' טפחים דפסולה לאביי (בהמשך הגמ') היינו מטעם חמתה מרובה מצילתה. ולא יתכן, דכיון דאי קיימה חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד באלכסון, ולכן תירצו שהטעם לכך שהסכך העליון לא מצטרף לתחתון, משא"כ תוך ג' טפחים הוי לבד.

רב תני חדא (מדובללת ושצילתה מרובה מחמתה אחדא סוכה קיימי) סוכה מדובללת,

קבע (שמטלטלת על ידי מטה, ור' יהודה למטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן כתבו התוס' אפילו למאן דמפרש הכא מטעמא דמתניתין משום דבר המקבל טומאה מכל מקום מודה הוא דפליגי נמי במטעמא דדירת קבע, והביאו ראייה לדבריהם. עוד כתבו שהירושלמי ביאר לפי שאין לה קבע' שאין לה י' טפחים מן המטה עד לגג) וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה (פירש רש"י ואף על פי שלא למדנו פסול אלא לסכך, הואיל ועיקרו של סכך אלו המעמידין הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה אבל הריטב"א ביאר דהטעם משום גזירה שמה יבוא לסכך בו וכע"ז כתבו הרמב"ן והר"ן) מאי בינייהו? כגון שנעץ שפודין של ברזל וסיכך עליהם. למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע, ומאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי מעמידה בדבר המקבל טומאה.

אמר אביי לא שנו אלא סמך, אבל סיכך על גב המטה (ולא סמך הסיכוך בכרעים, אלא על גבי יתדות) כשרה. מאי מטעמא, למאן דאמר לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע, למאן דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה. פסק הש"ע א. הסומך סוכתו על כרעי המטה והכרעים הם מחיצות, אם יש בה גובה י' טפחים מן המטה לסכך, כשרה ואם לאו, פסולה ומ"ב דאף דמעמיד ע"ג מטה שהיא מקבלת טומאה לא איכפת לן בזה (שעה"צ עיין צבית יוסף שהביא בשם תרומת הדשן להכריח לגם דעת הר"י"ף הוא כן, מלכד דעת הר"ש"ף שהביא מירושלמי דלחה הטעם מפני שמעמיד דבר המקבל טומאה. ולעניות דעתי משום זה בלכד קשה לסמוך להקל, אחרי שהר"ן וכן הריטב"א צדוקשו דעתם דלדעת הר"י"ף יש לחוש לטעם זה, אכן אחרי צינותו בספרים ראייתו שרבים הם המקילים צפרט זה שפסקו כחכמים, הלכא הנה הר"י"ן גיאות והרמב"ם צפירוס המשנה... והר"ה ורצנו ישעיה, הוצא צבצלי הלקט, כולם כתבו צהדיא להלכה כחכמים, וממילא מובן לוינס חוששין למה שמעמיד על דבר המקבל טומאה, וגם הר"ן שמחמיר הוא רק מדרכנו צעלמא, עיין סס, וצולאי יש לסמוך על דעת המקילין צזה, אכן לכתחלה נכון להזהר צזה לצאת ידי כל הדעות) דקבלת טומאה על הסכך נאמר ולא על הדפנות. ומ"מ לכתחלה נכון להזהר בזה כי יש מן הפוסקים שמחמירין בזה] ואם סמך הסכך על עמודים והכרעים הם דפנות, אפילו אין גובה עשרה מהמטה עד הסכך, כשרה, כיון שיש י' טפחים מהארץ עד הסכך או"ח (תרל"ג). הרא"ש הפביר ברי"ף שפוסקים

כב. - כב.

כולן טמא (דאמרינן בכל העליונות חבוט רמי והשליכם בין התחתונות, והוי כל הבית מקורה, והוי אהל אחד) על גביהן כנגדן עד לרקיע טמא. ותני עלה כמה דברים אמורים (דכולה מתניתין) בזמן שיש בהן טפח (כשיש בתחתונות הללו טפח) וביניהן פותח טפח (כשהן מכוונות טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא ותו לא, דכיון דיש בה טפח מביא את הטומאה והוציץ בפני הטומאה, הלכך תחתיה טמא ועל גבה טהור, טומאה על גבה תחתיה טהור אפילו כנגד הטומאה דהוצצת. וכשאינן מכוונות, כיון דיש ביניהן פותח טפח, והעליונות רחבן כשיעור אויר שבין התחתונות, כדקתני העליונות כבין התחתונות שהן כנגד האויר וכשיעורן, טומאה תחת אחת מהן תחת כולן טמא, דאמרינן חבוט רמי) אבל אין ביניהן פותח טפח (נמצא שאין ברוחב העליונות טפח) טומאה תחת אחת מהן תחתיה טמא, ביניהן ועל גביהן טהור. אלמא כי אית ביה טפח אמרינן חבוט רמי, וכי לית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי, שמע מינה.

יתיב רב כהנא וקאמר להא שמעתא (דרכא) אמר ליה רב אשי לרב כהנא וכל היכא דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי, והא תניא קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, וכן שתי קורות, אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו, פחות משלשה אינו צריך להביא קורה אחרת, שלשה צריך להביא קורה אחרת. רבן שמעון בן גמליאל אומר **דף כב ע"ב** פחות מארבעה (רבן שמעון סבירא ליה, פחות מארבעה לבוד, בכל דוכתא) אין צריך להביא קורה אחרת, ארבעה צריך להביא קורה אחרת. וכן (אם לא היתה לו קורה רחבה טפח, ונתן) שתי קורות המתאימות (זו בצד זו, דהיינו מתאימות כעין תאומים) לא בזו כדי לקבל אריה, ולא בזו כדי לקבל אריה, אם מקבלות אריה לרחבו טפח (כשהן סמוכות זו לזו) אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו (שאינן שתייהן רחבות טפח) צריך להביא קורה אחרת. רבן שמעון בן גמליאל אומר (להקל בא) אם מקבלות אריה לארכו שלשה טפחים (ר"ל, אם מושיב על שתייהן אריה לרחבו אינו עומד מרחיקן זו מזו ומושיב

מאי מדובללת מדולדלת, שצילתה מרובה מחמתה כשרה. ושמואל תני תרתי (מתניתין בתרי סוכות) מאי מדובללת מבולבלת, ותרתי קתני סוכה מבולבלת כשרה, וצילתה מרובה מחמתה כשרה.

אמר אבבי לא שנו (דשמואל, דקנה עולה וקנה יורד כשרה, דאמרינן רואין) אלא שאין בין זה לזה שלשה טפחים (דכל פחות משלשה חדא היא) אבל יש בין זה לזה שלשה טפחים, פסולה. אמר רבא אפילו יש בין זה לזה שלשה טפחים נמי, לא אמרן אלא שאין בגגו (בקנה העולה) טפח (דלאו שם אהל עליה לאחשובי ולמימר ביה חבוט רמי השפל והשלך אותו על האויר שתחתיו דהיינו נמי ענין גוד אחית אלא לענין מהיצה דהוי חודה של מהיצה שייך למימר גוד אחית משוך אותה והורד, ולענין המוטל לרוחב ובא לסתום אויר שייך למימר חבטא) אבל יש בגגו טפח כשרה, דאמרינן חבוט רמי (כשגובה שלשה ויותר, דאילו בפחות משלשה לאו חבוט הוא, שהרי הוא כמושכב עליו).

אמר רבא מנא אמינא לה דכי אית ביה טפח אמרינן חבוט רמי, וכי לית ביה לא אמרינן חבוט רמי, דתנן קורות הבית (אותן שהעלייה עשויה בהן) והעלייה (שהגג עשוי בהן) שאין עליהם מעזיבה (ולא נסרים) והן מכוונות (העליונות מכוונות כנגד התחתונות ומאחילות עליהן ראה ציור) טומאה תחת אחת מהן (תחת אחת מהתחתונות) תחתיה טמא (על פני כל אורכה, דיש ברוחבה טפח כדמפרש לקמן, ומביאה את הטומאה, וכל שאר הבית מטה ומעלה טהור) בין התחתונה לעליונה, ביניהן טמא (כל כלים שבין אותם השתים טמא, שהעליונה מאהלת על הטומאה, ומביאה את הטומאה על פני כל אורכה תחתיה) על גבי העליונה, כנגדה עד לרקיע טמא (שהרי אין דבר הוציץ הימנה ומעלה). היו

העליונות כבין התחתונות (שלא היו מכוונות זו כנגד זו, אלא העליונות מכוונות כנגד האויר שבין התחתונות ראה ציור) טומאה תחתיה תחת

כב:

מצומצם פסולה, לפי שהמת האויר נראית בארץ הרבה הרבה מן הצל של סכך, והא דדייקינן 'כי הדדי כשרה' נקט שיעוריה מלמטה, שהמה וצל שוין, בידוע שהקנים רחבים מן האויר. **בתבני התופ'** והקשה ר"ת דרב פפא גופיה דהכא אית ליה (עירובין טו) פרוץ כעומד מותר (הלאשונים יישוב, שכל מה שרצ פפא אמר פרוץ כעומד לעניין סכך הוא דווקא כסך כשר וסך פסול המעורבים, אבל נאמר לא למינן הכי) והתם נמי פסקינן הלכתא הכי, ועוד קשה שמרש"י משמע איסתירא רחב מזוה, ומוכה מקידושין (יא:)) להפך דאיסתירא הוא סלע מדינה ושיעורו חצי זוז. **ולבן מפרש רבינו תם** 'כאן מלמעלה' מי שמודד האויר מלמעלה כי הדדי כשרה לפי שהוא עומד כפרוץ, אבל העומד מלמטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ודומה כי הדדי פסולה לפי שהאויר שהוא רחב כי זוזא דומה בעיניו קטן כאסתרא מחמת שהוא רחוק ממנו, וראיה לדבר ונחי בעינינו כהגבים, וכוכב גדול בשמים דומה בעינינו כקטן (הקשה הריטב"א א"כ גם הנסר לרץ להלכות קטן יותר ממה שהוא אמנם הרי"ן תיכף ש"ל שהאויר מתמעט יותר מן הסכך לפי שאין כח הלאות נחפס) **אמר רב פפא** היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאסתרא מלתחת **(פירש רש"י** כשהנקב רחב כשיעור זוז, חמתו מרובה למטה כשיעור סלע). **פסק הש"ע** סוכה שהחמתה וצלתה שוים מלמעלה, פסולה, לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה ויהיה למטה חמתה מרובה מצלתה, אבל אם חמתה וצלתה שוים מלמטה, כשרה או"ח (תרלא,א). **פסק** כפירוש רש"י כיון שהרמב"ם והרא"ש והר"ן השיבו על דברי ר"ת.

איתא במשנה 'מעובה כמין בית' ת"ר המעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה. אין כוכבי חמה נראין מתוכה (כשהחמה זורחת עליה ואין זהרורי חמה נראין מתוכה) בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין. **פסק הש"ע** דרך הסיכוך להיות קל, כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים, היתה מעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה, כשרה (מ"ב וכתבו האחרונים דמי' אם היא מעובה כ"כ עד שאין הגשמים יכולים לירד בתוכה אפילו כשיורדין גשמים מרובים וא"כ הוי כעין בית יש להחמיר ולפסול משום גזירת בית. ומ"מ בדיעבד כאשר א"א ליטול קצת מהסכך מפני איזה סיבה יש לסמוך על המכשירין) או"ח (תרלא,ג).

משנה העושה סוכתו בראש העגלה (אף על גב דמטלטלא ולא קביעא) או בראש הספינה (שהוא מקום גבוה של ספינה, והים גבוה מאד,

עליהן לאורכו, ובלבד שיהו בריאות לקבל כובדו ואורכו של אריה שלשה) אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו (שאינן בריאות לקבלו) צריך להביא קורה אחרת. היו אחת למעלה ואחת למטה (כשהושבין זו אצל זו לא נתנם בשוה, אלא זו נמוכה וזו גבוהה) **רבי יוסי ברבי יהודה אומר** רואין העליונה כאילו היא למטה (או) את התחתונה כאילו היא למעלה, ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה (לארץ, דאינו מקום להכשר קורה) והתחתונה למטה מעשרה (לארץ, שאין מחיצה בפחות מעשרה) הא זה וזה בתוך עשרים אמרינן חבוט רמי, אף על גב דלית ביה טפח? אמר ליה תריין ואימא הכי ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אלא בתוך עשרים, והתחתונה סמוכה לה בפחות משלשה. **אי נמי** בלבד שלא תהא תחתונה למטה מעשרה אלא למעלה מעשרה, ועליונה סמוכה לה בפחות משלשה. אבל שלשה, כיון דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי. **פסק הש"ע** א. היה כיסוי דק מאד שיש בה אויר הרבה, אלא שאין ג"ט במקום אחד, ובין הכל צלתה מרובה מחמתה, כשרה או"ח (תרלא,ד). ב. היה הסיכוך מדובלל (פירוש מבלבל) והוא הסיכוך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה, כשר, ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד ג' טפחים, ואם היה ברוחב זה העולה טפח או יותר, אף על פי שהוא גבוה מג' טפחים, רואין אותו כאילו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד, והוא שיהיה מכוון כנגד שפת היורד (הגה דהיינו שיש באויר שבין התחתון טפח, שראוי להוריד העליון ואז כשרה אפילו חמתה מרובה, שיהא הצל מרובה כשהחמה באמצע הרקיע) או"ח (תרלא,ה).

איתא במשנה 'ושצילתה מרובה מחמתה כשרה' הא כי הדדי פסולה, והא תנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה, הא כי הדדי כשרה? לא קשיא כאן מלמעלה, כאן מלמטה ופירש רש"י הא דדייקינן 'כי הדדי פסולה' למעלה קאי, כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו

דים. רבן גמליאל סבר סוכה דירת קבע בעינן, וכיון דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים לא כלום היא. רבי עקיבא סבר סוכה דירת עראי בעינן, וכיון דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה. **פסק הש"ע** העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה, אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, פסולה, אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, אפילו אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים, כשרה (מ"ב דעכ"פ מכלל דירת עראי לא נפקא. ואפילו בשעה שהולכת על הים) או"ח (תרכח, ב). פסק כסתם משנה, וכר"ע. * **במ"ב** דרשו הביא בשם הגריש"א שסוכה שעשויה על הגג, קרי רוח מצויה דיבשה. ועוד, שמסתבר שאם עשה סוכה על הקרקע, היא צריכה לעמוד ברוח כזאת המצויה על הגג.

איתא במשנה 'או על גבי גמל' מתניתין מני רבי מאיר היא, **דתניא** העושה סוכתו על גבי בהמה (פירש רש"י כגון נתן דלתות על שני סוסים, והם קרקעית הסוכה, ועשה למעלה מחיצות וסכך. הקשו התוס' יש להקשות מכאן על מה שפירש רש"י (כא: בדין 'הסומך סוכתו בכרעי המטה' דר' יהודה פוסל, דפירש 'שמטלטלת, וסוכה דירת קבע בעינן'. שלפי פירושו שם לא מובן מדוע ר' יהודה פוסל כאן את הסוכה מדין שאינה ראוי לשבעה, הרי יש לפוסלה כיון שמטלטלת, וסוכת דירת קבע בעינן. ולכן הפבירו שהעמיד סוכה על ד' קונדסים וסמך עליהן הסכך, ונחשבת מהמת כן לקבע, והכנים שם הבהמה ועשה עליה קרקעיתה ומחיצותיה עד לסכך הקבוע, ואף שהסוכה קבוע, מ"מ פסולה, משום שאינה ראויה לשבעה דאין עולין על גבי בהמה ביו"ט) **רבי מאיר** מכשיר **ורבי יהודה** פוסל. **מאי טעמא** דרבי יהודה אמר קרא **חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂינָהּ לְךָ שִׁבְעַת יָמִים**, סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה (כתבו התוס' מהאי טעמא נמי היה פוסל בסוכה על גבי אילן) סוכה שאינה ראויה לשבעה לא שמה סוכה (והשתא דגזור רבנן אין עולין לה נמצאת שאינה ראויה ליום ראשון). **ורבי מאיר**, הא נמי מדאורייתא מחזא חזויה, ורבנן הוא דגזרו בה (כתב הריטב"א וכוודאי דלרבי יהודה נמי איסורא דרבנן הוא, אלא שהוא סוכר, שדין תורה לפסול כל סוכה שאינה ראויה לשבעה מאיזה צד וענין שיהיה, והרי היא פסולה מן התורה). **פסק הש"ע** עשאה בראש הגמל או בראש האילן, כשרה, ואין עולין לה ביו"ט, מקצתה על האילן

ואין הרים מקיפין והרוח שולטת שם ועוקרתה) כשרה (דדירת עראי סגי בה) ועולין לה ביו"ט. בראש האילן (תיקן מושבו בראשו, ועשה שם מחיצות וסכך) או על גבי גמל כשרה (להולו של מועד, ואף ביו"ט, אם עבר ועלה לה, יצא ידי חובתו) ואין עולין לה ביו"ט (דגזור בה רבנן דאין עולין באילן ואין משתמשין בו, שמה יתלוש) שתים באילן ואחת בידי אדם (באר"ן, פירש רש"י סמך קרקעית הסוכה רובו באילן, ועשה סביבה בראש האילן שתי מחיצות התוס' חלקו על פירוש רש"י, שלא משמע כן, שמהגמ' בשבת (קנ"ד:) משמע דמירי שהאילן עומד על הקרקע, והאילן דפנות לסוכה, וקנים של הסכך נסמכין על האילן, ולא נכנסים בה ביו"ט גזרה שמה יניח הפציו על הסכך, ונמצא משתמש באילן, וכן פירש רש"י שם) או שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה, ואין עולין לה ביו"ט (הואיל ואם ינטל האילן נופל קרקעית הסוכה, שאינו יכול לעמוד בסמיכת שתים שבאר"ן, אין עולין לה ביו"ט, דמשתמש באילן) שלש בידי אדם ואחת באילן כשרה, ועולין לה ביו"ט. **דף כג ע"א** זה הכלל כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני עצמה כשרה, ועולין לה ביו"ט (כתב הר"ן 'זה הכלל' בא לרבות שאם אותן דפנות שהן בידי אדם אינן סמוכות, וכגון שהעמידם מזרח ומערב או צפון ודרום ויכול לסמוך סככה באותן דפנות, עד שאם ינטל האילן הסוכה יכולה לעמוד, עולין לה ביום טוב).

מני מתניתין רבי עקיבא היא, **דתניא** העושה סוכתו בראש הספינה **רבן גמליאל** פוסל **ורבי עקיבא** מכשיר. מעשה ברבן גמליאל ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, עמד רבי עקיבא ועשה סוכה בראש הספינה. למחר נשבה רוח ועקרתה. אמר לו רבן גמליאל עקיבא, היכן סוכתך.

אמר אב"י דכולי עלמא, היכא דאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה לא כלום היא (דאפילו דירת עראי לא הויא) יכולה לעמוד בשאינה מצויה דיבשה (הוי ברוח מצויה דים) כולי עלמא לא פליגי דכשרה (אף על גב דאינה עומדת ברוח שאינה מצויה דים, דאפילו למאן דבעי סוכה דירת קבע, איכא) כי פליגי בדיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה, ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה

מתיחה באשלי מלעיל (ואם תמות אינה נופלת)? זמנין דמוקים בפחות משלשה סמוך לסכך (פעמים שאין בגובהה של בהמה אלא שבעה ומשהו, וסוכה עשרה דקאי לה בפחות משלשה סמוך לסכך, ואמרינן לבוד) **[דף כג ע"ב]** וכיון דמיתא כווצא (והוה ליה שלשה, ובטיל ליה לבוד, ואין כאן דופן) ולא אדעתיה (אינו נותן לב לתקנה, דאינו ניכר).

ומי אמר אבבי רבי מאיר חייש למיתה ורבי יהודה לא חייש, והתנן בת ישראל שנשאת לכהן, והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים (רואים שלא חוששים למיתה) ורמינן עלה (הנותן גט לאשתו ירא שלא ימות פתאום או בעיר אחרת, ותיזקק אשתו לחליצה, ונותן לה גט כשהוא בריא, ואומר לה) הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד (אם הוא כהן והיא ישראלית, דשמא זו היא השעה שקודם למיתתו, והרי היא מגורשת ממנו, אלמא מיתה שכיחא, וחיישינן לה) **ואמר אבבי** (לתרין סתירה זו) לא קשיא, הא רבי מאיר דלא חייש למיתה, הא רבי יהודה, דחייש למיתה **דתניא** הלוקח יין מבין הכותים **[פירש רש"י** קודם שגזרו עליהם, והאי דנקט כותים אשמעינן דגרועין הן מעמי הארץ, והלוקח מהן צריך לעשר ודאי ולא דמאי, ואף על התרומה נחשדו. **כתבו התוס'** צ"ל שמדובר כאן ביין שלא דרך הכותי עצמו, שא"כ אסור בשתיה מדין יין נסך, אלא מדובר במטהר יינו של כותי או מדובר קודם שגזרו על יינן של הכותים, ולכן אינו אסור בשתיה. ואף על גב דר' יוסי ורבי שמעון דהכא שמעינן להו (מנחות סו) דכותים גרי אריות הן, א"כ גם קודם שגזרו על יינם היה אסור בשתיה כדן יין של גוים שכבר גזרו עליהם תלמידי שמאי והלל **מ"מ** אפשר דכשגזרו על יינן של נכרים לא גזרו על של כותים כיון דפרושים מע"ז יותר משאר נכרים ומחזיקים בתורה שבכתב] **אומר שני** לוגין (מן המאה) **שאני** עתיד להפריש הרי הן תרומה **[פירש רש"י** שם תרומה קרוי עליהם בתוכו, וכגון שהגיע לילי שבת, או אין עמו כלים טהורים להפריש לתוכן תרומה ומעשר. **כתבו התוס'** בע"ש בין השמשות איירי ושכח להפריש, ולא מדובר ששכח עד שקדש היום דאם כן אפילו לקרות לו שם אסור כדמוכה בכמה דוכתי דאין תקנה למכל בשבת אא"כ עבר והפריש, וכן לא מדובר מבעו"ז רק שאין לו זמן להפריש,

ומקצתה בדבר אחר, אם הוא בענין שאם ינטל האילן תשאר היא עומדת ולא תפול, עולין לה ב"ט, ואם לאו, אין עולין לה ב"ט או"ח (תרכהג).

(המשך הברייתא) עשאה לבהמה דופן לסוכה **רבי מאיר** פוסל **ורבי יהודה** מכשיר (כתבו התוס' בשלא סמך הסוכה על גבה איירי דא"כ הוויא לה כסמכה בכרעי המטה) שהיה רבי מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה, ולא לחי למבוי, ולא פסין לביראות, ולא גולל (פירש רש"י כיסוי לארוננו של מת תוס' מפנירים כשהמת מונח בקבר מניחין על הקבר אבן גדולה לסתום את חללה והוא נקרא גולל והריטב"א כתב ונראה לומר דהא והא איתא, דכל דבר העומד על פני המת בקבר נקרא גולל, ובמקום שקוברים את המת בארון הגולל הוא כפירוש רש"י, ובמקום שקוברים אותו בארץ הגולל הוא כפירוש ר"ת) לקבר (בחולין עב. כתוב שגולל מטמא במגע ובמשא ובאהל, קמ"ל שאם עשאה לבהמה כיסוי לארוננו של מת, אין שם גולל עליו לטמא) **משום רבי יוסי הגלילי אמרו** אף אין כותבין עליו גיטי נשים.

מאי טעמא דרבי מאיר? **אבבי אמר** שמא תמות (הבהמה ביו"ט ותפול, ואין כאן דופן, ונמצא בטל ממצות סוכה) **רבי זירא אמר** שמא תברח. בפיל קשור, כולי עלמא (אבבי ור' זירא) לא פליגי, דאי נמי מיית יש בנבלתו עשרה (וגם אין חשש שתברח). כי פליגי בפיל שאינו קשור, למאן דאמר שמא תמות לא חיישינן, למאן דאמר גזרה שמא תברח חיישינן. למאן דאמר גזרה שמא תמות ניהוש שמא תברח? אלא, בפיל שאינו קשור כולי עלמא לא פליגי (שלא מהני דחיישינן שמא תברח) **כי פליגי בבהמה קשורה** (שאין בנבלתה עשרה) למאן דאמר גזרה שמא תמות חיישינן, למאן דאמר גזרה שמא תברח לא חיישינן. ולמאן דאמר גזרה שמא תברח ניהוש שמא תמות? מיתה לא שכיחא. והאיכא רווחא דביני ביני (דביני כרעי, שהיא פירצה, ואפילו כשהיא חיה) דעביד ליה (גדר בין רגליה) בהוצא ודפנא. ודלמא רבעה (רובצת)? דמתיחה באשלי מלעיל. ולמאן דאמר גזרה שמא תמות נמי, הא

כג: - כד:

(ואפילו אינו נבקע אסור). ולא חייש רבי יהודה לבקיעת נוד, והוא מדקתני סיפא, אמרו לו לרבי מאיר, אי אתה מודה שמא יבקע הנוד, ונמצא זה שותה טבלים למפרע, ואמר להו לכשיבקע (נבין בדבר, כלומר דלא חיישינן לה). מכלל דחייש רבי יהודה לבקיעת הנוד? התם רבי יהודה הוא דקאמר לרבי מאיר, לדידי לית לי ברירה, אלא לדידך דיש ברירה אי אתה מודה דשמא יבקע הנוד? אמר ליה לכשיבקע.

ולא חייש רבי יהודה למיתה, והא תנן, רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו (מזמנין לכהן גדול לערב יום הכיפורים) שמא תמות אשתו (וכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו היא אשתו)? הא איתמר עלה, אמר רב הונא בריה דרב יהושע מעלה עשו בכפרה (בכפרת יום הכפורים עשה בו מעלה זו, שחשש בה במידי דלא חייש בעלמא).

בין למאן דאמר שמא תמות, בין למאן דאמר שמא תברה, מדאורייתא מחיצה מעליא היא, ורבנן הוא דגזרו בה. אלא מעתה (שמדרבנן הוא) לרבי מאיר תטמא (בהמה) משום גולל, אלמה תנן רבי יהודה מממא משום גולל, ורבי מאיר מטהר?

אלא אמר רב אחא בר יעקב קסבר רבי מאיר כל מחיצה שעומדת ברוח (על ידי רוח) אינה מחיצה (דעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש הוא) **איכא דאמרי, אמר רב אחא בר יעקב** קסבר רבי מאיר כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה. מאי בינייהו (בין שני הלשונות)? איכא בינייהו דאוקמה בנוד תפוח. למאן דאמר מחיצה עומדת ברוח אינה מחיצה הרי עומדת ברוח, למאן דאמר אינה עשויה בידי אדם **[דף כד ע"ב]** הרי עשויה בידי אדם. **פסק הש"ע א.** עושים מחיצה מבעלי חיים (מ"ב) ואם יש חלל בין רגליה גבוה מג"ט צריך לגודרה) שיקשור שם בהמה לדופן (מ"ב כדי שלא תוכל לברוח. גם זה צריך שתהיה מתוחה למעלה בחבלים או שתהיה גבוה כ"כ שאף אם תרכיז או תמות ותפול יהיה גבוה י"ט) או"ח (תרל"א). **כתב הבי"י** מחלוקת ר"מ ור"י,

שא"כ בשעת ההפרשה יקבע מקום למעשר שני ויהללנו על המעות. אלא מדובר ששכח להפריש, ונזכר בכיהש"מ שאז אסור להפריש מטבל ודאי, אלא מותר רק לקרוא שם, והלוקח מן הכותים דין טבל ודאי יש להם, דאף על גב דאמרינן (ברכות מז) הני כותאי עשורי מעשרי כראוי דכיון דכתיב באורייתא מיוזר זהירי, ה"מ כשרוצין לאכול, אבל למכור לא חיישי אלפני עור דדרשי ליה כפשטיה, ומשום גזול את הכהן ואת הלוי נמי לא חיישי דהוה ליה ממון שאין לו תובעין, ועוד משום דלא הוברר הלקסן **עשרה מעשר ראשון (תוס' כתבו עשרה לא דוקא שהרי הפריש ב' לוגין תרומה גדולה, א"כ הוי 8.8, וכנ"ל לגבי מעשר שני) תשעה מעשר שני (צ"ל 8.82, ומיחל (פירש רש"י מעשר שני שהוא יכול לחללו, ומחללו בתוכו על מעות שיש לו בתוך ביתו) (גירסא הריטב"א לאו משום דליכא למסמך אנריכא לכתחילה, דהא ודאי למאן דלית ליה צריכה דין תורה לסמוך עליה, אלא לומר, שאין סומכין על הצריכה כל מה שאפשר, משום חשש צקיעת הנוד) כתבו תוס' מתחיל ושותה (כ"ל מתחיל לשקות) דאי מחלל על המעות ושותה ליתני מחלל על המעות) ושותה מיד (וסמכין אברירה, וכשיבא לביתו יפריש, ואמרינן יש ברירה, שאלו הן מעשרין ותרומותן) **דברי רבי מאיר, [דף כד ע"א]** רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין (ואמרינן גזרה שמא יבקע הנוד ולא יבא לידי ברירה, ונמצא שותה טבלים. אלמא ר' יהודה חייש לבקיעת הנוד, וכל שכן למיתת אדם, ור' מאיר לא חייש, א"כ קשה כיצד אביי אצלנו בסוכה כתב שרבי מאיר חושש למיתה)? איפוך (איפוך תירוצו של אביי על הסתירה בין המשנה לברייתא בתרומה, וכך אמר) רבי מאיר חייש למיתה, ורבי יהודה לא חייש למיתה (ויסוץ לדבר) **דתניא עשאה לבהמה דופן לסוכה, רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר.** (מ"מ) קשיא דרבי מאיר (דבקיעת נוד) אדרבי מאיר (דסוכה)? אמר לך רבי מאיר מיתה שכיחא, בקיעת הנוד לא שכיחא, אפשר דמסר ליה לשומר (ביאר השפת אמת אף כי גם בסוכה אפשר דמסר ליה לשומר שאם תמות הבהמה יודיענו, צריך לחלק בין מסירה לשומר שלא יבקע כלל, לבין הודעה על מקרה שכבר נעשה, כי דילמא לאו אדעתיה).**

קשיא דרבי יהודה (שחושש לבקיעת הנוד) אדרבי יהודה (שעושה דופן לסוכה מבהמה, ולא חושש למיתה)? טעמא דרבי יהודה לאו משום דחייש לבקיעת נוד, אלא משום דלית ליה ברירה

כד: - כה.

שלושים יום הרי זה כריתות (דיכול לכא לידי הפרדה לסוף שלשים, הלכך מעכשיו מותרת לינשא מן התורה). ואידך מכרת כריתת נפקא (דמצי למיכתב ספר כרת) ואידך, כרת כריתות לא דרשי.

משנה העושה סוכתו בין האילנות (בארץ, ולא סמכה עליהן) והאילנות דפנות לה כשרה.

אמר רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה (שהרוח מוליכה ומביאה) אינה מחיצה. תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה. והא קאזיל ואתי? הכא במאי עסקינן בקשין (אילנות זקנים ועבים). והאיכא נופו (שהולך וכו', ופעמים שאף הנוף מן הדופן?) דעביד ליה בהוצא ודפנא (אורג הנוף כמין מחיצה, שלא יניענו הרוח). אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא ניגור דלמא אתי לאשתמושי באילן (להניח עליו כליו) קא משמע לן.

ת"ש אילן המיוסך על הארץ (נפוג גדול מאד, וראשי הנוף כפופין סביב על הארץ) אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו (דאמרינן לבוה, ומחיצה זו גבוהה עשרה מבפנים) אמאי, הא קא אזיל ואתי? התם נמי, דעביד ליה בהוצא ודפנא. אי הכי (דעשויה בידים היא, וראוי לדור תחתיה ולשמור שדה עשאה, וכיון דמוקף לדירה הוא) ניטלטל בכוליה (כלומר יטלטל בו כל כמה שהוא גדול, אלמא אמר רב הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו [דף כה ע"א] אלא בית סאתים (כחצר המשכן, ששיעור זה נתנו חכמים לכל היקף שאינו לדירה, ואם גדול הוא מכאן הוי כרמלית, ואין מטלטלין בו אלא בתוך ארבע אמותיו של אדם, והאי כיון דבידים הוקף ולדירה, אפילו הוא יותר מבית סאתים ליטלטל ביה?) משום דהוי דירה שתשמישיה לאויר (אינה עשויה דירה זו אלא לצורך אויר שהוצה לה, לשמור השדות) וכל דירה שתשמישיה לאויר אין מטלטלין בו אלא סאתים. **פסק הש"ע** א. העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה, אם היו חזקים, או שקשר

יודוע דהלכה כר' יהודה. **ולכאוי** דברי המ"ב תמוהים, שכל החילוקים הנ"ל הם לדעת ר"מ, לזה כתב שעה"צ שהגר"א סי' שס"ב סי' מסביר דלמסקנה גם ר' יהודה מודה, תורף דבריו שלאחר שהסקנו מעמא של ר"מ כראב"י שאין עושים מחיצה בדבר שיש בו רוח חיים, משתמע שכל החששות האחרות שייכות אף לר' יהודה ומוכיח שם את דבריו.

אמר מר, משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים. מאי מעמא דרבי יוסי הגלילי? **דתניא** 'ספר' (וכתב לה ספר כריתות) אין לי אלא ספר (קלף), מנין לרבות כל דבר (לכותבו עליו, כגון לוח עץ ועלה זית) תלמוד לומר 'וכתב לה' מכל מקום (דמצי למיכתב ונתן בידה ספר כריתות). אם כן מה תלמוד לומר 'ספר', לומר לך, מה ספר דבר שאין בו רוח חיים, ואינו אוכל, אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל. ורבנן, אי כתב (כריתות) בספר כדקאמרת (דהאי ספר קלף הוא) השתא דכתיב 'ספר' לספירת דברים בעלמא הוא דאתא (כריתות דברים שיהו כורתין ומפרידין ביניהן). ורבנן (כיון דספר לאו קלף הוא) האי וכתב מאי דרשי ביה (לא אצטרך לרבות כל דבר?) ההוא מיבעי להו, בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף (ליתן לה כסף לשם גירושיה, ולומר הרי את מגורשת בו). סלקא דעתך **אמינא**, הואיל ואיתקש יציאה להויה (ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר) מה הויה (כשמהווה עצמה לאיש) בכסף (כדנפקא לן בקידושין קחה קחה משדה עפרון) אף יציאה בכסף, קא משמע לן. ורבי יוסי הגלילי האי סברא (שאינה מתגרשת בכסף) מנא ליה? **מיספר** כריתת' נפקא ליה (מדסמך כריתות לספר) ספר כורתה, ואין דבר אחר כורתה. ואידך, ההוא מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה (שתהא ספירת דברים כורתת ביניהם, ולא יהא תנאי האוגדם יחד) כדתניא הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי יין. ועל מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות ו**פתג** רש"י דכל ימיה קשורה בו, שמחמתו צריכה לעמוד שלא לילך **מקשים** התוספות שלכאורה לאחר שימות האב מותרת ללכת כדתנן (מו). קונם לביתך שאיני נכנס, שדך שאיני לוקח, מת או שמכרו לאחר מותר **והירצו** 'בית אביו' קרויין כל יוצאי הלציו של אביו ואף על פי שמת, והביאו ראייה לדבריהם) כל

כה.

במצוה פטור ממצוה' ולא 'מקיים מצוה פטור מן המצוה' ואדם שטלית עליו נקרא 'מקיים מצוה', ולכן אין פטור ממצוה אחרת. ולכן באופן שנקרא 'עוסק במצוה' אף שיכול לקיים את ב' המצוות פטור מהמצוה השניה, והסברא בזה, שכל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אף על פי שאפשר. ומיהו מודה שכל שאינו צריך לטרוח כלל, אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לקיים את המצוה השניה, ככה"ג ודאי יצא ידי שתייהן, דמהיות טוב אל יקרא רע, ומיהו כל שצריך לטרוח בעבור המצוה השניה, אף שלא יגרע מהמצוה הראשונה פטור) חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה (לגבי החולים הביא המ"ב בשם רבינו מנחם המעט משום דכתיב 'תשבו כעין תדורו', ואם היה לו זה החולי כל השנה, לא היה יושב בביתו דוקא, אלא היה הולך למקום שנקל לו החולי. לגבי המשמשים הפכיר המ"ב דפטורין משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה והערך לנר הפכיר שפטורים משום תשבו כעין תדורו, שהרי אף מביתם היו יוצאים לגמול חסד עם החולה ולשמשו ובבכורי יעקב כתב משום מצטער הם פטורין, כיון שצריך לעסוק עם החולה צער הוא לו לישב בסוכה) אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה.

מנא הני מילי [שהעוסק במצוה פטור מן המצוה הקשה הריטב"א תימא, דהא ודאי לא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא כשאי אפשר לקיים שתייהן (כשיטת התוספות) וכיון דלא מיפטר אלא בעודו עוסק במצוה זו, למה לי קרא, פשיטא, למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת ותיריך הא קמ"ל דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה, אין הרשות בידו, דכיון דפטור מן האחרת הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות, ואסור להניח מצותו מפני דבר שהוא של רשות. ועוד לימדנו הכתוב, דאע"ג דאיכא עליה מצוה קבועה לזמן ודאי, כגון ק"ש ושחיטת הפסח, וקודם לכן באת לו מצוה אחרת שתבטלנו מן האחרת אם יתחיל בה, רשאי הוא להתחיל בזה שבאה לידו עכשיו, ואם יבטל מן האחרת יבטל, ואינו חשוב פורק עצמו ממנה כשפורקה מעליו מחמת דבר מצוה, שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת? דת"ר 'בשבתך בביתך' פרט לעוסק במצוה (שאינו חייב בקריאת שמע), 'ובלכתך בדרך' פרט להתן [פירש רש"י ואע"ג דהוא נמי במצוה מריד, איצטריכי להו תרי קראי, דאי הוה כתיב חד, כיון דהתן לאו בהדיא כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא מורה ועושה מלאכת מצוה בידים, או מהלך למצוה, אבל התן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק, אלא מריד במחשבת בעילה לא פטר הכתוב, הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מקריאת שמע, דמריד במחשבת בעילה. כתבו התוס' בברכות (יא). הגרסא להפך (לפינו הגיכסא כמו

אותם וחיוק אותם עד שלא תהא הרוח מצויה מנידה אותם תמיד, ומילא בין האוירים בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם, הרי זו כשרה, על כן אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן בלא קנים, אף על פי שקשרן בטוב, זמנין דמינתקי ולאו אדעתיה והוי ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה, והרוצה לעשות במדינים, טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות משלשה או"ח (תרל"ו). בשו"ת יחיה דעת ח"ג סי' מו כתב לחלוק על החו"א שס"ל שאם אינו נד ג' טפחים, שפ"ד. ומועין שסתמות הפוסקים שאפי' זו מעט פסול וכ"כ המשנה הלכות (ה, עז) ודחה את דברי מועדים וזמנים ח"א דף קס"ז שכתב דאולי אם קשר למעלה ולמטה ומן הצדדים אין להקפיד. ב. כל מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה, אלא לצניעות או לשמור מה שיתנו בתוכה או לישב בה כדי לשמור השדות, היא מחיצה לטלטל מה שבתוכה, אבל אינה מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה אם הוא יותר מב' סאתים או"ח (שסב,א).

משנה שלוחי מצוה (הולכי בדרך מצוה, כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים) פטורין מן הסוכה (פירש רש"י ואפילו בשעת הנייתן כתבו התוס' וכן משתמע בגמ' דקאמר הולכי לדבר מצוה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה. ומשמע, אע"פ שאין הולכין אלא ביום, דאי הולכין ביום ובלילה אפי' לדבר הרשות נמי פטורים וכדשינוי בברייתא, וכן מעשה דרב חסדא ורבה בר רב הונא ישנו על שפת הנהר ולא בסוכה משום שהיו שלוחי מצוה. ותמהו התוס' אם יכולין לקיים את שני המצוות למה פטורין, וכי אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו פטור בכך משאר מצות, וכן מוכח מנדרים (לג): גבי אדם שאסר על עצמו בנדר ליהנות מחבירו, שמהזיר את האבידתו, אע"ג שיש לו הנאה בזה, כיון שבזמן שמתעסק באבידתו פטור לתת צדקה לעני, ומעם ההיתר שבפועל זה לא שכיח, שיפטר מלתת צדקה לעני. ואם כל זמן שאבידה בביתו פטור מלתת צדקה לעני, אם כן שכיח היא, אלא ודאי לא נפטר מלתת צדקה אלא בשעה שהוא עוסק בפועל באבידה כגון טלית של אבידה ושומחה לצורכה או בהמה שנותן לה מזונות, ובוה שייך לומר דלא שכיח שבאותה שעה יבא עני לשאול ממנו. וא"כ ה"ה באן מה שפטור מן הסוכה הוא רק באופן שאם יטרדו בקיום מצות סוכה יבטלו מהמצוה שעומקים בה. אמנם הרי"ן חולק על התוס' וס"ל שאין קושיא מציצות בבגדו שהרי הכלל הוא 'עוסק

כה. - כה:

(אשמעינן קרא דלא מיחייב להסיר דעתו מומחשבת מצוה ראשונה בשביל זו הבאה עליו, אלא יעסוק בראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר הסמיר הדיף על הדיף' להיוהר שלא יהיה נעשה כרות שפכה) התם טריד מרדא דרשות (שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו אינו חייב להצטער).

פסק הרמ"א כל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת, אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח, יעשה

שתיהן (**ביאור**ה משמע מהב"י והרמ"א דמסכימים להלכה להר"ן, והג"א בשם או"י, מפני הראיות העצומות שהביאו לזה וכן המ"א הביא בשם הח"מ שהרמב"ם והגאונים ג"כ סוברים דפטור אפילו ביכול לקיים שתיהן) או"י (להח).

והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא (משבתך בביתך) מהתם נפקא, **דתניא** ויהי אַנְשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לַנֶּפֶשׁ אֲדָם וכו' אותם אנשים מי היו, נושאי ארונו של יוסף היו **דברי רבי יוסי הגלילי**, [דף כה ע"ב] **רבי עקיבא** אומר מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקין בנדב ואביהוא [הקשו התוס' וא"ת ולמ"ד (סנהדרין נב.) דשריפה ממש הואי שנשרפו גופיהן אמאי נטמאו ותירצו וי"ל דשמא שלדן היתה קיימת] **רבי יצחק** אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו כבר היו יכולין ליטטר (דכבר עברו עליהם עשרה חדשים ויותר שלא נשאוהו משחנו כבר חורב בראש חדש סיון, כדכתיב 'ביום הזה באו מדבר סיני' ולא נסעו משם עד עשרים באייר של שנה הבאה, דכתיב ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל וגו' ויסעו מהר ה') אם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטטר (שהרי בא' בניסן הוקם המשכן, ושני לו שרף אלעזר את הפרה שיוז על טמאי מת שבהן לעשות פסחיהן בטרה, כדאמר (גיטין ס.) שזנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן, ופרה אדומה אהת מהן, ובאחד בניסן הוקם המשכן והוא שמיני למלואים, כדקיימא לן (שבת פז) אותו היום נטל עשר עטרות, וכו' מתו נדב ואביהוא, הלכך מראש חדש ועד הפסח היו יכולין ליטטר] אלא עוסקין במת מצוה היו (לאו מת מצוה דווקא קאמר, דאפילו מתיהן נמי מת מצוה קרי להו, דמצוה להתעסק בהן) שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום

כאן, וכנראה לתוס' היתה גירסא אחרת) דגרס התם 'בשבתך בביתך' פרט להתן, 'ובלכתך בדרך' פרט לעוסק במצוה וגירסא זו נראית. דהכי משמע קרא, בשבת דידך הוא דמיחייבת בק"ש ולא בשבת דמצוה שאתה יושב ומהשבב בבקיעלת מצוה, 'ובלכתך' מומעט עוסק במצוה דמשמע בלכת דידך ולא בלכת מצוה, ומחתך לא הוה ידעינן שאר עוסק במצוה, דדלמא שאני התן שאין נקל לו כל כך להסיר הטירדא מלבו אף על פי שבטירדא דרשות מיבעי ליה ליתוביה דעתיה ולהסיר מחשבת טרדתו] **מכאן** אמרו הכונס את הבתולה פטור, ואת האלמנה חייב.

מאי משמע (מהני קראי פרט למצוה)? אמר רב הונא בדרך (הולך בדרך סחורה) מה דרך רשות אף כל רשות, לאפוקי האי דבמצוה עוסק. מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה (וכי אינך יכול לכלול במקרא דרך מצוה עם הרשות, והא דרך סתמא כתיב, ומשמע נמי דרך מצוה...) וקא אמר רחמנא ליקרי? אם כן (דבדרך מצוה נמי קאי) לימא קרא בשבת ובלכת, מאי בשבתך ובלכתך, בלכת דידך הוא דמיחייבת, הא בלכת דמצוה פטירת. אי הכי, אפילו כונס את האלמנה נמי? כונס את הבתולה טריד, כונס אלמנה לא טריד (ויכול לקיים את שתיהן). וכל היכא דטריד הכי נמי דפטור, אלא מעתה טבעה ספינתו בים דטריד, הכי נמי דפטור, וכי תימא הכי נמי, והאמר רב אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, הויך מן התפילין, שהרי נאמר בהן **פאר רשי** ואבל לאו בר פאר הוא, וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל. **הקשו התוס'** הרי לקמן מפרש שהפטור מטעם אחר, והוא, מדקא אמר ליה רחמנא ליחזקאל 'פארך חבוש עליך' אַתְּ הוּא דמיחייבת אבל כולי עלמא פטירי יש לבאר שהטעם שהובא כאן, בא ללמד שאין ללמוד מתפילין לשאר מצוות, דשאני תפילין דאיקרו פאר. עוד **הקשו התוס'** ומאי שנא גבי תפילין דאמרינן דדוקא ליחזקאל קאמר ליה ולא לשאר אבילים (ר"ל, אתה תניה תפילין, אבל שאר אבילים לא יניחו) וגבי תלמוד תורה אמרינן (מו"ק טו.) אבל אסור בת"ת מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנג דום, דעבדי שאר אבילים כיהזקאל ויש לומר בדברי תורה ששינה בו הכתוב מכ"ע (היינו כולם לומדים ולו אמר לשתוק מד"ת) אית לן למימר משום דאבל אסור בדברי תורה, אבל בתפילין אמאי הוצרך לומר לו שיניח תפילין אם לא בשביל שהייתי סבור לאוסרו? **הכא** (התן) טריד טירדא דמצוה

כה:

אמר רב אבל חייב בסוכה. פשיטא (מאי שנא) הא משאר מצות, דאשמעינן רב לעיל דאבל חייב בכל המצות) מהו דתימא, הואיל ואמר רב מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא (בישיבת הסוכה יותר מבישיבת הבית. הסביר הרא"ש דאבל הפיץ הוא להיות מתבודד ויושב במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצערו) קמשמע לן, הני מילי צערא דממילא (שהסוכה מצערתו, כגון חמה או צינה או סירחה בדברים שסיכך בהן) אבל הכא איהו הוא דקא מצטער נפשיה, איבעי ליה ליתובי דעתיה (חובה עליו ליישב דעתו למצוה). **פסק הש"ע** אבל חייב בסוכה או"ח (תרמ"ה).

אמר רב התן והשושבינן וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה, מאי טעמא, משום דבעו למיחדי (לשמוח הסביר הר"ן והמאירי והעוסק במצוה פטור מן המצוה והראב"ד הסביר משום מצטער, שאם לא ישמחו עם החתן כל שבעה מצטערים הם והחתן) וליכלו בסוכה, וליחדו בסוכה? אין שמחה אלא בחופה (כתבו התוס' משמע מכאן דאם יצא חתן מחופתו אפי' כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר דאין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת התנים כיון דאין שמחה אלא בחופה וצריך לדקדק מה היא חופה, דאי במקום שברכו תחלה ברכת נישואין קרי ליה חופה פעמים שאפי' ברחוב העיר מברכין אותה כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס בבית, אלא מקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי ליה חופה ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא, ושם מברכין ברכת התנים כל שבעה **כתב הרא"ש** אם הולך לגמרי לבית אחר הוא והבירוי אחריו ועושים אותו בית עיקר גם שם נקראת חופה ויכול לברך שם ברכת התנים) וליכלו בסוכה, וליחדו בחופה? אין שמחה אלא במקום סעודה. וליעבדו חופה בסוכה? **אביי אמר** משום ייחוד (דסתם סוכה היו עושין בגנותיהן, ואין דרך ביאה ויציאה שם לרבים תמיד מפני הטורה, ושם ירד החתן לעשות צרכיו, וייתחד אחר עם הכלה) **ורבא אמר** משום צער חתן (פירש רש"י שהמקום צר ופתוח, שאין לה אלא שלש דפנות, ובוש לשחק עם כלתו. **כתב המג"א** בזמן הזה שמנהגינו לעשות ארבע דפנות, צריך לישב בסוכה. **ובשע"צ** הביא בשם כמה ראשונים, שצער חתן הוא מפני שאין המקום מרווח, או שאין המקום סגור, וכתב, דלפי זה אף בסוכה בת ארבע דפנות אין צריך לישב שם) **מאי בינייהו? איכא**

ההוא, כיום ההוא אין יכולין לעשות, הא למחר יכולין לעשות (ואף על גב דהוה לאורתא לא אישתרו, דקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרין. מכל מקום שמעינן מיניה דעוסק במצוה פטור מן המצוה, שהרי נטמאו במתיהן שבעה ימים לפני הפסח, ואף על פי שטומאה זו תעכב על ידם אכילת פסחיהן, אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני המורה העתידה לבוא)? צריכא, דאי אשמעינן התם משום דלא טמא זמן חיובא דפסח (כשנטמאו), אבל הכא דטמא זמן קריאת שמע (פירש רש"י בתוך החופה, והוא ראוי לכך הסביר ר' אברהם מן ההר שהגיע זמן ק"ש קודם בעילת מצוה) אימא לא (ונחייבו לקרוא) צריכא (שפוטרים אותו בגלל טרדתו). ואי אשמעינן הכא משום דליכא כרת, אבל התם דאיכא כרת אימא לא (יטמאו במת כל שבעה לפני הפסח) צריכא.

גופא, אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מתפילין, שהרי נאמר בהן פאר, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך וגו' את הוא דמיהיבת, אבל כולי עלמא פטירי. והני מילי כיום ראשון דכתיב ואחריתו כיום מר (דעיקר מררא חד יומא, כדכתיב ואחריתו כיום מר). **פסק הש"ע** א. אבל כיום ראשון אסור להניח תפילין, מכאן ואילך חייב (מ"ב משמע דחייב מיד, ויש פוסקים דביום ב' אין להניח קודם הניץ, ע"כ מהנכון להמתין מלהניח עד אחר הניץ) אפי' באו פנים חדשות או"ח (לה"ה). ב. אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון, ואחר שהניץ החמה ביום שני, מותר להניחם יו"ד (שפ"ה) הרי"ף להבנת הר"ן, והרמב"ם סתמו שהחל מיום שני מותר, והבין הכ"י שמותר החל מזמן הנחת תפילין וכן **פסק שו"ע** או"ח (לה"ה) אמנם הרא"ש **כתב** שפרוש הגמ' 'מיום שני ואילך' הכוונה שצריך ממקצת יום שני לא להניח, ולכן רק מנץ החמה מותר להניח **וכ"פ שו"ע** יו"ד (שפ"ה) **וכ"פ הב"א** וילקוט יוסף. **בה"ח כתב** שמדוקדק בהאר"י ז"ל שמותר להניח לפני הניץ, מ"מ פוסק כן, רק במקום שאין מניין לאחר מכן. * **כתב ילקוט יוסף** אם מת לו מת ביום אחד, ונקבר למחרתו ביום אחר, נחלקו רבותינו האחרונים אם מניח תפילין ביום הקבורה. ולהלכה נראה שנייה תפילין בצינעא בלא ברכה, ופסק ברכות להקל.

כה: - כו.

מתפילין היינו בימיהם שהיו מניחים התפילין כל היום בלא ק"ש, אבל בזמן ק"ש מאחר דחייב בק"ש חייב בתפילין שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו (עיי' מ"ב ס"ק כג שדן בדבריו).

תניא, אמר רבי הנניא בן עקיבא כותבי ספרים תפילין ומזוזות, הן ותגריהן ותגרי תגריהן, וכל העוסקין במלאכת שמים, לאתווי מוכרי תכלת (לציצית) פטורין מקריאת שמע, ומן התפילה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה, לקיים דברי רבי יוסי הגלילי, שהיה אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה.

פסק הש"ע כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם (מ"ב אף שמרויחין מזה, ודוקא אם עיקר כוונתם כדי להמציאן למכור למי שצריך להם, אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר לא מיקרי עוסק במצוה) וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מהנחת תפילין כל היום, וזולת בשעת ק"ש ותפלה [הגה ואם היו צריכים לעשות מלאכתן בשעת ק"ש ותפלה (מ"ב כגון שנודמן לו קונה שרוצה לקנות סת"ם והקונה רוצה לפרוש בים או בשיירא עכשיו ואי אפשר לו להמתין עד שהסופר או התגר יקיים מצוה אחת שבאה לידו) אז פטורין מק"ש ותפלה ותפילין (מ"ב ומיירי שכבר התחיל לכתוב קודם שהגיע זמן ק"ש אבל משהגיע הזמן אסור להתחיל לכתוב (כמו שראינו לענין קבורת המת) אכן לפי מה שציירנו מתחלה בשם הלבוש שהקונה צריך לעבור בים או בשיירא וא"א לו להמתין עד שהסופר יקיים ק"ש ותפלה פשוט דלכו"ע מותר הסופר לעשות לו מלאכתו אם הוא משער שישאר לו זמן לקרות ואם יוכל לקרוא פרשה אחת מקודם יקרא) דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת, אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טרוח, יעשה שתיהן (א"ח לה,ה).

ש"ע פסק כהרמב"ם שהשמיט גמרא זו, והסביר הב"י מעמו להשמיטה זו דלדעת הירושלמי אין כותבי ספרים וכו' פטורין מן התפילין, שדינם של כותבי ספרים כעוסקים בתורה, ורואים שם שלכל מצוה דאורייתא מפסיקין, ולכן לא רצה לפסוק כהא דתניא בגמרא דידן דפטורים מן המצוה, דאפשר דשום תנא דסבירא ליה כרבי יוסי הגלילי קתני לה ופליגי עליה חכמים. **אמנם הביאורי** הביא בשם האחרונים דדעת הרמ"א לפסוק כתלמודא דידן ולא כהירושלמי ע"כ פטור אף מק"ש ותפילה גופא ולא כהמחבר דלדידיה בכל גווי חייב בק"ש ותפילה.

ת"ר הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום (דכתיב בסוכות תשבו כעין ישיבת ביתו, כשם

בנייהו דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם. למאן דאמר משום ייחוד ליכא, למאן דאמר משום צער התן איכא. **אמר רבי זירא** אנא אכלי בסוכה וחדי בחופה, וכל שכן דחדי ליבאי, דקא עבידנא תרתני [שתני מצות, סוכה ומצות נישואין, וכגון שנשא ערב הרגל, אבל בתוך הרגל קיימא לן (מ"ק ח) דאין נושאין נשים במועד]. **פסק הש"ע א.** התן ושושבינים וכל בני החופה פטורים מן הסוכה כל ז' ימי המשתה או"ח (תרמ"ו). **פסק כהרמב"ם**, והסביר ב"י שמה שאמר ר' זירא, צ"ל מידת הסידות היא. **ב.** י"א שאם החתן יוצא מחופתו, אפילו כלתו עמו, והולכים לאכול בבית אחר, אין אומרים שם ברכת התנים, והני מיילי כשדעתו לחזור אחר כך לחופתו, אבל אם הלך לגמרי לבית אחר וכל החבורה עמו, נעשה אותו בית עיקר גם שם נקרא חופה ומכרכין ברכת התנים. וכן לפעמים שהולכין החתן והכלה לעיר אחרת, צריך לברך שם ברכת התנים, אם הוא תוך שבעה (ואין דעתו לחזור) אה"ע (פכ"ו).

ת"ר חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפילה (דבעיא כוונה) ומן התפילין (משום דשכיחא שכרות וקלות ראש) והיבין בקריאת שמע (דמצות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון, ויכולים ליישב דעתן שעה קמנה כדי לקרוא פסוק ראשון) **[דף כו ע"א] משום רבי שילא אמרו** חתן פטור (מקריאת שמע, דטריד) והשושבינין וכל בני החופה חייבין (לית להו להני תנאי של ברייתא זו העוסק במצוה פטור מן המצוה). **פסק הש"ע** (בהלכות תפילין) חתן ושושביניו (פי' ריעיו השמחים עמו) וכל בני חופה, פטורים משום דשכיח שכרות וקלות ראש או"ח (לה,ו). * **כתב בשו"ת הרמ"א** סי' קלב וז"ל 'כתב הטור סי' ק"ז וז"ל כל הפטורים מק"ש פטורים מן התפלה וכל החייב ממילא חייב בתפלה. וא"כ חתן שחייב בזמן הזה בק"ש מטעם שכולנו אינן מתכוונים בזמן הזה, ה"ה שחייב בתפלה מהאי טעמא. וכ"ש בני החופה ושאר שושביניו גם בתפילין חייבים שאע"ג דתנינן שפטורים מן התפילין ושם אין לחלק בין ימיהם לזמן הזה דלאו בכונה תליא מילתא, מ"מ נראה מאחר שקורין ק"ש ומתפללין חייבים ג"כ בתפילין, דהא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו והא דאמר בגמרא דפטורים

תדורו (כדרך שהוא דר כל השנה בכיתו, הזיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה עם מטותיו וכלי תשמישו ומצעותיו, וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח) **רבא אמר** פרצה קוראה לגנב [משל הדיוט הוא, ואף כאן, הגנב רואה אותו יושב בסוכה בלילה והוא נכנס וגונב הפירות לרוח אחרת כתבו התוס' לאו משום דלית ליה לרבא דרשה דתשבו כעין תדורו דברייתא היא (הספרי הריטב"א ס"ל שטעם זה לא שייך כאן, דזה שלא יכול להביא את כל כליו אין זה מעכב, שהרי לא תמיד יצא לאדם את כל כליו והר"ן הספרי שכל השנה נמלא עס עם אוחס הכלים)] מאי בנייהו? איכא בנייהו דקא מנטר כריא דפירי (כרי של פירות, שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרן, ואין כאן פרצה קוראה לגנב). **פסק הש"ע א.** שומרי העיר ביום, פטורים ביום והייבים בלילה, שומרי העיר בלילה, פטורים בלילה והייבים ביום או"ח (תרמ"ט). **ב.** שומרי גנות ופרדסים, פטורים בין ביום ובין בלילה, שאם יעשה השומר סוכה ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע ויבא ויגנוב ממקום אחר, לפיכך אם היה שומר כרי של תבואה, שיכול לשמור כולה ממקום אחד, חייב לעשות סוכה במקום ששומרו או"ח (תרמ"ו).

איתא במשנה 'הולים ומשמישהם' ת"ר הולה שאמרו לא הולה שיש בו סכנה, אלא אפילו הולה שאין בו סכנה, אפילו חש בעיניו [כתבו התוס' אע"פ שאין בו סכנת עין דסכנת אבר כסכנת נפשות אפילו לחלל עליו את השבת כדמוכה (ע"ז כח) גבי עין שמרדה] ואפילו חש בראשו. אמר רבן שמעון בן גמליאל פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי, והתיר רבי יוסי בריבי יוסי ההכס, הריף שבדורו, והוא ר' יוסי בן הלפתא) לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה. **פסק הש"ע** הולים ומשמישהן פטורים מן הסוכה, ולא הולה שיש בו סכנה, אלא אפילו חש בראשו, (או) חש בעיניו, ויש מי שאומר (אורחות חיים) שאין המשמשים פטורים אלא בשעה שההולה צריך להם (מ"ב) ואם יש שני משמשים וא"צ לשניהם בבת אחת צריך לאכול אחד בסוכה בעת שימושיו של השני, ואם הוא הולה שיש בו סכנה נראה דיש להקל גם בשעה שא"צ לו) או"ח (תרמ"ג).

שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה כך כל ימות החג שאינו יו"ט לא הצריכו הכתוב למנוע עוד ביארו התוס' וכן מצטער דפטרו לעיל מן הסוכה היינו מתשבו כעין תדורו דאין אדם דר במקום שמצטער) והייבין בלילה (פתבו התוס' כשאדם לן בלילה ביישוב) הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה, והייבין ביום. הולכי דרכים ביום ובלילה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה. הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה (אף על פי שאין הולכין אלא ביום, ומשום דטרידים ודואגים במחשבת המצוה ובתיקונייה פטורין מן המצוה) כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא, כי הוו עיילי בשבתא דרגלא לבי ריש גלותא הוו גנו ארקתא דסורא (על שפת הנהר) אמרי אנן שלוחי מצוה אנן (שבאנו לשמוע הדרשה, ולהקביל פני ריש גלותא) ופטורין. **פסק הש"ע** הולכי דרכים ביום, פטורים מן הסוכה ביום, והייבים בלילה. הולכי דרכים בלילה, פטורים בלילה, והייבים ביום (הגה ודוקא כשיוכלו למצוא סוכה, אבל אם אינם מוצאים סוכה יוכל לילך לדרכו, אף שלא ישבו בה לא יום ולא לילה, כשאר ימות השנה שאינו מניח דרכו משום ביתו ואף על פי שאינו הולך רק ביום, פטור אף בלילה, דאין לעשות לו שם דירה) או"ח (תרמ"ח). **כתב הפסקי תשובות** פטור הולכי דרכים, היינו שהולך לצורך איזה ענין, כגון למסחר ושאר צרכי פרנסה או שאר ענין נחוץ, אבל אלו היוצאים לטיול ולתענוג בעלמא בלא שום צורך מיוחד, ועקב הטיול יהיו במקום שאין שם סוכה ויצטרכו לאכול או לישן חוץ לסוכה, עושים איסור, ואינם ככלל ההיתר ד'הולכי דרכים פטורים מן הסוכה' (כ"כ האג"מ, או נדברו, חזו"ע, הליכות שלמה) **אמנם** בהערות הגריש"א ס"ל שאף בטיול יש לו דין של הולכי דרכים, וכ"כ אורל"צ ח"ד שאלה ח' (מ"מ) כתב שלכתחילה לא כדאי להפקיע עצמו מן המצוה).

ת"ר שומרי העיר ביום פטורין מן הסוכה ביום, והייבין בלילה. שומרי העיר בלילה פטורין מן הסוכה בלילה, והייבין ביום. שומרי העיר בין ביום ובין בלילה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה. שומרי גנות ופרדסים (אין זזין משם) פטורין בין ביום ובין בלילה. וליעבדי סוכה התם וליתבו? **אביי אמר** תשבו כעין

אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה וכמה אכילת עראי? אמר רב יוסף תרתי או תלת ביעי (פירש רש"י שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו כתבו התוס' ויש ספרים שכתוב בהן תרתי תלת ביעי והכל אחד כדמוכה לקמן דשיעור בית הבליעה כביצה. העיר הגריש"א ולכאורה קשה אם שלשה כ"ש שתים וביארו האחרונים (הגרא"מ מפינסק ועוד) דהנה בעירובין (פ"ג ע"א) נחלקו תנאים כמה שיעור סעודה, דהו"ל שלשה ביצים והו"ל ד' ביצים, ומשו"ה נקט רב יוסף תרי או תלת, תרי אליבא דמ"ד הסובר ג' ביצים א"כ עראי הוה שני ביצים, ותלתא נקט אליבא דהמ"ד הסובר דשיעור סעודה ד' ביצים א"כ אכילת עראי המותרת חוץ לסוכה הוה כג' ביצים) אמר ליה אבבי והא זימנין סגיאיין סני ליה לאיניש בהכי, והוה ליה סעודת קבע? אלא אמר אבבי כדמעים בר בי רב ועייל לללה ופירש רש"י בכוקר, כשהולכין לבית המדרש, ודואג שמא ימשכו השמועות, וטועם מלא פיו ושותה כתבו התוס' דהיינו כביצה, ושיעור זה דוקא בפת דפירי לאו בעו סוכה כדמסיק (יומא עט) דקבע דידהו כאכילת עראי דפת]. פסק הש"ע אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה, בין ביום בין בלילה... אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה אכילת עראי, כביצה מפת, ומותר לשותות מים ויין ולאכול פירות (הגה ואפי' קבע עליהו) חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפי' מים, הרי זה משובה, ותבשיל העשוי מחמשת מינים, אם קובע עליו השיב קבע וצריך סוכה או"ח (תרל"ט, ב). מ"ש ש"ע מי שמחמיר... אלו גמרות שיובאו לקמן.

ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה, ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה. מאי טעמא? אמר רב אשי גזרה שמא ירדם (שמא תחטפנו שינה, וישן קבע). אמר ליה אבבי אלא הא דתניא ישן אדם שינת עראי בתפילין, אבל לא שינת קבע (שמא יפיה בהן) ליהוש שמא ירדם? אמר רב יוסף בריה דרב עילאי במוסר שינתו לאחרים (אומר לחברו אם ארדם העירני) מתקיף ליה רב משרשיא ערביך ערבא צריך (פירש רש"י שמא אף הוא ישכב וישן כתב ערוך לר ק"ק דמהיכי יתתי דניהוש לכך, דבשלמא מי שיישן שינת עראי שיש לחוש שמא יישן שינת קבע הוא חשש, אבל שניהוש שמי שאינו יישן שיבא לכלל שינה למה נחוש כן במידי דלא שכיח וי"ל דהכי קפריך שהרי שמה שלא יישן

רב שרא לרב אחא ברדלא למגנא בכילתא בסוכה (ואף על פי שיש לה גג וגבוהה עשרה, והוי כאילו חוץ לסוכה) משום בקי (ובוכים קטנים). רבא שרא ליה לרבי אחא בר אדא למגנא בר ממטללתא משום סרהא דגרגישתא (קרקע לבנה שהיו טהין בה קרקעית הסוכה כתב הרא"ש ומיירי באכסניא דאי בביתו היאך עשה סוכה מתחלה בדבר שהיה מצטער לישן בה ויפטר משום מצטער. ביאר הק"י צ"ל דלא היה ריה מאום לכל דאי הכי מיפסל סוכה לכל העושה. אלא הכא כדמצטער איהו לחודי' עסקינן) רבא למטעמיה דאמר רבא מצטער (שהסוכה מצערתו) פטור מן הסוכה. והא אנן תנן חולין ומשמשיהם פטורים מן הסוכה. חולה אין, מצטער לא? אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורים, מצטער הוא פטור, משמשיו לא. פסק הש"ע מצטער פטור מן הסוכה, הוא ולא משמשיו (הגה אבל בלילה ראשונה אפי' מצטער חייב לאכול שם כזית) איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח, או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, או מפני הריח, ודוקא שבא לו הצער במקרה, אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני (הגה ואם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה, או שא"א לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל (מ"ב ר"ל אפילו י"ח אכילה, ויש מאחרונים שחולקין ע"ז ודעתם דאף דלכתחלה בודאי אין לעשות סוכה כזו שאין יכול לקיים בה כל הדברים כדן, מ"מ בדיעבד יוצא בה ידי חובת אכילה כיון שלאכילה אין מצטער) אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הויה בעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו] (מרדכי) או"ח (תרמ"ד) הפביר בהערות הגריש"א על פסחים (נה). מצטער בסוכה מיתושים והום ומתאמץ שלא יצטער מזה והריוהו יושב בסוכה אמרינן עליו שתבא עליו ברכה ומאידך גיסא מצינו דאם יורד גשמים ומצטער ומתאמץ לישב בסוכה הרי זה הדיומ, והטעם הוא שהרי תנן שהרי זה כשופך קיתון על פניו וא"כ נמצא ששייכותו או בסוכה הוי זה נגד רצון השם כביכול. כתב בהלכות חג בהג' הסועד בסוכה יזהר ללבוש בעת הקור כגדים המים שלא יהיה מצטער, ויהיה בחשש ברכה לבטלה, ובפרט יש להזהר בזה בלילה הראשון.

עראי, ולא נתנה תורה למלאכי השרת. בהנהות מיימנות (תפילין פ"ד אות כ') כתב על פירוש רש"י וקצת קשה לדבריו, שהרי אם מונחים אצל מראשותיו, על זה אין שייך לומר 'ישן אדם בתפילין' וע"ע נקפת אמת).

וכמה שינת עראי? תני רמי בר יחזקאל כדי הלוך מאה אמה תניא נמי הכי הישן בתפילין ורואה קרי (צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו) אוהו ברצועה [דף כו ע"ב] ואינו אוהו בקציצה (הן התפילין עצמן, דפוס מושבן ורצועתן) דברי רבי יעקב, וחכמים אומרים ישן אדם בתפילין שינת עראי, אבל לא שינת קבע.

וכמה שינת עראי כדי הלוך מאה אמה (פתבו תוס' אף שנראה מהלשון שר' יעקב מתיר שינת קבע בתפילין נראה דגם הוא אסור, וצ"ל שמחלוקתם היא בדברי ר' נתן בסמוך, ור' יעקב לא הושיב דלמא מימליך וישן שנת קבע, ואי"צ לחלוץ לשנת ארעין). פסק

הש"ע א. כל זמן שהתפילין בראשו או בזרועו, אסור לישן בהם אפילו שינת עראי, אלא אם הניח עליהם סודר (מ"ב דגורנין שמא יבוא להפיה בהם וע"י הנחת הסודר עליהן יזכור שיש תפילין עליו ולא יבוא להפיה) ולא היתה עמו אשה, ישן בהם שינת עראי (מ"ב ולא חשיב היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשוק וקלות ראש אבל כשהוא עוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת אם לא שמטריד דעתו כ"כ לצרכי הגוף עד שלבבו פונה מ"ש מחמת מרדתו, וכן כשהוא ישן שוכח הבלי העולם. ומ"מ מצוה מן המובהק שיהא דעתו תמיד על התפילין ושללא יסיה דעתו מהן למשוך ולהרהר במחשבות רעות שממעם זה חייב למשמש כל שעה שלא יסיה דעתו מהן כ"ח זולת בשעת התפלה והלימוד א"צ ליתן דעתו בהתפילין כה"ח סימן כח' אות ז' הביא נסח הארז"ל שאסור להסיח דעתו מן התפילין אפי' רגע, ואפי' צהירות מתפלל, רק שחול עוסק צחוק או מתפלל יח' פטור). וכיצד הוא עושה, מניח ראשו בין ברכיו, והוא יושב וישן. היו תפילין כרוכין בידו, מותר לישן בהם אפילו שינת קבע. ואם אוהזן בידו ואינם כרוכים בידו, אסור לישן בהם אפי' שינת עראי (הגה ודוקא כשאוחזן בלא נרתקן, אבל בנרתקן בכל ענין שרי) או"ח (מדא). הפכיר הב"י הרמב"ם הסביר בשונה מרש"י את כל הסוגיא וביאר כך: הא דקתני ישן בהם בין קבע בין עראי בדנקיט להו בידיה כלומר שהם כרוכין יפה בידו דליכא למיחש שמא יפלו ולא דמי להא דת"ר לא יאחו אדם תפילין בידו וכו' ולא יישן בהם וכו' דההיא אחיזה בעלמא בלא כריכה, והא דקתני לא קבע ולא

שינת עראי בתפילין מטעם שמא ירדם הוא חשש רחוק דהוי ספק ספקא שמא לא ירדם ואפילו ירדם שמא לא יפיה ואעפ"כ גורנין הרי דגורנין גם במידי דלא שכיח משום חומרא התפילין א"כ ערבך ערבא צריך ניהוש ג"כ שמא השומר יישן) אלא אמר רבי יוחנן במניח ראשו בין ברכיו עסקינן (דודאי לא ירדם) רבא אמר אין קבע לשינה (לשמא ירדם לא היישנין, הלכך, בתפילין שרי, וסוכה היינו טעמא דאסור שינת עראי לפי שאין קבע לשינה, ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה, שאין אדם קובע עצמו לשינה, שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך הלכך זו היא שינתו, וגבי תפילין דטעמא שמא יפיה בהם, ולאו משום איסור שינה בניים פורתא לא אתי לידי הפחה).

פסק הש"ע אין ישנים הוין לסוכה (ביאור'ה ואפילו מניח ראשו בין ברכיו דודאי לא אתי להשתקע בשינה ג"כ אסור לתירוצא דרבא דהוא בתרא) אפי' שינת עראי... (הגה ומה שנוהגין להקל עכשיו בשינה, שאין ישנים בסוכה רק המדקדקין במצות, ו"א משום צנה, דיש צער לישן במקומות הקרים (מרדכי) ולי נראה משום דמצות סוכה איש וביתו, איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישן עם אשתו, שאין לו סוכה מיוחדת, פטור (מ"ב ובביאור הגר"א חולק ע"ז דלא מיפטר משום זה וגם כמ"א מסיק דמשום זה לא מיפטר ולימד זכות אחר על העולם משום דהו"ל מצטער כשאין יכול לישן שם עם אשתו והנה לפי טעם זה אם אין מצטער כגון שאין אצלו זמן עונה עכשיו אין לו לפטור עצמו מן השינה. ומשמע מכמה אחרונים דמאן דא"א לו לישן עם אשתו בסוכה דאין לו סוכה מיוחדת לא יבטל זמן עונה וליל טבילה ואין לחייבו לאחרי שנודווג עם אשתו שיהזור לסוכתו אלא ישן בכיתו עד עמוד השחר) וטוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה, אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת) או"ח (תרל"ב).

תני חדא ישן אדם בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע ותניא אידך בין קבע בין עראי, ותניא אידך לא קבע ולא עראי, לא קשיא הא דנקיט להו בידיה (לא קבע ולא עראי, שמא יפלו מידו) הא דמנחי ברישיה (עראי מותר, וקבע אסור, שמא יפיה) הא דפריס סודרא עלויה (פירש רש"י הניחם אצל מראשותיו, בין קבע בין

כו:

מפני שהידים עסקניות הן (ושמא נגעו במקום המינופת). **פסק הש"ע א.** אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת הצהרים, יישן (טור)... ובלבד שלא יאריך בה, שאסור לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שתין נשמי, ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו, אלא להחזיק גופו לעבודת השי"ת או"ח (רלא) ב. דוד היה נזהר שלא לישן שתין נשמיין (פי' ששים נשימות) כדי שלא יטעום טעם מיתה (ביאוריה רבו בו הדעות בשיעור זה ו"א דהוא ג' שעות וראיה מהא דהאר"י ז"ל היה ישן בשבת ב' וג' שעות, ויש דוחין דשאני ת"ח בשבת דמצוה לענג השבת ועוד אינו מוכרח כלל דשמא היה ניעור כמה פעמים בתוך שינתו ולא היה ישן ס' נשמיין בפעם אחת וי"א דהוא יותר מחצי שעה וי"א דהוא שיעור מעט יותר משלשה מינוט ע"כ בעל נפש יחמיר לפי כהו) (הגה ובגמרא פרק הישן, משמע דדוקא ביום היה נזהר) או"ח (ד,טז) ג. שכח ושמש מטתו בתפילין, לא יאחזו לא בבתים ולא ברצועות, עד שיטול ידיו, מפני שהידים עסקניות הן ושמא נגעו במקום המנופת או"ח (מ,ו)

משנה מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים, ואמרו העולם לסוכה. וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה, נטלו כמפה **פירש רש"י** לא נטל ידיו, אלא כרך כמפה ידיו משום נקיות, דקסבר פחות מכביצה לא בעי נטילת ידים, ולא בעי סוכה, ולא בעי ברכת המזון לאחריו, דדריש כר' יהודה (ברכות מט.) ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה, והיינו כביצה (והלכה בכזית כדמוכה ברכות לח: , מח.) אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה, שהרי נהנה, ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. **הקשו התוס'** בהינם פירש רש"י משום נקיות, דרבי צדוק כהן הוה כדמוכה (ברכות יט: , בכורות לו.) והיה אוכל על טהרת תרומה וידים שניות הן ופוסלות את התרומה, דאפי' פחות מכביצה מקבל טומאה כדמוכה (טהרות כ"א) ואכלו הוי' לסוכה, ולא בירך אחריו **כתבו התוס'** מתוך הירושלמי משמע דבכריה לא בעינן כזית דאפילו פרידה אחת של ענב מעונה ברכה לפניו ולאחריו, והתוס' מסתפק האם הבבלי חולק על הירושלמי, ולכן מסיק שהרועה להוציא עצמו מספיקא צריך שיאכל כזית אפילו בדבר שהוא בריה. עוד כתבו ולענין שתיה נראה שמברכין אכזית יין על הגפן ועל פרי הגפן, ומיהו קצת היה נראה לדקדק דמודה ר' מאיר

עראי בדמנחי ברישיה, והא דקתני ישן בהם שינת עראי אבל לא שינת קבע בדמנחי ברישיה ופרים סודרא עליהו (בעודן בראשו). * **במאמר שכתב הגר"מ לוי זצ"ל בירחון אור תורה שנת תשס"ח** סיכם שכדאי ללמוד עם התפלין, שאף הארז"ל המחמיר בהיסח הדעת בתפלין, הרי ס"ל שבזמן שלומד אין חשש, וא"כ מרוויח מעלה גדולה ב. ישן בהם וראה קרי לא יאחזו בבתים, אלא יאחזו ברצועה ומסיר אותם. (הגה עד שיקנה הקרי מעליו ויטול ידיו) או"ח (מ,ז).

אמר רב אסור לאדם לישן ביום (מפני ביטול תורה) יותר משינת הסוס. וכמה שינת הסוס שתין נשמי. **אמר אב"י** שנתיה דמר (רבה בר נחמני) כדרב (דממנו למד מדת שינתו, שהיה ישן רב ביום כשיעור זה) ודרב כדרבי (ורב למדה מרבינו הקדוש, שגדל אצלו) ודרבי כדוד (כך קבל מאבותיו, שזו היתה שינת דוד מלך ישראל) ודוד כדמוסיא, ודמוסיא שתין נשמי (נשימות) אב"י הוה ניים (ביום) כדמעיל מפומבדיתא לבי כובי **פירש רש"י** דמפרש במקום אחר דהוה שיתא פרסי **וכתב הערוך** לנר דוחק לומר דאב"י היה ישן רוב היום דעשרה פרסאות הוא מהלך אדם בינוני ביום ולכן נ"ל דמ"ס יש בדברי רש"י כאן) קרי עליה רב יוסף עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך.

ת"ר הנכנס לישן ביום (שאינו כוונתו אלא לישן, ואינו מהרהר לדבר אחר) רצה חוליץ (תפילין) רצה מניה (לפי שביום אין דרכו לשמש עם אשתו, ולא לישן קבע) בלילה חוליץ (אפילו לשינת עראי, דלמא מימלך וישן קבע) ואינו מניה **דברי רבי נתן**, **רבי יוסי** **אומר** הילדים (בהורים) לעולם חוליצין (ואפילו ביום) ואינן מניחין, מפני שרגילין בטומאה (קא סלקא דעתך שמא יראו קרי, שהרהור מצוי בהן). לימא קסבר רבי יוסי בעל קרי אסור להניח תפילין (ומיבעי לן למיעבד כוותיה, שהלכה כמותו ברוב מקומות, דקיימא לן נימוקו עמו)? **אמר אב"י** בילדים ונשותיהן עמהן עסקינן שמא יבואו לידי הרגל דבר (אבל יושן לבד, אי"צ לחליץ ביום).

ת"ר שכח ושמש מטתו בתפילין אינו אוהז לא ברצועה ולא בקביצה, עד שיטול ידיו ויטלם,

ארעי, ואי"צ סוכה? דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה לא בעי, הא כביצה בעי נטילה וברכה (אבל סוכה, אף כביצה לא צריך סוכה, תמהו התוס' מדוע כביצה צריך נטילה דהא ר' צדוק כהן היה כדפרישית וא"כ אפילו כביצה שרי במפה בלא נט"י כדאמר שמואל התם התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי מהרות אמנם התוס' ביומא עט תירצו דיש לומר דלא התירו מפה אלא לאוכלי תרומה בשעת אכילת תרומה דזהירי ביה טפי, אבל לא התירו לאוכלי חולין אף שאוכלים על מהרת תרומה).

משנה רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה. **וחכמים אומרים** אין לדבר קצבה (אם רצה להתענות אין אנו זקוקין לו, אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה) חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג בלבד (שאינו רשאי להתענות) ועוד אמר רבי אליעזר מי שלא אכל לילי יו"ט הראשון ישלים לילי יו"ט האחרון של חג (היינו שמיני עצרת, ואף על פי שאינו בסוכה) וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין, ועל זה נאמר מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות.

מאי טעמא דרבי אליעזר? תשבו כעין תדורו, מזה דירה (אדם אוכל בה סעודה) אחת ביום ואחת בלילה, אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה. ורבנן כדירה, מזה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל [פתבו התוס' משמע הכא דבי"ט ביום לא הוי חובה ואי בעי לא אכיל כלל, ולפי זה אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בברכת המזון אינו צריך לחזור, והא דאמרינן (ברכות מט) שבתות ויו"ט דלא סגי ליה דלא אכיל אם טעה חוזר, לא מיתוקמא אלא בלילי יו"ט הראשון של פסח ובלילי יו"ט הראשון של חג. והא דאשכחן (ביצה טו) גבי יו"ט חלקהו חציו לה' וחציו לכם חציו לאכילה וחציו לבית המדרש דברי ר' יהושע אפשר כבישרא ופירי דאין בהן ברכת המזון? אי הכי, אפילו לילי יו"ט ראשון נמי? **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יחזקאל** נאמר כאן חמשה עשר ונאמר חמשה עשר בחג המצות, מזה להלן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, אף כאן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות [דהכי ילפינן לה (פסחים קכ). ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת, מזה שביעי רשות אף ששה

בשתיה דבעי כביצה דבברכות (מט). דריש ר"מ ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית ור' יהודה דריש ואכלת ושבעת זו אכילה שיש בה שביעה ואי זו זו כביצה, וכיון דנפקא לן לר"מ שתיה מושבעת א"כ בעי כביצה דלא הוי שביעה בפחות, ושמא יש לחלק בין שתיה לאכילה דדלמא שביעה בשתיה הוי בפחות מכביצה]. **פסק הש"ע האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים, והשתנה פחות מרביעית בין מייזן בין משאר משקים, מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל. ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו, כגון גרגיר של ענב או של רימון, שמברכין לאחריו אף על פי שאין בו כזית, לכך נכון ליוזר שלא לאכול בריה פחות מכזית. (הגה ולא מקרי בריה אלא אם אכלו כמות שהוא, אבל אם לקח הגרעין ממנו, לא מקרי בריה) ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה על כזית, לכן טוב ליוזר שלא לשתות פחות מכזית, או רביעית או"ח (רי"א). לעניין שיעור ברכה אחרונה ג' עמודי הוראה פסקו כר"מ שהוא בכזית, שכן מוכח בגמרא, דבעלמא ר"מ ור"י הלכה כר"י. לעניין דין בריה שחובא בירושלמי הרי"ף והרמב"ם השמיטוהו, וטעמם צ"ל מפני שלמדו שהבבלי חולק על הירושלמי, אמנם הרא"ש ס"ל שיש להימנע לאכול בריה. לעניין שיעור ברכה אחרונה של שתיה הרמב"ם ועוד ס"ל דבין יין בין שאר משקין אין מברכין עליהם ברכה אחרונה בפחות מרביעית וכתב הרא"ש שמחמת שיש החולקים וס"ל שבכזית, יש להיוזר לא לשתות יותר מכזית.**

מעשה לסתור (וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם, דקתני רישא אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, ומביא מעשה דלמעיינות תבשיל צריך סוכה)? הסורי מחסרא והכי קתני אם בא להתמיר על עצמו מחמיר, ולית ביה משום יוהרא. ומעשה נמי, והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים [דף כז ע"א] ואמרו העלום לסוכה, וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נמלו במפה, ואכלו חוץ לסוכה, ולא בירך אחריו. הא כביצה בעי סוכה, לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף (דאמר לעיל תרתי תלת) ואביי (דאמר כדטעום בר בי רב, דהיינו כביצה, קרי אכילת

כו.

זאכילה, ומש"ה יכול להשלמה זאכילת סעודה אחרני זאך שיהא, אזל אי סוה מלריך ר"א י"ד סעודות זסוכה א"כ ע"כ מתקנו כעין תדורו נפיק ללריך י"ד סעודות זסוכה ועיקר חיוביהו זסוכה תלוי, וא"כ איך מועיל השלמה). **אמנם התוס'** הקשו על רש"י מספר קושיות א. לישנא דישלים ואם השלים לא משמע כלל לשון תשלומין אלא לשון השלמה לחשבון של י"ד סעודות ב. כיון דממצה ילפינן חיוב לאכול בלילה הראשון לא מצינן שיהא תשלומין למצה של לילה הראשון של פסח ג. משמע קצת בירושלמי דבעי כזית דגן לסעודת י"ט הראשון של חג כמו גבי מצה והכא אמרינן דישלים במיני תרגימא ד. מעובדא דאפטרופוס של אגריפס משמע שר"א גם למסקנה מצריך יד' סעודות (הכיטוב"א מסביר סהמעשה לפני סחזכ צו) **ולכן הפבירו** חזר בו ר' אליעזר ולא מצריך סוכה ביד' סעודות, אבל מצריך יד' סעודות ולכן אפשר להשלימו בשמיני עצרת אף שלא יושב בסוכה).

משלים במאי, אילימא בריפתא סעודה דיומיה קא אכיל (ומאי היכר יש כאן שתהא לשם סעודה ראשונה, הלא דרכו לסעוד היום) אלא, מאי ישלים, ישלים במיני תרגימא (פירש רש"י לאחר שסילק יביאו פרפראות ומעדינים לפניו, כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות הקשו התוס' הרי מוכח מיומא (עט) שאכילה שאינה צריכה סוכה, אי אפשר להשלים בה, והרי להלכה אכילת פירות לא צריכה סוכה ולכן אמרו דמיני תרגימא הוו כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתין בהן את הפת עוד פתבו ואין ללמוד מכאן שיועילו מיני תרגימא להשלים שלש סעודות של שבת דשאני התם דילפי' (שבת קיז) מדכתיב תלתא היום גבי מן שהוא במקום פת ואפי' באנו להשוותם לא נפיק בפירות כדפרישית דלא מהני גבי סוכה) **תניא נמי הכי אם השלים במיני תרגימא יצא. פסק**

הש"ע (סעודה ג' של שבת) צריך לעשותה בפת (תוס' אצלנו, רא"ש) וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן (הגהמ"י) וי"א שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות, וי"א דאפילו בפירות יכול לעשותה (הר"ן ורש"י) וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת (ע"ת משום דהוקשו כל שלשה סעודות להדדי ודין אחד להם, שהרי ילפינן מדכתיב שלשה היום בקרא) **אא"כ הוא שבע ביותר (הגה או במקום שא"א לו לאכול פת, כגון בערב פסח שחל להיות בשבת שאסור לו לאכול פת לאחר מנחה כדלקמן בהלכות פסח) או"ה (רצא,ה). כתב בה"ח** שעפ"י האר"י צריך לאכול דווקא פת.

רשות, לפי שהשביעי בכלל שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל ללמד שאכילת מצות האמור בו אינו חובה אלא אם באת לאכול תהא אכילתך מצה ולא חמין, ולא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא] והתם מנלן (דלילה הראשון מיהא חובה)? אמר קרא **בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצֶּת** הכתוב קבעו חובה. **פסק הש"ע א.** אכילה בסוכה בליל יו"ט הראשון, חובה, אפי' אבל כזית פת יצא י"ח, מכאן ואילך רשות, רצה לאכול סעודה, סועד בסוכה, רצה אינו אוכל כל ז' אלא פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל כדין אכילת מצה בפסח או"ה (תרל"ט,ג). ב. ...ואם טעה ולא הזכיר של יו"ט, אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הוזה ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים, וכל ברכות הללו בשם ומלכות. והא דסגי בהך ברכה, דוקא כשנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב, אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב, צריך לחזור לראש בהמ"ז או"ה (קפתו), אף שהתוס' כאן אמרו שעל סעודת יו"ט של יום לא צריך לחזור אם שכח לומר יעלה ויבוא וכ"ד סמ"ג ואו"י. **אמנם התוס'** בברכות מט כתבו שכן חוזר, ומה שהגמ' כאן אמרה 'אי בעי אכיל' היינו מדין סוכה, אבל מדין יו"ט כן חייב לאכול, וכ"פ ש"ע כאן. להלכה למעשה כתב בספר **ברורה** ח"ט עמוד תסח שיאמר 'אשר נתן' בשם מלכות, אמנם אם התחיל 'הטוב והמטיב' לא חוזר מדין סכ"ל.

איתא במשנה דעת ר"א שאם לא אכל לילה ראשון ישלים בשמיני עצרת) והא אמר רבי אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה (וכיון דביום אחרון לא בסוכה יתיב, ואם ישב בה לשם מצוה עובר על כל תוסוף מאי השלמה דסוכה איכא הכא)? **אמר רב אמר** חזר בו רבי אליעזר (פירש רש"י לומר שאין לדבר קצבה, ואם רצה להתענות יתענה, חוץ מלילי יו"ט הראשון, ובהא מיהא פליג עלייהו, דקסבר יש לה תשלומין, כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף ביו"ט האחרון. וז"ל **הש"ע** ה"פ חזר בו ר"א מ"ד סעודות בסוכה ולא קאי אלל על לילי יום טוב הראשון, ואף על פי שאותה סעודה בע"כ צריכה סוכה, מ"מ חיובא לאו זסוכה תלוי אלל ילפינן מלילי פסח ללריך זאכילה, ומאחר ללריך זאכילה אי אפשר לקיימה זלא סוכה, ומ"מ עיקר מנתה תלוי

תניא, רבי אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו, דכתיב וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר הַדָּר בַּפֶּת תְּמָרִים מִשְׁלַחַם (להוציא את הגזול ואת השאול) כך אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, דכתיב חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעַת יָמִים מִשְׁלַח. **והכמים אומרים** אף על פי שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון בלולבו של חבירו, אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, דכתיב פְּלִי־הָאֲזָרָה בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת מִלְּמַד שְׂכַל יִשְׂרָאֵל רְאוּם לֵישֵׁב בַּסֻּכּוֹת אַחַת (פירש רש"י דמשמע סוכה אחת לכל ישראל, שישבו בה זה אחר זה, ואי אפשר שיהא לכולן, שא"כ לא מטי שוה פרוטה לכל חד, אלא על כרחך מיירי ע"י שאלה **אמנם תוס' כתבו** על הנם דהק דכיון דכתב לך' למדנו מכמה מקומות ש'לך' למעוטי דשותפין, אמנם על פירושינו יוקשה מציצית... ולרש"י ניהא. **עוד כתבו** ותימה דלר' אליעזר שאין יוצא בסוכתו של חברו וכי יהיה צריך לכל בני הבית סוכה לכל אחד וא', ושמא הוה מרבי מדכתיב תשבו כעין תדורו שיכולים לישב יחד בסוכה אחת, ומה שנהגו כל הקהל לקנות אתרוג בשותפות לצאת בו, אף שלא יוצאים באתרוג השותפים, דעתן להקנות כל א' חלקו לחבירו בשעה שהוא מברך על מנת להחזיר דבשביל שנשתתף בו לא גרע ממתנה על מנת להחזיר דשמה מתנה). **ורבנן**, האי לך מאי דרשי ביה? מיבעי ליה למעוטי גזולה, אבל שאולה כתיב כל האזרה. **ורבי אליעזר**, האי כל האזרה מאי עביד ליה? מיבעי ליה לגר שנתגייר בינתים (בחולו של מועד) וקמן שנתגדל בינתים (ואתא האי כל לרבווי שעושה סוכה בחולו של מועד, מה שאין כן במחויב קודם לכן) **ורבנן**, כיון שאמרו עושין סוכה בחולו של מועד לא אצטריך קרא. **פסק הש"ע** יוצאין בסוכה שאולה וכן יוצאין בשל שותפות או"ה (תרלז,ב).

ת"ר מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר רבו בלוד ברגל (יו"ט ראשון, והלך אצלו מערב יו"ט) אמר לו אלעאי, אינך משוכתי הרגל (הואיל ולא עמדת בכיתך אצל אשתך) שהיה רבי אליעזר אומר משבח אני את העצלנין (אף על פי שלא בשביל הרגל מתעכבים, שהרי כל ימות השנה אינן יוצאין

שאל אפומטרופוס של אגריפס המלך (ממונה על שלו ורב ביתו, ראש המשרתים) את רבי אליעזר (הסובר חייב אדם לאכול בסוכה בכל יום שתי סעודות) כגון אני, שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום, מהו שאוכל סעודה אחת (בסוכה) ואפטר? אמר לו בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות (מיני מעדנים הפותחים את בני מעיים להיות לבו משוך אחר הפת) לכבוד עצמך, ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך? ועוד שאל כגון אני שיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בציפורי, ויש לי שתי סוכות אחת בטבריא ואחת בציפורי, מהו שאצא מסוכה לסוכה (לאכול ולישון היום בזו, ולמחר בזו) ואפטר? אמר לו לא, שאני אומר כל היוצא מסוכה לסוכה במל מצותה של ראשונה (אפילו ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע, ואינו מצוה, כדיליף לקמן שצריך לישב כל שבועה בסוכה אחת).

תניא, רבי אליעזר אומר [דף כז ע"ב] אין יוצאין מסוכה לסוכה, ואין עושין סוכה בחולו של מועד (מי שלא ישב בסוכה יו"ט הראשון) **והכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד**. ושויק, שאם נפלה שחזור ובונה בחולו של מועד. מאי טעמא דרבי אליעזר? אמר קרא חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעַת יָמִים עֲשֵׂה סֻכּוֹת הַרְאוּיָה לִשְׁבֹּעָה. **ורבנן**, הכי קאמר רחמנא עשה סוכה בחג (שכל שבעת הימים ראויים הם לעשיית סוכה). **פסק הש"ע** מי שלא עשה סוכה, בין בשוגג בין במזיד, עושה סוכה בחולו של מועד אפילו בסוף יום שביעי, וכן יכול לצאת מסוכה זו ולישב באחרת או"ה (תרלז,א).

ושויק שאם נפלה שחזור ובונה אותה בחולו של מועד. פשיטא (דהא סוכת שבועה היא), מהו דתימא האי אחריתי היא, ואינה לשבועה, קמשמע לן (פירש רש"י הואיל וישב בה ביו"ט, וזו להשלים היא סוכת שבועה קרינא ביה, שתשלומין לראשונה היא. **כתבו התוס' י"ג דר"א** דיבר דווקא שבונה אותה מאותם עצים).

שופט (מושיע את ישראל, אותן שהיו משמטת יהושע ועד שמואל שמושה שאול למלך, יהושע מאפרים, אהוד מבנימין, גדעון ממנשה הרי מבני רחל, שמשון מודן, ברק מקדש מנפתלי הרי מבני בלחה, אבצן זה בועז מיהודה, עלי מלוי, תולע מיששכר, אלון הזבולני מזבולן אלו מפורשים, אבל עתניאל ויפתח ושמגר ויאיר ועבדון לא ידעתי שמות שבטיהן, ומראובן ושמעון גד ואשר לא מצאתי מפורש. **כתב המהרש"א על דברי רש"י** מה שמסופק על יפתח לא ידעתי למה. שהרי היה בן גלעדי וגלעד ממנשה היה, גם מה שמסתפק ביאיר לא מצינו בו שהיה שופט, ובן מנשה היה) הגיע חמה לחצי הסוכה (מתפשטת ומתקרבת אצלם) אמר לו מהו שאפרוש עליה סדין? אמר לו אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא יצאו ממנו נביאים, שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים (שאול ודוד על פי שמואל). הגיע חמה למרגלותיו של רבי אליעזר, נטל יוחנן סדין ופירש עליה. הפשיל רבי אליעזר טליתו לאחוריו ויצא (שלא רצה להתיר את הדבר) לא מפני שהפליגו בדברים (מה שהשיאו לדבר אחר לא הפליגו הימנו ולדחותו שלא ללמדו תורה נתכוון) אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם.

חיכי עביד הכי, והאמר רבי אליעזר אין יוצאין מסוכה לסוכה (והאיך הניח שבת שבתוך הרגל את סוכתו שהיתה בלוד)? רגל אחר הואי (כגון עצרת, והיו יושבין בסוכה משום אויר). והאמר רבי אליעזר משבחה אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל? שבת הואי. ותיפשוט ליה מדידיה (דאסור להוסיף על אהל עראי) דתנן פקק החלון, רבי אליעזר אומר בזמן שקשור ותלוי פוקקין בו (כיון דמתוקן ועומד לכך אין זה לא בונה ולא מוסיף) ואם לאו אין פוקקין בו (דמוסיף הוא על סתימת אהל) וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין? **דף כח ע"א** התם הוא דמבטל (להאי פקק לגבי חלון, וחשיב ליה מכותל עצמו הלכך הוי מוסיף) אבל הכא (גבי סדין) דלא מבטל לא (וסופו ליטלו, הלכך לא פשיטא לר' אליעזר דליהוי מוסיף).

מחמת עצלות אף על פי כן משבחה אני שאין יוצאין מבתיהן ברגל, דכתיב ושמהת אתה וביתך. איני, והאמר רבי יצחק מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר (בעלה של שונמית אמר לה, כשאמרה לו אלכה וארוצה עד איש האלהים ואשובה) **מְדוּעַ אֶתְ הַלֶּכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חָדָשׁ וְלֹא־שַׁבַּת מְכַלֵּל דְּבַחְדָּשׁ וּשְׁבַת מִיְחִיב אֵינִישׁ לְאִקְבֹּלֵי אִפִּי רַבִּיהַ (הגמרא צריכה ביאור, שהרי פתח ברגל וסוים בחדש ושבת והרישב"א כתב כשהוא בתוך התחום צריך ללכת אפילו בחדש ושבת)? לא קשיא, הא דאזיל ואתי ביומיה (ומשמחה שמחת החג עם אשתו חייב להקביל פני רבו, כגון עיר שבתוך התחום, או על ידי עירוב) הא דאזיל ולא אתי ביומיה. **פסק הרמב"ם** וחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ת"ת (ה,ו). **כתב הכפ"מ** ורבינו לא כתב שדווקא אם חוזר באותו יום, משום דמשמע התם דדוקא ר"א הוה סבירא ליה הכי ולכך כתב לדר' יצחק סתם ולא חילק. * **כתבו באיני תלמודית ערך כבוד רבו** וז"ל 'בזמן הזה, אף על פי שהרב הבית ואי אפשר להקביל פני השכינה ברגל, כתבו הרבה אחרונים שהמצוה להקביל את פני רבו לא במלה, וחייב התלמיד להקביל את פני רבו ברגל, ויש שכתבו יותר מזה, שדווקא בזמן הזה חייב התלמיד להקביל את פני רבו ברגל, שאינו חייב לקבל את פני רבו אלא בזמן שאינו מקבל את פני השכינה, שאינו יכול לעלות לעזרה, שאז הקבלת פני רבו היא במקום העליה לרגל, וכמו שאמרו שהקבלת פני רבו כהקבלת פני שכינה. ויש מן האחרונים שהולקים, וסוברים שבזמן הזה, כיון שלא זזה השכינה מכותל המערבי ואף על פי כן אין אנו הולכים לקבל את פניה, שאין המצוה לקבל את פני השכינה אלא בקרבן, שוב אין חייב להקביל את פני רבו, שלא יהיה כבוד הרב מרובה מכבוד שמים (כ"כ נוב"י לתרין השמטת הש"ע) והוסיפו שמכל מקום ראוי להקביל את פני הרב מצד המוסר' וע"ש עוד פרטים בהלכה זו. **כתב הערוך לנר** לחלוק על נוב"י ותירץ את השמטת הש"ע, ע"י דברי המג"א תקנ"ד סק"ב שהסביר שגם בחול יש מצוה להקביל פני הרב, דלא כר' יצחק.**

ת"ר מעשה כרבי אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן ברבי אלעאי בקיסרי ואמרי לה בקיסריון, והגיע חמה לסוכה. אמר לו מהו שאפרוש עליה סדין (לצל, שלא תשוזפך השמש, מי אסור משום מוסיף על אהל עראי בשבת או לא)? אמר לו (השיאו לדבר אחר) אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא העמיד ממנו

וקבעו בהן גמרא, וזאתו דיוק שבימי התנאים נקרא תלמוד) הלכות (הלכה למשה מסיני) ואגדות, דקדוקי תורה (ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבויים ומעוטים, כגון האזרח להוציא הנשים, שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד) ודקדוקי סופרים (שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות, ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה, וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה) קלים וחמורים (דברים הלמדין בקל והומר, שניתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני) וגזרות שוות, תקופות (חשבון הילוך חמה ולבנה) וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים **פירש רש"י** לא ידענא מאי היא **והרשב"ם** כב"ב (קלד.) כתב שיחת שדים להשביעם, ונפקא מינה לעשות קמיע לרפואה, שיחת מלאכי השרת להשביעם, שיחת דקלים, שכני אדם רגילים לדבר על הדקלים, כדכתיב בשלמה (מלכים א' א, יג) וידבר על העצים, ופירש רש"י שם מה רפואת כל אחד, ועין פלוני יפה לבנין פלוני, וליטע בקרקע פלונית) משלות כובסין, משלות שועלים (שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכתם, ותולין אותן בכובסים ובשועלים, כגון מאזני צדק, אבות אכלו בוסר) דבר גדול ודבר קטן. דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הויות דאביי ורבא (כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו, ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם, ובימי אמוראים נשתכחו) לקיים מה שנאמר להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא. וכי מאחר שקטן שבכולן כך, גדול שבכולן על אחת כמה וכמה. אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל, בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף (כתב רש"י שהיו מלאכי השרת מתקבצין סביבו לשמוע דברי תורה מפיו הפבירו התופ' שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש כתב הריטב"א שאלו בירושלמי התלמיד כך הרב מהו, והשיבו שהתלמיד תוך ד' אמות ברם הרב אפילו חוץ לד' אמות).

משנה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנה בתוך הבית בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. אמרו להם בית הלל לבית שמאי לא כך היה מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנה בתוך הבית, ולא אמרו לו דבר? אמרו

ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון, ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה, שנים עשרה אמר להם שמעתי, שמונה עשר אמר להם, לא שמעתי. רבי יוסי בר' יהודה אומר חילוף הדברים, שמונה עשר אמר להם שמעתי, שנים עשרה אמר להם לא שמעתי. אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה? אמר להם הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי (אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן, מה שאינני אומר מפי רבותי, לא בגלל שהתעצלתי ויכלתי ללמוד ולא למדת, שהרי...) מימי לא קדמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, ולא שחתי שיחת חולין, ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי (תלמידו) מימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה (בלא גירסא, שהיה הולך ושונה תמיד) ובלא תפילין, ולא קדמו אדם בבית המדרש, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הרחרר במבואות הממונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידו אלא הוא בעצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערבי פסחים (מפני עשיית פסחיהם, ומפני התינוקות שלא ישנו) וערבי יום הכפורים (שצריך לאכול מבעוד יום). וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו.

ת"ר שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים בינונים. גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה (וברייתות) תלמוד (ו) הוא סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן

המישה עשר, המשה עשר מחג המצות, מה להלן נשים חייבות (אף על גב דמצה מצות עשה שהזמן גרמא) אף כאן נשים חייבות, קמשמע לן.

והשתא דאמרת סוכה הלכתא, קרא (ה' דסוכה) למה לי? לרבות את הגרים (שהיובים בסוכה הקשו התוס' שיש כמה מקומות בש"ס שאף שכתוב בני ישראל גרים בכלל ישראל וצ"ל שיש ריבוי בכל מקום לרבות את הגרים) סלקא דעתך אמינא האזרה בישראל אמר רחמנא ולא את הגרים, קמ"ל.

יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא (ולמה לי קרא, ה' דהאזרה לרבווי נשים לעינוי)? לא נצרכא אלא לתוספת עינוי (שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום) סלקא דעתך אמינא, הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש (ברת) ומאזהרה, לא נתחייבו נשים כלל, קמשמע לן.

אמר מר כל לרבות את הקטנים. והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה? לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך (משאינו צריך לאמו) כאן בקטן שלא הגיע לחינוך. קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא? מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא (וקרא, לר' אליעזר כדאית ליה לרבות גר שנתגייר בינתים וקטן שגדל, דעושים סוכה בחולו של מועד, מה שאין שאר ישראל עושין, או לרבנן כדאית להו שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אהת, ולהכשיר סוכה שאולה).

קטן שאינו צריך לאמו כו' היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו? אמרי רבי רבי ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רבי שמעון בן לקיש אומר כל שנעור משנתו ואינו קורא אמא (שאינו כרוך אחריה לקרותה בכל שעה שניעור). גדולים נמי קרו (כשניעור)? אלא כל שנעור ואינו קורא אמא אמא (שאינו כרוך אחריה לקרות ולשנות עד שתבא אליו, אבל קורא ושותק לאו צריך לאמו הוא כתבו התוס' והשתא הגיע לחינוך דאמרינן בכל דוכתא אין כולן שוים אלא כל אחד לפי עניינו דהכא אמרינן באין צריך לאמו, וגבי הגיגה שיכול לעלות, וגבי לולב ביודע לנענע, וגבי ציצית ביודע להתעטף, וגבי תורה ביודע לדבר). פסק הש"ע קטן שאינו צריך לאמו, שהוא כבן חמש,

להם בית שמאי משם ראייה (כתמיה) אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך. נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה. קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן.

מנא הני מילי? דת"ר אזרה זה אזרה (משמע כל תולדות ישראל, אנשים ונשים) האזרה (מיומן שבאזרחים) להוציא את הנשים. כל לרבות את הקטנים.

אמר מר האזרה להוציא את הנשים. למימרא דאזרה בין נשים בין גברי משמע, והתניא האזרה לרבות את הנשים האזרחיות שהיובות בעינוי (יום הכפורים דכתיב תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרה והגר אלמא ה' לרבווי אתא) אלמא אזרה גברי משמע? אמר רבה הלכתא נינהו (כתבו התוס' הלכתא היא גרסינן לשון יהוד דהוא מינייהו הלכתא ותו לא) ואסמכיניהו רבנן אקראי (הנך תרי מילי ליכא למידרשיניהו לתרוייהו מקראי, דאם זו ה' לרבות אף זו ה' לרבות, ואם זו למעט אף זו למעט, אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני באחד מהן ואותה אסמכיניהו רבנן אקראי, וחדא ממשמעותא). הי קרא והי הלכתא, ותו, קרא למה לי, הלכתא למה לי, הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, יום הכפורים (לא תעשה הוא, וברת הוא) מדרב יהודה אמר רב נפקא, דאמר קרא איש או אשה [דף כח ע"ב] השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה (הקשו התוס' שבכמה מקומות בש"ס שצריך לימוד לאשה ולא אמרינן 'השווה אשה לאיש' ותיירצו דלענין פרשה שנאמרה בלשון זכר הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש)? אמר אב"י לעולם סוכה (לפטורא) הלכתא (דאלו קרא חיובא קמריב, דאזרה גברי הוא דמשמע, ודקשיא לך למה לי הלכתא לפטורין הא מצות עשה שהזמן גרמא הוא) ואיצטריך סלקא דעתך אמינא תשבו כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו, קמשמע לן. רבא אמר איצטריך, סלקא דעתך אמינא יליף

כ"ז: - כ"ט.

ממטללתא (אם ירצה, דמצטער הוא, ומצטער פטור מן הסוכה, והאוויר יפה לו להרחיב דעתו, קא סלקא דעתיא תנאי היינו משנן?) לא קשיא, הא במגרים (כלומר, תרי גוונים שינון הוו, למיגרם גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא צריך סוכה, והיינו משנן) הא בעיינוי. **דף כ"ט ע"א** כי הא (דבשמעתא איכא נמי ריהטא בלא מרחא, ואיכא עיין במרחא) דרבא ורמי בר חמא כי הוו קיימי מקמיה דרב הסדא (בתר דאגמרינהו שמעתתא) מרחמי בגמרא (מה ששמעו מפיו דבר פלוני אסור, דבר פלוני מותר) בהדי הדדי, והדר מעייני בסברא (מה טעמו של דבר, ואם יש להשיב כלום). **פסק הש"ע** כל שבעת הימים קורא (ולמוד) בתוך הסוכה, וכשמבין ומדקדק במה שיקרא (וילמוד, יכול ללמוד) חוץ לסוכה (מ"ב ר"ל דאז טוב לו יותר ללמוד בבית שהאוויר יפה לו להרחיב דעתו) כדי שתהא דעתו מיושבת עליו (מ"ב) והכל לפי הענין דאם דעתו מיושבת בסוכה שיש לו מנוחה שם לומד בסוכה, ולפעמים מצוי שיש קור ומצטער אם ישב שם הרבה לקרות ולעיין בלימודו הוא פטור. ואם יש לו טורח רב להביא ספרים הרבה ללימודו בסוכה אפשר דפטור אכן אם יש לו מקום להניחם שם כל החג הויב דאין זה טורח) או"ח (תרל"ט, ד). **כתב המהר"ח** או"ח סימן קצ"ד לכאן קשה, שלשיטת רבינו תם שמתיר לפרוס סדין תחת הסוכה למה יש פטור סוכה כירידת גשמים נחייבו להניח שטיח על שלחנו שלא תסרה המקפה? עוד קשה למה בני חופה פטורין מסוכה משום צערא נחייב אותם לעשות סוכה מרווחת, וכו'... ותיירין שהתורה התירה לעשות סוכה מפסולת גורן ויקב ולא חייבה לעשות סוכה כמין בית להציל מן הגשמים ומן החמה כל בני החופה ושיהא נוח לחולה לישון כמו בבית שהרי מוגרנך ויקבך כתיב, דהיינו מפסולת גורן ויקב, ובאלו אי אפשר לסכך להציל מן הגשמים הסביר המועדים וזמנים ח"ח עמוד כח כוונתו שאין דרך לעשות כל דברים אלו לדירת ארעי, ולכן כתב שאם הסוכה קרובה לביתו ונקל להכניס לשם הימום, יתכן שמן הדין חייב, שכן עושה לדירת ארעי באופן הנ"ל. **כתב המשב"ז** סק"ג המביא תנור לסוכתו כדי שיוכל ללמוד ולישון אשרי לו (לפי דברי המועדים וזמנים, נ"ל שדיבר באופן שיש טירחה בדבר, ולא עושה כן בעבור דירת ארעי על זה נאמר אשרי לו).

אמר רבא מאני משתיא (כוסות) במטללתא (לפי שאינן מאוסים) מאני מיכלא **נפירש רשי** קערות, לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן (משום מיאום) תוס'

כבן שש, חייב בסוכה מדברי סופרים, כדי להנכו במצות. או"ח (תרמ"ב). מניין השנים נלמד מעירובין (פב:).

איתא במשנה 'מעשה וילדה כלתו כו...' מעשה לסתור? חסורי מחסרא והכי קתני ושמאי מחמיר, ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקמן.

משנה כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע (להיות כל עיקר דירתו בה) וביתו עראי. ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות (הימנה ולירד) משתסרה (משתתקלקל) המקפה (כל תבשיל קפוי, לא רך ולא עב קרוי מקפה) משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למוזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון (של מים) על פניו.

ת"ר כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים מעלן לסוכה, מצעות נאות מעלן לסוכה. אוכל ושותה ומטייל בסוכה. **פסק הש"ע** כיצד מצות ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה (הנה וישן ומטייל) ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע. כיצד, כלים הנאים ומצעות הנאות, בסוכה... או"ח (תרל"ט, א).

מנא הני מילי? **ד"ר** תשבו כעין תדורו, מכאן אמרו כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים מעלן לסוכה, מצעות נאות מעלן לסוכה, אוכל ושותה ומטייל בסוכה, ומשנן בסוכה (סובר למודו, סברא של טעמי משנה וברייתא, מה טעם זה חייב וזה פטור, זה אסור וזה מותר). איני, והאמר רבא מקרא ומתנא (לקרות שבכתב ולשנות משניות הערוכות ושגורות בפה) במטללתא (בסוכה) ותנאי (התלמוד דהוא סברא, למרוח ולשנן, וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקים שהן למדין מתוך דברי משנה דמדמו מלתא למלתא) בר

אביי והא תנן משתסרה המקפה? אמר ליה לדידי, כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרה המקפה דמי לי. **פסק הש"ע** ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית מאימתי מותר לפנות, משירדו לתוך הסוכה מפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל אפילו תבשיל של פול (**הגה** ואפילו אין תבשיל לפניו, ומי שאינו בקי בזה השיעור, ישער אם ירדו כ"כ גשמים לבית אם היה יוצא, יצא מסוכתו ג"כ, וכל זה דווקא בשאר ימים או לילות של סוכות, אבל לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין מ"ב דאף שהוא מצטער מחמת הגשם וכל מצטער פטור מסוכה. סבירא ליה להרמ"א כדעת הפוסקים דסוברין דבליילה ראשונה אף מצטער חייב. ומעמם, דכיון דגמרינן ט"ז מ"ז מהג המצות לגמרי גמרינן מה התם בכל גונוי חייב אף בסוכות כן. ודע דיש עוד מגדולי הראשונים דסבירא להו דגזרה שוה זו לאו להכי אתיא ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים. וע"כ הכריעו כמה אחרונים, דאף דמהוייב לאכול בסוכה מחמת ספק, ברכת לישב בסוכה לא יברך דספק ברכות להקל. עוד כתבו דראוי להמתין עד חצות הלילה פן יעבור הגשם דאם יעבור יכנס לסוכה ויברך ברכת לישב בסוכה ויאכל ויוצא בזה המ"ע לכו"ע, ויש מאחרונים שכתבו דאין כדאי להמתין כל כך דאם ימתין עם אכילת ב"ב הגדולים והקטנים אין לך מניעת שמחת יו"ט יותר מזה (שע"ת) וכן בא"ר ופרי מגדים לא הזכירו שיעור חצות רק כשעה או שתיים ואם לא פסקו יעשה או קידוש בסוכה כמו שכתב הרמ"א ויקדש בסוכה (כדי) שיאמר זמן על הסוכה או"ח (תרל"ט, ה). **כתב האורליצ' ח"ד** סי' כט אות ז' מדברי מרן שלא חילק בין לילה הראשון לשאר ימים משמע דס"ל שאף בלילה הראשון אין חייב לאכול בסוכה כשירדו גשמים, ובב"י שם הביא בזה מהלוקת. והביא, שהרבה אחרונים כתבו שמהשמטת דברי הש"ע משמע כהדעות שנפטר גם בלילה הראשון. מ"מ כתב לכתחילה יש להמתין כמידת האפשר שמא יפסקו הגשמים, ואם לא פסקו, וקשה להמתין, יקדש ויאכל בבית.

ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד (מן) הסוכה לגמור סעודתו בבית, וכשישב לו פסקו גשמים) אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו. היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור.

איבעיא להו (היכי גרסינן במשנה) עד שיעור (משינתו, הא אם הקיין, אפילו היה בחצי

הביאו שיש מפרשים כגון קדירות ואנני דלישא, ומעמא דכעין תדורו בעינן והני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם) בר ממטללתא (חוץ לסוכה) חצבא (כד של חרס ששואבין בו המים) ושחיל (דלי של עין) בר ממטללתא. ושרגא (פירש רש"י נר של חרס העיר הגרשי"א לכאורה משמע מרש"י שכתב 'נר של חרס' דמה שאסור להכניסו לסוכה היינו משום מאיסות הכלי, ולפי"ז צ"ב מה שייך לחלק בין סוכה קטנה לגדולה) במטללתא, ואמרי לה בר ממטללתא וכתבו התוס' אין שרגא מעניינא דאחרים, דמנא דמיכלא בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמש בהן, אבל שרגא בעודו דולק ומשתמש לו לאורו אסור כדמוכח (מה). והטעם שהוששים שמא תישרף סוכתו, שהרי רק בסוכה קטנה שיש לחשוש לכך אסור] ולא פליגי, הא בסוכה גדולה, הא בסוכה קטנה (של שיעור מצומצם, שבעה טפחים, אסור להניחה בתוכה). **פסק הש"ע** כיצד מצות ישיבה בסוכה... וכל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע. כיצד, כלים הנאים ומצעות הנאות, בסוכה, וכלי שתיה, כגון אישיות וכוסות, בסוכה, אבל כלי אכילה (**הגה** לאחר האכילה) כגון קדירות וקערות, חוץ לסוכה [מ"ב ומ"מ בדיעבד אם הכנים בתוכה כלי מאכל או עשה בה תשמיש בזוי אין נפסלת הסוכה בכך (אמנס לעת ר' מנוח והלכ"ז דלעת ה"י"ף שפוסל)] המנורה, בסוכה, ואם היתה סוכה קטנה, מניחה חוץ לסוכה (מ"ב אפילו אינה מצומצמת בשיעורה אלא שהיא קטנה כ"כ בענין שיש לחוש שמא יתקרב הנר לדופני הסוכה ותאחו בהן האור ותשרף סוכתו צריך להניחה חוץ לסוכה אפילו היא של זהב. ואם מטבעו הוא מצטער כשאוכל שלא במקום הנר יש להקל כשיעמיד הנר בעששית או במנורה אם לא שהיא נמוכה מאוד, ויש לחוש שיתקרב האור להסכך) (**הגה** ואל יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה, כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו) או"ח (תרל"ט, א).

איתא במשנה 'ירדו גשמים' תנא משתסרה המקפה של גריסין (ממהרת לקלקל בגשמים מעט). אביי הוה קא יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשב זיקא קא מייתי ציבותא [קסמין של סכך, היה משויר על המאכל, רב יוסף מאניני דעת הוה, דתניא (פסחים ק"ג) שלשה חייהן אינן חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת, שאינם יכולין לסבול שום דבר מיאום, ואמר רב יוסף כולחו איתנהו בין] אמר להו רב יוסף פנו לי מאני מהכא. אמר ליה

כ"ט.

מפני שהן רגילים ללקות יותר מכולם) משל לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו (להכות) מי דואג (אי זה מהן ירא) מי שרגיל ללקות בכל יום ויום הוא דואג.

ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה. לוקה במזרח (בבקר, כשהחמה במזרח) סימן רע ליושבי מזרח, במערב, סימן רע ליושבי מערב. באמצע הרקיע (בהצות היום, כשעומדת בראש כל אדם) סימן רע לכל העולם כולו. פניו דומין לדם, חרב בא לעולם, לשק (עשוי מנוצה של עוים, והוא דומה לשחור) חיצו רעב (משחירין פנים) באין לעולם. לזו ולזו, חרב וחיצו רעב באין לעולם. לקה בכניסתו (בשקיעתו) פורענות שוהה לבוא (כדרך ששוהה הסימן, להראות עד כלות היום) ביציאתו ממהרת לבא (כדרך שמהיר הסימן לבא) ויש **אומרים** חילוף הדברים (לקה בכניסתו ערבית פורענות ממהרת לבא, שהסימן כשם שאין לו שהות לשמש ביום שסמוך לשקיעתו הוא כך אין שהות לפורענות לבא. ביציאתו שחרית, פורענות שוהה לבא, כשם שיש לחמה עוד שהות ביום) ואין לך כל אומה ואומה שלוקה שאין אלהיה (שרה המליץ בעדה, כגון סמאל שהיה שר של עשו) לוקה עמה, שנאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו, שנאמר **פֶּהוּ אָמַר ה' אֶל־דָּרֶךְ הַגּוֹיִם אֶל־תִּלְמְדוּ וּמִאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֶל־תִּחַתּוּ פִּי־יַחַתּוּ הַגּוֹיִם מִתְּהִמָּה, גוֹיִים יַחַתּוּ, ואין ישראל יחתו.**

ת"ר בשביל ארבעה דברים חמה לוקה, על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה, ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד. ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין, על כתבי פלסטר (שטרות מזויפים ומכתבי עמל, לשום דופי על אדם, לכתוב בשמו מה שלא צוה) ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה

הלילה יקום משינתו, ויעלה וישן בסוכה) או עד שיאור (היום)? **ת"ש** עד שיאור, ויעלה עמוד השחר. תרתי (שני דברים אלו הן סותרים זה את זה, שיאור משמע שהאיר לו המזרח, ועלה עמוד השחר משמע קודם לכן)? אלא (על כרחך שיעור קטני במשנה) אימא עד שיעור (מהשינה) ויעלה עמוד השחר (והכי קאמר עד שיעור משיעלה עמוד השחר, לאפוקי אם הקיץ משינתו בלילה, דאין מטריחין, ואם עלה השחר ולא נייער אין מקיצין אותו). **פסק הש"ע א.** היה אוכל בסוכה וירדו גשמים, והלך לביתו ופסקו הגשמים, אין מהייבין אותו לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו א"ח (תרל"ט, ג). היה ישן וירדו גשמים בלילה ונכנס לתוך הבית, ופסקו הגשמים, אין מטריחין אותו לחזור לסוכה כל אותה הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר (הגה ויעור משנתו) א"ח (תרל"ט, ג).

איתא במשנה 'משל למה הדבר דומה' **איבעיא להו מי שפך למי** (עבד שפך על הרב, היינו שלא עשה את עבודתו כהוגן, כך בידוע שאם ירדו גשמים שאין ישראל עובדין כשורה, ושיבת הסוכה שלא כהוגן משולה לשפיכת קיתון על פני הרב. או הרב שפך על העבד לומר צא מלפני, דאי אפשר בשמושך)? **ת"ש, דתניא** שפך לו רבו קיתון על פניו, ואמר לו אי אפשר בשמושך.

ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל העולם כולו. משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, והניח פנס לפניהם, כעם עליהם ואמר לעבדו טול פנס מפניהם והושיבם בחושך (כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך).

תניא, רבי מאיר אומר כל זמן שמאורות (ביאר המהרש"א שהכוונה לירח וכוכבים, ולא לשמש, שהרי כברייא לקמן, שאם השמש לוקה סימן רע הוא לעובדי כוכבים אמנם הערוך לנר ס"ל שמאורות כאן הכוונה גם שמש, ולפיו ג' הברייתות הלוקות אחת על השניה) לוקין סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שמלומדין במכותיהן (כל מיני פורעניות הבאין בעולם יש להם לישראל לדאוג ולומר לא בא סימן זה אלא בשבילנו יותר משאר אומות,

כט. - כט:

מוכה בדרך (לג) גבי הדם]. של אשירה (אילן שעובדין אותו עבודה זרה) ושל עיר הנדחת פסול [משום דלשרפה קאי, דכתיב ואת כל שללה תקבוי, ולולב בעי שיעור ארבעה טפחים כדלקמן (סוכה לב) וכיון דהאי לשרפה קאי אין שיעורו קיים, דכשרוף דמין] נקטם ראשו [פסול, דלא הוי הדר כתבו התוס' לכאורה מיירי בשני עלין האמצעיים היוצאין מראש השדרה. אבל א"כ קשה שבדרך לב. קאמר ריב"ל נימלה התיומת פסול והן אותן העליון האמצעיים, והא אפילו בנקטם ראשו פסול כל שכן נטלו לגמרי. ותיצו ג' תירוצים א. נקטם ראשו מדובר ברוב העליון העליונים. ב. אצטריך ליה לריב"ל לאשמועינן נימלה דמלקא דעתיה דחשיב הדר טפי מנקטם. ג. נימלה אחת מן התיומת, דבנקטם לא מיפסלה אא"כ נקטמו שתיהן] נפרצו עליו (פירש רש"י משדרה, ואינם מחוברין אלא על ידי אגודה כמו מטאטא, לאו הדר הוא תוס' אומרים שמשמע מדבריו שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה ולא משמע כן בגמ'... ולכן מבארים שחלק כל עלה ועלה לשנים לפי שכל עלי הלולב כפולים ועמד וחלק אותם שכן דרך לעשות מטאטא) עוד מבארים שבתוספתא מביאר שדווקא שנפרצו ברוב עלים) פסול. נפרדו עליו (מחוברין הן בשדרה, אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן) כשר. רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה (אם נפרדו עליו יאגדם, שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבין). ציני (דקלים של) הר הברזל (ואף על פי שעליון שלהן קטנים מאד, ואין עולין עם ארכה של שדרה) כשירות. לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו (מפרש בגמרא שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדם, וטפח יותר כדי לנענע, דבעינן נענוע, כדלקמן (לז) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות ומללים רעים) כשר. פסק הש"ע א. ושיעור היבשות משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו (הגה וי"א דלא מקרי יבש אלא כשנתפרך בצפורן מחמת יבשותו, וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין) או"ח (תרמה,ה). ש"ע פסק כשיעור שהובא בראב"ד הר"ן והמ"מ, והרמ"א פסק כהתוס'. ב. נקטם ראשו, דהיינו שנקטמו רוב העליון העליונים, פסול (הגה ואם נקטם העלה העליון האמצעי שעל השדרה, פסול, ודוקא דאיכא אחר, אבל ליכא אחר, מברכים עליו או"ח (תרמה,ו) ש"ע פסק כהתרוין הראשון שהובא

דקה בארץ ישראל (מחריבין את הארץ, שאין יכולין לשמרם מלרעות בשדה חבירהם) ועל קוצצי אילנות טובות (ואפילו הן שלהן, שמשחיתין הן, ונראין כבועטין בהקב"ה ובברכתו שמשפיע טובו). ובשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות, על משהי שטרות פרועים (אצלם, כדי לחזור ולגבות פעם אחרת) ועל מלוי ברבית [שמלוין בעלי בתים לישראל ברבית, וכתיב מרבה הונו בנשך ותרבית להונן דלים יקבצנו ואמרינן (כ"מ ע) כגון שבור מלכא, שהונן בהן עניי נכרים] [דף כט ע"ב] ועל שהיה ספק בידם (של בעלי בתים הללו) למחות (ביד עוברי עבירות שבדורם, שדבריהם נשמעים מהמת עושרם, והבריות יראים מהם) ולא מידחו, ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין.

אמר רב בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון (שנממזין וכלים מאליהם) על כובשי שכר שכיר (שמדחהו בלך ושוב) ועל עושקי שכר שכיר (לגמרי, גזול שכרו) ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן, ועל גסות הרוח (שמתגאים ומשתררין על אחיהם בשביל עושרן) וגסות הרוח כנגד כולן. אבל בעננים כתיב וְעַנְנִים יִירְשׁוּ־אֶרֶץ וְהַתְּעַנְנּוּ עַל רַב שָׁלוֹם.

פרק לולב הגזול

משנה לולב הגזול (ולקחתם לכם כתיב, משלכם) והיבש פסול וכתב רש"י דבעינן מצוה מהודרת, דכתיב ואנחהו. מקשים עליו התוס' הרי בגמ' מובא הטעם משום דאיתקש לולב לאתרוג דכתיב ביה הדר, ועוד דאין ואנחהו אלא לכתחלה כדמוכה בדרך יא: (השפ"א) איש שקיון שקדף לא: נשאלו על רבא דתיובתא וס"ל שלר' יהודה אף באתרוג לא לריך הדר, והדר פירושו 'הליר' או 'הדר באלן מנשה לשנה, א"כ אין סביר שיהלכו ת"ק וכו' צפי' הדר צתורה, ונטון יותר לפקש דלפניו צפי' ואטוהו אי מעכב או לא. רעק"א תירץ שגם רש"י ס"ל דעיקר הפסול הוא משום דילפינן מאתרוג, רק דקשיא לרש"י למה תקנו זכר למקדש לענין הדר ולשאר פסולים לא, ועל זה תירץ משום 'זה אלי ואנוהו' עוד כתבו יבש דהכא ביאורו כמו יבשות און בכור דתנן (בכורות לז) רבי יוסי בן המשולם אומר יבשה עד שתהא נפרכת בצפורן, ולא יב' חודש כמו דאיתא (בע"ז כט) וכן

כט: - ל.

אמרי [דף ל ע"א] משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, שנאמר (דאשכחן קרא דאוסר להביא מצוה בעבירה) וְתִבְאֵתֶם גְּזוּל וְתִבְאֵתֶם הַחֹלֶת, גזול דומיא דפסח, מה פסח לית ליה תקנתא (לאחר זמן להקריבו, שהרי מום קבוע עולמית הוא) אף גזול לית ליה תקנתא לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש (דשמעינן ליה למריה דמייאש ואמר ווי ליה להסרון כים, ואף על גב דלענין מקני אמרינן (בב"ק סח.) דקני ליה ביאוש, והוי דידיה, ואפילו הכי אקרובי למזבח לא). בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא, ולא דידיה הוא. אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש, אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה (כתבו התוס' אע"ג שהפסוק זהבאתם גזול ואת הפסח גבי קרבן כתיב, הוא הדין בכל מצות דהוי דאוריית' כדמוכח... וא"ת לקמן (לא): דפסלינן לולב של אשרה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה... וי"ל שלא דומה פסול גזל לפסול אשרה ועיר הנדחת, מפני שבלולב הגזול רק על ידי מעשה הגזול יש באפשרותו לקיים את מצות נטילת לולב, ובלא הגזל הלולב לא היה ברשותו, ולכן נפסל מדוין מצוה הבאה בעבירה, לעומת זאת לולב של אשרה ועיר הנדחת, יכול ליטלו בלא שום קשר לעבירה שנעשתה בו, לכן אינו פסול מדוין מצוה הבאה בעבירה. וימיהו תימה דבפסחים (לח) דתניא אין יוצא ידי מצוה בטבל ודריש ליה מקרא, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצוה)?

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב פ' אני ה' אהב משפט שגא גזל בעולה (בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם, ואף על פי שהכל שלי, ואף מתחלה שלי היתה). משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס, אמר לעבדיו תנו מכם למוכסים. אמרו לו והלא כל המכס כולו שלך הוא, אמר להם ממני ילמדו כל עוברי דרכים, ולא יבריהו עצמן מן המכס. אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה, ממני ילמדו בני ויבריהו עצמן מן הגזל.

ופליגא דשמואל דאמר לא שנו (גזול פסול) אלא ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני, מתוך שיוצא בשאול (דהא ביו"ט שני לא כתיב לכם

ברא"ש וכתוב. אמנם הר"ן והמ"מ חלקו על זה, וכתבו שאפי' נקטם עלה אחד מהאמצעיים מיקרי נקטם ראשו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאפילו כל שהוא פוסל בו שלא כדברי הרא"ש וכ"פ הרמ"א. ג. נפרצו עליו, והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי ההריות (הנה דהיינו שאינן עולים עם השדרה אלא תלויין למטה) פסול (הנה וכ"ש אם נפרצו ונעקרו למטה מן השדרה, דפסול אפי' אנדק, וכן אם נתקשו העלין כע"ז ואין יכולין לחברן אל השדרה, פסול. וכל זה ברוב עלין, אבל אם מיעוט עלין נעשו כך ושאר עלין נשארן ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין, כשר) או"ח (תרמ"ב) ההגדרה לנפרצו שהובאה בש"ע היא דעת הר"ף והרמב"ם ומדברי הר"ן נראה שפירוש רש"י הוא כדבריהם.

קא פסיק ותני (פסול) לא שנא ביו"ט ראשון (דהיוביה מדאורייתא) ולא שנא ביו"ט שני (דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן משום זכר למקדש, דביום הראשון כתיב). בשלמא יבש הדר בעינן (פירש רש"י בעינן הדור מצוה הקשה שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' נ' ללכאורה הוא שפת יתר, דבגמרא אמרינן הטעם לפסול יבש משום דבעינן הדך ולמה זה הוסיף רש"י לומר דבעינן הדור מלוא ותידן י"ל דקשיא ליה לכש"י קושית התוס' קס דהיכא פשיטא ליה למקשן דבעינן הדך כל שבעה, דלמא כי היכי ד'לכס' לא קאי רק על יו"ט ראשון, ה"ה כהדר, דהא בחד קרא כתיב, ולזה בא רש"י במתק לשון ליישב זאת דולאי מה דכתיב בחורה הדך לא קאי רק על יום הראשון כלכתיב כהדיא בקרא זלקתם לכס ביום הראשון. והא קלאמר הגמ' ליבש פסול ביום שני משום דבעי' הדך, לא קאי על הדך דכתיב גבי אתרוג, רק שכל המלוא בעינן הדור מלוא משום דכתיב ולאוהו, וי"ט רש"י כאן) וליכא (מקשים התוס' משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי, ולכס משלכם לא מיתוקם אלא ביו"ט ראשון, וכן ולקחתם דממעטינן מיניה חסר דבעינן לקיחה תמה לא מופסיל אלא ביו"ט ראשון כדקאמרינן לקמן... ותימה מאי שנא זה מזה, הא כוליהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא זלקתם לכס ביום הראשון פרי עין הדר' לכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר יומי דרבנן זכר למקדש כדאי' (מוד.) הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינין ולקיחה לכל אחד תקון בשאר יומי כעין דאורייתא, וכן בהדר משום הדור מצוה, אבל בחסר ובשאול לא תקון, ובגזול פלוגתא ר' יוחנן ושמואל לקמן) אלא גזול, בשלמא יו"ט ראשון דכתיב לכם משלכם, אלא ביו"ט שני אמאי לא (מהיכא תיתי למויפסליה)? **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי (וכן דעת רב**

ל. - לא.

שאם אַנס זרע את כרם הנגזל, אין לזה דין כלאים בכרם כיון שאין אדם אוסר את של חבירו וקרקע אינה נגזלת, אמנם אם בעלים נתייאשו הוי כלאים דרבנן, היינו אף שאין קרקע נגזלת, לעניין אוסור כלאים החמירו. אמנם אם נשתקע שם בעלים הוי כלאים בכרם דאורייתא. והסביר התוס' ראש אף על פי שלא נתיאשו הבעלים נעשה כמי שצווה על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים. הלכך, לגזווה אינהו, כי היכי דליהוו יאוש בעלים בידיהו דידהו, ושינוי הרשות בידיהו. סוף סוף כי גזווה אוונכרי ליהוי יאוש בעלים בידיהו והקשו התוס' וא"ת ההוא יאוש שלא מדעת הוא דלא ידע ביה נגזל בלוקח, וקו"ל (ב"מ כב) דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ותייצו דלא מיקרי יאוש שלא מדעת אלא היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם אבל הכא ידעי בה ונתיאשו מקודם הוי יאוש ושינוי הרשות בידן (הלוקחין אותן מהן, ולדידן לאו מצוה הבאה בעבירה היא)? לא צריכא, בהושענא דאוונכרי גופיהו (באותם שהם קונין לצורכם, לצאת בו). ולקניוה בשינוי מעשה (שאגד שלשת המינין יחד, דשינוי מעשה נמי קני)? קא סבר לולב אין צריך אגד, ואם תמצני לומר לולב צריך אגד שינוי החוזר לברייתו הוא (מתיר אגדן, והרי הן כבראשונה) ושינוי החוזר לברייתו לא שמיח שינוי ופתבו התוס' ואע"ג דקני מדרבנן כדאיתא (ב"ק צג) כיון דמדאורייתא לא קני לא נפיק י"ח המצווה, ומיהו מההיא סבתא (לקמן לא). משמע גבי סוכה דנפיק אע"ג דלא קני מדאורייתא יש לתרין התם משום תקנת השבים, שלא צריכים להחזיר את העצים אלא ממוק, ומה שנקצץ מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו בכך דמעיקרא אסא והשתא אסא כדאשכחן (ב"ק צו.) ולקניוה בשינוי השם (פיכמו התוס' הדינים העולים מהגמרות שינוי מעשה ושינוי השם שאינם חוזרים קני מדאורייתא אע"ג דלא נתיאש, ושינוי מעשה החוזר לברייתו קונה בלא יאוש מדרבנן ומעמא משום תקנת השבים. ושינוי השם החוזר בלא יאוש לא קני כלל אא"כ בנאו בבנין שאו קונה מדרבנן משום תקנת השבים) דמעיקרא הוה ליה אסא, והשתא [דף לא ע"א] הושענא? מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו ליה (על שם שרגילין לאוגדן הושענא בהג). פסק הרמ"א ומשום זה יש ליהדר שלא יקצץ הישראל בעצמו אחד מארבעה מינים שבלולב לצורך לולבו, דקרקע אינה נגזלת, וסתם כותים גזולי קרקע הם ויבא בגזילה לידו, אלא יקצצנו כותי

למעוטי) יוצא נמי בגזול (פתבו התוס' הכא שהוא מדרבנן לא חייש אמצוה הבאה בעבירה). מתיב רב נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול, הא שאול כשר. איתא, אילימא ביו"ט ראשון הא כתיב, לכם משלכם, והאי לאו דידהו הוא, אלא לאו ביו"ט שני, וקתני גזול פסול? אמר רבא לעולם ביו"ט ראשון (ולא תיודק כדדייקינן הא שאול כשר, דכל שכן דשאול פסול, ומתניתין...) ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שאול דלאו דידהו הוא. אבל גזול, אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא (מיד), ואף על גב דלא שמעינן דאייאש) וכדידה דמי קא משמע לן. פסק הש"ע כל אלו שאמרנו שהם פסולין... או מפני גזל וגניבה, ביו"ט הראשון בלבד, אבל בשאר ימים, הכל כשר. הגה (ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים, והכי נהוג, אבל שאול יוצא בו) או"ח (תרמ"ה). הרי"ף כתב המשנה כצורתה ולא הביא מחלוקת ר' יוחנן ושמואל וכתב הר"ן ומדקא סתם לה סתומי משמע דפסיק כרבי יוחנן דלא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביו"ט שני של דבריהם וכן דעת הראב"ד והרמב"ן לפסוק כרבי יוחנן דקיימא לן שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן כל שכן הכא דמשמיה דרשב"י קאמר לה דהוא תנא ור' אמי סבירא ליה כוותיה וכ"פ הרמ"א. ומיהו אין דעת הרמב"ם (פ"ח ה"ט) כן שהרי כתב שפסול משום גזל וגניבה אינם פסולים אלא ביו"ט ראשון בלבד וכתב הרב המגיד שכן דעת הגאונים, כ"ד הר"ה. וכ"פ הש"ע.

אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי (תגרי כל דבר להשתכר בו, כגון כלים קטנים מחטין) כי זבניתו אסא מנכרי (לאגוד בהן להושענא) לא תגזוו אתון אלא לגזווה אינהו (מן המחובר) ויהבו לכו. מואי טעמא סתם נכרים גזלני ארעתא (רש"י גרם מישראל נינהו וביאר ושמו אותו קרקע מישראל הוה) [דף ל ע"ב] וקרקע אינה נגזלת ופירש רש"י כלומר אינה קנויה לגזול בשום יאוש, דלעולם בחזקת בעליה היא, דמקרא נפקא לן (בב"ק ק"ז) בניזקין, אבל משנתלש הפרי הוי גזל, והתולשו הוא גזול. הלכך, לגזווה הן מן המחובר ויתנהו לכם, שיהיו הן הגזלנין, ואתם לוקחין אותה מהם, והבעלים נתיאשו כבר מכל הפירות והוי יאוש אצלם, ואחר כך הוא משתנה מרשותן לרשותכם, וקסבר יאוש גרידא לא קני, אבל יאוש ושינוי רשות קני, ואי נמי קני, מצוה הבאה בעבירה הוי, אם אתם תחתוכו מן המחובר תהיו אתם גזולים פתבו התוס' שהירושלמי מסביר במשנה בכלאים (ו,ו)

לא.

השם. ועוד, משום תקנת השבים אינו צריך לכתור בנינו אלא יחזור דמים. ודאמרין (סוכה כז) דמודו רבנן בסוכה גזולה שפסולה לאו בגזול סוכה המחוכרת לקרקע, ולא בגזול עצים ומסכך בהן, אלא בגזול סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה, והיא עצמה נגזלת שאינה מחוכרת לקרקע, ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה, דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא מרה עליה לבנותה, ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא. **אמנם התוס'** כתבו על פירוש רש"י דלחנים דחק דמדכתיב 'לך' דממעמינן גזולה, וגזל עצים וסיכך בהן שינוי החזור לברייתו הוא ומדאורייתא לא קני ומשום תקנת מריש היינו מדרבנן, וקרא (שממנו לומדים שלא יוצא בסוכה גזולה) מיתוקם בלא עגלה וספינה (ודלא כרש"י שנדחק לפרש כן) אלא כגון בראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון (הגיה הב"ח שלא...) מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן, אלא גזולה ופסולתו **מזמאי** (דפליגי רבי אליעזר וחכמים בשתי הלכות אלו בגזילת קרקע ובפסול סוכה שאולה, שמא נחלקו בגזול עצים ועשה מהם סוכה, ומחלוקתם היא בדין שינוי מעשה או בתקנת השבים) מדקתני דזמאי דרשות הרבים, מה רשות הרבים קרקע לאו ידידה הוא סוכה נמי לאו קרקע ידידה הוא (והיינו שתקף את חבירו והוציאו מסוכתו העשויה בקרקעו).

ההיא סכתא (דגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים, וסככו בהן) דאתאי לקמיה דרב נחמן, אמרה ליה ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי, צווחה (להחזיר לה עצים עצמן) ולא אשגח בה רב נחמן. אמרה ליה איתתא דהוה ליה לאבוהא (לאברהם אבינו) תלת מאה ותמני סרי עבדי (ילידי בתו) צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה, אמר להו רב נחמן פעיתא (קולנית) היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד [דתקנת חכמים היא זו על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול הנגזל את דמיו, ולא חייבוהו לקעקע את בנינו מפני תקנת השבים, (גיטין נה)].

אמר רבינא האי כשורא דמטללתא דגזולה, עבדי ליה רבנן תקנתא (לטול דמיו) משום תקנת מריש (ולא אמרינן אין כאן הפסד מרובה, ויסתיר סוכתו, דמצוה משוי ליה כל שבעה כבנין קבע). פשיטא, מאי שנא מעצים

ויקנה מהם או"ח (תרמט"א). **ב.** נשתנית הגזילה, אף על פי שלא נתיאשו הבעלים, אין צריך להחזיר אלא דמיה כמו שהיתה שוה בשעת הגזילה, והוא שלא יהא שינוי החזור לברייתו. כיצד, הגזול עצים ודבקם במסמרים ועשה מהם תיבה, אינו שינוי, שהרי אפשר לפורקן וחוזרים לוחות כשהיו... הו"מ (שם,ה) ג. נשתנה שם הגניבה ביד הגנב, כגון שגנב מלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, קנאה בשינוי השם, ואין להחזיר אלא דמיה ומשלם כמו שהיתה שוה בשעת הגניבה. וכן כל שינוי כיוצא בזה, שאינו חוזר לברייתו, אבל שינוי החזור, אינו קונה אפילו מדרבנן הו"מ (שנ"א). ג. האנס שזרע כלאים בכרם חבירו, אם נשתקעו הבעלים אף על פי שלא נתייאשו, הרי זה קידש מן התורה. ואם לא נשתקעו הבעלים, אף על פי שנתייאשו, אינו מקדש אלא מדברי סופרים יו"ד (רצ"ו).

ת"ר סוכה גזולה, והמסכך ברשות הרבים (הא נמי גזל הרבים) **רבי אליעזר פוסל, וחכמים מכשירין. אמר רב נחמן** מחלוקת (הא דפסיל ר' אליעזר) בשתוקף את חבירו (בחזקה) והוציאו מסוכתו (הבנויה בקרקעו של נגזל, וכל המחוכר לקרקע הרי הוא בקרקע) ורבי אליעזר למעמיה, דאמר אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו. אי קרקע נגזלת (כלומר, אם יש על הקרקע תורת גזל כשאר מטלטלין לעמוד בחזקת הגזולן **כתבו התוס'** אמת הוא דר' אליעזר סבר כן דשמעינן ליה הכי (ב"ק קיז) אלא רוצה ליישב דבריו בכל ענין) סוכה גזולה היא (ור' אליעזר דריש תעשה לך משלך, ולא גזולה ולא שאולה) ואי נמי קרקע אינה נגזלת [פלוגתא היא (בב"ק קיז) איכא למאן דאמר קרקע נגזלת דדריש ריבוי ומיעוט, ואיכא למאן דאמר קרקע אינה נגזלת דדריש כללי ופרטי] סוכה שאולה היא. ורבנן למעמיהו, דאמרי אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, וקרקע אינה נגזלת, וסוכה שאולה היא. אבל גזל עצים וסיכך בהן דברי הכל אין לו אלא דמי עצים **פירש רש"י** אין זו לא גזולה ולא שאולה, דקננהו בשינוי מעשה ושינוי

לא. - לא:

תנא יבש פסול, רבי יהודה מכשיר. **אמר רבא** מחלוקת בלולב. דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג, מה אתרוג בעי הדר (כדכתיב ביה) אף לולב בעי הדר. ורבי יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג **כתב רש"י** לא הוקשו ללמוד זה מזה, ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן אלא קל וחומר. **הקשו התוס'** על דבריו, ומסיקים שכל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזרה שוה דאין דן אלא אם כן למדה מרבו, והכא בסברא פליגי שיש דברים שאין נראה לו להקישם, ושמוא קסבר דלא שייך הדר אלא בפירות) אבל באתרוג דברי הכל הדר בעינן (דהדר כתיב ביה).

ובלולב לא בעי רבי יהודה הדר, והתנן, רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה. מאי טעמא לאו משום דבעי הדר? לא, כדקתני טעמא, רבי יהודה אומר משום רבי טרפון **כַּפֶּת תְּמָרִים**, כפות, ואם היה פרוד יכפתנו. ולא בעי הדר, והתנן אין אוגדין את הלולב אלא במוינו, דברי רבי יהודה. מאי טעמא לאו משום דבעי הדר? לא, **דהא אמר רבא** אפילו בסיב (הגדל סביבות הדקל ונכרך סביביו) ואפילו בעיקרא דדיקלא (מן הקליפה, ואף על פי שאין מראיהן דומה למראה הלולב, ובלבד שיהא מאותו המין) ואלא מאי טעמא דרבי יהודה (הפוסל) התם (אגד שאינו ממין הלולב) דקא סבר לולב צריך אגד (הלכך כל הנאגד עמו הוי מן המצוה גם האגד) ואי מיייתי מינא אחרינא הוה להו חמשה מינין (ונמצא עובר בכל תוסין).

ובאתרוג מי בעי רבי יהודה הדר, והתניא ארבעת מינין שבלולב, כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש (הבוש) ולא רמוז ולא דבר אחר **[כתבו התוס']** יש לדקדק מכאן דאם לא מצא אתרוג כשר מברך על אתרוג פסול מדנקט פריש או רמוז ויכל להשמיע רבותא מפי שלא יביא אתרוג פסול **ויש לדחות (הסביר המהר"ם** נלקט פריש או רמוז לכנותא אף על פי שהוה סול וקלס) **אבל יש** לדקדק דשרי אתרוג פסול כמו לולב פסול לרבנן בשעת הדחק **כמושינן** (יבשים קצת, שניטלה מהם הלחלוהית) כשרין, יבשין פסולין. רבי יהודה אומר אף יבשין. ואמר רבי יהודה מעשה **[דף לא ע"ב]** בבני כרכין (שאינן דרין על

דאמרן לעיל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמים)? מהו דתימא עצים שכיחי (לקנות בדמים שיתן לו זה, הלכך משום תקנת השבים לא אפרחוהו לגזול, דהא נגזל מצי מיטרח ומזבן) אבל האי לא שכיחא, אימא לא קמ"ל. הני מילי בגו שבעה, אבל לבתר שבעה הדר בעיניה. ואי חברו בטינא (הוה ליה כשאר בנין קבוע) ואפילו לאחר שבעה נמי יהיב ליה דמי. **פסק הש"ע א.** סוכה גזולה, כשרה. כיצד, אם תקף על הבירו והוציאו מסוכתו וגזלה וישב בה, יצא, שאין הקרקע נגזלת (הגה מיהו לכתחלה לא ישב אדם בסוכת הבירו שלא מדעתו, כ"ש אם דעתו לגזלה, וכן לא יעשה סוכה לכתחלה בקרקע של הבירו שלא מדעתו, וכן בקרקע שהיא של רבים, מיהו בדיעבד יצא... ואם גזל עצים ועשה מהם סוכה, אף על פי שלא חיברן ולא שינה בהם כלום, יצא, תקנת חכמים, שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד, אבל אם גזל סוכה העשויה בראש הספינה או בראש העגלה, וישב בה, לא יצא (הגה וה"ה אם ראובן בנה סוכה בקרקע שמעון, ושמעון תקף את ראובן וגזל סוכתו הבנויה בקרקע שלו, לא יצא בה **מ"ב** ולא דמיא להנ"ל כס"ב דהתם הקרקע בחזקת בעליה עומדת ואינה נגזלת וכל המחובר לקרקע הרי היא כקרקע, משא"כ הכא לא קיימא הסוכה בקרקע דראובן א"כ לא גזל אלא העצים ולא הקרקע והוי גזולה) ואין כאן תקנת השבים, הואיל ולא טרח בה ולא הוציא עליה הוצאות) או"ח (תרל"ג). ב. כל הגזול חייב להחזיר הגזילה עצמה שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, ואם אבדה או נשתנית, משלם דמיה, בין שהודה מפי עצמו בין שכאו עליו עדים שגזל. אפילו גזל קורה ובנאה בבירה גדולה, הואיל ולא נשתנית, דין תורה הוא שיהרום כל הבנין ויחזור הקורה לבעלים, אבל תקנו חכמים, מפני תקנת השבים, שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין. אפילו גזל קורה ועשאה בסוכות החג, ובא בעל הקורה ותובעה בתוך החג, נותן לו את דמיה. אבל אחר החג, הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט, מחזיר את הקורה עצמה הו"מ (שם, א).

לא:

לייתי, כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג, קא משמע לן זימנין דנפיק חורבא מיניה, דאתי למסרך. **פסק הש"ע** אם חסר לו אחד מהמינים, לא יקח מין אחר במקומו (דאתי למוטעי ליקח ג"כ בשאר שנים משא"כ בשחפר מין אחד לא יבוא למעות להסתפק בשנה הבאה בשלשה מינים דהכל יודעים שצריך ד' מינים) או"ח (תרנא,ג).

ת"ש אתרוג הישן פסול, ורבי יהודה מכשיר. **תויבתא דרבא** (שאמר שר' יהודה מודה באתרוג דבעי הדר) **תויבתא**.

ולא בעי (ר' יהודה) הדר, והא אנן תנן הירוק ככרתי (כתבו התוס' משמע שמראהו כצבע ירוק (מס"ס)) וההיא דברכות משמע קצת שדומה לכהול (מס"ס) דתנן התם פ"ק (דף טז:) משיכיר בין תכלת לכרתי משמע דמעט משונין זה מזה. אבל בירושלמי משמע שהוא צבע ירוק (מס"ס) כעין עשבים דאההיא דבין תכלת לכרתי מסיים ליה תכלת דומה לים וים דומה לעשבים ועשבים לרקיע. ובהולין (מוז) משמע דירוק דמי לחלמון של ביצה שהוא כעין צבע צהוב וכן משמע בתוספתא דנגעים שדומה לשעווה (צהוב) וכן משמע בנדה (יט.) גבי ה' דמים טמאים באשה דתנן הירוק עקביא בן מהללאל מטמא ואמרינן התם מנין לדם נדה שהוא אדום. משמע דאין לטמאות באשה אא"כ נוטה למראה אדמומית ובכל הצבעים שזכרתי אין בהן נוטה למראה אדמומית אלא צבע צהוב, וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק כדכתיב ואברותיה בירקק חרוין... ומיהו אתרוג עיקרו דומה לשעווה. ואותם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים ככרתי כשרים אפילו לר' יהודה כשהזורים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דודאי גמר פריים) רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל. לאו משום דבעי הדר? לא, משום דלא גמר פירא. ת"ש שיעור אתרוג קטן, רבי מאיר אומר כאגוז, רבי יהודה אומר כביצה. לאו משום דבעי הדר? לא, משום דלא גמר פירא. ת"ש ובגדול כדי שיאחוז שנים בידו אחת, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו. מאי טעמא לאו משום דבעי הדר? לא, כיון דאמר רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל (משום דהכא תלת מצות, ואתרוג חד מצוה) זימנין דמחלפי ליה (שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל) ואתי לאפוכינהו (וצריך להפכן מיד ליד ולאחוז האתרוג והלולב באחת מידי עד שיחליף) ואתי

מקום פרדסין, ואין דקלים מצוים שם) שהיו מורשיין את לולביהן לבני בניהן. אמרו לו משם ראייה, אין שעת הדחק ראייה. קתני מיהת, רבי יהודה אומר אף יבשין כשרין. מאי לאו אאתרוג? לא, אלולב. **פסק הש"ע** (הלכות לולב) יבשו עליו, פסול, כמושו, כשר או"ח (תרמו,ו).

אמר מר כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. פשיטא (שאין מוסיפין!) מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד, ואי מייתי מינא אהרינא (ולא אגיד ליה בהדיה) האי להודיה קאי והאי להודיה קאי (מקשים התוס' שכאן משמע, שלרבנן שס"ל לולב אין צריך אגד, כ"ש שיש חשש של בל תוסיף אם מוסף מין נוסף וקשה דאילו בגמ' עמוד קודם איתא שלר' יהודה שס"ל לולב צריך אגד אין לאגוד אותם רק במינים שאם יקח מין אחר הוי בל תוסיף, אבל לרבנן שס"ל לולב אין צריך אגד יכול לאגוד עם מין אחר ותירצו שכאן מדובר שנותן את המין הנוסף חוץ לאגד, ולכן יותר קל. ואם תקשה א"כ לא מובנת המסקנה שיש בזה בל תוסיף (שנותן מין נוסף חוץ לאגד לר' יהודה) שלכאורה נלמד שאין בזה בל תוסיף כמו רבנן לעיל שאמרה הגמ' שלאגוד במין אחר אין בו בל תוסיף כיון שכל אחד בפני"ע ותירצו שאין ללמוד מרבנן לעיל, כיון שכל אגידה היא תוספת מין אבל שלא כדרך גדילתו, משא"כ לרבי יהודה כאן, שאף שנותנו חוץ לאגד, אבל נותנו דרך גדילתו) קא משמע לן. **פסק הש"ע** לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, משום בל תוסיף (ביא"ח יש דיעות בין הראשונים, אית דאמרי דלפי מה דקיל לולב אי"צ אגד אפילו אם אגדו למין החמישי ביחד עם הארבעה מינים כמאן דלא אגדו דמי וכל אחד להודיה קאי היינו רק לענין שאין מגרע בזה את הארבעה מינים ויוצא בהן אבל עכ"פ עובר בזה על הלאו דבל תוסיף. אכן, בזה ג"כ יש דיעות דמהטור משמע דאינו עובר עד שיכוין לשם מצות לולב, ובא"ר מוכיח מהרא"ש דס"ל כהב"י (ודלא כר"ז) דכיון שהוא בזמנו אפילו כסתמא ג"כ עובר אם לא דהוא מתכוין לשם נוי בעלמא, ואית דאמרי דכיון דכל אחד להודיה קאי ממילא אינו עובר ג"כ על בל תוסיף, אבל מ"מ לכתחלה אסור מדרבנן לכו"ע דנראה כמוסיף, ואף דלענין אגד מקלינן לעיל בס"א לאוגדו כמין אחר אף לכתחלה ולא חיישינן להוספה, שאני אגד דאינו נוטלו דרך גדילתו א"נ התם מוכיח דאינו עושה למצוה אלא לנוי בעלמא משא"כ בענינינו) או"ח (תרנא,יד).

אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר. פשיטא! מהו דתימא

לא: - לב.

עדיין באכילה ובהנאה מ"מ כיון שמועיל לה ביטול להתירה בהנאה הרי אינה עומדת לשרפה שאפשר שיכבטלנה העכו"ם. ומה שנוטלה לצאת בה אינה חשובה הנאה דמצות לאו להנות ניתנו) מיום ראשון ואילך, דלא בעינן לכם (מ"ב אבל ביום ראשון דבעינן לכם אינו יוצא בה אפילו בדיעבד כ"ז שלא ביטלה העכו"ם דאסורה בהנאה ולא מקרי לכם) (הגה ודוקא שלא נתכוון לזכות בו, אבל אם נתכוון לזכות בו ה"ל של ישראל דאינו יוצא בו, ודוקא קודם שנתבטל, אבל אם נתבטל ביד כותי, אפי' מכוון לזכות בו אח"כ, יצא בדיעבד ועיין לעיל סי' תקפ"ו (מ"ב ר"ל דשם הביא רמ"א דיש מחמירין אפילו בשל עכו"ם שלא לצאת אפילו בדיעבד קודם שנתבטל) או"ח (תרמ"ג).

איתא במשנה 'נקטם ראשו פסול' **אמר רב הונא** לא שנו אלא נקטם, אבל נסדק (נסדקו ראשי העלין) כשר. ונסדק כשר, והתניא לולב כפוף (ראשו כפוף כאגמוז) [דף לב ע"א] קוויץ (שיוציאין בשדרה שלו עוקצין כמין קוצין תוס' בשם הערוך פירש בעניין צמיתה) סדוק, עקום דומה למגל, פסול. חרות (קשה, שנעשה חרות, שכן דרך הלולב, עליו נושרים בימות הגשמים, והשדרה מתקשה ונעשה עץ) פסול. דומה לחרות (התחיל להתקשות, ועדיין לא נעשה עץ) כשר? **אמר רב פפא** (הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדרה, אלא...) דעביד כהימנך (כמין שתי שדראות, מחצית עלין לכאן ומחצית עלין לכאן). **פסק הש"ע** נסדק, אם נתרחקו שני

סדקיו זה מזה עד שיראו כשנים פסול (הגה ואפילו לא נחלקה התיומה העליונה בענין שיפסל הלולב מכה נחלקה התיומת (מ"ב פי' שלא נסדק העלה האמצעי עד השדרה ואפילו נסדק רק מוצתו, שמחמת נחלקה התיומת דעת הרבה אחרונים שאין לפסלו, מ"מ כיון שנתרחב הסדק עד שגראה כשנים פסול, ויש ליוהר הרבה בזה) או"ח (תרמ"ג).

עקום דומה למגל (כתב הב"י משמע לי הנקט דומה למגל ללמד שאף על פי שהוא עקום קצת לא מיפסל עד שיהא עקום לגמרי דומה למגל וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב שהוא כגב בעל חסוורת) **אמר רבא** לא אמרן אלא לפניו, אבל לאחוריו (שנעקם לצד שדרה) ברייתיה הוא. **אמר רב נחמן** לצדדין

לאיפסולי (אי הוה גדול יותר מדאי שמא יפול מידי ויפסול, שיארע בו נקב). ואלא לרבי יהודה הא כתיב הדר? ההוא הדר באילנו משנה לשנה. **פסק הש"ע** הירוק שדומה לעשבי השדה, פסול, אא"כ חוזר למראה אתרוג כשמשחין אותו (מ"ב הסכימו האחרונים דאין לסמוך ע"ז למעשה ואין לקנות אתרוגים אא"כ התחיל במקצת לשוב למראה אתרוג דשמא יהיה נשאר ירוק) או"ח (תרמ"ב). **כתב הב"י** הלכה כר' יהודה. מה שהתיר אם חוזר למראה כשר הוא כדברי התוס'.

איתא במשנה 'של אשרה ושל עיר הנדחת פסול' ושל אשרה פסול, והאמר רבא לולב של עבודה זרה (ששימשו בו לעבודה זרה לכבד לפניה קרקע, אי נמי שעבודתה בלולב, להעבירו לפניה או לזרקה בו) לא יטול (דמאיים לגבוה) ואם נטל כשר (ואף על גב דאיסורי הנאה הוא, דמצות לאו ליהנות ניתנו, כלומר אין קיום מצות הנאת הגוף, אלא עבודת עבד לרב?) הכא באשרה דמשה עסקינן (פירש רש"י אותם שהיו בשעת כיבוש ארץ ישראל, שהצריכן הכתוב שרפה, כדכתיב ואשריהם תשרפון באש, ולולב צריך שיעור, והאי כמאן דמיכתת שיעוריה, כיון דלשרפה קאי) דכתותי מיכתת שיעוריה. דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת, שמע מינה (הקשו התוס' שיש סתירה שבהולין (פט.) לולב של ע"ז אם נטל לא יצא אבל בר"ה (כה). שופר של ע"ז אם תקע יצא, וכן ביבמות (קג:) סנדל של ע"ז חליצתה כשרה. ותיבצו שהגמ' בהולין דיברה בע"ז של ישראל שאינה בטלה עולמית, והגמ' בר"ה וביבמות דיברה בע"ז דנכרי דיש לה ביטול, ולכן לא אומרים שאין בה שיעורו. וא"ת ע"ז דנכרי נמי מודאגבה קנייה ונעשה של ישראל ז"ל כגון שהגביה על מנת שלא לקנות, ולולב ב"מ שני, דלא בעינן לכם, ויוצא בו אף שלא קנאו. ור"ת מפרש דכולהו בע"ז דנכרי, הגמ' בהולין שאוסרת מדברת קודם ביטול, והגמ' בר"ה וביבמות לאחר ביטול, ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע דמאיים לענין מוצה לפי שהיה עליו שם ע"ז). **פסק הש"ע** וכן של עיר הנדחת ושל

אשרה של ישראל פסול (מ"ב דכיון שאין ביטול העכו"ם מועיל לה להתירה בהנאה הרי היא עומדת לשריפה וכל העומד לשריפה כשרוף דמי ואין שיעוריה קיים) אבל של עבודת כוכבים, לכתחילה לא יטול (מ"ב אפילו אם ביטלה העכו"ם דשרי להדיוש לגבוה אסור דמאיים) ואם נטל יצא (מ"ב וא"צ לחזור ולטול ואפילו אם לא ביטלן העכו"ם והרי היא אסורה

לג.

מִן הַמוּבָחָר, נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל כי יש מחמירין אפילו בנחלק קצת (כן הביא הר"ן) (מ"ב וטעמם דע"י הנענועים רגיל להיות בסופו סדוק כולו. ועיין במ"ז דלדעתו אין להחמיר בזה רק אם נחלק כשיעור טפה. ובח"א כתב דלדעה זו יש להחמיר אפילו כמשהו, ועיין במה שכתבנו בסקמ"ז בשם הגר"א וע"כ אם יש לו לולב אחר יותר טוב לברך עליו משום מהיות טוב וגו' אבל מדינא אין לחוש לזה כלל כ"ז שלא נחלק רובו) או"ח (תרמה,ג). בהגדרת תיומת פסק ש"ע כהר"ף והרמב"ם שביאור 'תיומת' הוא גב כל ב' עלים דבוקים. וכן פסק בהמ"מ הרא"ש והטור שביאור הגמ' 'נחלקה התיומת' הכוונה ברוב עליו. * מ"ש הרמ"א שיש מחמירין אפי' בנחלק במקצת כתבו הגרשז"א הגר"א נבנצל, הוט השני, והאבן ישראל שיועיל להדביקו, שהרי כל הטעם שמא יפתח בניענועים אמנם הגר"ח"ק כתב שספק אם יועיל והתשובות והנהגות כתב שביום הראשון יש להחמיר כיון שזה פסול בלקיחה תמה, ומיום שני שפ"ד.

איתא במשנה רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה (אם נפרדו עלי הלולב בראשם מן השדרה יאגדנו מלמעלה, כדי שעל ידי אגדתו יהיו עלי הלולב עולין עם השדרה כשאר לולבים). **תניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון** 'כפות תמרים' כפות, אם היה פרוד יכפתנו. אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא, אימא חרותא (ענף הדקל משנתקשה שתי שנים ושלוש, ויוצאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ, זה פונה לכאן וזה פונה לכאן, כענפי שאר אילנות?) בעינא כפות (שאם היה פרוד יכפתנו, והרי זה פרוד, ואין אתה יכול לכופתו, שיהו ענפיו הפרודים כאן וכאן נכפתים ומתמעכים אצל אביהם שהן מחוברין בו, לפי שקשין הן) וליבא. ואימא אופתא (חתיכת עץ מעיקר הדקל, שהוא חלק ואין ענף יוצא ממנו לכאן ולכאן, שאין לך כפות הימנו) כפות (משמע שפרוד מתחלה, ואתה כופתו) מכלל דאיכא פרוד, והאי כפות ועומד לעולם. ואימא כופרא (היינו נמי עץ כעין חרותא, אלא עדיין בן שנה או שתי שנים ולא נתעבה עצו, ואתה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולקפן למעלה לאוגדן עם אביהן) אמר אביי דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום כתיב (ואלו עשויין כקוצים, ויוצאין בהן

כלפניו דמי (ופסול) ואמרי לה כלאחריו דמי. פסק הש"ע...או שהוא עקום לפניו שהרי שדרו כגב בעל הטוטרת, פסול, וכן אם נעקם לאחד מצדדיו, פסול, אבל אם נעקם לאחוריו, כשר, שזו היא ברייתו או"ח (תרמה,ה). כל ג' עמודי הוראה החמירו בנוטה לצדדיו. כתב בספר חיים וברכה (אות סו) מן ההידור שיחיה הלולב ישר ממש כשרביט.

ואמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא (שכל עליו מצד אחד) בעל מום הוא, ופסול. פסק הש"ע היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה תיומת (רמב"ם) או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצד השני ערום בלא עליון (רש"י) פסול או"ח (תרמה,ג). נחלקו הרמב"ם ורש"י בביאור 'חד הוצא'.

איתא במשנה 'נפרצו עליו' אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא (מטאטא ועושיין אותה מעליון של לולב התלושין מהשדרה, ואוגדין מהן הרבה ביחד) נפרדו דאיפרוד אפרודי (ראשיהן נפרדין כענפי דקל, ואין מצומצמין עם השדרה, אבל מלמטה הן מחוברין בה) הכאנו את ההלכה על המשנה.

בעי רב פפא נחלקה התיומת (פירש רש"י שני עליון עליונים אמצעים, ששם השדרה כלה, נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העליון שלמטה מהם, תיומת נקראת לפי שמדובקין כתאומים. ככפות תמרים נסתפק בכאור דבריו האם כוונתו שהעלה האמצעי עצמו שעשוי הוא משני עלים הדבוקים זה לזה נחלק עד לשדרה, או שהנידון הוא שהקליפה האדומה נשתחררה (קורא) וזוגות העלים נפרדו זה מזה וכתב שג"ל כהביאור הראשון) מהו? ת"ש, דאמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול. מאי לאו הוא הדין נחלקה? לא, ניטלה שאני, דהא חסר ליה. איכא דאמרי אמר רבי יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת, ופסול. פסק הש"ע בריית עליון של לולב כך היא כשהם גדלים, גדלים שנים שנים ודבוקים מזבן, וגב כל של שני עליון הוא הנקרא תיומת, נחלקה התיומת (הגה ברוב העליון) פסולה... [הגה ויש מפרשים לומר דאם נחלק העלה העליון האמצעי שעל השדרה עד השדרה, מקרי נחלקה התיומת ופסול (רש"י) והכי נוהגין, מיהו לכתחלה מצודה

לכ. - לב:

כתב הר"ן מסתברא דאפילו הוסיף באורך ההדס וערבה אפילו כמה צריך שיצא שדרו של לולב ולמעלה מהם טפח). **תנן** לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר? אימא וכדי לנענע בו (ומה שיוצא למעלה מן האגד הוא המונענע) כשר. מר כדאית ליה, ומר כדאית ליה (לשמואל טפח עם עליו, ולר' יוחנן טפח שדרה). **פסק הש"ע** ... ושדרו של לולב ד' טפחים, כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח או"ח (תרנ"א). **הפניר הביי** הלכה כר' יוחנן, שהלכה כמותו משמואל, וכ"פ הפוסקים.

תניא שיעור הדס וערבה שלשה, ולולב ארבעה. **רבי טרפון אומר** באמה בת המשה טפחים (קא סלקא דעתיה דהכי קאמר צריך להיות הדס וערבה אמה בת המשה טפחים). **אמר רבא** שרא ליה מריה לרבי טרפון (ימחול לו רבוננו, כלומר, צריך הוא לבקש מחילה על דבריו) השתא עבות שלשה לא משכחינן בת המשה מבעיא (שלשה טפחים אין אנו יכולין למצוא שיהא עבות כראוי, קלוע כמין קליעה ודומה לשרשרת כדלקמן, ורוב הארוכין הדס שוטח הם, והוא אומר לנו באמה בת המשה, ומטריה על ישראל)? **... בי אתא רבין אמר** אמה בת המשה טפחים עשה אותה ששה (בינוניים, חלוק אותה לששה חלקים בטפחים קטנים) צא מהן שלשה להדס (הצי אמה שכל אמה ה' טפחים) והשאר ללולב (תוס' כתבו בשם רש"י שהטפח הרביעי של הלולב דינו כדן הטפח של ההדס והערבה) הוי להו תרי ופלגא. סוף סוף קשיא דשמואל אדשמואל (שאמר במקום אחר ג' טפחים בינונים) לא דק, והיינו לחומר לא דק, **דאמר רב הונא אמר שמואל** הלכה כרבי טרפון. **פסק הש"ע א.** שיעור הדס וערבה, ג' טפחים, ושדרו של לולב ד' טפחים, כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח, באמה בת ה' טפחים עשה אותה ו', צא מהם ג' להדס, נמצא שיעור הדס וערבה טפחים ומחצה, שהם י' גודלים, ושיעור שדרו של לולב י"ג גודלים ושליש גודל, ויש מי שאומר ששיעור שדרו של לולב י"ד גודלים, וי"א ששיעור הדס וערבה י"ב גודלים, ושדרו של לולב י"ו גודלים (הגה וכן נוהגין לכתחילה) או"ח (תרנ"א) **הרא"ש**

עוקצין הרבה, ומסרטין את הידים). אמר ליה רבא תוספאה לרבינא ואימא תרתי כפי דתמרי (תמרים עצמן דרכן להיות הרבה תלויין ביחד במכבדות שלהם, וקורין להם כף)? כפת כתיב (חדא כתבו תוס' בהאי כולי עלמא מודו דיש אם למסורת, וצ"ע למה תוס' פפחים לו תירצו משום דהתם סמכינן אקרא פרי עין הדר דלא משמע אלא חד לכך מודו התם כ"ע דדרשינן מסורת) ואימא חדא? להווא כף קרי ליה (וכי כתיב כפת על שם כפות אם פרודה, ואין לשון זה נופל אלא על עלי הלולב).

איתא במשנה 'ציני הר הברזל (לולבין שלהן, העלין מועטין בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה, ועוד שקטנים הן לארכן, ופעמים אין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה) כשרה' **אמר אביי** לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול. **תניא נמי הכי**... **פסק הש"ע** לא היו עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבין, אלא זה תחת זה, אם ראש זה מגיע לעיקר של מעלה ממנו עד שנמצא כל שדרו של לולב מכוסה בעלין, כשר, ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, או שאין לו הרבה עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה על ראשו, פסול או"ח (תרמ"ה, ד).

[דף לב ע"ב] **אמר רבי יהושע בן לוי ואמרי** לה רבן יוחנן **בן זכאי** שתי תמרות (שני דקלים) יש בגיא בן הנם (סמוך לירושלים) ועולה עשן מביניהם, וזהו ששנינו ציני הר הברזל כשרות, וזו היא פתחה של גיהנם.

איתא במשנה 'לולב שיש בו שלשה טפחים' **אמר שמואל** שיעור הדס וערבה שלשה, ולולב ארבעה, כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח (כשם שהוא גבוה במינו מכולן) **אמר רבי יוחנן** שדרו (לבד, שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלתה השדרה, שאין עוד עלין דבוקין ועולין בו) של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח (לא די בכך שעלי הלולב היוצאים מראש השדרה גבוהים מן ההדס טפח

לב:

עבת עין שמעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה הדם (בגירסא זו כ"ג הר"ח. אמנם הריטב"א כתב דלא גרסינן עין שמעם עצו ופריו שווה, שהרי פרי ההדס אינו מוזכר בפסוק, ודרשה זו נאמרה רק לגבי אתרוג. אלא הגירסא עין שענפיו חופין את עצו. הרי"ף גרס עין שמעם עצו וענפיו שוה).

תנא עין עבות כשר, ושאינו עבות פסול. היכי דמי עבות? **אמר רב יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא (פירש רש"י שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד כתבו התוס' על דבריו והומרא גדולה הוא דאינו מצוי, ושמא בחד קינא מיקרי כשהם סמוכים ודבוקים זה בזה אף על פי שכל אחד בעוקצו) רב כהנא אמר אפילו תרי וחד (שני עלין בעוקץ אחד, ועלה אחד מלמטה, ועולה ורוכב על השנים) רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד (אף על גב דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר) הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא [כתב הערות הגריש"א ברכות (לב): חוינן דהיזר בכך, כדי להראות שההלכה היא שכשר בכך, ואף דודאי בג' עלים משולשים בשוה מהודר יותר אמנם החשוני חמד נדרים (ב). כתב יתכן שזוהי בימיו לאחבת התורה שגם כדאי לוותר על היזר גדול יותר, כדי לקיים דברי הרב] אמר ליה מר בר אממר לרב אשי אבא, לההוא הדם (דתרי וחד) שומה קרי ליה. פסק הש"ע ענף עין עבות האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין את עצו כגון שלשה עלין או יותר, בגבעול אחד (מ"ב ר"ל בכל קן וקן ויהיו סמוכים זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מהאחר אף על פי שכל אחד בעוקצו) אבל אם היו שני העלים בשוה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהם, אין זה עבות אבל נקרא הדם שומה. (הגה ופסול אפי' בשעת הדחק, ואיכא מאן דאמר בגמרא דכשר, וע"כ נוהגין באלו המדינות לכתחלה לצאת באלו ההדסים המוכאים ואין ג' עלין בגבעול אחד, ויש מי שכתב דהדסים שלנו אין נקראים הדם שומה, הואיל והם שנים על גב שנים ואינן כהדס שומה המוזכר בגמרא, ולכן נהגו להקל) או"ח (תרמוג). כתב הקהילות יעקב בליקוטים על מסכת סוכה, המקובל מומן ההזו"א שא"צ שיצאו ג' העוקצין בשוה ממש, אלא רק אם ג' העוקצים נפגשו זה עם זה בקו שוה, שפ"ד, ואמנם לא זהו השיעור, אלא שזה ודאי טוב. כתב בהלכות חג בהג' עמ' קצו שאין להקל בזה אלא במקום**

הרי"ן פסקו כר' טרפון, היינו ששיעור הדם וערכה 2.5 מפהים, והרמב"ם סתם ששיעורם 3 מפהים והמ"מ הסביר שלא פסק כר' טרפון. לגבי שיעור הלולב, הרי"ן והתוס' שהטפה הנוסף של הלולב הוא מפה קטן וא"כ שיעורו 4 מפהים קטנים והיינו י"ג גודלים ושליש אבל הרמב"ן כתב שלא חלק רבי טרפון במפה עודף של לולב ומודה הוא שצריך שיהא מפה שלם של ד' גודלים ונמצא לפי דבריו שיעורו של לולב י"ד גודלים לפי שהשלשה מפהים קטנים הם והרביעי מפה שלם ולפי הרמב"ם כאמור שיעורו ד' מפהים שלמים א"כ הוא ט"ז גודלים ב. אין להם שיעור למעלה. ויש מי שאומר שאפילו הוסיף באורך ההדס והערכה כמה צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהם, מפה (הרי"ן) או"ח (תרנב).

משנה הדם הגזול והיבש פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. נקטם ראשו, נפרצו (נשרו) עליו, או שהיו ענביו (פרי שבו, שדומה לענב) מרובות מעליו פסול. ואם מיעטן כשר. ואין מומעטין ביו"ט.

ת"ר ענף עין עבת שענפיו חופין את עצו (שכולו ענף, שהעין מחופה בעליו על ידי שהן עשויות בקליעה, ושוכבין על אפיהן). ואי זה הוא הוי אומר זה הדם. ואימא זיתא (כולו עלין ארוכים ורצופים, ומתוך שהן מרובין מכסין את העין)? בעינן עבת (מעשה שרשרת, שיהו מורכבין זה על זה) וליכא. ואימא דולבא (פירש רש"י עין ערמון קלוע, אבל אין עליו רצופין לכסות כל עצו אמנם תוס' בשם ר"ת שאינו ערמונים כיון שהערמון אינו קלוע?) בעינן ענפיו חופין את עצו וליכא. ואימא הירדוף (כמין קליעה עשוין עליו)? **אמר אבבי** דרכיה דרכי נעם וליכא (והאי מברז בריז את הידים כקוצים, שראשי עליו עשוין חדין כמחט). **רבא אמר מהכא האמת והשלום אהבו (פירש רש"י וזה אינו לא אמת ולא שלום, שהוא עשוי לסם המות חלקו התוס' על רש"י שלחנם דחק רש"י לפרש שדרכיה דרכי נועם' קאי על עוקץ את היד 'והאמת והשלום' קאי על סם המות, שאפשר לומר שדרכיה מלמד גם שלא יהיה סם המות, ואמת והשלום מלמד גם שלא יעוקץ עוד כתבו התוס' שאי אפשר לומר שה'ירדוף' הוא 'הרדופני' המוזכר בחולין נח שהוא סם המות לבהמה, שהרי הגמ' בפסחים למ' מכשריה הרדופני למרור ואוסרת הירדוף).**

ת"ר קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדם. רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עין

לב: - לג.

קנין ובכל קן עלה אחד לח בראשו, ותמחו האחרונים על המהבר שלא הזכיר דבר זה) או"ח (תרמו,ח).

איתא במשנה 'נקטם ראשו... פסול' תני עלא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו (כמין) תמרה כשר (כעין הנמצא בעלי ערכה פעמים בעלין דבוק כמין פרי ירוק, וצובעין בו הנשים צעיפיהם).

בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט (משנאגד, דבתלוש נמי סלקא ביה) מהו, יש דחוי אצל מצות (כלומר, נוהגת תורת דחוי אצל מצות כשם שנוהגת אצל קרבנות, דאם נראה ונדחת משנשחטה אמרת ידחה, דתו לא הדר חזו, הכא נמי, הואיל ונדחה כשנקטם תו לא הדר מיהו בעליית תמרה והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה, דהאי דנקטם מערב יו"ט לא נראה מעולם) או לא והפכירו התוס' נהי דגבי קדשים פשוט בג' מקומות בש"ס דדיחוי מעיקרא הוי דיחוי, גבי מצוה הכא מיבעיא לן וקשה מדוע הגמ' אינה פושטת דדחוי מעיקרו לא הוי דיחוי מהמשנה לקמן שאומרת 'אין ממעטין ביו"ט משמע שאם מיעט את הענבים של ההדס ביו"ט כשר וי"ל שאינו דומה, כיון שכל הזמן יכל למעט את הענבים, משאי"ב בנקטם (ע"ש שםפלפל בתרוץ הג"ל)? ותפשוט ליה מהא דתנן כסהו (אדם) לדם חיה או עוף) ונתגלה פטור מלכסות, כסהו הרוח חייב לכסות. ואמר רבי יוחנן לא שנו (דכסהו הרוח חייב לכסות) אלא שחזר ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות. והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות, הואיל ואידחי (על ידי הרוח, מכיסוי של מצוה, כדקאמר דכי לא נתגלה פטור מלכסות) אידחי (לעולם, ואפילו נתגלה) ואמר רב פפא זאת אומרת (מדוייק במשנה) אין דחוי אצל מצות? דרב פפא גופא מבעיא ליה (האי דיוקא דרב פפא, מיבעיא ליה לר' ירמיה) מיפשיט פשיט ליה (לתנא של המשנה) דאין דחוי אצל מצות, לא שנא לקולא (להתיר את ההדס) ולא שנא לחומרא (כי הכא דמחייב ליה בכיסוי משום טעמא דאין דחוי) או דלמא ספוקי מספקא ליה, לחומרא אמרינן, לקולא (כגון לענין תמרה) לא אמרינן (אלא פסלינן) תיקו.

השורש, ולא בכל העוקץ הבולט עד העלה. עיר כתב לחדש שצריך ליוהר, שאף שהעוקצים שוין, מ"מ אף העלין עצמן יהיו שוין בעוגל, ולא יהיה אחד מהם נמוך מחבירו (כן למד בהרבה מן הראשונים הרמב"ם והש"ע).

ת"ר נשרו רוב עליו (תרי מכל עבות) ונשתיירו בו מיעוט כשר, ובלבד שתהא עבותו קיימת. הא גופא קשיא, אמרת נשרו רוב עליו כשר, והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת, כיון דנתרי להו תרי, עבות היכי משכחת לה? אמר אבבי משכחת לה [דף לג ע"א] באסא מצראה (גדל על המיצר של שדה, ומתוך שיש לו מקום פנוי הוא משבחה ומצליח. ל"א אסא מצראה הדם מצרי) דקיימי שבעה שבעה כחד קינא, דכי נתרי ארבעה פשו להו תלתא. אמר אבבי שמע מינה, האי אסא מצראה כשר להושענא. פשיטא! מהו דתימא הואיל ואית ליה שם לווי לא מתכשר, קא משמע לן. ואימא הכי נמי (הקשו התוס' תימה מאי ס"ד למיפסליה משום שם לווי מידי הדם כתיב דרכיה דרכי אפי' הירדוף מכשרינן אי לאו משום דכתיב דרכיה דרכי נועם והמחה"ש סי' תרמ"ח ס"ק כג כתב לישב עפ"י דברי הרמב"ם בפיה"מ שכתב שקבלה לנו איש מפי איש עד משה רבינו שענף עין עבות פירושו הדם, וכל המשא ומתן בזה בגמ' הוא רק לברר היאך נדרש הדבר בפסוקי התורה, ואפשר שלכן סבר המקשן שדוקא הדם סתם כשר למצוה ולא הדם שיש לו שם לווי אף שמן הפסוק לא משמע לחלק בזה)? ע"ן עבות אמר רחמנא, מכל מקום.

ת"ר יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר. ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד (פירש רש"י ביאור הברייתא שצריך שבכל בד מג' בדי ההדס יהיו שלשה עלין לחין, וביאר רב חסדא שיהו עלין הלחין בראשי הכדים, אבל באמצעם לאו הדר הוא הרא"ש הקשה על פירושו רש"י וביאר בפרוש הברייתא שצריך שבכל בד של הדס, יהיו ג' קנים, שבכל קן שיש בו ג' עלים, אחד מהעלים יהיה לח. וביאר רב חסדא שהאמצעי המורכב על שניהם יהיה לח כי בו תלוי ההדר כי הוא נראה יותר מהאחרים). פסק הש"ע יבשו רוב עליו ונשתייר בראש כל בד מהג' בדין קן אחד ובו ג' עלין לחין, כשר (רש"י) ויש מפרשים (מ"ב) הוא דעת הרא"ש ולדידיה לא בעינן שיהיה הקן בראשו דוקא) שאפילו אם מהג' שבחד קינא יבשו שנים, ולא נשאר כי אם אחד לח, כשר (מ"ב) עיין ברא"ש דס"ל דצריך שישתייר שלשה

לג. - לג.:

כשר, שאינו אגוד פסול. מאי טעמא דרבי יהודה? יליף לקיחה לקיחה מאגודת אוזב. כתיב הכא וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן וּכְתִיב הַתָּם וּלְקַחְתֶּם אֲגוּדָת אֲזוּב, מה להלן אגודה אף כאן אגודה. ורבנן לית להו לקיחה לקיחה. מאן תנא להא, דת"ר לולב מצוה לאוגדו, ואם לא אגדו כשר. מני, אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר, אי רבנן מאי מצוה קא עביד? לעולם רבנן, ומצוה משום זה אלי ואנוהו (התנאה לפניו).

איתא במשנה 'או שהיו ענביו מרובין' אמר **רב הסדא** דבר זה רבינו הגדול (רב) אמרו, והמקום יהיה בעזרו, לא שנו (שהדם זה פסול) אלא במקום אחד (שהענבים כולן ביחד, ומיהו מרובין הן על העלין שבכל ההדם) אבל בשנים או שלשה מקומות כשר. אמר ליה רבא **דף לג ע"ב** שנים ושלשה מקומות הוי מנומר, ופסול (דלאו הדר הוא, שהרי הענבים שחורות והעלין ירוקין)? אלא, אי אתמר הכי אתמר או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול. אמר **רב הסדא** דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא ענביו שחורות (שכבר התחילו לייבש ומשחירין, ומתחלתן ירוקין הם) אבל ענביו ירוקות מיני דהדם הוא (שמראיהן שוה לו, ואינו נראה מנומר) וכשר. אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין (דלאו מיין ירוק הוא, וזהו שחירותן, ולכשייבשו מעט יותר יהיו שחורים הקשו האחרונים מדוע הוצרכו למעם זה, הרי מה שהכשירו ענבים ירוקים הוא משום שהן כגון ההדם ונראים חלק ממנו, נמצא שאם היו בכל צבע אחר שאינו כגון ההדם פסול, ואם כן מדוע הוצרכו לומר ששחור אדום הוא אלא שלקה? **ובכפות תמרין** שהוקשה לגמרא מדוע הוצרך רב לפסול בענבים שחורים הרי קודם שמשחירים אדומים הן וכבר אז נפסלו, ולפיכך פירשו דהיינו הך, שאף שחור ממיין האדום הוא). דאמר רבי חנינא (לענין דם נדה) האי דם שחור (באשה) אדום הוא, אלא שלקה.

איתא במשנה 'אם מיעטן כשר' דמעטינהו אימת, אילימא מקמיה דלאגדיה, פשיטא (אמאי נפסליה, לא מן העשוי יש כאן שהרי נאגד

לימא **כתנאי** עבר ולקטן (לעינכי הדם שהיו מרובין מעלין, ותנן אם מיעטן כשר, ואין ממעטין ביו"ט משום שבות, שדומה למתקן כלי ומכשירו, ואם עבר ומיעטן...) פסול **דברי רבי אלעזר ברבי צדוק, והכמים** מכשירין. סברוה (רבנן דבי מדרשא, דבעו למימר דהך פלוגתא ביש דהוי ואין דהוי היא) דכולי עלמא לולב אין צריך אגד (ולא שייך ביה עשיה, דלוקי טעמא דר' אלעזר דפסל משום תעשה ולא מן העשוי בפסולות, ואי נמי צריך אגד, אפילו הכי משום תעשה ולא מן העשוי לא מיפסיל, דהא בדידיה לא כתיב תעשה, הלכך מהשתא ליכא למיפסליה אלא משום דהוי, דכיון שאגדו כפסול ונקרא עליו שם לולב של מצוה בשעת דהוי נדחה לעולם, ואף על גב דלא נראה ונדחה הוא, אלא דהוי מעיקרא, והאי דנקיט פלוגתייהו במיעטן ביו"ט משום דסתמא בתר דאגדיה הוא, דהא ביו"ט לא אגיד ליה, ואי לא צריך אגד איצטרריך למינקט ביו"ט משום דאי לאו דקדש היום אכתי לא הל עליה זמן מצוה, ולא שם מצוה למקרייה דהוי) ואם תמצי לומר צריך אגד לא ילפינן לולב מסוכה, דכתיב בה תעשה ולא מן העשוי. מאי לאו בהא קמיפלגי דמאן דפסיל סבר אמרינן יש דהוי אצל מצוה, ומאן דמכשיר סבר לא אמרינן יש דהוי אצל מצוה? לא, דכולי עלמא לא אמרינן יש דהוי אצל מצוה, והכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי (הקשו התוס' אם באמת הפסול משום תעשה ולא מן העשוי, היה יכול להשמייע את מחלוקתם בליקטן בהיתר כגון מערב יו"ט לאחר שאגדו. **ותירצו** שמה שנקט מחלוקתם בליקטן באיסור כגון ביו"ט להשמייע דאפ"ה חכמים מכשירין, היינו שם"ל שגם אין דיהוי, וגם אין פסול של תעשה ולא מן העשוי) מר סבר ילפינן לולב מסוכה. ומר סבר לא ילפינן לולב מסוכה. **ואיבעית אימא** אי סבירא לן לולב צריך אגד דכולי עלמא ילפינן לולב מסוכה (בבבין אב, הואיל וזה בעשיה וזה בעשיה, מה זה ולא מן העשוי אף זה ולא מן העשוי) והכא בלולב צריך אגד קא מיפלגי, ובפלוגתא דהני תנאי, **דתניא** לולב, בין אגוד בין שאינו אגוד כשר, רבי יהודה אומר אגוד

בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות, דכיון דאי אפשר שלא תמות כמתכוין חשיב ליה, וכי אמרינן דבר שאין מתכוין מותר כגון היכא דאפשר ליה בלא איסור, כגון, גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואף על גב דאיכא למיחש דלמא עביד חריץ, כיון דלא מתכוין להכי ואפשר לגרירה בלא חריץ, כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה לא מיהייב, אבל היכא דודאי עביד מודי? הכא במאי עסקינן דאית ליה הושענא אחריתי (פירוש רש"י ולא צריך להאי, הלכך אין כאן תיקון כלי, דלא צריכא ליה לאכשורה, ולא דמי השתא לפסיק רישיה, דהתם איכא נטילת נשמה ממה נפשך, והכא ליכא תיקון כלי, אבל אי לא הוי אחריתי משוי ליה מנא, דהא צריך להכי, ואף על גב דלא מתכוין להכי אסור, דהוי פסיק רישיה ולא ימות תופי מסביר הפסוק אחר משום דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואף על גב דאפילו לר"ש פטור אבל אסור, הכא שרי משום מצוה).

פסק הש"ע היו ענביו מרובות מעליו, אם ירוקות, כשר, ואם אדומות או שהורות, פסול, ואם מיעטן, כשר, ואין ממעטים אותם ביו"ט, לפי שהוא כמתקן, עבר וליקטן, או שליטן אחד אחד לאכילה (מ"ב עיין בט"ז והגר"א שהסכימו דצ"ל או שליטן אחר לאכילה וכן הסכים המ"א לדינא, דדוקא איש אחר שליטן לאכילה ואינו מתכוין להכשירו מותר אף על גב דפסיק רישא הוא דממילא מוכשר הרי לא ניהא ליה בההכשר ההוא, וכיון דלכסוף יהיה תועלת בזה לאדם אחר שיחיה יכול לצאת בהן ידי מצוה לא מחמירין בזה, משא"כ אותו האיש גופא אף אם הוא מכין לאכילה ולא להכשירו מ"מ אסור דפסיק רישא הוא אם לא דאית ליה הדסים אחרים לצאת בהן וא"צ להן) הרי זה כשר (ביאור"ה הנה המחבר סתם בזה, משמע דס"ל אפילו אם השחירו ביו"ט דהו"ל נראה ונדחה אפ"ה חוזר ונראה כשתקן, וכאמת בעיא היא זו בגמרא, ועיין בב"י דמתרין זה וכן הט"ז והגר"א חתרו ליישב אמאי אזלינן להקל בזה. והנה טעם המחבר שסתם בזה משום דהרי"ף והרא"ש והרמב"ם סתמו בזה ולא חילקו, אכן לענ"ד לאו ראייה היא דסתם שהורות לא משמע כלל שנשחרו היום אלא דשחורות מאתמול. ובין כך ובין כך כיון דהם לא הקילו בפירוש ומצינו לכמה ראשונים קמאי דקמאי שיש להחמיר בזה אין להקל) [הגה ומיום ראשון ואילך, כשר בכל ענין (מ"ב ר"ל אפילו לא מיעטן כלל וטעמו דס"ל דכל הפסולין אפילו אותם שפסולין משום הדר ג"כ פסולין הוא רק ביום הראשון, ולפ"ז לדידן דפסקינן לקמן בסיומן תרמ"ט דפסולין מחמת הדר פסולין כל זיי"ן גם בזה

בהכשר, ולא משום דהוי יש כאן שהרי לא קרא שם מצוה עליה בדחוי) אלא לבתר דלאגדיה, דחוי מעיקרא הוא, תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי (ונפשוט מינה פלגא, דאיבעיא לן יש דחוי אצל מצות או אין דחוי, נפשוט מהכא דדחוי מעיקרא לא אמרינן בה דחוי דחוי, ולא הוי דחוי אלא אם כן נראה ביום טוב ואחר כך נדחה, כל שנדחה קודם יום טוב קרי דחוי מעיקרא)? לעולם בטר דאגדיה, וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא (אין אגודתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות) והזמנה בעלמא לאו כלום הוא (הלכך אפילו דחוי מעיקרא אין כאן עד שיקדש עליו היום ועודנו בפסולו, דכיון דמטא זמן מצוה ולא הוי ליה מיקרי דחוי, אבל מקמי הכי לאו דחוי הוא).

איתא במשנה 'ואין ממעטין ביו"ט' הא עבר ולקטן מאי כשר (ואף על גב דנאגד כבר, דהא ביו"ט לא אגיד ליה). דאשחור אימת, אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא (דהא מטא זמן מצוה ולא הוי, והוה ליה דחוי מעיקרא) תפשוט מינה דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי (כתבו התוס' לענין מצות דוקא כדפירש' לעיל) אלא לאו דאשחור ביו"ט, נראה ונדחה הוא, שמעת מינה נראה ונדחה חוזר ונראה! לא, לעולם דאשחור מעיקרא, דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי תפשוט מינה, אבל נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט (דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה, דמה שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו השתא הוא דמיתחזי, והוי כקרבן שהוקדש עכשיו, ומתחלתו מחוסר זמן היה, אבל נראה למצוה ונדחה ממנה הוה ליה דחוי)

ת"ר אין ממעטין ביו"ט משום רבי אליעזר ברבי שמעון אמרו ממעטין. והא קא מתקן מנא ביו"ט (שהיה פסול ומכשירו) אמר רב אשי כגון שלקטן לאכילה (ואינו מתכוין להכשירו) ורבי אליעזר ברבי שמעון סבר לה כאבוה, דאמר דבר שאין מתכוין מותר. והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות? (באומר אהתוך ראש

לג: - לד.

אחר) ערבי שתיים, אחת ללולב (לאגדה בלולב) ואחת למקדש ופירש רש"י להקיף את המזבה. להלן מג: נחלקו אמוראי, האם הקפת המזבח היא בערבה או בלולב, והר"ן סס כתב בשם רש"י שההקפה היא בלולב, וא"כ ל"ע היאך פירש כאן שיש מצות ערבה במקדש בהקפת המזבח? וכח הכפות תמרים שאין כוונת רש"י כאן להקפת המזבח על ידי הכהנים, אלא למה שהיו זוקפין מורכזות של ערבה בצלוי המזבח). הקשו התוס' קשה ביון שאין לאבא שאול הלמ"מ, נאמר שמצוה זו נודהת אף בגבולין, שהרי בפסוק לא כתוב שנהוג רק במקדש (התוס' רל"ט מיישב שאבא שאול מודה שיש הלמ"מ בזין ערבה, אולם היא נאמרה לפי שהפסוק מדבר במקדש. וע"ע נחת"ס). ורבנן, למקדש מנא להו? הלכתא גמירי להו (פתבו התוס' הכי נמי מצי למיבעי לאבא שאול של בעל ושל הרים מנא ליה, ושמא הגמ' לא מקשה בן כיון שס"ל שיש לקחת רק ערבי נחל ולא של בעל ושל הרים, וא"כ שמא גם לא דורש 'ערבי נחל' שצריך ב' ערבות למצות לולב אלא סבר ליה כר"ע דאמר הדם אחד וערבה אחת. והחלכה נפקה שלא כר"ע אלא אלא כר' טרפון שצריך ב' ערבות, ולומדים זה מ'ערבי' ולפי זה צריך לזוהר שלא ליטול ערבה ללולב אא"כ גדילה על הנחל דשתי דרשות לא דרשינן מ'ערבי', וראיה לדבר שהרי בתו"כ מובא כל דרשות התנאים מ'ערבי נחל' ומשמע שמי שלומד דרשה אחת אינו יכול ללמוד את האחרת) דאמר רבי יוחנן עשר נטיעות (עיי' מו"ק ג.) ערבה (למקדש, דאילו ערבה ללולב מקרא נפקא) וניסוך המים [לתמידין של שחר שבעת ימי החג, כדאמרינן (סוכה מח.)] הלכה למשה מסיני.

ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל, פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים. אמר רבי זירא מאי קראה (דצפצפה לגריעותא, ולא מינא דערבה היא, דנרבייה מערבי מכל מקום) קח (לשון לקיחה) על-מים רבִּים (אותו שנשרש ואחזו על מים רבים) צַפְצָפָה שָׁמוּ (נעשה צפצפה, אלמא, גריעותא היא, דבתוכה נאמר ביהוקאל). אמר ליה אבוי ודילמא פרושי קא מפרש, קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה?! אם כן מאי שמו.

אמר רבי אבהו (ולאו לפרושי טעמא דמתניתא, אלא מלתא באפי נפשה היא) אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים, ומאי ניהו ערבה. והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים (ביאר החת"ם כלומר שאפי' הריקים שבהם הנמשלים כערבה יהיו כקח על מים רבים של חכמי תורה ומליאים

פסולין כל זיי"ן (שה"ש גס הט"ז) ואלה רבה מחמירין בזה ומטעם אחר, להלל צילו למעטן בחול המועד) א"ר (תרמו, ב).

ת"ר הותר אגדו ביו"ט אוגדו כאגודה של ירק (אוגדו בכריכה בעלמא ולא יקשור שני הראשים כאחד כשאר קשרים, דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא, וזה של קיימא הוא, שאינו הושש להתירו עולמית). ואמאי (דחקת ליה בכי האי גוונא) ליענביה מיענב (והכי מוקיים טפי, ואיסור מלאכה ליכא, דעניבה לאו קשירה)? הא מוני רבי יהודה היא, דאמר (שבת קיג.) עניבה קשירה מעלייתא היא. אי רבי יהודה, אגד מעלייתא בעי? האי תנא סבר לה כוותיה בחדא (דעניבה קשירה היא לענין שבת) ופליג עליה בחדא (בלולב, דאין צריך אגד, שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור, שיקשור שני ראשי האגד, והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגד הוא, ואפילו רבנן דפליגי עליה דר' יהודה, ואמרי לולב שאינו אגד כשר מודו דמצוה לאוגדו, כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו, ואוקימנא כרבנן).

משנה ערבה גזולה ויבשה פסולה (דלכם אכולהו קאי) של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה (דכיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה) נקטם ראשה, נפרצו עליה, והצפצפה פסולה. כמושה (נובל קצת) ושנשרו מקצת עליה, ושל בעל (גדילה בשדה, שלא על הנחל) כשרה.

ת"ר ערבי נחל הגדילין על הנחל (פירש רש"י נחלי מים מצוה בזו, ומיהו, של בעל כשרה, כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים. מרש"י משמע, כי לכתחילה ל"ע יס ליטול ערבה הגדילה על הנחל, אלא שכתב הכפות תמרים שדברי רש"י אלו הן לליטול קמח בגמרא. אבל למסקנת הגמרא שערבי נחל לאו דוקא, ואינו בא אלא ללמד על סימני הערבה, אפילו לכתחילה אין צריך להקפיד ליטול מערבות הגדילות על הנחל). דבר אחר ערבי נחל שעלה שלה משוך (ולא עגול) כנחל. תניא אידך ערבי נחל. אין לי אלא ערבי נחל, של בעל (קרקע שאינה צריכה להשקות, דסגי ליה במטר השמים) ושל הרים מניין, תלמוד לומר ערבי נחל מכל מקום (לשון רבים) [דף לד ע"א] אבא שאול אומר ('ערבי' דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא אלא נצרך ללימוד

לד. - לד:

אף אני אומר בכל בורסיף, בורסיף בכל, למאי
[דף לד ע"ב] נפקא מינה לגימתי נשים ודקיימא לן
 (גיטין ב.) המביא גט מהוצאה לארץ צריך שיאמר בפני
 נכתב ובפני נחתם, אי משום דאין מצויין לקיימו ואי
 משום דאין בקיאיין לשמה, והמביא מארץ ישראל אינו
 צריך, לפי שבקיאיין לשמה, ועולוי רגלים מצויין להכיר
 התימת עדים לקיימו ואמרינן התם (גיטין ו.) בכל כארץ
 ישראל לגיטין, לפי שהן בני תורה ובקיאיין לשמה, ובני
 ישיבה מצויין לילך וללמוד משם תורה מכל מקומות,
 ובורסיף סמוך לבבל, ואינן בני תורה, כדאמרינן (פנהדרין
 קט.) מאי בורסיף בור ששפו את מימיו, ולא נשתייר בו
 כלום, והמביא משם צריך שיאמר, אבל עכשיו נתחלף
 שמם, הלכך המביא מכבל צריך שיאמר, ומבורסיף אין
 צריך. **פסק הש"ע ערבי נחל האמור בתורה,**
הוא מין ידוע הנקרא כן, עלה שלו משוך כנחל,
ופיו חלק, וקנה שלו אדום (הגה ואפי' בעודו
ירוק, כשר) ורוב מין זה גדל על הנחלים, לכך
נקראו ערבי נחל, ואפילו היה גדל במדבר או
בהרים, כשר (מ"ב י"א דיותר טוב לכתחלה ליקח
מאותן הגדילים על הנחל, אכן מדברי הט"ז משמע דאין
צריך לדקדק בזה) ויש מין אחד דומה לערבה,
אלא שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר וקנה
שלו אינו אדום, וזהו הנקרא צפצפה, והיא
פסולת, ויש מין ערבה (הפכיר הט"ז בגמ' קרי להו
חילפי גילי) שאין פי העלה שלה חלק ואינו
כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו
פי מגל קטן, וזה כשר או"ח (תרמ"א).

משנה רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי
ערבות לולב אחד ואתרוג אחד, אפילו שנים
קטומים ואחד אינו קטום (בגמ' מבואר שחור בו
ומצריך רק הדם אחד שאינו קטום) רבי טרפון אומר
אפילו שלשתן קטומים (פירש רש"י דלא בעי הדר
בהדס. אבל הרמב"ן כתב, שהטעם הוא משום שעליו
הופין את עצו ואין הקטימה ניכרת, וממילא לא נתמעט
הדרו). רבי עקיבא אומר כשם שלולב אחד
ואתרוג אחד, כך הדס אחד וערבה אחת.

תניא, רבי ישמעאל אומר פרי עץ הדר אחד,
כפת תמרים אחד (משמע, דכפת כתיב), ענף
עץ עבת שלשה (ענף חד, עץ חד, עבות חד)
ערבי נחל שתים (כתבו התוס' אפילו נותן כמה
הדסים וכמה ערבות כלולב אין זה כל תוסף אפילו למ"ד
צריך אגד אא"כ מוסף מין אחר כדפרישית ברי"ה כח)

מצות כרמון עפ"י חכמי הדור, והם עשו עצמם כצפצפה
 המצפצפים ומלעיגים על נביאי ה' והכמיו בעו"ה ופיהם
 דומה למסר).

ת"ר אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה, ערבה קנה
(עץ) שלה אדום, ועלה שלה משוך, ופיה (הודן של
עליו) חלק (ואינו עשוי פנימות פנימות). צפצפה, קנה
שלה לבן, ועלה שלה עגול, ופיה דומה למגל
ותוס' הקשו שלכאורה לא היה צריך להביא את סימני
הצפצפה, כיון שביאר את סימני הערבה ותירצו שבא
להכשיר גם מה שאין לו ג' סימנים כגון חילפא גילא,
ולומר שרק שיש לו את ג' הסימנים פסול (הקשה המהר"ם
ל"כ היה לו לפרש לן ג' סימנים לעלפה לפסולא וממילא
נשמע מיניה שכל שאין לו כל הג' סימנים כשרה כגון חילפא
גילו ותירצו וי"ל ללכך פי' נמי ג' סימנין לערבה למידק מיניה
לאשכחן נמי שאף שאין בו כל הג' סימנין של עלפה פסול כגון
דומה למסר). והוא תניא דומה למגל כשר (מגל
קציר פגימותיה כולן נזמות לצד אחד, עקומות
כלפי בית יד שלה) דומה למסר (פירש רש"י
מגירה ופגימותיה הולכות נזכות, ולהם שני עוקצין אחד
מכאן ואחד מכאן, כפגימות סכין. אמנם הרמב"ם פירש
באופן אחר, שמסר פגימותיו גדולות, ואילו מגל פגימותיו
קטנות) פסול? אמר אב"י כי תניא ההיא
בחילפא גילא (מין ערבה כשרה היא, ופיה
דומה למגל, אבל שאר ערבה פיה חלק) אמר
אב"י שמע מינה האי חילפא גילא (ערבה מגילת)
כשר להושענא. פשיטא! מהו דתימא הואיל
ואית ליה שם לווי לא נתכשר, קמ"ל. ואימא
הכי נמי? ערבי נחל אמר רחמנא, מכל מקום.

אמר רב חסדא הני תלת מילי אשתני שמייהו
מכי הרב בית המקדש, חלפתא (צפצפה, עכשיו
נשתנית משמה, וקורין לה) ... ערבתא, ערבתא
חלפתא. מאי נפקא מינה ללולב. שיפורא (כפוף)
חצוצרתא (פשוטה, ואינה של איל) חצוצרתא
שיפורא, מאי נפקא מינה לשופר של ראש
השנה. פתורתא פתורא, פתורא פתורתא
(האחת גדולה והאחת קטנה, ושם היו רגילין
לקרות לגדולה חלף קטנה, ושל קטנה לגדולה)
למאי נפקא מינה למקה וממכר. אמר אב"י אף
אני אומר (יש בידי עוד אחד שנתחלף שמה)
בי כסי הובלילא (המסס) הובלילא בי כסי (הקיבה
הראשונה של מעלי הגירה) למאי נפקא מינה למחט
הנמצא בעובי בית הכנסת. אמר רבא בר יוסף

לד:

שאנשים יתירו במצוה, ויקחו הדסים שאינם קטומים?
 תלתא קטומי שכיחי, חד ולא קטום לא שכיח.
פסק הש"ע א. מצות ד' מינים שיטול כל אחד
 לולב אחד וב' ערבות וג' הדסים [הגה ובמקום
 הדחק (מ"ב) לכאורה היינו כשאין משיג אצל אחרים,
 אבל אם משיג אצל אחרים יקח משל אחרים. ובבבבוי
 יעקב מצדד קצת להקל בזה, ונ"ל דאין להקל בזה כ"א
 בשאר ימים ולא ביום ראשון] דליכא הדם כשר, סגי
 ליה בחד דלא קטום (מ"ב) ועיין בשע"ת בשם תשובת
 דבר שמואל שמצדד דצריך ליטלו בלא ברכה, אכן
 מפמ"ג ומישועת יעקב משמע דיוכל לברך. והנה המ"א
 הביא בשם הרמב"ן דדעתו דאפילו בחד וקטום יוצא
 וכתב המ"א דכדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק. והנה,
 בזה בודאי יטלו בלא ברכה דבזה גם דעת ישועת יעקב
 (שלא לברך) [או"ח (תרנא,א). הרמב"ם פסק כר' ישמעאל
 במניין דבעי שלושה וכתב המ"מ שכן דעת כל הגאונים.
 הרמ"א כתב לסמוך על אורחות חיים שמדינא די בחד
 דלא קטום, כר"ע. הרמב"ן שהובא במ"ב ס"ל הדלכה
 כרבי עקיבא כמנין שאפילו בהדם אחד יוצא ידי חובתו
 ורבי טרפון נחלק על רבי ישמעאל בדין הקטימה ולא
 הכנים עצמו במחלוקת המנין אלא בקטימה וקיימא לן
 כרבי טרפון בקטימה לפי שנפסקה הלכה כמותו וקיימא
 לן הדלכה כרבי עקיבא כמנין ושתיהן להקל דאפילו אחד
 וקטום יוצא. ב. הדם שנקטם ראשו, כשר או"ח
 (תרמ"א) רי"ף רא"ש והרמב"ם פסקו כר' טרפון, וסתמות
 דברייהם מראה דאפי"ל לא עלתה בו תמרה, כשר. ג. ד'
 מינים הללו מעכבין זה את זה שאם חסר לו
 אחד מהם לא יברך על השאר, אבל נטלן
 לזכר בעלמא (הגה בין ביום א' בין בשאר
 ימים) ואם היו ארבעתן מצויים אצלו ונטלם
 אחד אחד, יצא. (הגה ובלבד שיהיו כולם לפניו.
 ויטול הלולב תחלה ויברך על הלולב ודעתו גם
 על האחרים ואם סח ביניהם, צריך לברך על
 כל אחד בפני עצמו או"ח (תרנא,ב). הרי"ף הרמב"ם
 ובה"ג ביארו כנמרא במנחות אף על גב דנטל כל חד וחד
 להודיה נפיק ידי חובתיה דקיימא לן לולב אין צריך אגד.
 מ"ש ש"ע שאם חסר לו מין אחד יטול השאר לזכרון כ"כ
 רא"ש בשם הראב"ד בתמים דעים.

משנה אתרוג הגזול והיבש פסול. של אשרה
 ושל עיר הנדחת פסול. של ערלה פסול, של
 תרומה טמאה פסול, של תרומה טהורה לא
 יטול, ואם נטל כשר. של דמאי בית שמאי
 פוסלין ובית הלל מכשירין. של מעשר שני
 בירושלים (שהיא כשרה לאכילת מעשר שני)

ואפילו שנים קטומים, ואחד שאינו קטום. רבי
 טרפון אומר שלשה, ואפילו שלשתן קטומים.
רבי עקיבא אומר כשם שלולב אחד ואתרוג
 אחד כך הדם אחד וערבה אחת. **אמר לו רבי**
אליעזר יכול יהא אתרוג עמהן באגודה אחת,
 אמרת וכי נאמר פרי עין הדר וּכפת תמרים,
 והלא לא נאמר אלא כפת [וענף עין מוסיף
 עליהם, וערבי נחל מוסיף עליהם, שנאמר בהן
 ווי"ן לפיכך נאגדין עם הלולב]. ומנין שמעכבין
 זה את זה (אם חסר אחת מארבעתן אין
 השלשה מצוה) תלמוד לומר ולקחתם שתהא
 לקיחה תמה ושלמה, דדריש ולקחת תם כתבו התוס'
 מהאי טעמא נמי פסלין אתרוג חסר משום דאין זה
 לקיחה תמה, וכיום שני לא חיישינן אף על גב דקפדינן
 אארבעה מינין. כמנחות כז. מסיק דהא דמעכבי אהדי
 לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין ופירש
 בה"ג אין מעכבין דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי
 אלא אי מגבה כל חד וחד להודיה שפיר דמי דקיימא לן
 לולב אין צריך אגד. **ודבר תימה** הוא לומר כן דכיון דכולו
 מצוה אחת היאך יועילו בזה אחר זה ור"ת (שינה את
 הגירסא בגמ') ומביאורו עולה שגם אם לא אגדן כשרן.

ורבי ישמעאל, מה נפשך אי (הדסים) שלימין
 בעי, ליבעי נמי כולהו (שכל ההדסים יהיו שלמים)
 אי לא בעי שלימין, אפילו חד (שלם) נמי לא?
אמר רבי אמרי חזר בו רבי ישמעאל (ומכשר
 בחד, ומיהו הדר בעי).

אמר שמואל הלכה כרבי טרפון (להקל, דקטום
 כשר). ואזדא שמואל למעמיה, דאמר להו
 שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו (מכרו
 בשוה ואל תעלו על דמיהם, מפני שמבקשים
 מכם שלשה הדסין ושלמים) ואי לא (משויתנו)
 דרישנא לכו כרבי טרפון (דמכשר בקטומין).
מאי טעמא, אילימא משום דמוקל ולידרוש להו
 כרבי עקיבא דמוקל טפי (דלא בעי אלא חד)
 (הקשו התוס' למה שידרוש כר"ע אם לא סב"ל כר"ע?
 ותירצו שמכאן בדיוק היה נראה לדיוק שבא להוכיח
 דשמואל ס"ל כר"ט שאם מפחיד אותם בדבר שלא סבר
 כדי שימכרו בזול, היה לו להפחידם מר"ע שמוקל יותר.
 ולפי"ז הדחיה דאדרבה מפחדי טפי מרבי טרפון דתלתא
 קטומין שכיחי מחד דלא קטים, א"כ מועלם לא תשמע
 דסבר כרבי טרפון. עוד הקשו אם סבר לה כר' טרפון
 לידרוש להו כוותיה וי"ל שלא דרש כן, כיון שרצה

לד: - לה.

דילפינן מ'ולקחתם', שמשמעו לקיחה הניכרת). ננקוט תרי או תלתא, פרי אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלושה פירות, הלכך לא אפשר. **רבי אומר** אל תקרי הדר אלא הדיר (פרי עין שדומה אילנו לדיר של צאן) מה דיר זה יש בו גדולים וקטנים, תמימים ובעלי מומין, הכי נמי יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין. אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין? אלא הכי קאמר עד שבאינן קטנים עדיין גדולים קיימים (כלומר, האי גדולים וקטנים לאו של שנה אחת קאמר, אלא גדולים של אשתקד וקטנים של שנה זו, שהאתרוג דר וגדל באילנו שתים ושלוש שנים, וכשבאינן וחונטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו) **רבי אבהו אמר** (היא היא דרבי, אלא במשמעותא פליגי, מר דריש ליה לשון דיר, ומר דריש ליה לשון דירה. הקשה הכפות תמרים איך רבי אבהו שהוא אמורא חולק על התנא, יש לומר דתרי אמוראי הוו אליבא דרבי, מר אמר דרבי דרש לשון דיר ורבי אבהו אמר דר' דריש לשון דר באילנו משנה לשנה) אל תקרי הדר אלא דבר שדר באילנו משנה לשנה. **בן עזאי אומר** אל תקרי הדר אלא הדור שכן בלשון יוני קורין למים הדור ואיזו היא שגדל על כל מים (שזקק להשקיה תדיר) הוי אומר זה אתרוג.

איתא במשנה 'של אשרה ושל עיר הנדחת פסול' מאי טעמא? כיון דלשרפה קאי, כתותי מיכתת שיעוריה.

איתא במשנה 'של ערלה פסול' מאי טעמא? **פליגי בה רבי חייא בר אבין ורבי אסי, חד אמר** לפי שאין בה היתר אכילה (ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתו) **וחד אמר** לפי שאין בה דין ממוזן (שאינו שוה פרומה, דאיסורי הנאה הוא, הלכך לאו שלכם הוא הקשו התוס' וא"ת גבי לולב של אשרה ושל עיר הנדחת למה לן טעמא דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום דבעינן דין ממוזן, דאפילו מאן דלא חייש הכא גבי אתרוג לדין ממוזן היינו משום דעיקרו לאכילה, אבל לולב דלית ביה אכילה כתיב לכם ידידה לענין דין ממוזן ותיירצו דנקט דמיכתת שיעוריה כדי לפסול ב"ט שני. וא"ת אתרוג של ערלה תיפוק ליה דמיכתת שיעוריה דמצותו בשרפה דקחשיב ליה בתמורה (דף לג) בהדי נשרפין ומהאי טעמא נמי

לא יטול, ואם נטל כשר (שהרי יש בה היתר אכילה, אבל הוי לירושלים לא, דלכם כתיב, הראוי לכם) עלתה חוזית (כמין אבעבעות דקות) על רובו, נטלה פטמתו (ראש אתרוג), נקלף, נסדק, ניקב וחסר כל שהוא פסול (ניקב וחסר כל שהוא חדא מילתא, דאילו ניקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאה כשר). עלתה חוזית על מיעוטו, נטל עוקצו (זנבו), ניקב ולא חסר כל שהוא כשר. אתרוג הכושי (שבא מארץ כוש, ושחור הוא) פסול. והירוק ככרתי, **רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל**. שיעור אתרוג הקטן **רבי מאיר אומר** כאגוז, **רבי יהודה אומר** כביצה, ובגדול כדי שיאחו שנים בידו, **דברי רבי יהודה, ורבי יוסי אומר** אפילו אחד בשתי ידיו.

[דף לה ע"א] ת"ר פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ פְּרִי עֵץ (שחעיץ כפרי, בטעם שוה) עֵץ שְׁטֵעַם עֵצו ופְּרִיו שוה (הסביר הכפות תמרים הקליפה הלכנה באתרוג מהוה את רוב הפרי, והיא בטעם העץ, משא"כ בלימון עיקר הפרי זה החלק הפלכים והוא אינו דומה לעץ וכתב עליו החת"ס דברי אלוהים חיים המה) הוי אומר זה אתרוג. ואימא פלפלין, **בדתניא היה רבי מאיר אומר** ממשמע שנאמר (בתורה בענין ערלה) וּנְטַעְתֶּם פְּלִיעִין, איני יודע שהוא עץ מאכל (וכתיב בסיפיה לא יֵאָכַל, איני יודע דבעץ מאכל משתעי קרא) מה תלמוד לומר עץ מאכל, עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין. ללמודך שהפלפלין חייבין בערלה וכתב רש"י דלא תימא מין ירק הוא, מפני שהוא עץ שפל כמין רותם, שאינו גבוה מן הארץ. הקשו התוס' דלא בהכי תליא מלתא, וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן ותיירצו שהטעם משום דאמרינן ביומא (פא): כס פלפלי ביומא דכיפורי פטור ופריך מהך דפלפלין חייבין בערלה ומשני הא ברטיבתא הא ביכשתא, ס"ד כיון דסופו ליכש ואז אינו בר אכילה אפילו רטיבתא פטורין, מלמדנו הפסוק שבעודם רטובין חייבין) ואין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר לא תחסר כל בה (ולמודך האי עץ מאכל דאפילו פלפלין בכלל)? התם משום דלא אפשר, היכי נעביד, ננקוט חדא (גרעין אחד) לא מינכרא לקיחתה (מתוך קוטנה באחרונים הקשו מנין פשיטא ליה לגמרא שצריך לקיחה הניכרת דממעטינן פלפלין מטעם זה? ותיירצו

לה. - לה:

חובתו בפסח. עיסה של מעשר שני, לדברי רבי מאיר פטורה מן החלה (דכתיב עריסותיכם, והאי דגבוה היא, ואף על גב דאיכא היתר אכילה, כיון דלית בה דין שאר מומן לאו ידידה הוא) לדברי חכמים חייבת בחלה.

מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה (לענין חלה) כתיב ראשית ערסתכם, אתרוג נמי כתיב לכם משלכם. אלא מצה, מי כתיב מצתכם? אמר רבה בר שמואל אתיא לחם לחם, כתיב הכא (גבי מצה) לַחֵם עֲנִי וּכְתִיב הַתֵּם (גבי חלה) וְדָף לַח עֵיבֵי וְהָיָה בְּאַכְלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ, מה לחלן (לענין חלה) משלכם ולא משל מעשר, אף כאן (לענין מצה) משלכם ולא משל מעשר והקשו התוס' תימה דאיאא בפסחים (לה) דאין יוצאין ידי מצה בטבל מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות יוצאים י"ח מצה רק בדבר שיש בו איסור לא תאכל חמץ, יצא מי שאיסורו עליהו משום כל תאכל טבל. תיפוק ליה משום דבעינן מצה משלכם, וטבל לא חשיב לכם, כדמוכח הכא גבי אתרוג? וייל דלא דומה אתרוג למצה, דהא דאין יכול לצאת באתרוג של טבל דהוי כמו אתרוג דשותפין שיש לכהן וללוי בו חלק ודמי לאחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית, אבל גבי מצה אינו כן, אלא אם יש במצה כמה שותפים, ואחד השותפים אכל כזית מחלקו יצא דקרי 'שלכם', ולכן אי אפשר לפסול מצת טבל מדין 'לכם', כיון שהכזית שהוא אוכל מהטבל שייך לו.

לימא מסייע ליה (לרב אסי, שאמר עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה לשיטת רבי מאיר) עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים חייבת בחלה. לימא מסייע ליה, היא היא (ודאי מסייע ליה, ומאי לימא?) אלא מדכחא (כעיסה) פליגי, בהא (באתרוג ומצה) נמי פליגי (דהא חד טעמא הוא, דהתם נמי לכם כתיב, ומצה נמי מחלה ילפא) או דלמא שאני עיסה דאמר קרא ערסתכם ערסתכם תרי זימני (בהא הוא דקאמר ר' מאיר פטורה דכתיב מיעוטא יתירא, אבל בחד מיעוטא לא נפקא לך, דכיון דמשתרי לאכילה, אף על גב דלית בה דין מומן לכם קרינא ביה כתבו התוס' אף על גב דתרווייהו עריסותכם דרשינן במנחות סז. למעט עיסת נכרי ועיסת הקדש, כאן דהוי בעלמא הוא).

פסול אתרוג של תרומה טמאה דמצותה בשרפה ולמה לן טעמא דהיתר אכילה וייל דודאי לא היה צריך, אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנפקא מינה לענין מעשר שני כדמסקינן איכא בינייהו מעשר שני ואליבא דרבי מאיר).

קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה (כגון מעשר שני בירושלים) לא בעי דין מומן (דאף על פי שאין ממונו לר' מאיר, דאמר מעשר שני ממוזן גבוה הוא) ומאן דבעי דין ממוזן לא בעי היתר אכילה (ומכשיר אתרוג של טבל, שאסור באכילה ומותר בהנאה). תנן של תרומה טמאה פסול. בשלמא למאן דאמר לפי שאין בה היתר אכילה שפיר, אלא למאן דאמר לפי שאין בה דין ממוזן אמאי, הרי מסיקה תחת תבשילו [כדאמרינן (שבת כה) תתן לו ולא לאורו, מכלל דבת אורו הוא?]

אלא, בהיתר אכילה, כולי עלמא לא פליגי דבעינן (ואפילו יש בה דין ממוזן לא מתכשרין בלא היתר אכילה, דכיון דלא חזיא לכל דרכי הנאה לאו לכם הוא) כי פליגי בדין ממוזן. מר סבר היתר אכילה בעינן, דין ממוזן לא בעינן (אם מותרת באכילה, כגון מעשר שני בירושלים, ואליבא דר' מאיר כשר, ומתניתין דקתני של מעשר שני בירושלים כשר אפילו כר' מאיר, דאמר מעשר שני ממוזן גבוה הוא, מתוקמא) ומר סבר דין ממוזן נמי בעינן (ומעשר שני לר' מאיר פסול, ומתניתין דקתני כשר רבנן היא, דאמרי ממוזן הדיוט הוא, ומקדשין בו את האשה) מאי בינייהו? איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דרבי מאיר. למאן דאמר לפי שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה, למאן דאמר לפי שאין בה דין ממוזן מעשר שני ממוזן גבוה הוא. תסתיים דרבי אסי דאמר לפי שאין בה דין ממוזן, דאמר רבי אסי אתרוג של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט, לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט, תסתיים.

אמר רבי אסי מצה של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח (ידי חובת אכילת מצה לילה הראשון ולקמן פריך מי כתיב מצתכם) לדברי חכמים אדם יוצא בה ידי

לה:

(חיילותיו של מלך, ומטיל מזונותיהן על בני המדינה) דמאי (כתבו התוס' בירושלמי מובא שרבי יונה אמר שמדובר בעניים תלמידי חכמים, והם יתקנו בעצמם, אבל לעני שהוא עם הארץ אסור לתת, ובאכסניא מדובר כרבי יהושע שהם ישראל. ור' יוסי אמר מדובר בעניים עמי הארץ ובאכסניא שהם נכרים, והחידוש הוא שאינו נחשב כפורע חובו בדמאי) ובית שמאי עני לא אכיל דמאי, דתנן מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי. ואמר רב הונא תנא, בית שמאי אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי, ובית הלל אומרים מאכילים את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי [הקשו התוס' מאי קמ"ל רב הונא במאי דב"ש פליגי, הרי בין כה וכה הלכה כבית הלל ותירצו כעין מה דאיתא ביבמות (קכב), שאם נמצא משנה שכתוב בה אין מאכילין את העניים דמאי, לא נקשה ממשנה זו, שנדע שבית שמאי היא].

איתא במשנה 'של מעשר שני שבירושלים לא יטול' למאן דאמר מפני שמכשירה הרי מכשירה [ומעשר שני בעי שימור, דקודש איקרי, דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ]. למאן דאמר מפני שמפסידה הרי מפסידה.

איתא במשנה 'ואם נטל כשרה' למאן דאמר (בערלה) מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל (הא יש בו נמי היתר אכילה, ומתניתין דתני כשר דברי הכל היא, ואפילו לר' מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתקומא, דהא בהא דין ממון לא בעינן, דכיון דאכיל לה לכם קרינא ביה) למאן דאמר (בערלה) לפי שאין בה דין ממון, הא מני רבנן היא (דאמרי מעשר ממון הדיוט הוא, ולא ר' מאיר, דאילו לר' מאיר פסול). פסק הרמב"ם א. אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה ושל טבל פסול, של דמאי כשר שאפשר שיפקיר נכסיו ויהיה עני שמותר לו לאכול דמאי, אתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני בירושלם לא יטול שמא יכשירו לטומאה, ואם נטל כשר שופר וסוכה ולולב (הב. ב. עיסה של מע"ש בירושלים... חיביבין בחלה ביכורים (ו.ד.). כתב הכסף"מ פסק כחכמים מעשר שני ממון הדיוט. ויש לתמוה דהא פסק הוא ז"ל בפרק ג' מהל' מע"ש (הלכה יז) כר"מ דאמר מעשר שני

איתא במשנה 'של תרומה טמאה פסולה' דלית בה היתר אכילה.

איתא במשנה 'ישל תרומה טהורה לא יטול' פליגי בה רבי אמי ורבי אסי, חד אמר מפני שמכשירה [לקבל טומאה, דאמרינן במתניתין (מב.) מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים בשבת, שהיו שורין האגודה בשבת כדי שלא ייבשו, וכשנוגעים באתרוג הוכשר לטומאה, דכתיב וכי יתן מים על זרע ואסור לגרום טומאה לתרומה, דכתיב משמרת תרומתי אמר רחמנא עשה לה שימור] וחד אמר מפני שמפסידה (קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים, ואסור להפסיד תרומה, כדפרישית). מאי בינייהו? כגון שקרא עליה שם הוץ מקליפתה היצונה. למאן דאמר מפני שמכשירה איכא, למאן דאמר מפני שמפסידה ליכא.

איתא במשנה 'ואם נטל כשרה' למאן דאמר מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה (לכהן, וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן, הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן, אבל פדיון אין לה להיות ניתנת לאכילת ישראל, והאומר כן רשע הוא) למאן דאמר לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון (כהן מקדש בה את האשה, וישראל נמי, אם נתנה לו הכהן מקדש בה את האשה ומוכרה לכתנים והדמים שלו).

איתא במשנה 'ישל דמאי' (לקדם מעם הארץ, וסתם פירותיהן ספק אינן מעושרין) ב"ש פוסלין, ובי"ה מכשירין' מאי טעמיהו דבית הלל (הא לית בה היתר אכילה)? כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה, והוי עני וחזי ליה (דרוב עמי הארץ מעושרין הן, והומרא בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל, וגבי עניים ואכסניא לא העמידו דבריהם כתבו התוס' לא הוה צריך להאי טעמא של 'אי בעי מפקר להו ניכסיה' אלא די בזה שיש בו היתר אכילה לעני, כמו שישראל יוצא באתרוג של תרומה כיון דחזי לכהן) השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא

לה: - לו.

אמנם ה"ח הפביר נ'טלה פיטמתו' הכוונה הדר המצוי על הוטמו של האתרוג, ומה שאמר ר' יצחק נ'טלה בוכנתו' הכוונה להתיכת העץ המצויה בזנבו של האתרוג). **פסק הש"ע א.** ניטל דדו, והוא הראש הקטן ששושנתו בו, פסול (הגה ויש מחמירין אם נטלה השושנתא, דהיינו שאנו קורין פיטמא, וטוב להחמיר במקום שאפשר, **י** מיהו לענין דינא אין לפסול א"כ ניטל הדר, דהיינו העץ שראש הפיטמא עליו, והראש נקרא שושנתא (המוגיד), וכל זה דוקא שניטלה, אבל אם לא היה לו דד מעולם, כשר, וכן רוב האתרוגים שמביאים במדינות אלו) או"ח (תרמ"ו). **ב.** ניטל העץ, שהוא תלוי בו באילן, מעיקר האתרוג, ונשאר מקומו גומא, פסול. (הגה ואם ניטל קצת העץ ונשאר עובי כל שהוא שכל רוחב הגומא מכוסה, כשר) או"ח (תרמ"ח). **פסק הש"ע** כהרמב"ם והר"ף שם"ל כהר"ח שהפיטמה בראשו, והבוכנה בזנב, ושניהם אם ניטלו נפסלו. **וביאר המ"מ** שנראה מדברי הרמב"ם שאינו נפסל בנטילת השושנה בלבד אלא בנטילת הדר והוא העץ שהשושנה בו. **מ"ש** להכשיר האתרוג שלא היתה לו פיטמא מתחלת ברייתו, כן כתוב בארזות חיים.

איתא במשנה 'נקלף... פסול' **אמר רבא** האי אתרוגא דאגליד באהינא (תמרה) סומקא כשרה (ואף זה, לאחר שנקלף נחפך לאדמומית, כדרך כל הנקלפים בפירות **כתבו הרא"ש** ומיירי שלא ניטלה אלא הקליפה החיצונית הדקה, שהרי אם ניטל מקליפתו הלבנה הרי הוא 'חסר' ופסול **וכ"כ** הר"ן והרשב"א. **והרמב"ם** החמיר עוד יותר, דאיירי שאף קליפתו החיצונית הירוקה לא נתקלפה לגמרי אלא מעט, שעדיין הוא ירוק) והא אנן תנן נקלף פסול? לא קשיא **[דף לו ע"א]** הא בכולה (כשר) הא במקצתה **ופירש רש"י** פסול, דמנומר הוא **אמנם כתבו התוס'** ור"ח **פי' איפכא** בכולה פסול דלטריות מדמי לה בשמעתין וגבי טריופת אישכחן (בחולין נה) הגלודה טריופה ואם נשתייר בה כסלע כשרה דהדרא בריא וכן מוכח...]. **פסק הש"ע** נקלף הקליפה החיצונית שלו, שאינו מחסרו אלא נשאר ירוק כמות שהוא ברייתו, אם נקלף כולו, פסול, אם נשאר ממנו כל שהוא, כשר, ויש אומרים שצריך שישתייר כסלע או"ח (תרמ"ו). הר"ף והרמב"ם משמע שפסקו כר"ח, אלא שנראה מדבריהם דאפילו בפחות מכסלע שנשאר כשר.

ממון גבוה הוא וא"כ ה"ל למיפסק דפטורה מן החלה. **ותירץ הר"י קורקום** ז"ל דמעמיה דהאי פסקא כרבי הייא אתיא דדין ממון לא בעינן אלא היתר אכילה בלחוד **וכתב הפ"מ** ואני אומר עוד דודאי כרבי הייא ק"ל לגבי רבי אסי דהא רביה דרביה הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב (א"כ היישוב שבאמת הלכה כר"מ שמעשר ממון גבוה הוא, ואפ"כ חייב בחלה, כיון שהגדר לחיוב, שיהיה בר אכילה, ולא בעינן דין ממון).

איתא במשנה 'עלתה חזוית על רובו... (כתבו התוס' בירושלמי משמע קצת דבי"ט ראשון דווקא מיפסל) **אמר רב חסדא** דבר זה רבינו הגדול אמרו, המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד, אבל בשנים ושלושה מקומות כשר. **אמר ליה רבא** אדרבה, בשנים ושלושה מקומות הוה ליה כמנומר, ופסול. אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר **אמר רב חסדא** דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו. לא שנו אלא במקום אחד, אבל בשנים ושלושה מקומות הוה ליה כמנומר, ופסול. **אמר רבא** ועל חוטמו (בעובי גבהו, שמשפיע משם ויורד לצד ראשו) ואפילו במשהו נמי פסול (שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו, שבאותו עובי אדם נותן עיניו). **פסק הש"ע** עלתה חזוית (פי' תרגום או ילפת או חוון) עליו, אם בשנים או בשלושה מקומות, פסול, ואם במקום אחד, אם עלה על רובו, פסול, ואם על חוטמו, אפי' כל שהוא, פסול. וחוטמו היינו ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד כלפי ראשו או"ח (תרמ"ט).

איתא במשנה 'נטלה פטמתו... פסול' **תנא רבי יצחק בן אלעזר** נטלה בוכנתו (פירש רש"י מורי רבינו יעקב מסביר נ'טלה פיטמתו הכוונה לראש האתרוג, כמו שפטמת הרימון הוא ראש הרימון. וניטלה בוכנתו היינו נ'טלה פיטמתו. **אבל רבינו יצחק הלוי** היה מפרש פטמתו ועוקצו שניהם בזנב, עוקצו שניטל העץ מה שהיו לגומא שבאתרוג כשר, פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול, ובוכנה היינו פיטמה. **ולשון רבינו יעקב נראה** לי שלא מצינו פטמא ועוקץ שנמצאים במקום אחד. **וכתבו התוס'** ור"ת מפרש ליישב את דברי ר' יצחק הלוי שמצינו עוקץ ופיטמא במקום אחד בדדי אשה גבי סימני בוגרת בנדה (מו). **וקצת יש ראיה לדבר** שהרי באתרוג ובדדי אשה מוזכרים ג' מקומות אלו 'פיטמא' 'עוקץ' 'חותם', י"ל כשם שאצל אשה הם במקום אחד, כך גם באתרוג, **וכ"כ** ר' גרשום.

שנשפכה כקיתון (הבשר שבתוך הקרום נימוח ונעשה כמים) כשרה. **ואמר רבא** והוא דקיימא סימפונהא, הא לא קיימי סימפונהא טרפה. הכא מאי (אם נימוח וקיימי סימפונהא, דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכם)? דלמא התם (בריאח) הוא דלא שליט בה **אורא הדר בריא**, אבל הכא (באתרוג) דשליט בה **אורא סרוחי מסרחת** (נרקבת) או דלמא לא שנא? **ת"ש** אתרוג תפוח (התנפה כגון שנפלו גשמים בתלוש ותפה, סרה נרקב, ל"א תפה נרקב, סרה ריחו רע מחמת תולעים שאכלוהו) סרוח, כבוש (כחומץ או בחרדל), שלוק (מבושל ביותר באור ברותחין), כושי, לבן, ומנומר פסול. אתרוג ככדור (העשוי כמין כדור עגול) פסול (המ"ב סי' תרמ"ח סקנ"ט פירש בשם הלבוש, דפסול משום שאין זה מראה אתרוג. **ובשעה"צ** כתב לפרש לכאורה באופן אחר שאינו הדר. והנפק"מ בין שני פירושים אלו, דלשיטת הראשונים שדין הדר אינו נוהג אלא ביום הראשון לבד יהיה לפירוש השני אתרוג זה כשר בשאר ימי ההג) **ויש אומרים אף התיום** (שנים דבוקין יחד **בכפות תמרים נסתפק** לשיטת ת"ק שמכשיר בתיום, האם סבר שכאשר נוטל שניהם יחד אין בזה משום פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים, כיון שנדלו יחד הרי הם כאחד, או שמכשיר רק כשמפרידם, וקמ"ל שאין זה נחשב כחצי פרי. או אפשר שבשני האופנים יוצא ידי חובתו). **אתרוג הבוסר (פירש רש"י קטן כפול** הלבן **כתבו התוס'** ולא יתכן, מפני ששיעור זה של פול הלבן נאמר בענבים, שאף בגמר בישולם הם קטנים, משא"כ אתרוג שבגמר בישולו הוא גדול, אף יותר מפול יש לו דין בוסר) רבי עקיבא פוסל, והכמים מכשירין. גדלו בדפוס (שעושה לו דפוס כשהוא קטן, ונותנו בתוכו כמחובר, וגדל כמדת הדפוס) **ועשאו כמין בריה אחרת** (שאינו דומה לאתרוג כלל) פסול. קתני מיהת תפוח, סרוח, מאי לאו תפוח מבחויץ (שנפחת ונרקב מבחויץ) וסרוח מבפנים (וקליפתו קיימת, כמין ריאה שנשפכה כקיתון)? לא, אידי ואידי מבחויץ, ולא קשיא הא דתפה אף על גב דלא סרה, הא דסרה אף על גב דלא תפה. א"כ הבעיא לו נפשטא.

אתרוג שנימוח כל בשרו בפנים, וקליפתו החיצונה קיימת וחדרי הזרע קיימים בפנים, כשר, ויש פוסלים או"ח (תרמ"ח, ד). משמע מהרי"ף שאוליין לקולא **והסביר הב"י** דהנך פסולי אין עיקרן אלא

איתא במשנה 'ניקב וחסר כלשהו פסול... ניקב ולא חסר כל שהוא כשר' **תני עולא בר הנינא** ניקב נקב מפולש במשהו, ושאינו מפולש בכאיסר (פירש רש"י אניקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתניתין, ואתא האי תנא למימר דאם מפולש הוא מצידו לצידו פסול בנקב כל שהוא אפילו של מחט, ונקב שאינו מפולש אם רחב כאיסר פסול ואף על פי שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה, ומתניתין בפחות מכאיסר, ובשאינו מפולש).

פסק הש"ע אתרוג שניקב נקב מפולש כל שהוא, פסול, ושאינו מפולש, אם היה כאיסר, פסול, ואם חסר כל שהוא, פסול. וי"א (ר"ח) דגם בנקב מפולש בעינין חסרון משהו, ושאינו מפולש, בחסרון כאיסר (הגה) ונהגו להכשיר הנקבים שנעשו באילן על ידי קוצים, אף על פי שיש בהם חסרון, וזהו דרך גדילתן, מיהו אם רואה שאין העור והבשר קיים תוך הנקב, פסול לסברא הראשונה אף על פי שאינו מפולש, ובשעת הדחק יש להקל כסברא האחרונה, להכשיר חסרון שאינו כאיסר ואינו נקב מפולש) או"ח (תרמ"ח, ב). דעת הי"א היא דעת ר"ח **וביאר המ"מ** את שיטתו, דגם הרישא וגם הסיפא של המשנה כולה בנקב מפולש, ועולא בר הנינא ביאר דנקב שאינו מפולש בחסרון כאיסר הרי הוא כנקב מפולש בחסרון כל דהו.

בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה (שהבהמה נטרפה בה) מהו? מאי קמיבעיא ליה, אי נקלף (היינו הגלודה) תנינא, אי נסדק (דהיינו גרירת שנסדק כולה, שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה) תנינא (כתבו התוס' במתני' נסדק פסול, ובכי האי גוונא שנסדק על פני כולה) אי ניקב (כגון ניקב קרום של מוח) תנינא (כתבו התוס' שהוא כשר גבי אתרוג כדקתני מתני' ניקב ולא חסר כשר, ומכל מקום אף על גב דלענין טרפות אסור התם הוא משום שהקרום הוא נפרד מהמוח, וא"כ שניקב הקרום הרי ניקב כולו, אבל הכא כוליה אתרוג חיבור הוא ודמי לניקב הלב ולא לבית הללו. ויתכן שכשם שניקב הלב עד בית הללו הוי טרפה, גם אתרוג אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין לתוכן פסול אף על גב שלא חסר, ולעיל דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד אותן חדרים ואם ניקב עד שם בכלל מפולש הוא דאותן חדרים במקום סימפונות דריאה קיימי כדמוכה שמעתין דבעי ליה למיפסל שנשפכה כקיתון משום דלא קיימי סימפונהא). כי קא מיבעיא ליה **כדעולא אמר רבי יוחנן** ריאה

לו. - לו:

שעדיין לא נגמר פרו, כשר, ואם היה גדול כל שהוא, כשר או"ח (תרמח, כב). **פסק הרמב"ם** כחכמים שמתירים אתרוג הבוסר. לגבי גדול האתרוג פסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כרבי יהודה בקטן, וכרבי יוסי בגדול.

'גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול' **אמר רבא** לא שנו אלא כמין בריה אחרת, אבל כברייתו כשר. פשיטא, כמין בריה אחרת תניא! לא צריכא, דעבידא דפי דפי (כמין קרשים קרשים ורבא אשמעינן דהוא נמי ברייתו). **פסק הש"ע** גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת, פסול, עשאו כמו ברייתו, אף על פי שעשאו דפין דפין (מ"ב היינו כעין שעושין לגל ריחים של מים, אפ"ה השיב שפיר צורתו), כשר או"ח (תרמח, יט).

איתמר, אתרוג שנקבוהו עכברים. **אמר רב** אין זה הדר. איני, והא רבי חנינא מטביל בה (אוכל מקצתו) ונפיק בה [ויוצא ידי חובתו בנותר, ומברך עליו, והא דנקט מטביל שכל מאכלם על ידי טיבול היה, כדאמר (בפסחים קז)]. ולרבי חנינא קשיא מתניתין (דקתני חסר כל שהוא פסול)? בשלמא מתניתין לרבי חנינא לא קשיא, כאן ביו"ט ראשון (שלקחתו מן התורה, ובעינן לקיחה תמה, דכתיב ולקחתם לקיחה תמה) כאן ביו"ט שני (נפיק ביה ר' חנינא, אף על גב דלא היה שלם). אלא לרב (דאמר אין זה הדר) קשיא (דר' חנינא, דהא אפילו בשני נמי לרב לא נפיק, דהא מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר שם שמים עליו, כדאמר בריש פירקין יבש פסול, לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני, ואוקימנא דבעינן הדר, וליכא?) אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי (הפביר הכפות תמרים כלומר אה"נ אם יהתכו ממנו בסכין מקום אכילת עכברים דיוצא בנשאר. מ"מ, בעוד שלא התך ממנו הוא מאוס מחמת אכילת העכברים הנראים באתרוג, ובכה"ג איירי רב). **איכא דאמרי אמר רב** זה הדר, דהא רבי חנינא מטביל בה ונפיק בה. ולרבי חנינא קשיא מתניתין? לא קשיא כאן ביו"ט ראשון, כאן ביו"ט שני. **פסק הרמ"א** והסר כשר בשאר ימים, וניטל פטמתו או

מדברי סופרים ולהכי לא הביא זאת הבעיא. דעת היש פוסלים הובא בטור, וכן פסק הוא ממעם פסק דאורייתא.

אמר מר אתרוג כושי פסול. **והתניא** כושי (שגדל בארץ כוש) כשר, דומה לכושי (שגדל כאן והרי הוא שחור) פסול (שנדמה הוא, אבל כושי עצמו היינו טעם דכשר דאורחיה הוא)? **אמר אבבי** כי תנן נמי מתניתין דומה לכושי תנן. **רבא אמר** לא קשיא, הא לן והא להו (לעולם מתניתין כושי נמי פסיל, ולא קשיא, מתניתין לכני ארץ ישראל שרחוקין מארץ כוש, ואינם רגילים בהם, ברייתא לכני בכל שקרובים לכוש ורגילין בהם, ומכל מקום, בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא, ופסול). **פסק הש"ע** מקום שהאתרוגים שלהם כעין שחורות מעט, כשרים, ואם היו שחורים ביותר כאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום או"ח (תרמח, יז). הש"ע פסק בהרי"ף שפירש לכני ארץ ישראל כושי פסול וכל שכן כושי הרבה הדומה לכושי שהוא פסול. ולכני בכל שהאתרוגים כושים הכושי כשר, והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול וכ"ד הרמב"ם.

'אתרוג הבוסר, רבי עקיבא פוסל וחכמים מכשירין' **אמר רבה** רבי עקיבא (דאמר דעד גמר בישוליה לא הוי אתרוג פרו) ורבי שמעון אמרו דבר אחד. רבי עקיבא הא דאמרן. רבי שמעון מאי היא דתנן רבי שמעון פומר את האתרוגים בקומטן (מן המעשרות). אמר ליה אבבי דלמא לא היא, עד כאן לא קאמר רבי עקיבא הכא (באתרוג הבוסר) דבעינן הדר וליכא, אבל התם (לענין מעשרות) כרבנן סבירא ליה (דחייבין במעשר, דפרי הוא, הואיל ותחילתן וסופן אוכל) **אי נמי** עד כאן לא קאמר רבי שמעון התם (במעשרות) אלא דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה (פרי העשוי לצמחה, ולא משכחת לה אלא בבשל כל צורכו) אבל הכא כרבנן סבירא ליה, [דף לו ע"ב] ותו לא מידי (אין לדון אחר דבר זה, דלא סבר ר' שמעון כר' עקיבא ולא ר' עקיבא סבר כר' שמעון). **פסק הש"ע** שיעור אתרוג, קטן פחות מכביצה פסול, אבל אם כביצה, אפילו אם הוא בוסר

כבוד הבריות התיירו לטלטל אבנים לקנה, ואפי' להעלותם לגג עמו דהוי טרחא יתירה, מותר. ומי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא, יכול להכניס עמו אבנים לקנה מלא היד (מ"ב) וכתב המ"א בשם הפוסקים דהא דמתירין בבחכ"ס קבוע להכניס שם אבנים בשבת היינו דוקא בשאינו מיוחד לו לעצמו אלא נכנסין גם אחרים שם דלא היה לו להכין מע"ש, דחשש שמא יטלוהו אחרים, ובפרט אם הוא בבחכ"ס שבשדה דטרחא הוא להכין מע"ש דרחוקה היא, אבל אם היה סמוך לו לביתו וגם מיוחד לו לעצמו דאין נכנסים אחרים לשם ואפילו מבני ביתו, אין להתיר להכניס שם אבנים כלל, דהיה לו להכין מאתמול, והא"ר מצדד להקל בזה בכל גווני וכדעת הלבוש והטעם משום דלא מסיק אינש אדעתיה להכין שם אבנים מע"ש... [הגה י"א דוקא בחצר מותר לטלטל אבנים (קס"י). וי"א דאפילו מכרמלית לרה"י נמי שרי, דהא נמי אינו רק איסור דרבנן, ומשום כבוד הבריות התיירוהו (מוס"י) א"י"ה (שיבא)].

איתא במשנה 'ובגדול כדי שיאחו' **תניא, אמר רבי יוסי** מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו. אמר לו רבי יהודה משם ראייה, אף הם אמרו לו אין זה הדר [ואף על גב דאוקימנא (סוכה לא) דטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא, הכי קאמר ליה אפילו לדידך דלא חיישת לאנפולי, ומייתית ראייה מדר' עקיבא אינה ראייה, דאף הם אמרו לו אין זה הדר].

משנה אין אוגדין את הלולב אלא במינו **דברי רבי יהודה, רבי מאיר** אומר אפילו במשיחה (חבל דק) **אמר רבי מאיר** מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות (חושי זהב כפופין כגימון, על שם הלכוף כאגמון) של זהב. אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה (לשם מצות אגד, וזה לנוי בעלמא).

אמר רבא אפילו בסיב (שגדל סביב הדקל ונכרך סביבו) אפילו בעיקרא דדיקלא (טעמא דר' יהודה דבעי מינו). **ואמר רבא** מאי טעמא דרבי יהודה (בעי מינו) קסבר לולב צריך אגד (הוה ליה אף האגד מן המצוה) ואי מייתי מינא אחריןא הוה חמשה מיני (ועובר משום בל תוסיף).

עוקצו, דינו כחסר וכשר מיום ראשון ואילך. מיהו אם נקבוהו עכברים לא יטלנו אף בשאר הימים, משום מאזם. עד שיסיר ניקור העכברים או"ה (תרמ"ה). הרי"ף והרא"ש השוו לאתרוג שנקבוהו עכברים דין של חסר שמותר מיו"ט שני ואילך **ובן משמעות הרמב"ם. והסביר הבי"י** שפסקו בר' חנינא, **ולכן מובנת** השמטת הש"ע לדין עכברים. **היינו**, שם"ל לש"ע שיש אתרוג זה דין של חסר, לכל ענייניו. **אמנם בה"ג** פוסל בנקבוהו עכברים **וטעמו** שפוסק כמו רב אליבא דלישנא קמא דאמר אין זה הדר. **ובדרכ"מ כתב** שכ"ד המרדכי ומהרי"ל, והוסיף **שהכלבו כתב** שאם הסיר את ניקור העכברים יוצא בו לכתהלה בשאר ימים, **וכ"פ הרמ"א**.

איתא במשנה 'אתרוג קטן...' **אמר רפרם בר פפא** כמחלוקת כאן (כשיעורן כאן), כך שיעורן (כאן) כך מהלוקת באבנים מקורזלות (פירש רש"י מקורזלות מהודדות בקצה אחד **כתבו התוס'** ולא משמע כן מפסחים מזו. **ומפרש רבינו תם** דמקורזלות היינו רכות דחוזו להרישה ולזריעה). **דתניא** בשבת שלש אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא (פירש רש"י בתוך ד' אמות (ר"ל שאין איסור טלטול ד' אמות בכרמלית) ובית כסא בשדה, ואינו מוקף מחיצות (ר"ל שאין איסור הכנסה מכרמלית לרה"י) ואין כאן אלא טלטול דרבנן, ומשום כבוד הבריות לא גזור. **כתבו התוס'** מדקאמר להכניס משמע דאיכא מחיצות, ולשון בית הכסא משמע בית, וכן משמע (בתמיד כזו, וסנהדרין יט.) דמקום צנוע היה ומוקף מחיצות ואין רואין העומדים בחוץ ואפ"ה התיירו להכניס, ואף על גב דמכניס מכרמלית לרשות היחיד (הפסות תמלים יישב פירוש קט"י, שסתם צית הכסא יס לו מחילות, אללך שכלן מיילי צאין לו מחילות, ורק אליו התירו חכמים להכניס אבנים נשבת) **וראייה לדבר** שהרי איסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית, שלא התיירו טלטול במת אלא ע"י ככר או תינוק, ואיסור כרמלית מוצאנו שמותר במת, כדאי' (שבת צד:). וגבי בית הכסא התיירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות, כ"ש התיירו ד' אמות בכרמלית, ולהכניס מכרמלית לרשות היחיד ומרשות היחיד לכרמלית. **ומ"מ לנו** שיש לנו בית הכסא קבוע בבנין אסור כדמוכח (עירובין פא: (ע"ש סוכה). **ומה שרי' ינאי** התייר מלא יד אבנים אם יש לו מקום קבוע לבית הכסא **יש לומר** שמדובר בבית כסא קבוע אבל במקום רחוק, וטורח להכין את האבנים מערב שבת. **ואולי יש לומר** שאף בזמנינו מותר לטלטל אבנים אף שלא הכינו אותם מערב שבת, מפני שבדרך כלל מרובים הם בני הבית, וא"א לדעת כמה אבנים יצטרכו וכן שיעורן? **רבי מאיר אומר** כאגוז (כל אבן) **רבי יהודה אומר** כביצה. **פסק הש"ע** משום

לו: - לו.

וכשירה? מאי ארו הדם, כדרכה בר רב הונא דאמר עשרה מיני ארוזים הן, שנאמר אתן במדבר ארו שטה והדם וגו'.

איתא במשנה רבי מאיר אומר אפילו במשיחה תניא, אמר רבי מאיר מעשה ביקורי ירושלים (מנכדי ירושלים העשירים) שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב, אמרו לו משם ראייה, במינו היו אוגדין אותו מלמטה (נמצא אגד העליון לנוי בעלמא, ולא להכשיר מצוה, לפיכך אינו תוספת לעבור על בל תוסוף).

אמר להו רבה להנהו מנדלי הושענא (אוגדי הלולים) דבי ריש גלותא. כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא שיירי ביה בית יד (מתחת לאגד, שלא יקחנו במקום אגדו, דקסבר אין האגד מן המצוה, כרבנן דאמרי אין צריך אגד) כי היכי דלא תיהוי חציצה [בין יד להושענא, ואין זו לקיחה הפבירו התוס' דקסבר רבה מין במינו חוצין, אי נמי משום דמספקא ליה אם חוצין או לא כדהסתפקה הגמ' בחולין (ע). ומה שבמשנה בבכורות (ט) נחלקו התנאים לעניין חמורה שלידתה הראשונה שני זכרים ביהוד. ומקשה הגמ' על חכמים הסוברים שאחד מהם בכור, שלכאורה הולד שאינו בכור חוצין בין הבכור לבין רחם האם, ועל זה תירץ רב אשי מין במינו אינו חוצין יש לומר ששאני, כיון שלא כל הגוף של העובר חוצין בין הבכור לבין הרחם. ואף על פי שבסוגייתנו אף אם לא ישיירו מקום בית יד כדי לאחוז את הלולב, יהיה מקומות שבהם לא יהיה הפסק בין ידו ללולב, ועם כל זה מסתפק רבה אם מין במינו חוצין יש לומר שכלידה הדרך היא שכלידת תאומים אחד חוצין בין הולד השני לבין הרחם] **רבא אמר כל לנאותו אינו חוצין (כתב הערוך לנר הא דלא קאמר רבא כדלקמן דמין במינו אינו חוצין י"ל דרצה ליתן טעם דאינו חוצין אפי' אגדו שלא במינו).**

ואמר רבה לא לינקיט איניש הושענא בסודרא (כשנזמלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז בו הלולב) דבעינא לקיחה תמה וליכא [כתבו התוס' (עפ"י מהה"ס) שכאן לא אמר את הטעם של חציצה, כמו שאמר לעיל, דלעיל מדובר שהניה האגד בלולב, וכאן מדובר שכרך בידו, ובדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה. וזה לא כדביאר רש"י בפסחים (נו) גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כרוך ידיה בשיראי ועביד עבודה, שטעם הדבר משום חציצה. אולם לרבא דס"ל

ואמר רבא מנא אמינא לה דסיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא דתניא בספכת תשבו סוכה של כל דבר דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בארבעה מינים שבלולב וכתבו התוס' ולית ליה הא דדרשינן (יב) באספך מגרנד ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר, ומ"מ מודה דאין מסככין בדבר המקבל טומאה אפילו מארבעת המינים כגון שעשה מהם כלי או פירות דקל] והדין נותן, ומה לולב שאין נוהג בלילות כבימים אינו נוהג אלא בארבעת מינין, סוכה שנוהגת בלילות כבימים אינו דין שלא תהא אלא בארבעת מינין, אמרו לו כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין (קל והומר שאתה מתחיל לדרוש על ידי חומר שיש בו להביא לו חומר אחר בקל וחומר מן הקל כגון זה, וסופו שאתה מיקל עליו בחומר זה שהבאת בו שהוא נהפך להקל אינו קל וחומר הגון, שהרי הדין מלמד עליו חומר ואתה מביא עליו קל) **דף לז ע"א לא מצא ארבעת מינין יהא יושב ובטל (מסוכה, נמצא זה קל, והדין היה מלמד חומר מתחלתו כדדרשת מה לולב הקל שאינו נוהג בלילות כבימים יש בו חומר זה שאינו נוהג אלא בארבעת מינין סוכה חמורה שנוהג בלילות) והתורה אמרה, בסכות תשבו שבעת ימים סוכה של כל דבר. וכן בעזרא אומר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן (לאו ארבעה מינין נינהו) ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשות סכות ככתוב. ורבי יהודה סבר הני (שאר המינים) לדפנות, עלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבות (שהם מד' מינים) לסכך. ותנן מסככין בנסרין, דברי רבי יהודה (ונהי נמי דהני נסרים מאחד מארבעה מינים הם מיהו מעיקרא דדיקלא נינהו) אלמא סיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא, שמע מינה.**

ומי אמר רבי יהודה ארבעת מינין אין, מידי אחרינא לא, והתניא סיככה בנסרים של ארו שיש בהן ארבעה טפחים דברי הכל פסולה, אין בהן ארבעה טפחים רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר. ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהן

לו. - לו:

אפשר לומר כרש"י שמירי בשוקת של אבן דהך שפופרת גופה מקבלת טומאה היא כדמוכה פרק הומר בקודש, ועוד משמע דעדיף לקדש מים בכלים המקבלים טומאה כדתנן פרה פ"ה מ"ה. ומה שכל מעשיה בכלי אבנים היינו בשבעת הימים שמפרישין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הכירה מפני מעלה] **דף לו ע"ב** הא הפילו הוא (במתכוין) כשר (דומיא דנפל מאליו, שלא אחו באפר עצמו אלא אחו בשפופרת ונערה לתוך שוקת) אמאי, ולקחו ונתן אמר רחמנא, אלא לאו שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. **פסק הש"ע** אם עשה בית יד ונתן בו הלולב ונטלו, שפיר דמי, דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, ובלבד שיהא דרך כבוד וּמ"ב כגון שכל הלולב הוין מידו ואוחז בבית יד הכולט הנעשה מן הסודר לא הוי חציצה כיון שאין אוחז הלולב בידו (מ"א) ודעת הא"ר הוא דבית יד הוא לנאותו וע"כ אף שאוחז להלולב בידו ג"כ דרך בית יד שפיר דמי ולא הוי חציצה אם לא שנעשה באופן שאינו מהודר וכן הסכים בדרישה דתלוי באופן עשייתו) אבל אם אינו דרך כבוד, כגון שנתן הלולב בכלי, ונטלו, לא יצא, ואם כרך עליו סודר וּמ"ב מטעם חציצה (שע"צ דמסתמא אינו לנאותו, אם לא היכי דידעינן שהוא לנאותו) ודעת הר"ן משום דלא הוי לקיחה תמה] ונטלו או שכרך סודר על ידו, ונטלו, י"א דלא יצא (מ"ב וה"ה אם לבש בתי ידים על ידי, ומה שכתב המחבר דין זה בלשון י"א משום דעת הר"ן דס"ל דיצא דבטל לגבי חיד, אבל בכרך סודר על הלולב גם לדעת הר"ן לא יצא דלא הוי לקיחה תמה [מ"א] וע"כ אם נטלו יחזור ויטלנו בלא ברכה) (הגה ונהגו להחמיר להסיר התפילין וטבעות מידם, אבל מדינא אין לחוש הואיל ואין כל היד מכוסה בהן (מ"ב וכמה אחרונים כתבו דאף מדינא יש הקפדה ע"ז משום חציצה אף שאין כל היד מכוסה בהן וע"כ אם נטל בעוד שלא הסיר התפילין מן ידיו או הטבעות יחזור ויטלנו בלא ברכה) או"ח (תרנא,ז).

ואמר רבה לא לדוץ איניש לולבא בהושענא (לאחר שאגד הערבה וההדס יחד, לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד) דדלמא נתרי טרפי והוי חציצה (הלולב משיר עלי הדם והערבה, ומשתיירין באגד, והוצצין בין מין למין, ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת) **ורבא אמר** מין במינו אינו הוצצין. **פסק הש"ע** ואם נשרו מהעלין בתוך האגודה בענין

דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, הטאו היה שכל זה דוקא שעושים דרך כבוד, כדמוכה (מב). גבי לולב שהוציאו בכלי, ומה שכרך ידיו, לכבוד עצמו היה עושה שלא יתלכלכו ידיו בדם האברים. **ועוד י"ל** שזהו בזיון לקודשים, שמראה שדם קדשים נחשב אצלו כלכולך וכדבר בזוי, כמו שמשמע מהבת קול שהחסרון היה משום בזיון הקדשים. **עוד יש לומר** שלא שייך כאן חציצה, שמדובר שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב, שהחציצה שייכת שאוחז בלולב ויש משהו הוצצין בין ידו ללולב, משא"כ כאן, שלא אוחז כלל בלולב, ולכן יש כאן רק חסרון של לקיחה תמה (הקסה הלהורות נתן חלק יא' סימן עב לריד צילוק, לודך אפשר שאם כל הלולב חוץ מידו ולוחזו צבית יד לא הוי חציצה פוסלת, ואילו כשהלולב צידו אלף ק"ס חציצה בינו לבין הלולב לאו פסול משום חציצה, יציצא צארעא וגיוצא צשמי שמיא והסביר עפ"י תוס' פסקחים נז. דהיכי שאי אפשר להחזיק את הלולב לולב הסודר, כי אז הסודר הוי חציצה להחזיק את הלולב, וממילא בטל הסודר אל הלולב וצוה הוי לקיחה מעליה, כי בלעדי הסודר אינו יכול להחזיק את הלולב. אבל כשכורך הסודר על ידו ונמלא שאין הסודר משמש את הלולב, והוא יכול להחזיק את הלולב אף בלעדי הסודר, אז הוי חציצה) **ורבא אמר** לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה.

אמר רבא מנא אמינא לה דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה **דתנן** אוזב קצר (שהיו מביאין מי הטאת מעיר לעיר בשפופרת של קנים ארוכות, ומצניעין אותם בהם לטהרת טמאים, ומטביל האוזב ומוזה, ואם היה קצר, כשמכניסו בפי השפופרת אינו מגיע למים שבראש השני) כוספקו (מאריכו כדי ספוקו) בהוט ובכוש (שהנשים טוות בו) וטובל ומעלה, ואוחז באוזב ומוזה. אמאי, ולקח וטבל אמר רחמנא, אלא לאו שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה (ומיהו, כשהוא מזה צריך לאחוז באוזב, מפני שאם אוחזו בספוקו הוא מנענע כאן וכאן, ואינו מכויץ, ומוזה על הכלי) ממאי, דלמא שאני התם, כיון דחבריה כגופיה דמי.

אלא מהכא נפל משפופרת לשוקת פסול וכתב רש"י אף האפר היו מביאין בשפופרת ומקדשין בו את המים בשוקת של אבן, שכל מעשה פרה בכלי אבנים היתה אם אפשר, והיה נותן אפר משפופרת למים שבשוקת, שהאפר נותן למעלה, כדילפינן בסוטה (פו) ואם כשבא לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא כמתכוין פסול הקידוש, דבעינן ולקחו מעפר שרפת החטאת ונתן וגו' שיהא לוקח בידו ונותן כתבו התוס' אי

להריח בו, אבל אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה, אסור להריח בו במחובר שמא יקוץ אותו לאכלו או"ח (שלו,ו).

ואמר רבה לולב בימין, ואתרוג בשמאל. מאי טעמא, הני תלתא מצות, והאי חדא מצות. אמר ליה רבי ירמיה לרבי זריקא, מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב? הואיל וגבוה מכולן (חשוב הוא, ונקרא האגד על שמו) ולגבוהיה לאתרוג, ולברוך (קא סלקא דעתיה דהואיל דגבוה דקאמר היינו הא דאמרן שדרו של לולב צריך שיצא למעלה מן ההדס טפח)? אמר ליה הואיל ובמינו גבוה מכולן. **פסק הש"ע** יטול האגודה בידו הימנית, ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה, והאתרוג בשמאלית או"ח (תרנא,ב).

משנה והיכן היו מנענעין, בהודו לה' תחילה וסוף **פירוש רש"י** הודו שבתחלת הפרק, והודו שבסוף הפרק בסוף ההלל, מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר תהלים **כתבו התוס'** בתחילת נטילת לולב בשעה שמברך לא מצינו אם חייב לנענע, אלא מדאמרינן (מב). קמן היודע לנענע חייב כלולב משמע דמנענע בתחלת הברכה אף על פי שאינו יודע לקרות הלל ועוד מדתניא (ברכות ל). הקדים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל] **ובאנא ה' הושיעה נא דברי בית הלל** (ביארו התוס' טעמא דבית הלל אף על פי שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים משום דכתיב 'אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ' וכתיב בתריה 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו' וכתיב נמי בתריה 'זאמרו הושיענו אלהי ישענו' והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא) **ובית שמאי אומריין** אף באנא ה' הצליחה נא. **אמר רבי עקיבא** צופה הייתי ברכן גמליאל ורבי יהושע, שכל העם היו מנענעין את לולביהן, והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. **פסק הש"ע** ינענע בשעה שמברך (מ"ב אפילו נטל שלא בשעת ההלל מנענע לכל הרוחות ואף על פי שיהזור ויטלנו בשעת ההלל) או"ח (תרנא,ח).

נענוע מאן דכר שמיה (שיהא אדם חייב לנענע, דפשיטא ליה לתנא, וקבעי היכן היו

שמפסיק, אין לחוש (הנה דמין במינו אינו חוצין, אבל שלא במינו, חוצין, על כן יזהר ליקח החוט שרגיל להיות סביב ההדס) או"ח (תרנא,א).

ואמר רבה לא ליגזו איניש לולבא בהושענא (אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה, ובא לקצצו מתחת לא יקצצו בעודו באגודה, אלא יוציאנו ויגזו מתחת, ויחזור ויאגוד) דמשתירי הוצא, והוי חציצה. **ורבא אמר** מין במינו אינו חוצין.

ואמר רבה הדם של מצוה אסור להריח בו [דגמרינן מסוכה, דילפינן (ט).] דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה, הואיל והוקצו למצוה] אתרוג של מצוה מותר להריח בו. מאי טעמא? הדם דלריחא קאי, כי אקצייה מריחא (שהוא דרך הנאתו) אקצייה, אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה (וה"ל המרדכי סי' תרנ"א אתרוג של מצוה מותר להריח בו כתב ראב"ה דהמריח בו חייב לברך אשר נתן ריח טוב בפירות ואין נראה לרבינו שמחה דהא לאו לריחא עבידא). **פסק הש"ע** הדם של מצוה אסור להריח בו, אבל אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין, אלא שלפי שנחלקו אם מברכים עליו אם לאו יש למנוע מלהריח בו (מ"ב בעת נטילתו למצוה אבל קודם או אח"כ להריח בו לכו"ע וכול לברך (מג"א) ו"א דיש למנוע כל שבעת הימים (ט"ז ואל"ר) הביאור"ה סי' רמ"ז סעיף יד מסכם דנראה דהעיקר כהמג"א לדינא דבשאר פעמים ככל ימי החג צריך לברך כשמריח לכו"ע, ומ"מ אחרי שהרבה אחרונים הנ"ל מחמירין בזה והעתיקו הדח"ה והח"א את דבריהם יש למנוע מלהריח באתרוג כל ימי החג] או"ח (תרנא,א).

ואמר רבה (לענין שבת נקט לה) הדם במחובר מותר להריח בו, אתרוג במחובר אסור להריח בו. מאי טעמא? הדם דלהריח קאי, אי שרית ליה (כלומר אף על גב דשרית ליה להריח) לא אתי למגזייה (דהא במחובר נמי מריח ליה שפיר, ואינו טרוד בקציצתו שישכח ויתלשנו) אתרוג דלאכילה קאי, אי שרית ליה אתי למגזייה (כי מורח ליה מינשי ותליש ואכיל ליה, ואף אם אוכלו במחובר אין לך תולש גדול מזה). **פסק הש"ע** הדם מחובר, מותר

לו: - לוז.

אלא בדם, אלא שאם עשאה לתנופה שירי מצוה, ששיירה ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא עשה מן המובהר, וכיפר, כלומר אף על פי כן כיפר, שאין צריך להביא קרבן אחר ועוצרת רוחות ומללים רעים. **ואמר רבא** וכן בלולב (מוליך ומביא מעלה ומוריד).

רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומיייתי ליה (מוליך ומביא את הלולב) אמר דין גירא בעיניה דסטנא (הרי זה לחץ בעיניו של שטן, שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות). ולא מלתא היא (אין נכון לומר כן) משום דאתי לאיגרוויי ביה (שיתגרה בו שטן שהוא יצר הרע וישיאנו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר) נקיושין פא יס כעין מעשה זה עם פלימו, והגמ' סס מסיימת ששאל פלימו את השטן ואלא היכי אימא' וענה לו 'לימא מר רחמנא נגענר ביה בשטן. ולכאורה רואים מכאן שעם האמירה פועלת חלישות לשטן, רק שצריך להגיד בלשון נמונה, שאל"כ לא היה שואל פלימו 'אלא היכי אימא'. ולכאורה יס ראה שמועילה האמירה מצרכות (נא.), וכן הוצא בש"ע (רלט, ה) לענין ק"ש על המיטה לאומרו לפני השניה.

משנה מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו (אם שכח ולא נטל קודם אכילה, צריך להפסיק סעודתו וליטול לולב) לא נטל שחרית יטול בין הערבים, שכל היום כשר ללולב.

אמרת 'נטלו על שלחנו', למימרא דמפסיק (באמצע הסעודה ליטול לולב) **ורמיננהו** (גבי תפלת המנחה תנן לה במסכת שבת לא ישב אדם לפני הספר, ולא יכנס לא לאכול ולא לדון ו...) **אם התחילו [פירש רש"י קודם המנחה ומשכה סעודתן והגיע זמן המנחה. וקשה, אם מייירי שהתחילו בסעודתם קודם זמן החיוב מה ראה היא לכאן, הכי גבי לולב איירי שהתחיל בסעודתו אחר שהאיר היום, וכבר בא לידי חיוב לולב ואפשר שמשום כך עליו להפסיק מאכילתו ולקיימה, אבל כאשר התחיל בהיתר התיירו לו לסיים אכילתו? ומכח קושיא זו הוכיחו התוספות (שבת ט: ע) שגם לענין מנחה איירי כשהתחיל באיסור ואפילו הכי אינו חייב להפסיק סעודתו לתפלת מנחה. ויש מן האחרונים שפירשו כי גם רש"י כאן לא נתכוון לומר שלענין מנחה איירי בהתחיל בהיתר, אלא מה שאמר 'אם התחילו קודם המנחה', היינו, שהתחיל קודם זמן מנחה קטנה. אבל חובת התפילה חלה עליו כבר משעת מנחה גדולה ולפיכך חשיב כהתחיל באיסור) אין מפסיקין (אין צריכין להפסיק סעודתן ולהתפלל)? **אמר****

מנענעים)? התם קאי, כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר (אלמא, מצוה לנענע, כדלקמן, לעצור רוחות רעות ומללים רעים) וקאמר היכן מנענעין.

תנן התם שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה (אותם שהוא צריך להניפם)? מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין **ופירש רש"י** החיים **אבל הרמב"ם** נקט, שתנופה זו היא אחר שהיטת הכבשים, בחזה ושוק בלבד. ואף רש"י מודה לכך שהיו מניפין אותם גם אחר שהיטתם כמבואר במנחות (סב.) אלא דסבר שתנופה זו אינה מהלכות כבשי עצרת, אלא כשאר תנופות שעושים בקרבנות שלמים, ולכן אין צריך להניח עליהם את הלחם בתנופה זו ומניח ידו תחתיהן ומניף, ומוליך ומביא, מעלה ומוריד, שנאמר אשר הונף (היינו מוליך ומביא) ואשר הורם (מעלה, ואין עליה בלא הורדה, והאי קרא לאו בכבשי עצרת כתיב אלא במלואים, ומיהו, כל תנופות ילפינן מינה) **אמר רבי יוחנן** מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו (מצוה זו אנו עושין לשמו, כן מראה בהנפתו) מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו. **במערבא מתנו הכי, אמר רבי יוסי ברבי חנינא** מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות **ובתני התוס'** (במנחות סב.) חשיב כל הטעונית תנופה, ושמא לא בכל תנופות מוליך ומביא מעלה ומוריד אלא דוקא בתנופת שתי הלחם דעצרת וכן ללולב משום דאמרינן (ר"ה טז.) דגור דין נחתם בפסח על התבואה ובעצרת על פירות האילן ובהג על המים, ולכן בעצרת ובסוכות שיש בהם ניענועים, מנענעים לעצור רוחות רעות ומללים רעים. **בירושלמי תנא** צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר, ובעי ר' זירא הולכה נחשבת פעם אחת והבאה פעם אחת או הולכה והבאה נחשבות פעם אחת **ולא אפשיט** וכיון דלא אפשיט עבדינן להומרא שלש פעמים לכל אחד ואחד) מעלה ומוריד כדי לעצור מללים רעים.

אמר רבי יוסי בר אבין, ואיתימא רבי יוסי בר זבירא זאת אומרת (הא דר' יוסי, דקאמר תנופה עוצרת רוחות רעות ומללים רעים) **ודף לח ע"א** שירי מצוה (מצוה שהיא שירים, שאינה עיקר לעכב כפרה) מעכבין את הפורענות. שהרי תנופה שירי מצוה היא וואינה מעכבת, כדתניא (יומא ה.) 'לתנופה לכפר' וכי תנופה מכפרת, והלא אין כפרה

לוז.

סלקא דעתך ביו"ט ראשון מי שרי (ללכת כ"כ רחוק, הרי אסור לצאת חוץ לתחום. תוס' שואלים אם הלשון 'בא בדרך' מורה שלא מדובר ביו"ט, א"כ מדוע בכרכות ל' יש לשון 'השכים לצאת לדרך נותנים לו שופר ותוקע' ושם מדובר ודאי ביו"ט. ומתרגמים ב' תירוצים א. שבאמת הלשון 'בא בדרך' והיוצא לדרך' מורים שלא מדובר ביו"ט, ומה שבכרכות לא שינו הלשון ללמד שמדובר ביו"ט, כיון שאין למעות שם, שהרי מדובר שם בשופר ששייך רק ב"ה. ב. בכרכות שנינו 'השכים לצאת לדרך' היינו שמכיתו הולך לקראת חכם ונוטל לולב קודם שיצא אבל כאן שנינו 'מי שבא בדרך' כשיכנס בכיתו נוטל לולב משמע שממקום רחוק בא לביתו). **פסק הש"ע א.** אסור לאכול קודם שיטלנו, ואם שכח ואכל ונזכר על שלחנו ביום הראשון, שהוא מן התורה, יפסיק, אפי' יש שהות ביום ליטלו אחר שיאכל, ומיום ראשון ואילך, אם יש שהות ביום לא יפסיק, ואם לאו, יפסיק. (הגה ואם התחיל לאכול יותר מחצי שעה קודם שהגיע זמן חיובו, אפי' ביום ראשון א"צ להפסיק בדאיכא שהות ביום) (ה"ו) או"ח (תרנ"ב). ב. לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה, עד שיתפלל, ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי (מקום שמעבדין שם העורות), ולא לדין ולא לאכול... ואם התחיל באחת מכל אלו, אינו מפסיק אף על פי שהתחיל באיסור, והוא שיהא שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו, אבל אם אין שהות להתפלל אח"כ, צריך להפסיק מיד... או"ח (רלב, ב).

משנה מי שהיה עבד או אשה (כתבו התוס' משמע מכאן דאשה פטורה מהלל דסוכות ודעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא, אע"ג דבהלל דלילי פסחים משמע (בפסחים קה). דמחייבי, דמחייבי בד' כוסות, ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה, שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס, אבל כאן לא על הנס אמור) או קטן מקרין אותו (כך היו נוהגין אחד קורא את החלל ומוציא את הרבים, ואם היה עבד או אשה או קטן, הואיל ואין מחויב בדבר אין מוציא את המחויב מידי חובתו, הלכך...) עונה אחריהן (כל) מה שהן אומרים, ותבא לו מאירה [כתב רש"י שלא למד, ואם למד תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (מפני המהרי"ם ח"א לומר

רב ספרא לא קשיא הא דאיכא שהות ביום (להתפלל אחר שיגמרו סעודתם) הא (מתניתין דהכא) דליכא שהות ביום (שתמשך סעודתו עד שתחשך).

אמר רבא מאי קושיא (דתפלה אלולב דאיצטריך רב ספרא לשנויי עלה) דלמא (תרוייהו בדאיכא שהות) הא דאורייתא (גבי לולב מפסיקין דמדאורייתא היא), הא (תפלה) דרבנן וולכן אי"צ להפסיק הקשו התוס' הרי קידוש היום בשבת הוא דאורייתא, כדאמרינן (ברכות כ): 'נשים חיובת בקידוש היום דבר תורה, ובפסחים (ק) נפסק כר' יוסי שאין מפסיקין באמצע הסעודה כדי לקדש ותימצו ב' תירוצים. א. שאני קידוש היום שיכול לקדש ביום כבלילה וליכא למיחש לפשיעותא כולי האי. ב. לפי שעוסק בסעודת שבת לא היישינן כולי האי שמא יתעצל בקידוש היום).

אלא אמר רבא אי קשיא הא קשיא (דלולב אלולב) 'לכשיכנסם לביתו נוטלו על שלחנו' אלמא דמפסיק, והדר תני 'לא נטל שהרית יטול בין הערבים' אלמא לא מפסיק **אמר רב ספרא** לא קשיא הא דאיכא שהות ביום, הא דליכא שהות ביום. אמר רבי זירא מאי קושיא, דלמא מצוה לאפסקי (שמא ישכח ויפשע) ואי לא פסיק יטול בין הערבים, שכל היום כשר ללולב.

אלא אמר רבי זירא לעולם כדאמרינן מעיקרא (הילוקו של רב ספרא ליישב את הסתירה בין משנתנו המדברת בלולב למשנה בשבת המדברת בתפלת המנחה 'כאן שיש שהות ביום אינו מפסיק, ושאין שהות ביום מפסיק' הוא הנכון) ודקשיא לך (ומה שהקשה רבא שלכאן' החילוק...) הא דאורייתא הא דרבנן (אינו קשה) הכא (גם בלולב מדובר...) ביו"ט שני דרבנן עסקינן והריטב"א הסביר מיירי בחוה"מ ודקדק מכאן שהולו של מועד קרוי יו"ט. הקשו התוס' שהגמ' יכלה לתרץ כאן וכאן יש שהות אלא משום שלולב כל היום זמנו הוא הווששים יותר שמא יבוא לפשוט, ולכן גם אם התחיל פוסק כדאמרינן (שבת י). 'מנחה כיון דקביעא ליה זימנא מירתת ולא אתי למיפשע, ערבית כיון דכולי ליליא זמניה לא מרתת ואתי למיפשע' ותימצו שהגמ' לא תירצה כן כיון דתפלה אורכת זמן ומתעצל בה יותר מנטילת לולב שמשעה שהגביה ללולב יצא] דיקא נמו, מדקתני מי שבא בדרך ואין בידו לולב, דאי

אמרו חכמים. תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו (דודאי מחמת שלא למד הוא)

אמר רבא [דף לח ע"ב] הלכתא גיברתא (הלכות

גדולות) איכא למשמע ממנהגא דהלילא (ממה שאנו רואים שנוהגין עכשיו בימינו בבתי כנסיות, כדמפרש ואזיל, שהיו נוהגין לענות הללויה שתי פעמים ולא יותר, ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו, ועונין הודו אחריו, והזורין וקורין עמו עד אנא, ועונין אנא הושיעה נא ואנא הצליחה נא אחריו כמו שאנו עושין, ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונים הללויה על כל דבר, כדאמרינן במתניתין דהכא ובסוטה (ל). **ואמר רבא** ממנהג של עכשיו אנו למדים מהו עיקר קריאת הלל כשתיקנהו תחילה, לפי שהכל הייבין בקריאתו ואין הכל בקיאיין בו תקנו אחד קורא ואחרים שומעים, והכל עונים מקצת, ועכשיו שכל בני כנסיותינו בקיאיין, וקורין אותו כולו, ואעפ"כ עונין שתי פעמים הללויה והודו לה' ואנא מכאן אנו יכולים ללמוד מה תקנו הראשונים לענות למי שאין בקיאיין ולבקיאיין הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה (ממה שאנו נוהגין שהמקרא פותח בהללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה והוא שותק, ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל, למדין אנו מכאן שמצוה לענות הללויה בפתחתו ואפילו לבקיאיין **כתבו התוספות** השתא אינו מפרש היאך סדר ברכת ההלל, שגם הצבור הייבין לברך קודם שיתחילו, ושמא כולם מברכין יחד ואעפ"כ שהצבור שותקין עד שיפתח שליה צבור הללויה מ"מ לא הוי הפסק) הוא אומר הללו עבדי ה' והן אומריין הללויה מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה (ממה שנוהגין עכשיו לענות עוד הללויה פעם שניה, ושאר הלל קורין כולן עמו אנו למדין תקנה הראשונה מי שאינו בקי, או בקי ואינו גומרו אלא סומך על המקרא דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר, ולפיכך החזיקו עכשיו במנהג הזה לסמוך בהללו עבדי ה' על המקרא, ולענות הללויה לדעת תקנה ראשונה, ולא תשתכח, שמותר בכל הלל לסמוך עליו ולענות הללויה למי שאינו בקי) הוא אומר הודו לה' (והן שותקין) והן (אח"כ) אומרים הודו לה', מכאן (שבראשי פרקים) שמצוה לענות ראשי פרקים (ולא סגי ליה בהללויה, ומיהו אגן דגמרינן כליה לא צריכינן, אלא שבזה החזיקו שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר **כתבו התוס'** משמע מתוך פירוש רש"י שרק בפסוק הראשון שבראש הפרק עונין ראשי פרקים ולא יותר, ובשאר הפרק עונה הללויה **אמנם** בסוטה ל' משמע שעל כל פסוק ופסוק בפרק עונים את ראש הפרק **ויש** ליישב) הוא אומר

שהקללה היא על שלל למד, להא בגדול מקרא דנשמיעה לחוד נפיק ובסתמא איירי דומיא דליקא ללא למד, ולאעפ"כ לא קתני תבא לו מאירה, ש"מ ללא לייטנין ליה רק מקום למצוה צמח שאלו מברכין ומקריין אותו ולאו בני חיובא) **כתבו התוס'** (עפ"י המהר"ם) מה שכתב רש"י לא שייך על המשנה אלא על הברייתא בא מובא 'תבוא מארה על מי שאשתו ובניו מברכין לו' ששם מדובר שיודע לקרוא, ועם כל זה אשתו ובניו מוציאין אותה, ועל דבר זה תבוא לו מארה שעושה לו שלוחים כאלה שאינם בני חיובא, שהמשנה מדברת בגדול שלא יודע לקרוא, והראיה לכך שעונה מה שהם אומרים, ואף שמדובר שלא למד אין קללה בעבור זה, כדביארנו קודם) אם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה (על כל דבר שהוא אומר והכי קתני לה (סוטה ל)) מקום שנהגו לכפול (כל פסוק ופסוק) יכפול ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה הודו תחלה וסוף, יאמר נא שלשה פעמים, קראתי יה ענני במרחב יה, ה' לי... ה' לי, טוב לחסות... טוב לחסות, סבבוני... סבבוני, דחה דחיתני, ויהי לי לישועה... קול רנה וישועה, ימין ה'... ימין ה', לא אמות... ולמות לא נתנני, פתחו לי שערי... זה השער. אבל מאודך ולמטה אינו כפול והיינו דאמרינן לקמן (סוכה לט.) מוסיף לכפול מאודך ולמטה] לפשוט יפשוט, לברך יברך, הכל כמנהג המדינה. **פסק הש"ע** בענין הפסוקים שכופלין בו וכן בפסוקים שש"צ אומר והקהל עונים אחריו, כל מקום כפי מנהגו א"ח (תכבג).

ת"ר באמת אמרו (כל באמת הלכה היא, ואין חולק בדבר) בן מברך לאביו (בברכות המזון, משהגיע לחינוך, דחייב מדרבנן, ובברכות (ב) מוקים לה כגון שלא אכל אביו אלא כזית או כביצה, דהוי שיעורא דרבנן, דמדאורייתא לא מיהייב עד דשבוע, דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, הלכך, אתי מדרבנן ומפיק מדרבנן] ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה (**כתבו התוס'** עפ"י גירסת המהר"ם בתוספתא קתני גבי ברכת המזון דאין אשה ועבד וקמן מוציאין את הרבים ידי הובתן ואיכא לאוקומי כשאכל שיעורא דאורייתא, ואי אפשר לדקדק מכאן שאין נשים חייבות בברכת המזון מהתורה, ששמא באמת חייבות מהתורה, אלא כיון דאין מצטרפות לזימון אין מוציא אותן. אי נמי שזולול הדבר שתוציא גבר שהרי מגילה נשים חייבות בה ופירש בה"ג דאין נשים מוציאות את הרבים ידי הובתן כמגילה) אבל

לז: - לט.

משום בר קפרא מנין לשומע כעונה דכתיב **את פלדבְּרֵי הַפֶּפֶר** [בספר שמצא חלקיה הכהן משתעי קרא (במלכים ב,כב)] **אֲשֶׁר קָרָא מִלֶּךְ יְהוֹדָה** (יאשיהו). וכי יאשיהו קראן, והלא שפן קראן, דכתיב **וַיִּקְרָאָהוּ שָׁפָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ**, אלא מכאן לשומע כעונה. ודילמא בתר דקראנהו שפן קרא יאשיהו? **אמר רב אחא בר יעקב לא סלקא דעתך, דכתיב יַעַן רָדִי לְכַבֵּד וּתְפַנְנֵנּוּ מִפְּנֵי ה' בְּשִׁמְעֶךָ** (את הדברים האלה) בשמעך, ולא בקראך. **פסק הש"ע אין המברך מוציא אחרים אלא אם כן יאכל וישתה עמהם, ואז יוצאים בשמיעתן שמכוונין אליו, אפילו לא יענו אמן** (מ"ב דק"ל דשומע כעונה והרי הוא כמברך בעצמו. וכ"ז לענין דיעבד אבל לכתחלה לבד מה שמצוה לענות אמן על כל ברכה ששומע מישאל כדלקמן בסימן רמ"ו, עוד יותר יש חיוב לכתחלה לענות אמן בברכה שמתכוין לצאת בה כדי להורות בפועל שמסכים לברכת המברך או"ח (ריג"ב).

אמר רבא (מי שאין אחר מקרא אותו) לא לימא איניש ברוך הבא (וינשים בינתים) והדר בשם ה' (דלא קיימא אזכרה אמילתא דלעיל, ומיחזי כמוציאו לבטלה) אלא ברוך הבא בשם ה' בהדדי **[דף לט ע"א]** **אמר רבא לא לימא איניש** יהא שמיה רבא והדר מברך, אלא יהא שמיה רבא מברך בהדדי **(כתבו התוס')** ומה שביבמות אמר רבא כמו רב ספרא שאין בעיה להפסיק, זה לאחר ששמע זאת כאן ממנו) **אמר ליה רב ספרא משה** (גדול הדור) **שפיר קאמרת** (כתמיה) אלא התם והכא אסוקי מילתא הוא (הואיל וכוונתו לגמור) ולית לן בה. **פסק הרמ"א** ולא יפסיק (מ"ב עיין בפמ"ג ומחה"ש דהיינו שלא יפסיק בשתיקה ביניהם אבל אין צריך לומר בנשימה אחת) **בין יהא שמיה רבא למברך** [הגהות אשר"י בשם א"ז כתב דלפי' ראשון לא יפסיק בין שמיה לרבא (מונחו לפיושן של הויטרי סהובא בתוס' זרכות ג.) **שיהא שמיה רבא** זו נקשה שיהא סם-יה סלס, ומנוכך זה שכן לחכ' ולפי' ר"י (שיהא שמיה רבא מנוכך) זה שכן שיהא שמו הגדול מנוכך) אין להפסיק בין 'רבא' למברך] או"ח (נו"א). **כתב המג"א** וצ"ע דפרק לולב הגזול איתא בהדיא דלית לן בה ותיירין דאף שאמר רב ספרא לית לן בה, מכל מקום לכתחילה אף הוא מודה שיש להקפיד על כך. ועיין מג"א שיישב הקושיא, באופן אחר.

אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא (ואין זה מראשי פרקים, בזה החזיקו להיות סימן לעיקר תקנה, למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר, והיכי דמי כגון...) מכאן שאם קטן מקרא אותו עונין אחריו מה שהוא אומר. הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן אומרים אנא ה' הצליחה נא **(כתבו התוס')** ואע"ג דאמרינן (במגילה כב.) אין מופסיקין באמצע פסוק אלא לתינוקות, הכא שאני שמצאנו בתנ"ך שפסקו בפסוקים אלו, שלמדנו בפסחים קיט שבשעה שמשח שמואל את דוד, אחיו של דוד אמרו אנא ה' הושיעה נא, ודוד אמר אנא ה' הצליחה נא] **מכאן** (סימן זה החזיקו לדעת) **שאים בא** (אם רוצה) **לכפול כופל** (שהרי שומע כעונה, כדלקמן, ואלו שומעין ועונין הרי זו כפילה וכל הני מכאן דקאמר רבא, מכאן לקטן המקרא כו', מכאן שאם בא לכפול לאו דווקא, דהוא הדין נמו מצי למילף איפכא מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא הצליחה נא לקטן המקרא, אלא אשמעינן שלא על הנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל). הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' **מכאן לשומע כעונה וכתב רש"י** וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר קדיש או יהא שמיה רבא ישתקו בתפלתן וישמעו ככוונה, והרי הן כעונין, וכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן, וכן יסד בה"ג. **הקשו התוס'** וקשה מהא דאמרינן (ברכות כא) אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה יתפלל ואם לאו לא יתפלל, ולמה לן כולי האי, יתפלל כדרכו ולכשיגיע שם ישתוק, אלא ודאי אם היה שותק היתה שמיעתו הפסקת תפלתו ומיחו יש לתרין שמוא אע"ג דשומע כעונה, ויצא י"ח אם יעצור ויקשיב לש"צ, מ"מ עונה עדיף ומצוה מן המובהרת). **פסק הש"ע אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה, אלא ישתוק ויכוין למה שאומר ש"צ, ויהא כעונה (ביא"ה** עצם דין זה אם מותר לשתוק ולשמוע תליא כפלוגתא, די"א דכיון דשומע כעונה הוא כעונה ממש ואסור מטעם הפסק ואעפ"כ הכריע להקל מטעם המנהג) או"ח (קד,ז).

בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא ענה מהו (ביארו התוס') מי שאינו יודע לקרות ולא לענות, אם שמע וכיון את לבו לשמוע אף על פי שלא ענה, האם יצא י"ח הטור בסימן רי"ג למד מכאן גם למי שבא לצאת י"ח ושמע ברכה מהאחר ולא ענה אמר? **אמר להו** **הכימיא וספריא** (מלמדי תינוקות) **ורישו עמא** ודרשיא אמרו שמע ולא ענה יצא. **אתמר נמי**

לרוץ לפניו) **אבי אמר** מהכא והוא עבר לפניהם. **ואיבעית אימא** מהכא, ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם. **פסק הש"ע** יברך על נטילת לולב, ושהחינו, קודם שיטול האתרוג, כדי שיברך עובר לעשייתו (הגהות הגר"א אבל א"צ לזה כמ"ש בפ"א דפסחים דמשמע שמברך אחר שהן בידו ויצא בהן) או יהפוך האתרוג ומ"ב עיין בבי" דיש עוד עצה שיהיה קודם לעשייתו החינו שיכוין שלא לצאת בהמצוה עד שיטול כולם בידו, ועיין בביאור הגר"א שכתב דזה העצה היא היותר מובחרת שבכולן (שעש"ל אלמנס דעיקר הענין משמע מהגר"א שאין לנו לריכין כלל לחפש עלה דעניינו שיהיה עוזר לעשייתו) עד שיברך (מ"ב ואם שבה לברך קודם לקיחה מברך אחר כך דהא גם הנענוע הוא מן המצוה) א"ח (תרנ"ה).

משנה הלוקח לולב מחבירו (פירש רש"י לי נראה דהלוקח לולב מעם הארץ גרסינן, דהא בעם הארץ קמיירי, כדאמרינן בגמרא, ועם הארץ לגבי חבר לא קרי ליה חבירו. **כתבו התוס'** ועל הנם דחק, דאשכחן בדוכתי מובא דקרי ליה חבירו, ע"ש שהביא ג' ראיות) בשביעית נותן לו אתרוג במתנה (פירש רש"י חבר שקונה הושענא כולה מעם הארץ בשביעית, יבקש ממנו ליתן לו אתרוג במתנה. הסניד המרומי שלה שזקוק להגיש קש"י שקנה ממנו את כל ארבעת המינים, מקום לאתרוג למי יקרים מלולב, וא"כ לא שייך לנקש אתרוג צמתה בבעה שקונה לולב, ומכש"כ הא לקאמר צגמ' למצליע למי אתרוג כלולב, וצמחות (לב) איתא ללא מינכאל הכלעתה. משו"ה פירש"י שקונה הושענא כולה, שלא תהיה ניכרת ההכלעה) לפי שאין רשאי ללוקחה בשביעית.

לא רצה ליתן לו במתנה מהו? **אמר רב הונא** מבליע ליה דמי אתרוג כלולב (ימכור לולב ביוקר, עד שיתן לו אתרוג במתנה) וליתיב ליה (דמי אתרוג) בהדיא ומאי טעמא אין רשאי ללוקחה בשביעית הקשה התוס' רא"ש (כע"ז צמוס) ותימה מאי פריך, והא קי"ל דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית דדרשינן 'לאכלה' ולא לסחורה ותיירין לאו כל סחורה אסורה, אלא כבי האי גוונא דמפרש בפ"ז דשביעית לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אלא הוא לוקט ובנו מוכר על ידו, לקח לעצמו והותר מותר למכרו ומיהו נראה דהקונה בזול כדי למכור ביוקר ולהרויח היינו נמי סחורה? לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ (פירש רש"י דהתורה אמרה 'לאכלה' ולא לסחורה, שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן, ולא שיעשה בהם סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר, ועמי הארץ השודין על כה, לפיכך אין

איתא במשנה 'מקום שנהגו לכפול' **תנא רבי** כופל בה דברים (מאנא והלאה) **רבי אלעזר בן פרטא** מוסיף בה דברים. מאי מוסיף? **אמר אביי** מוסיף לכפול (על כפילתו של רבי) מאודך ולמטה.

איתא במשנה 'לברך יברך' **אמר אביי** לא שנו (דתליא ברכה במנהג) אלא (ברכה) לאחריו, אבל לפניו מצוה לברך. **דאמר שמואל** כל המצות כולן מברך עליהן עובר (קודם) לעשייתן **ובטעם הדבר כתב הריטב"א** (פסחים ז:) כדי שיתקדש תחילה בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות ה' יתברך. ועוד, כי הברכות מעבודת הנפש, וראוי להקדים עבודת הנפש למעשה המצוה שהוא עבודת הגוף. **כתבו התוס'** מטעם זה צריך לברך על הלולב קודם שיטלנו, דאי לאחר שנטלו מדאגבהיה נפק ביה כדאמרי' (מב.). **ומיהו** לא מסתבר כלל דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי הא אמר (מנחות לה) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה וכל שעה שאין המצוה מזווננת בידו לעשות לא מיסתבר כלל לברך עליו. **ושמא** משיתחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך, והיינו עובר לעשייתו, שמעכבים זה את זה. **אי נמי** לאחר שנטול שניהם אלא שהופך אחד מהן כדאמרינן (דף מב.) כשהפכו דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתו. **אי נמי** ואפי' נקיט להו כדרך גדילתו אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה דאע"ג דאמרינן (ר"ה כה) דמצות אינן צריכין כוונה מ"מ בעל כרחו לא נפיק **אי נמי** משום דלא גמרה מצותו עד אחר ניענוע דמהאי טעמא נמי מברכין אנטיילת ידים אחר נטילה דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב כדאמרינן (סוטה ד) דאסור לאכול בלא ניגוב ידים, ומיהו לא דמי כולי האי דניענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ומיהו **אמת** הוא דלכתר דנפק ביה מברך כדמוכח (פסחים ז) וצריך לומר על כרחך הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי דבעי ניענוע מברך ועוד כדאמרי' (מא) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו כנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המובהר השיב כעובר לעשייתו. **ובהדיא** אמר בירושלמי דברכות פרק הרואה גבי ציצית העושה ציצית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית, נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בציצית, והיינו טעמא לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד. ומ"מ, לא לגמרי דמי ללולב דהתם מברך 'על נטילת לולב' ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה. ומאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא דאמר רב נחמן בר יצחק, דכתיב וירץ אחימעץ דרך הכבר ויעבר את הכושי (קדמו

לט. - לט:

התוס' שלא יתכן פירושו שהרי בגמ' משמע ש'לוקח מן המשומר' אין הכוונה שראינו משומר, אלא כל דבר שכיוצא בו נשמר תלינן בו שהוא משומר, ואין קונים אותו מעם הארץ, ולפי פירוש רש"י נצטרך לומר, שכל המוכר דבר שכיוצא בו נשמר, נחשוד בו, ולא נמסור בידו דמי שביעית (עפ"י המהמק"ל) וזה אי אפשר לומר לפי מה שפירשנו בשם ר"ת בכתובות (כד). דסתם עם הארץ אינו חשוד אא"כ ידוע שהוא חשוד, ואם נעמיד שמדובר כאן בוודאי חשוד, א"כ גם מן המופקר אין לקנות ממנו. **ואומר ר"ת** באמת עם הארץ בסתם אינו חשוד, והמעם שאסור לקנות ממנו פירות החוקתם מן המשומר, שאנו הוששים שקנה פירות אלו מאיש אחר, ואותו אחר שמר לפירות אלו ונאסרו באכילה (כפ"ת) והלכה היא שפירות משומרין אסורין באכילה כדדרשינן בת"כ 'זאת ענבי נזירך לא תבצור' מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר, ד'נזירך' משמע דנזרו מהן בני אדם. **וכ"כ רש"י ביבמות בשם רבותיו** שיש איסור אכילה מפרי משומר וחולק עליהם. אמנם ר"ת מחזיק בתירוץ רבותיו. **ומיהו קשה לר"ת** דלא אסר בת"כ מן המשומר אלא בבצירה כדרך הבצירים אבל ע"י שינוי מותר ועוד שמהגמ' כאן משמע דלא אסר מן המשומר אפילו כחצי איסר אלא לפי שמוסר דמי שביעית לחשוד, אבל פירות מיהא לאכילה שרי, דאי אסירי וכי דרך לקנות דבר האסור **אולם** קשה לומר שהברייתא בת"כ התירה בצירה בשינוי בדבר שמור, שהרי הרישא דיברה באיסור אכילה, וא"כ גם הסיפא באה לאסור שמור באכילה, ומה שהתירה בשינוי הכוונה על מופקר ולא על שמור. **אמנם בירושלמי** מובא שהסיפא של הברייתא מדברת במשומר. **פסק הרמב"ם א.** כשם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמרן כך אסור ליקח מעם הארץ, לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואפילו כל שהוא, שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית שמיטה (הי). **ב.** הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נתן לו אתרוג מתנה, ואם לא נתן לו מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב שמיטה (היא). **ג.** במה דברים אמורים בזמן שהיה מוכר פירות שכמותן בשמור כגון תאנים ורמונים וכיוצא בהן, אבל היה מוכר פירות שהזקתן מן ההפקר כגון הפיגם והירבוזין והשוטים וההלגלוגות והכסבר של הרים וכיוצא בהן ה"ז מותר ליקח ממנו מעט כדמי שלש סעודות בלבד משום כדי חייו של מוכר שמיטה (היב). **כתב הדרך אמנות** שהרמב"ם כרש"י שהמשומר אינו אסור באכילה דלא כר"ת. **ד.** אין עושין סחורה בפירות שביעית, ואם רצה

מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום בדמים, דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול. **הקשו התוס'** אם כל החשש מפני שהוששין שלא יבערו את דמי שביעית, מדוע לא ימכרו להם דברים שאין חיוב לבערם, כדאייתא שביעית (ז,ה) דברים שיש להן שביעית ואין להם ביעור ולכן **תירצו** שהמעם שיש איסורים הרבה שאין ע"ה נזהר, דאסור לקנות בדמי שביעית בהמה ממאה עבדים וקרקות חלוק ומלית ומנעלים, ואין נותנין דמי שביעית לא לבייר ולא לבלן ולא לספן ולא לספר, דשביעית לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא לשאר דברים, ואסור לפרוע בדמי שביעית חובו, ואין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית) **דתניא אין** מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות [אבל מזון שלש מוסרים, כדי חייו, דאיכא למימר לסעודת שבת הוא צריך, וכיון שהותר בערב שבת הותר לכל ימות השבת (השבוט) כתבו התוס' משמע שיש בדמי אתרוג יותר ממזון שלש סעודות, ומה שבמעילה (כא). לא משמע כן כיון שמדובר באתרוג פסול שעומד לאכילה) ואם מסר (ששכח ומסר לו) יאמר (חבר זה שמסר לו) הרי מעות הללו (שמסרתי לעם הארץ זה) יהו מהוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי [וחלה עליהם קדושת שביעית, כדאמרין (מ) שביעית תופסת דמיה בקדושתה, מקראי הקשו התוס' הרי פלוגתא היא (ב"ק סח) גבי כרם אם יכול לחלל מה שביד הבורו, ולמאן דאסר קשה מה מועיל כאן ו**תירצו** שכאן מעיקר הדין אין צריך לחלל, וקנס הוא שהצריכוהו לחלל, ולכן מועיל החילול לכ"ע דהכא קנסא בעלמא הוא, וכעין זה מצינו (קדושין נה) **דף ל"ט ע"ב**] ו**בא** (חבר זה) ואוכלן (לאותם הפירות) בקדושת שביעית (אכילה ושתיה וסיכה) והדלקת הנר, שהן הנאות המותרות בהן].

(המשך הברייתא) במה דברים אמורים (דמזון שלש סעודות מיהא מוסרים) בלוקח מן המופקר (שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר, שאין עם הארץ זה שומרו, הואיל ולא ראינוהו חשוד מותר למסור לו מעט, אבל לא הרבה, שלא תהא עינו צרה להצניען) אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר אסור (פירש רש"י ששדה זו היתה משומרת בגדר, ופתח נעול, זה נחשד לענין שאינו מפקר לעניים, ועבר על מה שכתוב 'והשביעית תשקמנה ונטשתה' והערמה היא שמוכרן על יד על יד מקשים

לפ: - ב.

בתר לקיטה, משום דגדל על כל מים שמשקין אותו תמיד כירק ותבואה ואילנות גדילין על מי גשמים).

והא בין רבן גמליאל ובין רבי אליעזר לענין שביעית אתרוג בתר הנטה אזלינן דתנן אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים, לערלה (שנוהג בו כאילן) ולרבעי וננוהג בו כאילן כתבו תוס' הך משנה אתיא כמאן דאמר נטע רבעי (ברכות לה.) ולשביעית ופירש רש"י דאזלינן ביה לענין שביעית בתר הנטה הקשו התוס' ואמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון דגדל על כל מים כירק ותיירצו משום שמוכא בגמ' (ר"ה י.) דרשה לגבי ערלה 'שְׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יִאָּכַל בְּבִשְׁנָה הַרְבִּיעִית...' האות ו' באה להוסיף על העניין הראשון ולומר, שלש שנים יהיה לכם ערלים, ואף בשנה הרביעית יהיה ערלה, והטעם שהנמו ככר בשנה השלישית, א"כ רואים שלגבי ערלה הולכים בפירות אחר הנטה, ומשמע שבכל הפירות הדין כן, אף באתרוג, א"כ מוכח שאף באתרוג הולכים אחר ההנטה. עוד הקשו כאן משמע דאזלינן כירק בתר לקיטה לענין שביעית, ובמסכת שביעית (פ"ט מ"א) משמע שאין קדושת שביעית על הנלקט בשביעית רק אם גדל בשביעית. ונראה לפרש שכל מה שאמרנו שהולכים אחר לקיטה, זה באופן שלא נגמר גידולו, אבל גדל כל צרכו אף שנלקט בשנה אחריו, הולכים אחר גמר פרי ולא אחר לקיטה. ואף שקשה על זה מברייתא בר"ה (יד): בו מוכח שר"ע לקט אתרוג בא' שבט, והחמיר ונהג בו ב' מעשרות מספק מעשר שני ומעשר עני, והגמ' מכיאה שם דרך אחת לבאר שספיקו של ר"ע האם ללכת אחר לקיטה שהיתה קודם טו' בשבט, וכר"ג שיש לאתרוג דין ירק לענין מעשרות, או אחר ההנטה שהיתה קודם ט"ז בשבט של השנה שעברה, כר"א שיש לו דין אילן. ומשמע שדין ירק יש לו ללכת אחר לקיטה ולא אחר גמר פרי, שהרי בודאי נגמר הפרי קודם כן, שהרי הנט קודם ט"ז בשבט של שנה שעברה ויש ליישב שבאתרוג באמת דינו לילך בו אחר לקיטה, שהרי אין לו לעולם גמר פרי, שהרי אפשר להשהותו על העץ כמה שנים, וככל שישנהו יגדל. ועוד יש לומר שאף באתרוג הולכים אחר גמר פרי ולא אחר לקיטה, ולא אמרה הגמ' שהולכים אחר לקיטה, משום שנלקט האתרוג ממש אחר גמר גידולו ולירק בדרך אחד [דף מ ע"א] שבשעת לקימתו עישורו (שאם הנט בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני, ונלקט בשלישית לשמיטה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר עני מתעשר כדון מעשר שלישי, ואילו שאר אילנות שהנמו פירותיהן בשנה ונלקטו בשלישית מתעשרין כדון שניה, ולענין מעשר השוו אתרוג לירק, דמעשר פירות האילן וירקות

למכור מעט מפירות שביעית מוכר, ואותן הדמים הרי הן כפירות שביעית וילקח בהן מאכל ויאכל בקדושת שביעית, ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדושתו כשהיה שמיטה (א,ו).

מתלב רב ששת ומן המופקר שלש סעודות ותו לא? ורמינהי הפיגם (עשב שקורין רוד"א) והירבוזין, והשיטים (ומין ירק הוא) וחלגלוגות (מין עשב בר) והכוסבר שבהרים (אבל של גנה חשוב הוא) והכרפס שבנהרות (אבל של גנה חשוב הוא) והגרגיר של אפר (אבל של גנה חשוב הוא) פטורין מן המעשר (בכל השנים, כדמפרש מעמא שאין כיוצא בהן נשמר, שאין חשובין על הבריות ומפקירין אותן לכל, והפקר פטור מן המעשר, דכתיב 'ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך' בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו, יצא הפקר לקט שכחה ופאה, שיש לו חלק עמך) וניקחין מכל אדם בשביעית (ואף על גב דשביעית נהגא במופקרים) לפי שאין כיוצא בהן נשמר (והוה ליה לוקח מן המופקר, ואף על גב דלא ידעינן ביה בהאי דודאי הפקיר מהזקינא ליה בהכי, דאין דרך לשומרן, לפיכך מוסרין לו דמיהן, ולא חשדינן ליה שיצניעם לסחורה, אלמא בלוקח מן המופקר מסרינן טובא, דהא ונקחין קתני, משמע אפילו טובא) הוא מותיב לה והוא מפרק לה בכדי מן שנו (בכדי מזונותיו שנו, דנקחין, והיינו שלש סעודות) מאי משמע דהאי מן לישראל דמזוני הוא דכתיב וימן להם המלך וגו' (צרכי סעודה משתעי קרא בדניאל, וימן המלך ויפרנס המלך).

אי הכי (דאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ) לולב נמי (לא נזכין מיניה, שאף בו נוהג שביעית)? לולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא [דעל כרחך בחמשה עשר יום שמראש השנה עד החג לא גדל, וקיימא לן אילן בתר הנטה אזלינן ביה (ר"ה ג)].

אי הכי, אתרוג נמי בת ששית הנכנסת לשביעית היא? אתרוג בתר לקיטה אזלינן (דחלוק משאר אילנות, ודינו כירק שהלכו בו

וגו' ומשמע 'לכם' לכל צרכיכם, וכתוב 'לאכלה' למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה) דאמר קרא 'לכם לאכלה' לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה (כלומר, שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד, כגון סיכה ושתיה והדלקת הנר, ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו, דהכי נמי מידרש קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה, שהנאתו דומה לאכילה) יצאו עצים (עצי הסקה) שהנאתן אחר ביעורן (משנעשו גחלים אופין בהן, אבל לולב עיקר הנאתו לכבד את הבית, והוא שעת ביעורו וקלקולו, ודמי להנאת אכילה, ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי, הלכך בטר מחשבה אזלי).

והאיכא עצים דמשחן דהנאתן וביעורן שוה (עץ שמן, שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבוקות, והוי הנאתו וביעורו שוה, נימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה דנהגא בהו שביעית) אמר רבא סתם עצים ולהסקה הן עומדין (הלכך, לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר).

ועצים להסקה (שהנאתן אחר ביעורן) תנאי היא (אי נהגא בהו שביעית אי לא, דאיכא תנא דדריש לכם דומיא דלאכילה, למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו, כדדרשינן לעיל, ומההיא דרשה אימעוט עצים, ואיכא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם, כגון מלוגמא, זילוף, ואפיקטיוויז, ולני שמעתי מרבותי סהו גורסים וסתם עלים להסקה נינהו תנאי היא, וכן כתוב בכל הספרים, וטרחתי מנעורי בכל לדי שיתא התלמוד ליצנה כפי דברייה, ולני יכול אמנס כחבו התוס' שקשי' צ"ק צ"א גיכסא זו, ע"ש צ"אורה) דתניא אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה (לשרות פשתן ביין של שביעית הקשה הערוך לנר מדוע הוצרכו חכמים לילפותא מיוחדת שאסור לשרות פשתן ביין של שביעית, הרי אפילו אם היתה זו הנאה המותרת בפירות שביעית מכל מקום יש איסור להפסיד פירות שביעית בידים ולהשתמש בדבר הראוי למאכל לצורך כיבוס חשיב הפסד, וכמו דקיימא לן שאין מאכילין בהמה בפירות שביעית הראויים למאכל אדם? ותירץ ב' תירוצים א. מיירי שנפסל מאכילת אדם, וקמ"ל שאפילו הכי אסור

דרבנן, ומעשר גורן ויקב דאורייתא, ובגורן ויקב ילפינן (ר"ה יג) שמתעשר אחר השנה שהביאו שליש מקראי, ואסמכו רבנן מעשר דבריהם אגורן ויקב, מה גורן ויקב מיוחדים שגדילים על רוב מים, דהיינו מי גשמים, ומתעשרין לשנה שעברה, אף כל הגדילין על רוב מים, כגון פירות האילן, מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילין על כל מים, שמתעשרים לשנה הבאה, ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק) דברי רבן גמליאל, רבי אליעזר אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר (אף למעשרות)? הוא (תנא דמתניתין) דאמר כי האי תנא, דתניא... אתרוג אחר לקיטה למעשר, ואחר חנטה לשביעית. ורבותינו נמנו באושא ואמרו אתרוג בתר לקיטה, בין למעשר בין לשביעית. פסק הרמב"ם וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית מע"ש (א.ה). כתב הכס"מ פסק כר"ג וכבר תמהו עליו דהוי כרבותינו דאושא.

טעמא דלולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא, הא דשביעית קדוש, אמאי, עצים בעלמא הוא, ועצים אין בהן משום קדושת שביעית דתניא עלי קנים ועלי גפנים שגבבן (שכינסן לאוצרן) לחובה (לשון מחבא כתבו התוס' יש לפרש דווקא נקט 'חובה', היינו שאם לא לקט לצורך להכניס למחבוא, אלא כדי להשתמש מיד, בוודאי כוונתו לאכילה ויש בהם קדושת שביעית, שעלים לחים סתמן לאכילה, ורק במחבוא מתייבשים ומועילה מהשבתם לצורך הסקה (כפ"ת) ויש לפרש אורחא דמלתא נקט, היינו שאף אם לקטם שלא לצורך להחביאם, יש הבדל בין אם דעתו בשעת לקיטתו לצורך מאכל בהמה, או לצורך הסקה, ונקט התנא שליטמן להחביאן, מפני שכך הדרך שאוספים ומחביאים וע"ע צע"ל"ט) על פני השדה, לקטן לאכילה (למאכל בהמה) יש בהן משום קדושת שביעית (הקשו התוס' אם סתם עלי גפנים מיועדים לשמש להסקה, מדוע מועיל שהמלקט מלקט לאכילה, שהרי מצינו בנמו' בסמוך שמבאר רבא שמכיון שסתם עצים להסקה עומדים, אף אם ליקט עצי שמן כדי להדליקן לצורך מאור אין מועיל להם מהשבה זו לשוות להם דין קדושת שביעית, כיון שסתמן עומדים להסקה ואולי יש ליישב דכיון שעלי גפנים מיועדים מתחילת כרייתם גם להסקה וגם לאכילה, האיסור נקבע לפי מהשבתו של המלקט) לקטן לעצים אין בהן משום קדושת שביעית? שאני התם (גבי עצי הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית דאמר קרא והיתה שבת

וכדדייק לישנא דברייתא ולישנא דקרא דלאכלה, אבל כמיני כבוסים שאינם פירות אף לרבנן מכבסים בהם.

אמר רבי אלעזר אין שביעית מתחללת (לתפוס דמיה בקדושתה) אלא דרך מקח (שמוכרה זה לחבירו, אבל לא על ידי חילול) ורבי יוחנן אמר בין דרך מקח בין דרך חילול. מאי טעמא דרבי אלעזר דכתיב בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֶּה (שביעית ויובל היא) וגו' וסמוך ליה (פסוק אח"כ) וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְּכָרְךָ דֶּרֶךְ מִקַּח, ולא דרך חילול. ורבי יוחנן מאי טעמא דכתיב פִּי יוֹבֵל הָיָה קָדֵשׁ... מה קדש בין דרך מקח בין דרך חילול (דכתיב פדה בערכך ויסף המישיתו עליו הרי חילול, ואם לא יגאל ונמכר בערכך הרי מקח) אף שביעית בין דרך מקח בין דרך חילול.

ורבי יוחנן האי כי תמכרו ממכר מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכתניא אמר רבי יוסי בר חנינא בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית (מידי דלא הוי עיקר האיסור תלוי בו קרוי אבק, וכן אבק רבית, וכן אבק לשון הרע שאינו לשון הרע גמור, אלא צד לשון הרע, כמו אבק העולה מדבר הנכתש במכתשת) וכו', אדם נושא ונותן בפירות שביעית וכתב רש"י לפחורה, דהיינו אבק שביעית, דעיקר איסור שביעית לא תזרע, לא תזמור, וזהו איסור קל שבה ביארו התוס' אינו אלא עשה בעלמא 'לאכלה' ולא לפחורה ועונש זה מפרש בקדושין (כ.). לסוף מוכר את מטלטליו ואת ביתו ואת עצמו בעון משא ומתן בא לו מדה כנגד מדה[לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו (מחמת עניות) שנאמר בשנת היובל הזאת תשבו איש אל אחותו וסמוך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך (ודרשינן סמוכין, שבשביל עונשה של שביעית תבא לידי כך).

ורבי אלעזר, האי קרא דרבי יוחנן מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכתניא כי יובל היא קדש, מה קדש תופס את דמיו (פדיה כתיב ביה, שזה יוצא וזה נכנס תחתיו יוצא הקדש לחולין, ונכנסין הדמים תחתיו) אף שביעית תופסת את דמיה.

תניא כוותיה דרבי אלעזר, ותניא כוותיה דרבי יוחנן. תניא כוותיה דרבי אלעזר שביעית תופסת את דמיה, שנאמר כי יובל היא קדש

לשרות בו פשתן. ב. משרה וכביסה אינם הפסד דהיי נפש הוא) ולא לכבוסה (פירש רש"י לכבוס בגדים בין של שביעית, משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן, שמשעה ששורה הכגדים או הפשתן בין שעה אחת נתבער ואבד לו, והנאתו אינה עד שילבש הכגדים הקשו התוס' ותימה דבב"ק (קא) קא חשיב מין הצבועין הנאתן וביעורן שוה, ומהאי טעמא הוה ליה לאחשובי הנאתו אחר ביעורן, שביעור בשעת צביעה ולבישה אחר כך? ורש"י פירש שם דמיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע בכגד נמצא הנאתו וביעורו שוה אבל משרה וכבוסה משעה שמטילין פשתן או בגד בין נתקלקל ונתבער והנאתו אינה עד שלשה ימים או ארבעה שיהא הפשתן שרוי) רבי יוסי אומר מוסרין. מאי טעמא דתנא קמא? דאמר קרא לאכלה ולא למשרה, ולא לכבוסה. מאי טעמא דרבי יוסי? אמר קרא 'לכם' לכם לכל צרכיכם, ואפילו למשרה ולכבוסה. ות"ק, הא כתיב לכם? ההוא לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. ורבי יוסי, הא כתיב לאכלה? ההוא מיבעי ליה לאכלה ולא למלוגמא (לרפואה) כדתניא לאכלה ולא למלוגמא. אתה אומר לאכלה ולא למלוגמא, או אינו אלא ולא לכבוסה? כשהוא אומר 'לכם' הרי לכבוסה אמור, הא מה אני מקיים 'לאכלה' לאכלה ולא למלוגמא. מה ראית לרבות את הכבוסה ולהוציא את המלוגמא? [דף מ ע"ב] מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם (שהכל צריכין לה, כמו אכילה ששוה בכל אדם) ומוציא את המלוגמא שאינה שוה לכל אדם (שאינן הכל חולין). מאן תנא להא דת"ר לאכלה ולא למלוגמא, לאכלה ולא לזילוף, לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקמוזיון. כמאן כרבי יוסי. דאי רבנן הא איכא נמי משרה וכבוסה. פסק הרמב"ם מיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם, אבל אין מכבסין בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה שמישה (ה,י). כתב הכסף"מ פסק רבינו כרבנן דרבים ניהו, ומוכר רבינו דע"כ לא אפליגו אלא בפירות

מז: - מא.

על המתבאר בסוגיותנו שמעשר שני אין מתחלל על בהמה ומשמע אפי' דיעבד היינו שמתבטל החילול אם עשה כן שהרי בקידושין (שם) מבואר שאם עשה במזיד אין מתבטל המקח ויעלה את הבהמה לירושלים ויאכלנה שם וי"ל סתם בהמה אסורה אף בדיעבד בין אם חילל שוגג בין חילל מזיד כמבואר בסוגיותנו, ושם כברייטא דמבואר שבמזיד לא גזרו בדיעבד, מדובר בבהמה שהחילה לשם שלמים, כלומר כדי לקחתה לירושלים ולעשותה שלמים, ובמקרה כזה בדיעבד לא גוזרים שמה יגדל עדרים, אלא רק לכתחילה. **עוד יש להקשות** על המבואר כברייטא כאן שלחכמים אין מחללין מעות מעשר שני על בהמה חיה, שהרי הגמ' בב"ק (צז) כתבה שמי שיש לו מעות מעשר שני ממעות שמשתמשים בהם בכבל בזמן שאין במעות אלו שימוש בירושלים, יקנה בהם בהמה בכבל ויעלה אותה לירושלים, הרי שמוותר לקנות בהמה אף שלא בירושלים ממעות מעשר שני **ותירצו ב' תירוצים א.** שברייטא זו סברה כר"מ המתיר לחלל מעות מעשר שני על בהמה, ואף לכתחילה כמבואר בסוגיותנו. **ב.** רבנן גם מודים שמוותר לחלל מעות מעשר שני על בהמה באופן שאין אפשרות להעלות את הדמים עצמם לירושלים, ושם מכיון שאין משתמשים במטבעות בכל בירושלים, אין יכול לקחתם.

אמר רבא מחלוקת (ר"מ ורבנן) **[דף מא ע"א]** בזכרים (שאין מגדלים מהם וולדות, ואפילו הכי גזרו רבנן אטו נקבות) אבל בנקבות דברי הכל על שהוטין מתחללין, על חיינן אין מתחללין, גזרה שמה יגדל מהן עדרים.

אמר רב אשי מחלוקת (ר"א ור' יוחנן) בפרי ראשון (בפירות שביעית הוא דאמר ר' אלעזר דרך חילול לא, משום דדריש סמוכין) אבל בפרי שני (דמי שביעית) דברי הכל בין דרך מקח בין דרך חילול... **איתיביה רבינא לרב אשי** מי שיש לו סלע של שביעית (וכגון שהחליף פירות שביעית על סלע) וביקש ליקח בו חלוק (ואינו יכול, דהתורה אמרה לאכלה בתוך הזמן וזה מתקיים לשנה הבאה) כיצד יעשה, ילך אצל חנווני הרגיל אצלו (שמתוך כך יעשה לו הפצו) ואומר לו (לחנוני) תן לי בסלע (של השביעית) פירות, ונותן לו (וכך על ידי זה פוקעת קדושת שביעית מן המעות והלה על הפירות). והוזר (הקונה) ואומר לו (לחנוני) הרי פירות הללו (שמכרת לי, שהיו של חולין ונכנסו לקדושת שביעית) נתונים לך במתנה (ואוכל אותם בשביעית)

תהיה לכם, מה קדש תופס את דמיו ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. אי מה קדש תפס דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין, תלמוד לומר תהיה בהוייתה תהא (בקדושתה). הא כיצד, לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית (בתוך זמן הביעור) לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו דגים, לקח בדגים יין יצאו דגים ונכנסו יין, לקח ביין שמן יצא יין ונכנסו שמן. הא כיצד, אחרון אחרון נכנס בשביעית, ופרי (הראשון) עצמו אסור (קדושת שביעית עליו) מדקתני לקח לקח אלמא דרך מקח אין, דרך חילול לא.

תניא בנותיה דרבי יוחנן אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין (משמע דרך חילול, בפדיה, ולא במקח וממכר) על בהמה חיה ועוף, בין חיינן בין שהוטין **דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים** על שהוטין מתחללין, על חיינן אין מתחללין **ביארו התוס'** במעשר שני הוין לירושלים איירי, דבירושלים מותר לקנות בהמה לזבחי שלמים כדמוכה (מע"ש א.ג.). ואפי' לכתחלה שרי ר"מ לחלל כדקתני (תוספתא שביעית ז.ו). והא דנקט הכא מתחללין דמשמע דיעבד משום רבותא דרבנן נקט לה דאפילו דיעבד אין מתחללין על חיינן. **מקשים התוס'** כברייטא המוכאת בגמ' כאן נראה שמעיקר הדין מותר לחלל מעות מעשר שני מהוין לירושלים על בהמה ושאר מטלטלין, ונחלקו רק בבהמה חיה האם גוזרים שמה ישחם כדי לגדל עדרים וקשה הרי בב"מ (מד) מובא שבין לב"ש בין לב"ה אין לחלל על דבר שאינו מטבע **ותירצו** דהכא מיירי ע"מ להעלותו ולאוכלו בירושלים ובאופן הנ"ל מותר שלא על מטבע **ובאמת** יש מחלוקת בירושלמי בזה, ויש שאוסר אפילו על מנת להעלותו) גזירה שמה יגדל מהן עדרים **[פירש רש"י** ישחם אצלו לגדל וולדות, ונמצא משהה מעשרותיו, והתורה אמרה שנה שנה... ואכלת, ואם שהה ראשונה ושניה חייב בשלישית לבער כל מעשרותיו בסוף שנה שלישית מן הבית, ולהתוודות, וגבי שביעית נהנה מהן להתעשר, והתורה אמרה ולא לסחורה, אלא להפקיר ולבער בשביעית, עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן. **הקשו התוס'** בקדושין (נה:) על הברייטא 'אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני' פירש רש"י שמה תכחיש הבהמה וירד ערכה, ויפסיד בכך את שווי המעשר שני. **ולא** חיה לו לבדות מעם מליבו שהרי כאן מפרש הטעם שמה יגדל עדרים. **עוד הקשו** שיש לתמוה

מא.

קנה מעשר שמא יגדל מהם עדרים עדרים, אבל אם חילל על שהומים הרי הן כשאר הפירות ויעלו ויאכלו בירושלים ויצאו המעות לחולין מע"ש (ד,ו) פסק כרבנן דר"מ.

משנה בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה (כדדרשינן בתורת כהנים מושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, ולא בגבולין שבעה ימים) ובמדינה (פירש רש"י בירושלים, שאף הוא כגבולין ופ"ד הר"ן והמאירי. אמנם הרמב"ם בפיהמ"ש ביאר שירושלים בכלל המקדש וכן משמע מהירושלמי) יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף (של עומר, דהיינו ששה עשר בניסן) כולו אסור [בחדש, ובעוד המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום, כדכתיב עד הביאכם, וכשחרב הבית מותר מן התורה משהאיר המזרח, כדאמר (מנחות סה). כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה דהיינו האיר המזרח, וכתוב אחד אומר עד הביאכם, הא כיצד, בזמן דאיכא עומר עד הביאכם, ובזמן דליכא עומר עד עצם, ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום, כדמפרש טעמא בגמרא].

מנא לן דעבדינן זכר למקדש אמר רבי יוחנן דאמר קרא פ'י אַעֲלֶה אֶרְכָה לָךְ וּמִמִּפְתְּחֵי אֶרְפָּאֵךְ נִאֲסֶי'ה' פִּי נִדְחָה קָרְאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא דַרְשׁ אֲזִין לָהּ, דרש אין לה מכלל דבעיא דרישה.

איתא במשנה ושיהא יום הנף' מאי טעמא, מהרה יבנה בית המקדש (ויחזור דבר לאיסורו, דהשתא קרינא ביה עד הביאכם, ואי הוו נהיגי בחורבנו לאכול בהאיר מזרח כדון תורה אתיא למיכלל נמי בבניינו) ויאמרו אשתקד מו לא אכלנו בהאיר מזרח השתא נמי ניכול. ואינהו לא ידעי דאשתקד דלא הוה בית המקדש האיר מזרח התיר וכתבו התוס' ואפילו לרבי יהושע דאמר שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית (מגילה י). הני מילי כשיש מזבח בנוי, אבל בלא מזבח לא, כדמוכח (זבחים פ). דמזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם

והוא אומר לו הא לך סלע זו (שיצא לחולין) במתנתה. והלה לוקח בהן (מאותו סלע) מה שירצה (וההנווני יאכל הפירות בתורת שביעית). והא הכא (דהא סלע) דפרי שני הוא (דמי שביעית) וקתני דרך מקח אין, דרך חילול לא (אלמא בפרי שני נמי איכא מאן דפליג, דאי הוי סני בדרך חילול למה ילך אצל הנווני, יקח פירות חולין שיש לו בביתו שוה סלע, ויחללנו עליהם, ויאכלם בתורת שביעית)

אלא אמר רב אשי (אי אתמר דרב אשי, הכי אתמר) מחלוקת בפרי שני (בהא הוא דאיכא למאן דשרי דרך חילול) אבל בפרי ראשון, דברי הכל דרך מקח אין, דרך חילול לא. והא דקתני (בכרייתא, דמסייע לר' יוחנן) אחד שביעית ואחד מעשר שני (מתחללין, אלמא שביעית עצמה דרך חילול) מאי שביעית דמי שביעית. דאי לא תימא הכי מעשר מעשר ממש (בתמיה, וכי יש לומר שהמעשר עצמו יתחלל על בהמה חיה ועוף) והא כתיב וצרת הכסף בידך (דאין מתחלל אלא על המטבע, דבר שיש עליו צורה) אלא דמי מעשר, הכא נמי דמי שביעית. **פסק**

הרמב"ם א. אין שביעית מתחללת ודרך אמונה עפ"י רש"י (מ) לתפוס דמים בקדושתה] אלא על דרך מקח, בד"א בפרי ראשון אבל בפרי שני מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול שמיטה (וה). **הסביר הכפ"מ** פסק כר' יוחנן אליבא דהסבר רב אשי. **ב.** חומר בשביעית מבקדש, שהפודה את ההקדש יצא הקדש לחולין ויתפשו הדמים תחתיו, והשביעית אינה כן, אלא המוכר פירות שביעית יתפשו הדמים ויעשו כפירות שביעית, והפירות עצמן לא נתחללו ונעשו כפירות שאר שנים, שנאמר בה תהיה בהוייתה תהא לעולם, ולפי שנקראת קדש תופשת דמיה, נמצאת אומר האחרון נתפש בשביעית והפרי עצמו הוא כמו שהיה שמיטה (ו,ו). **ג.** אין מחללין מעות מעשר על הפירות ואם חילל יעלו הפירות ויאכלו בירושלים ודרך אמונה שא"א לחללם, שהלוקח בכסף מע"ש א"א לפדותו אא"כ נטמא, ואם לא הו' דעתו להעלותו לירושלים י"א דלא חל החילול כלל (תוס')) ולא יחללם על בהמה חיה ועוף חיין, ואם חילל לא

אמר רב נחמן בר יצחק אמר רבן יוחנן בן זכאי בשיטת רבי יהודה אמרה (אותה שיטה שהיה ר' יהודה, שהיה מתלמידי תלמידיו דורש אחריו, דרש גם הוא בימיו) דאמר מן התורה הוא אסור, דכתיב **[דף מא ע"ב]** עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום (כל היום קרוי עצם היום) וקסבר עד ועד בכלל.

ומי סבר ליה כוותיה, והא מפליג פליג עליה, דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור. אמר לו רבי יהודה והלא מן התורה הוא אסור, דכתיב עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום? רבי יהודה הוא דקא טעי. הוא סבר, מדרבנן קאמר, ולא היא מדאורייתא קאמר. והא התקין קאמר? מאי התקין דרש (המקרא עד ועד בכלל) והתקין [לפי שהיו רגילים לאכול חדש מחצות ולהלן כשהיה הבית קיים עד עכשיו, הוצרך לתקן הרמב"ם (מאכ"א פ"י ה"ב) פסק כפירוש זה, ונקט דבזמן שאין בית המקדש קיים כל היום כולו אסור מן התורה. ובהגהות הרמ"ד האריך לתמוה עליו דפשמות לשון המשנה מורה שתקנת חכמים היא, ושרכי יהודה חולק על רבי יוחנן בן זכאי]. **פסק הרמב"ם א.** מצות לולב להנמל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת... ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים שופר וסוכה ולולב (ויג). ב. משחרב בית המקדש התקינו שיהיה לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש... ותקנה זו עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש כשיבנה בית המקדש יחזרו הדברים לישנן שופר וסוכה ולולב (ויטו). **פסק הש"ע** אסור לאכול חדש מתבואת המשת המינים עד שיקרב העומר שהוא ב"ז בניסן, שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה והאידינא, דליכא עומר, אסור כל יום מ"ז. ובח"ל, שעושיין ב' ימים, אסור כל יום י"ז עד תחלת ליל י"ח יו"ד (רצגא).

משנה יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת [דאמרינן לקמן (סוכה מג.) דדוחה מצות לולב

פסולים ואין אוכלים בגינו שירי מנחה ולא קדשים אפי' (לים) השתא דאיכא בית המקדש עומר מתיר.

דאיבני אימת (הך חששא, דחיישינן למהרה יבנה, אימת תגמור המלאכה, דאיכא למהיש לאיסור חדש כל היום, דאצטריך לרבן יוחנן בן זכאי למיסר השתא כל היום משום סירכא דההוא יומא) אילימא דאיבני בשיתסר (שלא נבנה עד יום ששה עשר עצמו) הרי התיר האיר מזרח (ושפיר קאכלי, דהואיל דהאיר המזרח ואין מקדש בנוי אשתרי ליה בחדש) אלא דאיבני בהמיסר (או קודם לכן, דכי מטא שיתסר לא התיר האיר המזרח, שהרי המקדש בנוי הלכך אכלי איסורא, וגזר רבן יוחנן בן זכאי השתא משום ההוא יומא) מחצות היום ולהלן תשתרי (השתא, דאי נמי אכלי ההוא יומא מחצות היום ולהלן כסירכא דמעיקרא נכלי, וליכא איסורא, דודאי קרב העומר) דהא תנן הרחוקים (מירושלים, לא היו רואין ולא היו שומעין שעת הקרבת העומר) מותרין (בחדש) מחצות היום ולהלן, לפי שאין בית דין מתעצלים בו (אלא מקריבים אותו קודם הצות)? לא צריכא, דאיבני בליליא (כלומר, לשמא יבנה בליליא חייש, ולא יהו פנויים לקצור העומר עד סמוך ליום, ויש טורח הרבה בעומר, שהיו מייבשין אותו באבוס של קלאים, וצוברין אותו שיוזבו מימיו, וטוחנין אותו ברחים של גרוסות, ומניפין אותו בשלשה עשר נפה בגסה בדקה, כדאמרינן התם, וזה שלא יוכלו להתעסק בו מתחילת לילה לא יספיקו להקריבו למחר קודם הצות) אי נמי, סמוך לשקיעת החמה ופירש רש"י דאיבני בהמיסר סמוך לשקיעת החמה (קרוז לליל ע"ז) והיא היא. ואי קשיא דבלילה אינו נבנה דקיימא לן דאין בנין בית המקדש בלילה דכתיב וביום הקים, ולא בהמיסר שהוא יו"ט, דקיימא לן דאין בנין בית המקדש דוחה יו"ט, הני מילי בנין הבנוי בידי אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך (הרמב"ם מלכים יא, ח ס"ל ט"ז) ע"י מלך המשיח) וכו"ו התוס' לפירוש אחד. עוד פירוש 'סמוך לשקיעת החמה' הכוונה סמוך לכניסת היו"ט. ואף שכביכול יש שהות, מ"מ מצד שהוא יו"ט מהיכן יקצרו את העומר והיכן מגלות וקופות ושלש עשרה נפה וכלי שרת דברים הצריכין לעומר).

מ"א:

ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל. למה לי למימר החזירו (מה אנו למידין מחזרה זו, דאצטריך תנא למיתנייה במתניתין)? מלתא אנב אורחיה קא משמע לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירנה לי (כתבו התוס' בשום מקום אין מודקדק הש"ם בלשונו להקדים תנאי למעשה, ותנאי כפול, והן קודם ללאו, אע"ג דבהכי מיירי אלא שמקצר לשונו לפי שלא על חידוש זה בא להשמיענו. וקשה לכאורה יש עוד תנאי בדיני התנאים שהכא לא מתקיים והוא שלא יהיה תנאי ומעשה בדבר אחד (המעשה הוא לתת את האתרוג לחברו, והתנאי הוא להחזירו) ויש ליישב שהכלל הנ"ל הוא באופן ששניהם מותרים זה את זה כמו המקרה בגיטין (עה). שמגרש את אשתו בתנאי שתחזיר לו את הנזיר, שאם יהיה הנזיר אצלו לא יחול הגט, ומשום כן תנאי זה אינו חל, משא"כ בנד"ד התנאי אינו סותר, שהחזרת האתרוג היא אחר שיצא י"ה. עוד הקשו התנאי המבואר כאן ע"מ שתחזירו לי בודאי גורם שלא יוכל מקבל המתנה להקדיש את האתרוג, שהרי אם יקדישה לא יוכל התנאי להתקיים שהרי לא יוכל להחזירה לנותן וא"כ היאך יצא, והרי שנינו (גדרים מח). שכל מתנה שאינה שאם הקדישה לא תהא מוקדשת לא שמה מתנה ותיצו ב' תירוצים. א. בידו להקדיש כל זמן שהוא בידו עד שיחזיר ב. דהתם נמי לא בהקדש תלוי טעם המתנה כדמוכח בירושלמי) נטלו ויצא בו, החזירו יצא, לא החזירו לא יצא [דאם לא החזירו אנלאי מלתא דמעיקרא גזול הוא בידו כתבו התוס' ומה שלא החזירו רבי יהושע לר"ג אלא נתנו לרבי אלעזר בן עזריה ורבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא דעתו של ר"ג היה שיצאו כולם ואח"כ יחזירוהו וכן נקטו רש"י והרא"ש. אמנם הר"ן הרשב"א והריטב"א למדו ממעשה זה הלכה חשובה דכל מתנה על מנת להחזיר יכול המקבל ליתנה לחבירו וחבירו, ובלבד שלבסוף תחזור המתנה לבעליה]. למה לי למימר שלקחו באלף זוו, להודיעך כמה מצות חביבות עליהן (כתב הרא"ש ובגמ' חשיב גוזמא על ר"ג שלקחו באלף זוו. ומפשטות דבריו נראה דסבר, שבאמת לא לקחו ר"ג באלף זוו, אלא כיון שלקחו ביותר מכדי דמיו נקטה הגמרא לשון גוזמא אלה זוו. אולם בב"ח תמה מנין למד זאת הרא"ש, הא קיימא לן דאדם מהוייב להוציא מנכסיו לקיום מצוה עד חומש, ורבן גמליאל היה עשיר, ושמו סכום זה היה פחות מחומש נכסיו, ועל כן מפרש, דאף הרא"ש אין כוונתו לומר שאין זה הסכום המדויק, אלא 'גוזמא' פירושו 'רבותא', והיינו שעל פי דין לא היה מהוייב להוציא סכום כה גדול, ואפילו הכי נהג כן מחמת חביבות המצוה). פסק הש"ע א. נתנו לו על

שבת ביו"ט הראשון לכדון כל העם מוליכין את לולביהן (מערב שבת) לבית הכנסת, למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו ונטלו, מפני שאמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון בלולבו של חבירו, ושאר ימות החג, אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו. רבי יוסי אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור, מפני שהוציאו ברשות (ברשות מצוה, שהיה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וקסבר ר' יוסי טעה בדבר מצוה, ושגג בדבר כרת פטור מקרבן).

מנא הני מילי (דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו)? דת"ר 'ולקחתם' שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד והפבירו התוס' (עפ"י הלבוש סימן תנ"ל) היינו שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל ליטול בעצמו, ולומדים כן מזה שכתוב בלשון רבים, שאם היה כתוב 'ולקחת' בלשון יחיד, היינו אומרים שאחד יכול להוציא את חברו כמו שתוקע בשופר ומוציא את חבירו, עוד כתבו שאין צריך לימוד כזה לעניין סוכה כיון שכתוב 'כל האזרח' 'לכם' משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול. מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו, אלא אם כן נתנו לו במתנה וכתבו התוס' ובאתרוג השותפין נמי לא נפיק כדמוכח (ב"ב קלז) גבי אחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית. ולא חשיב שלו כיון דאין מיוחד לו, אלא כשאול הוא ואינו יוצא בו. ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות מלמדין אותן שיהיו כולם נותן כל אחד ואחד חלקו לחבירו על מנת להחזיר. ויש לסמוך דכיון דקנאוהו על מנת לצאת בו ואע"ג שלא פירשו סתמא דמלתא כאילו פרשו דמי, כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו (הס"ס והמהרש"ל נקטו להקל כהפיוט השני. אמנם תוס' ב' פרץ נקט כפירוש הראשון) ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל ויצא בלבד, שלקחו באלף זוו. נטלו רבן גמליאל ויצא בו, ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה בן עזריה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו במתנה לרבי עקיבא, נטלו רבי עקיבא

מא: - מב.

ליבו עליה מכל מקום לא יפנה ליבו לבטלה, אלא להיפך חיוב המצוה יעוררו לכוון בתפילתו יותר).

תניא, רבי אלעזר בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה (פירש רש"י צריך להניח הלולב, לפי שגולל ספר תורה ופתחו. אבל ראבי"ה סי' תרפ"ט למד מכאן שהקורא בתורה צריך לאחוז את עמודי הספר בשתי ידיו בשעת הברכה והקריאה, והוסף שכן מקובל בידו מרבתי) ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע. הולך לבקר חולים ולנחם אבלים ולולבו בידו (כתב הר"ד סולובייציק חזינן מכאן דיש נהום אבלים ביו"ט. ואין זה סותר את ההלכה דאין יו"ט עולה למנין שבעת ימי אבלות, כי ההלכה ההיא נאמרה רק לגבי ההלכות של נהוגי אבלות שע"י מתקיימת ספירת המלאת של ז' ימי אבלות. אולם גם ביו"ט וגם בחוה"מ נחשב הנברא אבל ומשו"ה מקבל תנחומים) נכנס לבית המדרש (טריד בשמעתא, ויפול מידי) משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו, מאי קא משמע לן? להודיעך כמה היו זריזין במצות. **פסק הש"ע א.** כשהוא מתפלל, לא יאחוז בידו תפילין ולא ספר מכתבי הקודש ולא קערה מלאה ולא סכין ומעות וככר, מפני שלכו עליהם שלא יפלו ויטרד ותבטל כוונתו. ולולב בזמנו, מותר לאחוז בידו, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו או"ח (צוא). **ב.** **כתב הרמ"א** והמדקק יאחוז הלולב בידו כשנכנס מביתו לבה"כ, גם בשעת התפלה, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצות או"ח (תרנב, א)

איתא במשנה רבי יוסי אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור, מפני שהוציאו ברשות' **אמר אביי** [דף מב ע"א] לא שנו (דפטור) אלא שלא יצא בו (לא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו, דהשתא טרוד במצוה וטעה בדבר מצוה) אבל יצא בו (קודם שהוציאו) חייב (דתו לא טעה בדבר מצוה הוא, ולא טרוד מהשתא במצוה לעשותה). הא מדאגבהיה נפק ביה (הכי קשיא ליה היכי דמי לא יצא בו, הא לא הוציאו אלא אם כן הגביהו,

מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, ואם לא החזירו, לא יצא אפילו נתן לו את דמיו, ואפילו נאנס מידו, וכן אם החזירו לאחר זמן מצותו, לא יצא (הגה ומותר לתת לו אתרוג במתנה על מנת שלא יקדישנה, דלא גרע ממתנה על מנת להחזיר). או"ח (תרנה, ד). **הובא בקובץ תשובות לגריש"א** ה"א סי' רב הנה בשלחן ערוך חו"מ (סי' רמא סעיף יב) הלכה פסוקה, שגם במזון צריך שיהיה התנאי כדין התנאים שנתבאר בש"ע אה"ע סי' לה, הלא"ה תנאי בטל והמעשה קיים. אכן הנתיבות (סי' רו) כ' בשם עמרת צבי, שעכשיו נוהגים שבמטלטלין א"צ תנאי כפול ורק בקרקעות כותבין כתנאי בני גד ובני ראובן. ונראה דה"ט שנוהגים כן מפני תקנת השוק שאל"כ יתבטלו כל התנאים בכל משא ומתן כמו שקונה או מוכר דבר על תנאי, דלאו כ"ע דינא גמירי. **ב.** אפילו לא החזירו לידו אלא לאחר, ואחר לאחר, והאחרון מחזירו לבעלים, יצא או"ח (תרנה, ה). **פסק לקולא** כהר"ן הרשב"א הטור והריטב"א, ודלא כרש"י רא"ש והתום'.

אמר ליה מר בר אממר לרב אשי, אבא צלויי קא מצלי ביה (כשהיה מתפלל היה לולבו בידו, מרוב חיבתו עליו היה מתפלל בו). **מתיבני** לא יאחו אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל (מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ויתבזו, ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו) ולא ישתין בהן מים, ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי (שמא יפלו מידו) **ואמר שמואל** סכין (מתירא שמא יפול, ויתקע לו ברגלו) וקערה (מליאה) ככר (שאם יפול יהא נמואם) ומעות (שלא יתפזרו) הרי אלו כיוצא בהן (כתבו התוס') אצטריך ליה לשמואל למימר דלא תימא דווקא תפילין וס"ת דאיכא בזיון כתבי הקודש בנפילתו טריד בהו טפי ואין דעתו מתיישבת בתפלתו)? התם לאו מצוה נינהו (לאוהזון, והויין עליו למשא) וטריד בהו (כבד עליו משאם ושמירתם) הכא (נטילתה ולקיהתה) מצוה נינהו ולא טריד בהו (פירש רש"י ומתוך שחביבה מצוה עליו אין משאה ושימורה כבד עליו, ולא טריד. הקשה הריטב"א איזו סברא היא זו שמחמת חביבות המצוה לא תטרד כוונתו, הרי הדעת נותנת להיפך, דמחמת חביבות המצוה יטרד יותר לשמור עליו שלא יפגם הידורו וכדומה ועל כן פירש הריטב"א דכיון שמצות היום היא וחביבה עליו, אף שיתן

מצוה, ופטור). מאי קא משמע לן דטעה בדבר מצוה פטור, היינו הך (למה ליה לרב הונא למימר, פשיטא, דממתניתין שמעינן ליה) מהו דתימא (במתניתין הוא דפטור) התם הוא דטעה בדבר מצוה פטור היינו דעבד מצוה (שנטל הלולב בהוצאה זו) אבל הכא דטעה בדבר מצוה ולא עבד מצוה (אם עולת העוף היא) אימא לא, קא משמע לן (רב הונא דשמיע ליה מרביה, דלא שני לר' יוסי בין טעה בדבר מצוה ועשה מצוה, לטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה **כתבו התוס'** למאי דאמרינן (פסחים עב:)) דלא פטר רבי יוסי בלולב אלא משום דזמנו בהול צריך לומר דהאי נמי זמנו בהול כדי שלא תבא הטאת לידי נותר **עוד כתבו התוס'** טעה בדבר מצוה ולא עבד מצוה פלוגתא היא בפסחים עב:).

מיתבי, רבי יוסי אומר השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב הטאת [משום שחיטה בשבת שאינה של מצוה, ואינה דוחה, וצריך תמיד אחר (**כתבו התוס'**) ואפי' נמצא תם משום דמעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה כדאי' פסחים צו] אלמא טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב, שהרי טרוד זה במצוה, שהיה רוצה לשחוט תמיד של שבת, וכסבור שהוא מבוקר? אמר ליה בר מינה דההיא, דהא אתמר עלה **אמר רב** כגון שהביאו מלשכה שאינן מבוקרין (דאין זה טועה בדבר מצוה, שבטלאים שבלשכה זו אינו טרוד, שאינן עומדין להקרבה להיות חרד עליהם מתי יקרבו, ואף חרדת זמן התמיד לא שייכא הכא, שקרוב למזיד הוא, ולא דק בלשכות להבחין מאיזו יביא).

משנה מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה (את לולביהן, ולא אמרינן קמטלטלא מידי דלא הזוי) ומחזירתו למים בשבת (שהרי מכאן נטלום היום, אבל לא מוסיפין מים, כל שכן שאין מחליפין המים לשפוך את אלו ולתת אחרים צונן מהני, דטרה לתקוני מנא) **רבי יהודה אומר** בשבת מחזירין, ביו"ט מוסיפין, ובמועד מחליפין (בחולו של מועד מצוה להחליף). קמן היודע לנענע חייב בלולב. **פסק הש"ע**

ומדאגבהיה נפק ביה ידי חובת לקיחה וקתני (פטור)? **אמר אבוי** כשהפכו (**כתב רש"י** כשהגביהו הפך העליון למטה והאגד למעלה ואמרינן לקמן אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן ר"ח פירש שנטל את הלולב בשמאל ואת האתרוג בימין ו**בריטבי"א** השיג עליו, כי אף שלכתחילה יש ליטול את הלולב בימין, מ"מ אין זה מעכב בדיעבד. ו**בחת"ס תירץ** כי גם רבינו הננאל מודה שאם נטל את הלולב בשמאל יצא בדיעבד, אלא דסבר שעל ידי שעושה כן מגלה דעתו שאינו רוצה לצאת בו עד שיגיע לבית הכנסת, שהרי מן הסתם רוצה לצאת בו כדינו. **כתבו התוס'** מדאיצטריך לשנויי הכי משמע דסבירא ליה דמצות אינן צריכות כוונה דהא קאי אמוציא לרשות הרבים והתם אין שייך מתכוין לצאת כל כמה דלא בירך, ועוד דאיירי בהולך אצל בקי ללמוד ותימא (דבר"ה כח) אמר רבא מצות אינן צריכות כוונה וקא מוטיב ליה אבוי טובא ושמא לבסוף אבוי קיבלה מיניה) **רבא אמר** אפילו תימא שלא הפכו, הכא במאי עסקינן כגון שהוציאו בכלי. והא רבא הוא דאמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה? הני מילי דרך כבוד (כגון בסודר, שכורך ידיו בסודר) אבל דרך בזיון (כגון בקערה) לא. **פסק הרמב"ם א.** המוציא את הלולב ביו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כדי לצאת בו והעבירו ארבע אמות ברשות הרבים בשוגג פטור שהרי ברשות הוציא שגגות (ב"י. ב. משיגביה ארבעה מינין אלו בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה בין בימין בין בשמאל יצא, והוא שיגביהן דרך גדילתן אבל שלא דרך גדילתן לא יצא, ומצוה כהלכתה שיגביה אגודה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל ויולך ויביא ויעלה ויוריד וינענע הלולב שלשה פעמים בכל רוח ורוח שופר וסוכה ולולב (ז.ט).

אמר רב הונא אומר היה רבי יוסי עולת העוף שנמצאת בין אנפיים [נראה בעיני דהאי בין אנפיים אינו אלא לשון עופות, עולת העוף שנמצאת בין עופות המלוקים להטאת, המפרכסין אצל המזבח, שפעמים שהן נעשין על קרן אחת, כדתנן (זבחים סג.)] וכסבור (הכהן) הטאת העוף היא ואכלה (ונמצא שמעל בקדשי שמים בשוגג) פטור (מקרבן מעילה, הואיל דעם החטאת נמצאת, ואכילתה מצוה, דכתיב ואכלו אותם אשר כפר בהם הוה ליה טועה בדבר

מכ. - מב:

תרומה הוא, שאין כל רואיו יודעים בו שהוא בקי לשומרה, אבל לביתן משגרין להם הבקיאים ומכירין בהם, ומשיודע לפרום כפיו ופורס בצבור הכל יודעים שהביא שתי שערות, שאין קטן פורס כפיו, כדאמרין (מגילה כד.) הלכך חולקין לו **הקשו התוס'** שקשה על רש"י שהרי כל הברייתא עוסקת בקטן ולכן נראה שכוונת הברייתא לומר שמרגע שהחל לפרום כפיו אף שהוא קטן מותר לחלוק לו תרומה, וכוונת הגמ' במגילה שהקטן אינו נושא כפיו לבד, אבל עם נושא עמו גדול, שפ"ד ובעי"ז **מובא** בערכין (יג) שזעירי הלויים ג"כ היו שרים עם הגדולים אף שבפני"ע לא. עוד כתבו שיש להקשות דאיתא בחולין (כד): נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליה צבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו א"כ פשוט שקטן אינו נושא את כפיו? ותירצו ב' תירוצים א. מדובר שנושא כפיו ביחודי שאין עמו אחר ב. מדובר לישא את כפיו בקביעות או אפי' באקראי בשעה שמרכים ברחמים כגון ביום הכפורים ובתעניות ובמעמדות] **דף מב ע"ב** היודע לשחוט (לאמן ידידו לשחיטה אף על פי שאינו בקי בהלכות שחיטה) אוכלין משחיטתו. **אמר רב הונא** והוא שגדול עומד על גביו (וראה שלא שהה ולא דרס **כתבו התוס'** משמע דאם אין יודע לאמן ידידו לשחיטה, אע"פ שראתו גדול מתחילה ועד סוף שלא שהה ולא דרס אסור לאכול משחיטתו) יכול לאכול כזית דגן (כל המשת המינין קרי דגן חטין, ושעורים, וכוסמין, ושבלת שועל, ושיפון) מרחיקין מצואתו (**פירש רש"י** משאכל כזית מאלו בכל ענין אכילה, שצואת מינים הללו מסרחת. **אמנם הב"י** סימן פ"א כתב שאין נראה כן מדברי שאר ראשונים, אלא כל שראוי לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו) וממימי רגליו ארבע אמות (לענין קריאת שמע ותפלה) **אמר רב הסדא** והוא שיכול לאוכלו בכדי אכילת פרס (לבינוני, אבל אם צריך זה הקטן לשהות יותר מכאן, הרי הוא כאוכל עכשיו חצי זית ולמחר חצי זית, שכן הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשחייה ארוכה מזה) **אמר רב חייא בריה דרב יבא** ובגדול, אף על פי שאינו יכול לאכול בכדי אכילת פרס, דכתיב ויוסיף דעת יוסיף מכאוב (מסריח). יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח (ממנין אותו על בני החבורה **כתבו התוס'** יש שיכול לאכול כזית מבושל ואינו יכול לאכול כזית צלי ומשערין בצלי לפי שדינו של פסח צלי) שנאמר איש לפי אכלו (הראוי לאכילה) **רבי יהודה אומר** עד שיכול לברר

מקבלת אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים ותוסיף עליו מים אם צריך ומ"ב ולא גזרין משום השקת זרעים (כ"ח) אבל לא תחליף המים (מ"ב דמרה הוא לתקוני מנא). ובחז"מ, מצודה להחליפם כדי שישאר לח והדור... או"ה (תרנד). הביא הב"י בשם אורחות חיים בזמן הזה שאין לולב ניטל בשבת אם שגג והוציאו מן המים אין מחזירין אותו למים שהרי הוא כאבן לענין טלטול. כתב הדרכי משה מיהו פשוט הוא דאתרוג מותר לטלטלו בשבת דראוי להריח בו אף על גב דאסור לאכלו.

פשיטא! מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא, אימא לא תקבל (דלגכה איכא איסור טלטול) קמ"ל (כיון דראוי לנמילת אנשים תורת כלי עליו, ומותר בטלטול לכל).

איתא במשנה 'קטן היודע לנענע' ת"ר קטן היודע לנענע חייב בלולב (לחנכו מדבריהם) להתעטף חייב בציצית, לשמור תפילין (שלא יכנסו בהן לבית הכסא) אביו לוקח לו תפילין. יודע לדבר אביו לומדו תורה וקריאת שמע. תורה מאי היא? **אמר רב המנונא** תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. קריאת שמע מאי היא? פסוק ראשון. היודע לשמור גופו (מטומאת מגע ומשא ואהל) אוכלין על גופו טהרות (אם נגע גופו בטהרות אין חוששין להם, אבל לא על ידיו, אם נגע בידיו בטהרות חוששין להם, שיש יודע לשמור גופו ואין יודע לשמור ידיו מתורת סתם ידים, שגזרו עליהם להיות שניות, אלא אם כן יודע לשומרם) לשמור את ידיו אוכלין על ידיו טהרות (שנגעו ידיו בהם). היודע לישאל (שאם שואלין אותו נגעת בטומאה זו, יודע להשיב הן או לאו, או איני יודע) ברשות היחיד ספיקו טמא [הכי נמירי לה הלכתא מסוטה, כדאמרין (סוטה כה.)] ברשות הרבים ספיקו טהור [אם שאלוהו ואמר איני יודע ביארו התוס' אבל אינו יודע לישאל אפילו ברשות היחיד ספקו טהור כדאי' (סוטה כה.)] היודע לפרום כפיו (כשהוא כהן) חולקין לו תרומה בבית הגרנות [כתב רש"י ומקמי הכי אין חולקין לו בגורן, אבל משגרין לו לביתו אם יודע לשומרה בטהרה, דהכי תניא... בבית הגרנות אין חולקין להם שביוון

מב:

יונק או אוכל תחילי מזון שאין בהם דגן כלל. ו. קטן היודע לנענע לולב כדינו [מ"ב היינו מוליך ומביא מעלה ומוריד (שעה"ל) ואפילו אם אינו נקי ממט בנענועים]] אביו חייב לקנות לו לולב (מ"ב) ומצות חינוך הוא אפילו בשאר הימים שהם מדרבנן) כדי להנכו במצוות (מ"ב המהרש"ל כתב שא"צ לקנות לו לולב בפ"ע כי לאחר שיצא בו אביו יתננו לבנו לנענע בו ולברך עליו וכו"ב התוספות בערכין (ב) דיוצא בשל אביו וכו"מ בעיטור וי"א דאם ידו משנת טוב יותר שיקנה לו לולב כדי שיעשה הנענועים כדינו בשעת הלל עם הצבור שזה טוב יותר ממה שיברך אח"כ. ביאור"ה פשוט דצריך שיהיו ד' מינים כשרין כמו בגדול. עוד כתב תינוקות שאין יודעין לברך ינענעו את הלולב ודים) או"ח (תרנז). **פסק הרמב"ם א.** וארבעה ספיקות אמרו חכמים בתינוק... הגדיל עד שיהיה בו דעת לישאל ספיקו טמא ברה"י, הגדיל עד שיהיה בו דעת לשמור את גופו אוכלין על גופו מהרות, יודע לשמור את ידיו אוכלין על גבן מהרות שאר אח"ט (טזו). **ב.** עשרה אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות אף על פי שהן אוכלין אותה או מאכילין אותה, ואלו הן החרש, והשומה, והקטן שאין בו דעת לפרוש חוקו (מסביר הכפ"מ נקט לשון התוספתא וביאורו 'לפרוש כפיו') מפני שאין באלו דעת תרומות (יבכב) ג. אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, היה אחד מבני חבורה קטן או זקן או חולה אם יכול לאכול כזית שוחטין עליו ואם לאו אין שוחטין עליו שנאמר איש לפי אכלו עד שיהיה ראוי לאכול, אפילו חבורה של מאה ואין כל אחד מהן יכול לאכול כזית אין שוחטין עליהן ק"פ (בג).

פרק לולב וערבה

משנה לולב וערבה (להקיף מזבחה) ששה ושבעה (פעמים שדוחין בשבת והן כל שבעה, ופעמים שאין דוחין והוון להו ששה ימים) ההלל (לגמור כל שמונה, כן תקנו נביאים הראשונים) והשמחה שמונה [פירש רש"י לאכול בשר שלמים, דקיימא לן (פסחים קט). בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת, ואע"ג דהאי קרא לאו ברנלים כתיב, דהאי קרא בהר גרזים ובהר עיבל כתיב, מיהו ברנלים שמחה כתיבא, ושמחת בהגך. הקשו התוס' וא"ת זימנין דאינס

אכילה, כיצד? נותנין לו צרור וזורקו, אגוז ונוטלו.

פסק הש"ע א. קטן היודע להתעטף, אביו צריך ליקח לו ציצית להנכו (הגה) ודוקא כשיודע לעטוף שני ציציות לפניו ושנים לאחוריו ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת ק"ש) או"ח (יוג, ב). קטן היודע לשמור תפילין במהרה שלא יישן ושלא יפיה בהם (הגה) ושלא ליכנס בהן לבית הכסא) חייב אביו לקנות לו תפילין להנכו (הגה) וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד (מ"ב היינו אפילו אם לא הביא ב' שערות) וכן נהגו, ואין לשנות) או"ח (לוג). **סיכּה הפסקי תשובות הדעות** בזה: **המ"ב בשם מנ"א** דעכשו נהגו להניח ב' או ג' חדשים קודם הזמן. **ובב"ח** מסיק להניח בהגיעו לגיל י"ב. **ערוה"ש** נוהגים שלא להקדים אלא חודש אחד. **ויש שהקפידו** שלא להניח תפילין לקטן אף לא יום אחד לפני י"ג שנה (שלקח הסטור סעי' ד' שכן בקבלה זילו מדוו מוהלכ"ה מזויטקוב עפ"י קבלת הענק"ט ז"ע) **באר לציזין** ח"ב **פמ"ד אות מז'** הביא מנהג בני ספרד שנותנים לילד שיכול לשמור עצמו בגוף נקי להניח תפילין כברכה, אף כמה שנים קודם שהגיע לגיל שלש עשרה שנה **ופע"ז ביבי"א** ח"ו ס"ג. **ג.** מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו וגו', ופסוק ראשון מפרשת שמע, ואח"כ מלמדו מעט מעט, עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה, ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות יו"ד (רמה,ה). ד. וקטן שאינו יודע לאמן ידיו לשחוט, אין מוסרין להם לשחוט, לכתחלה, אפילו אחרים עומדים על גביהם. ואם שחטו, שחיטתן כשרה אם אחרים עומדים על גביהם... ואם הקטן יודע לאמן ידיו, אם אחרים עומדים על גביו, שוחט לכתחלה ומותר לאכול משחיטתו (הגה) אבל אם שחט בינו לבין עצמו, שחיטתו פסולה, אף על פי שיודע הלכות שחיטה) יו"ד (א,ה) **פסק הר"ן** שאם לא יודע לאמן ידיו וגדול ראהו, כשר בדיעבד, ואם יודע לאמן ידיו כשר אפי' לכתחילה. **ודלא כביאור התוס'** ה. קטן שהגיע לכלל שאחר כיוצא בו יכול לאכול כזית דגן בכדי שיוכל גדול לאכול אכילת פרס, מרחיקין מצואתו או מזוימי רגליו או"ח (פא,א). **כתב הפסקי תשובות** בדורות האחרונים שתעשיית הדייסות משובללים ונודים לאכילה לתינוקות, יש לאסור מגיל שלש חדשים ואילך ואף על פי שהקטן

מב: - מג.

איש את חבירו. וכשראו בית דין שבאו ליד סכנה התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו.

אמאי (לא דוחה מצות לולב גם את שבת הוה"מ) מטלטל בעלמא הוא [אין בו צד איסור, אלא כמטלטל עצים, וכיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה למה אסרוהו, מה מייג לתורה מצאו בו **ביארו התוס'** אף על גב דהוי למצוה שייך ביה איסור מוקצה מאחר דאין עשוי כלי כדאשכחן (מנחות צג.)] ולידדי שבת? **אמר רבה** גזרה שמא יטלנו בידו וילך **אצל בקי ללמוד** (נענועו או ברכתו) **דרף מנ ע"א** ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים (כתב רש"י הוא הדין דמצי למימר ויוציא מרה"י לרה"ר, אלא שברוב מקומות ועינים אמרינן יש לחוש להעברת ארבע אמות, ואין לחוש להוצאה, כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה, דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא, ויש כאן איסור העברה ברה"ר או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו, ונמלך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש בינתים. **הקשו התוס'** על הטעם השני של רש"י, וטעם זה לא יתכן דגבי העברה נמי אם מתחילה נטלו על מנת שלא להעבירו ארבע אמות אף על פי שהעבירו אחרי כן לא מיהיב אם לא עמד לפוש בינתים וטעם ראשון נראה **ויש לבאר עוד טעם** למה חוששים להעברה ולא להוצאה, מרה"י לרה"ר אית להו היכירא וליכא למיגזר, אבל ברה"ר זימנין דלאו אדעתיה ומעביר ארבע אמות) והיינו **טעמא דשופר**, והיינו **טעמא דמגילה**.

אי הכי, יום טוב ראשון (שיצא בשבת) נמי (נגזר)? ראשון, הא תקינו ליה (מפני הסכנה, שהיו מכין זה את זה...) רבנן (ליטול) בביתו (ומתוך שלא התרת לו אלא בביתו זכור הוא, ולא אתי לאפוקי **הקשו התוס'** ואם תאמר שיתקנו גם כל שבעה ימים שחל בשבת שיטול בכיתו ותירצו שהקלו דווקא בזה כיון שיום ראשון דאורייתא בגבולין). התייגה אחר תקנה, קודם תקנה מאי איכא למימר? אלא ראשון (דחשובה נטילתו) דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו בהו רבנן (לא בגבולין ולא במקדש) הנך (שאר הימים) דליתנהו מן התורה בגבולין (אלא במקדש, לא חשיבא נטילה דידהו) גזרו בהו רבנן [משום חומרא דשבת אף במקדש, ואם תאמר נמצאו בית דין מתניין לעקור דבר מן התורה, הא אותבינה (ביבמות צ:)] ושנינן שב ואל תעשה שאני. אי

נאכלין כל ח', כגון שחל י"ט ראשון דסוכות באחד בשבת ויום שמיני עצרת ג"כ בא' בשבת, דאי אפשר שיאכלו כל ח' שלמים, דליל שמיני עצרת (מוצש"ק) לא ישחטו שהקרבה צריכה להיות ביום ולא בלילה, ויום שבת נמי לא דאין חגיגת שמחה דוחה שבת, וע"כ מהני דנשחטו ביום ששי אכיל בשביעי, ואין שלמים נאכלין לשני ימים ושני לילות, נמצא דבליל מוצאי שבת שהוא ליל שמיני עצרת לא יאכל שלמים ויש לומר כדאמר רב פפא (פסחים ע"א) על קושיא אחרת משמחו בכסות נקיה ובין ישן, ה"ג נימא הכי). סוכה (לישב בסוכה) וניסוך המים (בתמידי החג שחרית ולא ערבית) שבעה. החליל חמשה וששה (שמחת בית השואבה היו שמחים בחג, לכבוד שאיבת ניסוך המים, ומחללים בחלילים ובכנורות, ואותו חליל אינו דוחה יו"ט, הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג כגון שלא חל יו"ט הראשון בשבת, דכיון דלא דחי יו"ט וכל שכן שבת שבחולו של מועד פשו להו חמשה, ופעמים שהוא ששה, כגון שחל יו"ט ראשון בשבת דפשו להו ששה של חול המועד, דבזמן מקדש אין עושין יו"ט שני).

(המשך המשנה) לולב שבעה (דיו"ט ראשון דחי שבת) כיצד, יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה, ושאר כל הימים (שחל בהן יו"ט ראשון, ונמצאת שבת בחולו של מועד) ששה (ואף על גב דכל שבעה הוא מן התורה במקדש, לא דחי, כדאמרינן טעמא בגמרא, וכן ערבה בשביעי, ובגמרא מפרש מאי שנא שביעי). ערבה שבעה כיצד? יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה, ושאר כל הימים ששה.

(המשך המשנה) מצות לולב כיצד (בשבת)? יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין (מערש"ק) את לולביהן להר הבית, והחזנין (שמשוין, שהיו שם לצורכי צבור) מקבלין מהן, וסודרין אותן על גבי איצטבא (רחבה של הר הבית היתה מוקפת ספסלים לישב שם, ומסוככת למעלה מפני הגשמים) והזקנים (שדואגין שלא ידחפום למחר, ויתמעכו בהקהל הכל לקחת איש לולבו) מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדיו (בית דין) אותם (את כולם) לומר כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה (כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול). למחר משכימין ובאין, והחזנין זורקין אותם לפניהם והן מחטפין ומכין

היא לרבות כדאיתא (כה): וכל אחד לפי עניינו מלמד שאינו דוחה אלא יו"ט הראשון בלבד.

אמר מר 'ביום' ואפילו בשבת. מכדי, מלטול בעלמא הוא, איצטריך קרא למישרי מלטול (דרבנן, עדיין לא נאסר מלטול בעולם, ובא הכתוב להתירו כאן)? **אמר רבא לא נצרכא אלא למכשירי לולב** (בא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין את השבת, כלומר תיקוניה, ואפילו לקוצצו מן המחובר ולאוגדו) ואליבא דהאי תנא, דתניא לולב וכל מכשירי דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר. מאי טעמא דרבי אליעזר אמר קרא 'ביום' ואפילו בשבת. ורבנן האי ביום מאי עבדי ליה? מיבעי ליה ביום ולא בלילה. ורבי אליעזר, ביום ולא בלילה מנא ליה? נפקא ליה מסיפא דקרא, וְשִׁמְחֶתֶם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׂבָעֵת יָמִים, 'ימים' ולא לילות. ורבנן, אי מהתם הוה אמינא לילף ימים ימים מסוכה, מה להלן ימים ואפילו לילות אף כאן נמו ימים ואפילו לילות.

וסוכה גופה מנלן? דת"ר בַּסֻּכּוֹת תִּשְׁבּוּ שְׂבָעֵת יָמִים ימים ואפילו לילות. אתה אומר ימים ואפילו לילות, או אינו אלא ימים ולא לילות, ודין הוא נאמר כאן ימים ונאמר בלולב ימים, מה להלן (לולב) ימים ולא לילות (כדכתיב ביום הראשון) אף כאן ימים ולא לילות. או כלך לדרך זו נאמר כאן ימים ונאמר במלואים ימים, מה להלן ימים ואפילו לילות (כדכתיב ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה, מצותם כל היום, לישב בעזרה ושלא לצאת) אף כאן ימים ואפילו לילות. נראה למי דומה דנין דבר שמצותו כל היום מדבר שמצותו כל היום (שמצות הישיבה של אהרון ובניו במשכן במשך ימי המילואים היא דבר שמצותו במשך כל היום) ואל יוכיח דבר שמצותו שעה אחת (בשעת נטילה בלבד). או כלך לדרך זו דנין דבר שמצותו לדורות מדבר שמצותו לדורות, ואל יוכיחו מלואים שאין נוהגין לדורות. תלמוד לומר [דף מג ע"ב] תשבו תשבו לגזרה שוה נאמר כאן תשבו ונאמר במלואים תשבו, מה להלן ימים ואפילו

הכי (משום דאיתיה בגבולין לא גזור ביה) האידנא נמו (לידחי ביו"ט ראשון את השבת)? אנן (בני בבל) לא ידעינן בקיבועא דירחא (שמא אין יו"ט עד למחר, דהוה לן למעבד אלול מעובר כתבו התוס' לאו משום דלא ידעינן דהא אמרינן כריש ביצה (דף ד:)) דהאידנא ידעינן, אלא עבוד רבנן כאילו לא ידעינן משום גזרה דהתם, דזימנין גזרו גזרה ואתי לקלקולי. אינהו (בני ארץ ישראל, שעדיין מקדשין על פי הראיה) דידעי בקיבועא דירחא לידחו (להו, אף בזמן הזה)? אין הכי נמו (כתבו התוס' אין מסקנא זו קיימא דלקמן מסקינן כיון דלדידן לא דחי לדידהו נמו לא דחי. וברייטא דקתני מוליכין לולביהן לבית הכנסת מוקמינן בזמן שבת המקדש קיים ובגבולין וא"ת מאי שנא משופר דתנן (ר"ה כט:)) י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה וי"ל דשאני לולב שאינו אלא מלטול בעלמא וכיון דאישתרי במקדש לא החמירו במדינה אבל בתקיעת שופר איכא מועשה חכמה ואחמור בה טפי ועוד דבדין הוא דלולב יהא דוחה בגבולין יותר משופר דבר"ה לא ידעי קביעות החודש אלא בירושלים אבל יו"ט ראשון דלולב היה ידוע אף בגבולין ומיהו קשה דלאחר חורבן הקילו בשופר טפי מבלולב דתנן בר"ה (שם) משחרב בהמ"ק התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד ולולב לא אישתרי כלל כדמסקי' לקמן וי"ל דשופר שהוא לעלות וזכרוןם של ישראל לאביהם שבשמים לא רצו לבטל לגמרי וכיון דבחד ב"ד תקנו, תקנו בכל מקום שיש בו ב"ד אף על פי שבזמן הבית לא היה אלא במקדש דוקא) **דתנן חדא ביו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית, ותנן אידך לבית הכנסת (מא:)** שמע מינה כאן בזמן שבת המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש קיים (ואפ"כ מביאים הלולבים לבית הכנסת כדי ליטלן בשבת) שמע מינה.

דאיתיה מן התורה (ביום הראשון) בגבולין מנא לן? **דתניא 'ולקחתם' שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד, 'לכם' משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול.** 'ביום' ואפילו בשבת (דמשמע כל דהו יום, וקרא יתירא הוא, דמצי למכתב בראשון) 'ראשון' אפילו בגבולין (לאו מרבויה דריש, אלא ולקחתם ביום ראשון ולא פירש מקדש משמע אפילו בגבולין) הראשון (היא מיעוטא הוא, כלומר בראשון לחודיה הוא דאמינא לך ואף בשבת כתבו התוס' זימנין דאיתא

ערבה חד יומא, כדאמרינן לקמן (סוכה מד). מנהג נביאים היא בגבולין, כיון דליכא למיחש מידי לידחי בשביעי, ויטלוח ויחבטוח שלוחי בית דין לפרסמה שהיא במקדש מן התורה שהרי לא גזרו עליה בשביעי, ולאחר חורבן מי גזר עליה? אנן לא ידיעין בקיבועא דירחא (ושמא אין שביעי שלנו שביעי). אינהו (בני ארץ ישראל) דידעו בקיבועא דירחא, לידחי? כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע (הם מעברים את אלול או אחד מן החדשים, כשרואין שיארע שביעי בשבת וכתבו התוס' שכירושלמי מובא, שר' סימון היה אומר לאלו שמחשבים את החדשים שישמו לב שלא יהול ר"ה בשבת משום תקיעת שופר, וכן שלא יהול יום ערבה משום ערבות, ועוד אמר שאם אי אפשר לסדר את שניהם, עדיף לדאוג שיום ערבה לא יהול בשבת וכן **אנו נוהגים** היום שרק על יום ערבה אנו דואגים שלא יפול בשבת. **אמנם זה באמת תמוה** שעל יום ערבה שהוא רק מדרבנן זכר למקדש, על זה אנו מקפידים יותר מלולב ושופר שהם דאורייתא **ויש לומר** שהח"ל חששו על ערבה יותר שכיון שאין היא כתובה בתורה, יש לחשוש שמא אנשים יפקפקו בה, אם לא יטלוח שנה אחת **ועוד יש לומר** שהרי שחרי ר"ה עושים מספק ב' ימים, ונמצא שגם אם יום ראשון בשבת, הרי יתקעו ביום שני, ולא תשתכח תורת תקיעה, משא"כ בערבה שעושים רק יום אחד, יש לתקן שלא תשתכח תורת ערבה) **כי אתא רבין** וכל נחותי (כל הסיעה שירדו מארץ ישראל לבבל, ושעלו מבבל לארץ ישראל והזרו) אמרי איקלע, ולא דחי. **ואלא קשיא? אמר רב יוסף מאן לימא לן דערבה** (במקדש) בנטיילה (דלידחי השתא ערבה איסורא מדרבנן זכר למקדש, דנידחי שבת) דלמא בזקיפה (לא היו נוטלין אותה ביד, אלא זוקפין אותו בצדי המזבח לחוד, כדתנן במתניתין, והשתא ליכא מזבח, היכא נזקפה) ... **איתיביה אביי** בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואותו היום שבע פעמים. מאי לאו בערבה? לא, בלולב (מקיפים, לאחר שזקפו הערבה סביב המזבח). והא אמר רבה בר אבוב בערבה? אמר ליה הוא אמר לך בערבה ואנא אמינא בלולב...

איתיביה לולב דוחה את השבת בתהלתו (ביו"ט ראשון) וערבה בסופו (בשביעי) פעם אחת הל שביעי של ערבה להיות בשבת, והביאו מרביות (נטיעות) של ערבה מערב שבת,

לילות אף כאן ימים ואפילו לילות **כתבו התוס'** לא לגמרי ילף ממלוואים דהתם אף שהיו צריכים להיות שם יום ולילה, אין זו גזרה לכל העניינים שהרי לגבי שינה אסור להם לישון בכל העזרה דגמירי (סוטה מא:); אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואילו כאן אסור לישן חוץ לסוכה.

אתא במשנה 'ערבה שבעה כיצד יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה, ושאר כל הימים ששה' ערבה בשביעי מאי טעמא דחיא שבת (ולא גזור בה כי היכי דגזור בלולב, דהא הכא נמי ליתא מן התורה בגבולין כשאר ימי החג לגבי לולב, ואמאי לא גזור בה במקדש)? **אמר רבי יוחנן** כדי לפרסמה שהיא מן התורה (לפי שאינה מפורשת מן התורה בהדיא שבקו לה רווחא למידחי שבת חד יומא, כדי לפרסמה שמן התורה היא). אי הכי, לולב נמי לידחי (בשאר ימים במקדש) כדי לפרסמו שהוא מן התורה (דהא לא מפרשא בהדיא דאיכא למיטעי ולמימר דהאי ושמתם לפני ה' שבעת ימים לאו שמחת לולב קאמר)? לולב גזרה משום דרבה. אי הכי, ערבה נמי נגזור? ערבה שלוחי בית דין מיייתי לה **כתב רש"י** מערב שבת (ר"ל כיון דהס דקאיס אין חשק שיבואו נשנת) ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים המקיפין בה את המזבח (ר"ל גם למחר שיש מצוה להקיף את המזבח אין לחשק לחילול שבת, שמא יעניזו אותו זכיה", שהרי רק לכהנים מותר להקיף את המזבח, שהרי לישראל אסור להיכנס מהאולם והללה, וכהנים זריזים ויודעים ההלכות ולא יבואו לחילול שבת) לולב לכל מסור.

אי הכי (דליכא למיגזר בה מידי, והוא כל שבעה במקדש מן התורה) כל יומא (דאיקלע בשבת) נמי לידחי (מאי שנא חד יומא ותו לא)? אתי לפקפוקי (לולוב) בלולב (משום דלא דחי בלולב אלא בחד יומא, והא דחי כל יומא, אתי למימר לולב לאו מצוה חשובה היא). ולידחי (ערבה) ביו"ט ראשון (בלולב)? לא מוכחא מלתא אמרי לולב הוא דקא דחי (וערבה נדחית בגלל הלולב). ולידחי בחד מהנך (באחד משאר הימים)? כיון דקא מפקת לה מראשון אוקמה אשביעי (יום מסויים, או ראשון או אחרון). אי הכי, האידנא נמי לידחי [לאחר חורבן, דעבדינן

המקדש, אין לולב דוחה שבת אפילו לבני ארץ ישראל).

אמר ליה אבבי לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש, ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש (אבל יום אחד מיהא עבדינן, כדאמרינן לקמן ברבי אלעזר בר צדוק, והוא היה לאחר חורבן, שהיה רבי צדוק אביו בימי רבי יוחנן בן זכאי, ובימי רבי אליעזר ורבי יהושע ורבן גמליאל היה)? אמר ליה הואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. אמר ליה ההוא משום לולב הוא דקא עביד ליה. וכי תימא דקא מגבה ליה והדר מגבה ליה, והא מעשים בכל יום דלא קא עבדינן הכי? אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש. ערבה דרבנן לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש. למאן, אילימא לאבא שאול האמר ערבי נחל כתיב, שתים אחת ללולב ואחת למקדש. אי לרבנן הלכתא גמירי לה, דאמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים הלכה למשה מסיני? אלא אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין (יום אחד מיהא יש לו שורש) עבדינן ליה שבעה זכר למקדש, ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין (כלל) לא עבדינן שבעה זכר למקדש.

אמר ריש לקיש כהנים בעלי מומין וכתבו התוס' ה"ה דהוה מצוי למימר ופרועי ראש דתרוייהו אסירי כדתנן (כלים א, ט) בין האולם ולמזבח מקודש הימנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם, וכאן התירו משום מצות ערבתו (אף הם דוחקים ו...) נכנסין (להקיף) ברגליהם וערבה בידם, ואי אפשר להקיף שלא יכנסו... בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה. אמר ליה רבי יוחנן (לריש לקיש)... מי אמרה בנטיילה (ותהא חובת כהנים, דקאמר לצאת) דלמא בזקיפה (פירש רשיי וכהן אחד זוקפה על ידי הכל, ואין חובה על כולם ביארו התוס' ביאור נוסף שבעלי מומין אפשר להו לזוקף בשאר רוחות ולא יכנסו בין האולם ולמזבח) מי אמרה בבעלי מומין, דלמא בתמימים?

והניחום בעזרה (כתבו התוס' כאן לא היו מתנין כל מי שיגיע בערבה של חבירו הרי הוא כמתנה כדתנן גבי לולב, למ"ד ערבה הלמ"מ לא גמרי משלכם, ולאבא שאול נמי דדרש מדכתיב 'ערבי' אחת ללולב ואחת למקדש אלמא בעי משלכם גבי מקדש כמו לולב, מ"מ גבי לולב שכל אחד מביא לולבו להר הבית והחוננים מקבלין מידם היו צריכין להתנות, אבל ערבה שלוהי ב"ד מייתו לה ואין אחד מהן זוכה בה עד למחרת בשבת, ועוד דהכהנים מקיפין את המזבח ולא היו כל כך מרובים ועוד דוריון הן) והכירו בהן בייתוסין (הרגישו תלמידי בייתוס והן צדוקים, ואינם מודים בערבה, שאינה מפורשת מן התורה) ונמלום וכבשום (שמנום) תחת אבנים (ויודעים הם בחכמים שלא יטלטלו למחר האבנים). למחר הכירו בהן עמי הארץ (שלא היו בקיאים באיסור טלטול, והם היתה ידם עם הפרושים) ושמטום מתחת האבנים, והביאום הכהנים (אבל ישראל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח) וזקפום בצדי המזבח לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת (ומדקתני חיבוט ערבה מכלל דביד נומלין אותה ומזענעים, ומקיפין בה הכהנים את המזבח ברגליהם, ואחר כך זוקפין אותה). אלמא בנטיילה היא (כיון דבנטיילה הוה יש לו לעשות זכר למקדש, ולידחי שביעי דילה שבת)? תיובתא.

ואלא נדחו? כיון דאנן (בגולה) לא דחינן (משום דלא קים לן בקביעא דירחא) אינהו נמי לא דחו. והא יו"ט הראשון, דלדידן לא דחי ולדידהו דחי? [דף מד ע"א] אמרי לדידהו נמי לא דחי (שלא לעשות ישראל אגודות אגודות, ונראה כשתי תורות, דלדידן לא דחי לולב שבת). ואלא קשיא הני תרתי, דתנא חדא כל העם מוליכים את לולביהם להר הבית, ותניא אידך לבית הכנסת, ומתריצין כאן בזמן שבית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש קיים? לא, אידי ואידי בזמן שבית המקדש קיים (שבזמן שביהמ"ק חרב, אין מביאים ערבה בשבת כלל) ולא קשיא כאן במקדש, כאן בגבולין (מוליכין לבית הכנסת, וכולהו בזמן הבית, דהו כוליהו בארץ, וסמוכים להיות בית דין, ויודעים אימת הוקבע החדש, אבל עתה, משחרב בית

מד. - מד:

משלכם בכלי כמותכם היינו רב כהנא שעלה מבבל אמר שערכה מנהג נביאים ולפי"ז מובנת הקושיא שמקשים מר' יוחנן על ר' יוחנן שפעם אומר יסוד נביאים ופעם אומר בשם רב כהנא מנהג נביאים (הסנינו המהרש"א והמהרש"ל שהמיון עפי" שיעה זו 'כאן במקדש כאן בגבולין' הכונה דמקדש זה יסוד נביאים, ובגבולין זה מנהג נביאים) לא קשיא (לפי רש"י הגמ' הוזרת בא מהתרוין 'שכחום וחזרו ויסודם' ומתרצת את הסתירה שפעם אחת ר' יוחנן

אומר הלמ"מ ופעם אחת יסוד נביאים) [דף מד ע"ב] כאן במקדש (הלכה למשה מסיני) כאן בגבולין (ביארו התוס') במקדש הלכה למשה מסיני לכ"ע, בגבולין מהלוקת דר' יוחנן אמר יסוד נביאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נביאים. רש"י לעיל פירש שהנפק"מ אם זה יסוד נביאים או מנהג נביאים, הוא לעניין ברכה, שאם הוא 'מנהג נביאים' אין לברך שא"א לומר 'וצוננו', וכן מצינו לקמן שרב חבט ולא בירך משום שערכה מנהג נביאים. יש מדקדקין מתוך כך דלא דמברכין אהלל דר"ה שאינו אלא מנהג בעלמא כדמוכח (תענית כה): ור"ת אומר דאין ראייה מערכה להלל, הערכה אינה אלא מלמול וכיון דלאו תקנתא היא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה, אבל קריאת ההלל לא גרע מקורא בתורה, ודכוותיה אשכחן דמברכין אשני ימים טובים של גלויות ואינו אלא מנהג בעלמא. ומיהו אין מזה ראייה דהא טעמא דאין מברכין אערכה למ"ד מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר 'וצוננו' וב' ימים טובים של גלויות אין בהם 'וצוננו' אלא קידוש להזכרת היום בתפלה וברכת המזון. ואי משום דמברכין אתקיעת שופר ביי"ט שני של ר"ה 'וציונו' הנהו תקנתא ניהו והמירי מב' ימים טובים של גלויות לענין ביצה קדושה אחת ניהו והביא ר"ת עוד כמה ראיות שמברכים).

פסק הרמב"ם א. ומשחרב בית המקדש אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון ואפילו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעת החדש כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין, הואיל וחייב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו שופר וסוכה ולולב (ז,יז) ב. ובזמן הזה שהכל עושין על החשבון נשאר הדבר כמות שהיה שלא ינטל לולב בשבת כלל לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפילו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעים בקביעת החדש, וכבר בארנו שעיקר האיסור בנטילת הלולב בשבת גזרה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים שופר וסוכה ולולב (ז,יח) ג. כיצד היתה מצותה,

אתמר רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים (תקנת נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי, שהיו ממתקני תקנות ישראל באנשי כנסת הגדולה) וחד אמר ערבה מנהג נביאים (פירש רש"י הנהיגו את העם, ולא תקנו להם, ונפקא מינה דלא בעיא ברכה, דליכא למימר וצוננו, דאפילו בכלל לא תסור ליתא אמנם הרישב"א כתב שגם לא הנהיגו את העם אלא שרק הנביאים נהגו כך, והעם החל מעצמו לנהוג כמותם) תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ערבה יסוד נביאים הוא, תסתיים.

אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו מי אמר רבי יוחנן הכי (יסוד נביאים היא) והאמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית הורתן עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים הלכה למשה מסיני? אשתומם כשעה חדא ואמר שכחום (בגלות בכל שכחו את התורה והמצוות במקצת, וזו נשכחה לגמרי) וחזרו (נביאים אחרונים) ויסודם [על פי הדבור הקשו העריך לנר והרש"ש שבתמורה (טז). מבואר שלא היתה אפשרות לחזור ולשאל מן השמים את ההלכות מסיני שנשתכחו בזמן אבלו של משה היות ולא בשמים היא'. והחזו"א כתב שכל חכם קיבל את שכלו בסיני, ולכן אם נשתכחו פרטי הלכה למשה מסיני, יכולה הבנתו של החכם שפוסקים על פיו, להיות בעלת תוקף כמו הלכה למשה מסיני (פלקי אמונה והסקפה המולוקטיס מהחזו"א)].

ומי אמר רבי יוחנן הכי (שנשכחו ההלכות בבבל עקב הגלות) והאמר רבי יוחנן דלכון אמרי, דלהון היא [פירש רש"י רב כהנא היה מתלמידי רב, והיה חריף מאד, וברח לארץ ישראל לפני רבי יוחנן מהמת מרדין, שהרג לאדם אחד כדאי' (ב"ק קיז). והוצרך לו רבי יוחנן לכמה ספיקות, והיה אומר רבי יוחנן לבני ארץ ישראל סבור הייתי שתורה שלכם, שלא גליתם מארצכם ולא היה לכם מירוף הדעת, אבל ראיתי שהיא של בני בבל, שאף על פי שגלו, עמדה להם חכמת החרש והמסגר שגלו עם יכניה, כדכתיב הכל גבורים עושי מלחמה ותניא בסדר עולם וכי מה גבורה עושין בני אדם הנתונים בשלשלאות של ברזל, אלא, שגבורים היו במלחמתה של תורה. הביאו התוס' הקשה רבינו תם אמו מי לא אשכחן (שבת קד.) גבי מנצפ"ך שכחום וחזרו ויסודם, ולמה לא הקשו כמו כאן, שלא תתכן שכחה לבני בבל, ועוד אמו משום דהם בני תורה א"א שישתכחו תורת ערבה ורבינו הננאל גרס דלכון אמר דלהון היא ומפירש רבינו תם שהיה ר' יוחנן אומר לתלמידיו שהיו לפניו מבבל אחד

מוד:

ואינה ניטלת אלא בפני עצמה, שלא יאגד דבר אחר עמה, אבל אם יש בידו דבר אחר אין לחוש או"ח (תרסד,ה). כביאור התוס' ב. אין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב, אפילו הגביה אותה שני פעמים אחד לשם לולב ואחד לשם ערבה, וי"א שיוצא בה (מ"ב היינו היכא דהגביה אותה פעם שני לשם ערבה דיש היכר בזה שהוא לשם מצוה. ודע דאפילו לדעה ראשונה דאינו יוצא בערבה שבלולב זהו דוקא כל זמן שהיא אגודה בלולב עם שאר מינים אבל אם התיר אגדו של לולב לאחר נטילה ונטל הערבה בפני עצמה פשיטא שיוצא בה) או"ח (תרסד,ו) הרמב"ם פסק כמ"ד שלא יצא, וראב"ה כמ"ד שיצא. כתב בה"ח פקמ"ב לפי דברי האר"ז צריך להכין ערבה אחרת, משום שערבה שבלולב היא בחינת חסדים, וערבה של חכמה בחינת גבורות, ואיך יהפוך מדת החסד למידת הדין.

וכמה שיעורה (דאמרן לעיל צריכה שיעור)? אמר רב נחמן שלשה בדי (שיש בכל אחד...) עלין לחין (אמנם התוס' ביארו שלשה ענפים יוצאין מקלה אחד). ורב ששת אמר אפילו עלה אחד בכד אחד (פירש רש"י בד אחד וכו' עלה אחד ודין, וכי אמרינן לעיל שלשה טפחים, לגבי לולב הוא דאמרינן, שתהא ערבה ארוכה שלשה טפחים, אבל ערבה שהיו מקיפין בה בפני עצמה כל דהו סגי, והשתא נהגו להביא ענפים ארוכים ויפים, שמנכרא מצוה בעין יפה אמנם הר"ן כתב מסתברא דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מצינו שהקילו בה בזה). פסק הש"ע שיעור ערבה זו אפילו עלה אחד בכד אחד [הגה מיהו מכוונן הוא להיות עלה אחד בכד אחד ע"כ נהגו לעשות ההושענות יפים (מ"ב) וטוב לכתחלה שיהיה עכ"פ ג' בדין ובשם האר"י כתבו ה' בדין] משום זה אלי ואנוהו] ושיעור ארכה, כשיעור אורך ערבה שבלולב [הגה וכל הפוסל בערבה שבלולב, פוסל בערבה זו] או"ח (תרסד,ד). פסק כהר"ן דלא כרש"י.

אמר אייבו (אבוה דרב) הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק, ואייתי החוה גברא ערבה קמיה, שקיל, חביט חביט (פירש רש"י לשון נייענוע אך לדעת הרמב"ם הכונה היא לחבטה בקרקע או בכלי מספר פעמים) ולא בריך. קסבר מנהג נביאים הוא (בגבולין, ולא יסוד נביאים, הלכך אינה צריכה ברכה)... פסק הש"ע א. ונוטלים

בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבה וראשיהן כפופין על גבי המזבה, ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין, חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה שופר וסוכה ולולב (ז,כא) ד. כיצד היו עושין מביאין אותה מערב שבת למקדש ומניחין אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמשו העלין, ולמהר זוקפין אותה על גבי המזבה ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום, וערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה. בזמן הזה, כיצד עושה לוקח בד אחד או בדין הרבה חוץ מערבה שבלולב וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש בלא ברכה שדבר זה מנהג נביאים הוא שופר וסוכה ולולב (ז,כב). ה. בכל יום ויום היו מקיפין את המזבה בלולביהן בידיהן פעם אחת ואומרין אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא, וביום השביעי מקיפין את המזבה שבע פעמים, וכבר נהגו ישראל בכל המקומות להניח תיבה באמצע בית הכנסת ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבה זכר למקדש שופר וסוכה ולולב (ז,כג).

אמר רבי אמי ערבה צריכה שיעור, ואינה ניטלת אלא בפני עצמה (פירש רש"י אין דבר אחר נאגד עמה, דמוכה שהיא מצוה ביארו התוס' לא שיאסור ליטול הערבה ביד אחד עם הלולב, אלא הכוונה שלא יאגדם יחד) ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. כיון דאמר מר אינה ניטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא בערבה שבלולב? מהו דתימא הני מילי היכא דלא אגבהיה והדר אגבהיה, אבל אגבהיה (לשם נטילת לולב) והדר אגבהיה (לשם ערבה) אימא לא (אימא ליפוק בה, דאיכא הוכחה טובא) קא משמע לך. רבי יצחק אמר אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב פסק הש"ע א.

מד:

הרמב"ם והמקשקש בזיתים אם להכרות את האילן אמור ואם לסתום את הפצימים מותר שמיטה (א, 1).

אמר אייבו משום רבי אלעזר בר צדוק אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר משלש פרסאות (אלא ישבות לו בעוד יום גדול, ויכין לו סעודת שבת) **אמר רב כהנא** לא אמרן אלא לביתיה (שהולך לביתו, והם אינם יודעים שיבא היום, ואין מכינים לצורכו, והוא כועס עליהם) אבל לאושפיזיה אמאי דנקיט סמיך (אינו סמוך על בני הבית, ונושא עמו סעודתו, ועל מה שבידו נסמך) **ואיבא דאמרי אמר רב כהנא** לא נצרכא אלא אפילו לביתיה (דמה שמוצא אם מעט אם רב שלו הוא, אף על פי כן לא יהלך, וכל שכן לאושפיזיה, שלא ימצא כלום) אמר רב כהנא בדידי הוה עובדא, ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי (סעודה מועטת, דגים קטנים מטוגנין במקח בשומן שלהן כתב הבי"ו ונראה לי דהיינו כשהוא במקום יישוב שיוכל להכין צרכי שבת אבל אם הוא במקום שאי אפשר להכין צרכי שבת מוטב שיבוא לביתו אולי יוכל להכין צרכי שבת משישאר שם שודאי לא יוכל להכין צרכי שבת, ואף על פי שהוא הולך להתארח אצל אחרים מותר מטעם זה ואע"פ שכתב הרמב"ם שמעם האיסור כשמתארח אצל אחרים הוא מפני שמכוישן מפני שלא הכינו דבר הראוי לאורחים, כיון שהוא במקום שלא יוכל להכין צרכי שבת אין לחוש לכך. ואפילו אם יש עמו צידה כדי צרכי שבת אם אינו עומד בשבת במקום יישוב בטוח מותר לילך כמה פרסאות דמקום יישוב בעינן, דאילו עומד בדרך אינו מקום בטוח דכל הדרכים בחזקת סכנה וכתב רבינו ירוחם ונראה כי הכל לפי הענין שאם שלח השליח לפניו או צוה קודם לביתו להכין לו אין זה מן הכלל וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב שהרי אין בני ביתו יודעים שהיום יבוא כדי להכין לו ופשוט הוא. **פסק הש"ע** אין הולכים בערב שבת יותר מג' פרסאות (מ"ב מתחלת היום והוא קרוב לשליש היום כפי מהלך אדם בינוני ו' פרסאות כיום ובנוסע בעגלה או רוכב על סוס דנוסע במהרה יוכל ליסע הרבה יותר מג' פרסאות עד שלישי היום ומהב"ח משמע להקל בנוסע בעגלה ליסע אפילו אחר הצות היום ובלבד שיעמוד לשבות בעוד היום גדול בכדי שיוכל להכין צרכי שבת) כדי שיגיע לביתו בעוד היום גדול ויוכל להכין צרכי סעודה לשבת, בין שהולך לבית אחרים בין שהולך לביתו וה"מ כשהוא ביישוב, במקום שיוכל להכין צרכי שבת, אבל אם במקום

ערבה כיום זה, מלבד ערבה שבלולב, ואין מברכין עליה או"ח (תרס"ד, ב). ב... וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש (מ"ב ובשם האר"י ז"ל כתבו דדוקא על הקרקע יחבוט ה' חבמות וטוב לחבוט תחלה על הקרקע ה' חבמות ואח"כ על הכלים להסיר העלין וא"צ להסיר כל העלין) [הגה וי"א שצריך לנענע בה (רש"י) ונהגו לעשות שתיהן, מנענעין בה ואח"כ חובטין אותה] או"ח (תרס"ד). רש"י פירש חבמה לשון ניענוע אמנם הרמב"ם פירש שהוא חבמה ממש על הקרקע או על הכלי.

אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק, אתא לקמיה ההוא גברא. אמר ליה קרייתא אית לי (כפרים ויושביהם) כרמיא אית לי, זיתיא אית לי, ואתו בני קרייתא ומקשקשין בכרמיא (עודרין את הכרמים בשביעית) ואוכלין בזיתיא (בשכר חפירת הכרמים, ואינן מפקירין לעניים) אריך (הגון לעשות כן) או לא אריך? אמר ליה לא אריך (לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה) הוה קא שביק ליה ואזיל. אמר כדו הויתי דיירי בארעא דהא ארבעין שנין, ולא חמיתי בר אינש (בן אדם) מהלך בארחן דתקנן כדין (שמחלך בדרך ישר כאדם זה ביארו האחרונים גדלותו של אותו אדם היא בכך שלא המשיך לשאול כיצד ינהג למעשה הלאה, אלא הלך מיד להפסיק את המעשה האסור ורק לאחר מכן בא לשאול כיצד הוא יכול לנהוג). הדר ואתי ואמר ליה מאי מיעבד (מה אעשה)? אמר ליה אפקר זיתיא לחשוכיא (לעניים) ותן פריטיא (מכיסך) לקשקושי כרמיים.

וקשקושי מי שרי (בשביעית) והא תניא והשביעית תשמטנה ונמשתה. תשמטנה מלקשקש, ונמשתה מלסקל (להשליך אבנים לחיין)? **אמר רב עוקבא בר חמא** תרי קשקושי הוו, חד סתומי פילי (בקעים, שהשרשים מגולים, וצריך לכסותם שלא ייבש האילן, ואוקומי אילני הוא שלא ימות, ואינו עושה להשביחן אלא לקיימן) וחד אברויי אילני (לנקוב העפר שעל השרשים ולהזיזו שיהא רך ותיחות, והאילן משבית, כך שמעתי ל"א להבריא את האילן ולהשביחו). אברויי אילני אמור, סתומי פילי שרי. **פסק**

מד: - מה.

מזכה, ליה ולך מזכה. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין אותן בגיגיות של זהב (מלאות מים) כדי שלא יכמושו. **רבי יוחנן בן ברוקה אומר** הריות של דקל היו מביאין (בין בחול בין בשבת) וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבה, ואותו היום נקרא חבוט הריות (ענפים). מיד תינוקות שומטין את לולביהן (הגדולים שומטין את לולבי הקטנים מידם בשביעי) ואוכלין אתרוגיהן (של תינוקות, ואין בדבר לא משום גזל, ולא משום דרכי שלום, שכך נהגו מהמת שמחה **כתבו התוס'** על פי פירוש רש"י דיש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים במוסם לקראת התן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חברו או מקלקל לו סוסו שהן פטורין שכך נהגו מהמת התן ועוד יש לומר דמתני' לא איירי כלל שיחטפו הגדולים מידן של תינוקות אלא 'מיד' כלומר לאלתר, התינוקות שומטין לולבי עצמן מתוך הערבה ושוחקין בו ואתרוגיהן היו אוכלין ולפי"ז מתבאר היטב יותר הקושיא לקמן 'למאן דאמר אתרוג בשביעי מותר').

תנא מקום קלניא הוה (בן הורין מן המס של מלך) ותנא דידן מאי טעמא קרי ליה מוצא? אידי דמיפק מכרגא דמלכא (מוצא מכלל המס של המלך) קרי ליה מוצא.

איתא במשנה זבאין וזוקפין אותן בצידו המזבה **תנא** רבות (י"ג רכות) וארוכות, וגבוהות אחד עשר אמה (**כתב השפ"א** לכאורה ארוכות מיותר וי"ל דאתי לאשמעינן דאפי' אי לא משכה בנות י"א אמה להיות גוהות על המזבה מ"מ מצוה בארוכות) כדי שיהו גוהות (מוטות) על המזבה אמה. **אמר מר זוטרא** שמע מינה (מדקתני גוהות על המזבה אמה, ואי אפשר להיות גוהות על המזבה אמה אלא אם כן גבוהות ממנו אמתים, ואם יותר יותר, דאם אינם גבוהות אמתים ומוטות אמה הרי הן נגררות בגב המזבה, ואין זה לשון גוהות) על היסוד מנח להו (על אמה של בניסת היסוד של מזבה) דאי סלקא דעתך אארעא מנח להו מכדי עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד, עלה המש וכנס אמה זהו סובב, עלה שלש זהו מקום הקרנות, גוהות על גבי המזבה היכי משכחת לה? אלא לאו שמע מינה איסוד מנח להו, שמע

שהוא שם א"א לו להכין צרכי שבת, או שאינו מקום יישוב בטוה, מותר לילך אפילו כמה פרסאות, ואם שלח להודיעם שהוא הולך שם לשבת, מותר לילך כמה פרסאות בכל גוונא (מ"ב ומ"מ יזהר שלא יתאחר לבוא עד סמוך לערב) א"ח (רמב"א).

איתא במשנה 'מצות לולב כיצד' **תני תנא** קמיה **רב נחמן** סודרין על גג האיציטבא. אמר ליה **ר' מה ע"א** וכי לייבשן הוא צריך (והרי היבש פסול)? אלא אימא על גב האיציטבא. **אמר רחבא אמר רבי יהודה** הר הבית סמיו כפול היה (אצטבאות מקיפות אותה, ואצטבאות אחרים היקף לפנים מהיקף) סמיו לפנים מסמיו.

משנה מצות ערבה כיצד, מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבה (**כתבו התוס'** היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת למ"ד ערבה בנטילה) וראשיהן כפופין על גבי המזבה. תקעו והריעו ותקעו (**כתבו התוס'** משום שמחה). בכל יום מקיפין את המזבה פעם אחת, ואומרים **אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא. רבי יהודה אומר** אני והו הושיעה נא ו**כתב רש"י** בגימטריא אנה ה', ועוד משבעים ושתיים שמות הן, הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח ויסע וגו', ויבא בין מהנה, ויט משה את ידו, ושלשתן בני שבעים ושתיים אותיות, ומהן שם המפורש, אות ראשונה של פסוק ראשון, ואחרונה של אמצעי, וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולן, השם הראשון 'יהו' וי"ו של יסע, ה"א דכל הלילה, וי"ו של יום, ושם השלשים ושבע והסניר **התוס'** יו"ט שאס נחלק את הסנעים וקמים שנות לשני סלעים יולא עזה השם הראשון של הסלע השני הוא 'אני' אל"ף דמאחריהם, ונ"ן ראשון הענין בחשבון של מפרע, וי"ד דרוח קדים. **הקשו התוס'** על פירוש זה שהביא רש"י למה נשתנו שני שמות הללו דאמרינן להו טפי מאחרוני ולכן הביאו פירוש נוסף משום דדרשינן באיכה רבתי קרא דכתיב ביהזקאל ואני (הקב"ה) בתוך הגולה וקרא דכתיב בירמיה והוא (הקב"ה) אסור בזיקים כביכול הוא בעצמו, והיינו הושענא שיושיע לעצמו ואתו היום (בשביעי) מקיפין את המזבה שבע פעמים. בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבה, יופי לך מזבה. **רבי אלעזר אומר** ליה ולך

מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבתים (בהמות עבות ושמונות) עד קרנות המזבח. **פסק הרמ"א** ונהגין להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר החג, והוא אסרו חג או"ח (תכמ"ב).

אמר הזקיה משום רבי שמעון בן יוחי כל המצות (כגון קרשי המשכן, ועמודים, ולולב וחדם וערבה) אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן (התחתון למטה, והעליון למעלה) שנאמר עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים. תניא נמי הכי עצי שטים עמדים שעומדים דרך גדילתן. דבר אחר עמדים שמעמידין את ציפיון (הציפיון של זהב קבוע בהן במסמרות של זהב, כדכתיב ואת הקרשים תצפה זהב, ולא היה עושה טם ארוך כמדת הקרש, שיעמוד מאיליו). דבר אחר עמדים שמא תאמר אבד סיברם (משנגנו אהל מועד במל לו עולמית) ובטל סיכוויין (שלא יחזרו לנו עוד) תלמוד לומר עצי שטים עמדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים.

ואמר הזקיה משום רבי שמעון בן יוחי יכול אני לפטור (פירש רש"י בזכותי אני סובל כל עונותיהם, ופטרן מן הדין והפכירי המהרש"א משום צער מערה אמנם ר"ח פירש מחמת גודל הסידותם) את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו (צדיק היה, ועניו יותר משאר מלכים, וזכה בכיבוד אביו, שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה שופט, לא נטל עליו כתר מלכות בחייו, וכל דיניו שהיה דן אומרן בשם אביו) מיום שנברא העולם עד סופו (עד שיכלה העולם).

ואמר הזקיה משום רבי שמעון בן יוחי ראיתי בני עלייה (כת המקבלין פני שכניה) והן מועטין (הרמב"ם בהקדמתו למשנה ביאר את ענין 'בני עליה שהם מועטים' שהעולם כולו נועד לשמש את בני העלייה, להיות להם לצוות, ולנהל את הענינים הארציים, כי מבלעדיהם אי אפשר לבני העלייה להיות פנויים ללימודם. אלא שבידי כל אחד ואחד להיות בן עליה או להיות זה המשמשו) אם אלף הן אני ובני מהן, אם מאה הם אני ובני מהן, אם שנים הן אני ובני

מינה (בניית המזבח כך תחילה הביאו מלבן מרובע שלשים ושתים על שלשים ושתים, והושיבוהו על הארץ וגבוהו אמה, ומילאוהו סיד וקוניא וזפת, נמצא שעלה אמה, וחזרו והביאו מלבן שהוא שלשים על שלשים וגבוהו חמש אמות והושיבוהו על זה משוך אמה מכל צד, ומילאוהו סיד וקוניא וזפת הרי שנכנס אמה, ועל אותה כניסה היו שופכין הדמים, ומשם יורדין לרצפה דרך שני נקבים שהיו באחת הזוויות, וכשנתמלא מלבן זה נמצא שעלה חמש מן היסוד ומעלה, הרי שש מן הארץ, חזרו והביאו מלבן שהוא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה והושיבו על זה, משוך אמה מכל צד וגבוהו שלש אמות ומילאוהו סיד וקוניא וזפת נמצא גבוה תשע אמות, והוא גג המזבח, וכניסה זו של סוף שש הוא הסוכב, שבה מקום הילוך לכהנים סביב למזבח כשבאין להקטיר ולמתן דמים, והיינו דקאמר עלה אמה וכנס אמה זה היסוד, עלה חמש וכנס אמה זה הסוכב, עלה שלש זה מקום הקרנות, ולא גרסינן וכנס אמה שלא היו משוכין הקרנות כלום לפנים, אלא הביאו מלבן שהוא אמה על אמה ברום אמה ונתנו לקרן, ומילאוהו חלקי אבנים וסיד וקוניא וזפת, וכן לכל קרן. מכל מקום גובה המזבח אנו למידין מכאן שהוא תשע אמות לבד הקרנות, ואי אארעא מנה להו, והתם צריך לתת באלכסון רגליהם משוכין להלן מן המזבח מפני הכניסיות, כדי שיהו ראשיהן גוחין על המזבח תו לא משכחת להו גבוהו שתי אמות למעלה מגג המזבח שיהו גוהות עליו אמה, אלא לאו שמע מינה איסוד מנה להו, דהוי ליה שמונה אמות לגובהו של מזבח מן היסוד ולמעלה, והמיתתן מפני כניסת הסוכב ממעטת קצת מגובהן, שצריך למשוך רגליהם לשפת כניסת היסוד נמצאו גבוהות יותר משתי אמות, ומחן אמה גחיה ולמטה מן הגחיה יותר מאמה, שלא יהו נגררות על גבי המזבח) **אמר רבי אבהו מאי קראה (מהיכן למדנו שצריכות הערכות להיות גבוהות מעל גובה גג המזבח) שנאמר אסרו חג (הקיפו) בעבותים (באילנות) עד קרנות המזבח (עד קרנות שהם גבוהות מן המזבח).**

אמר רבי אלעזר כל הנוטל לולב באגודו והדם בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר [דף מה ע"ב] אסרו (אגודה של לולב) חג בעבתים (בהדם, שהוא עבות של שלשה בדין קליעה) עד קרנות המזבח (הרי הוא לכם כמתן דמים שבקרבות המזבח).

אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי כל העושה איסור (אגודה) לחג באכילה ושתיה (שקורא לחג עונג במאכל ומשתה, וי"א יום שלאחר החג) מעלה עליו הכתוב כאילו בנה

מזה: - מו.

דמפרש טעמא דריב"ק מסברא שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל, בין יהיה יום אחד בין יהיה כל שבעה לא היתה ערבה בטלה ותרוייהו היו מרביות של ערבה וחריות של דקל) אחת ללולב ואחת למזבח. ורבנן אמרי כפת כתיב. **רבי לוי אומר** (טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה לאו מקרא נפיק, אלא סברא, שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל) כתמר, מה תמר זה אין לו אלא לב אחד (בגזע יש בו כעין מה) אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.

אמר שמואל לולב שבעה (לברכה) וסוכה יום אחד. מאי טעמא? לולב דמפסקי לילות מימים כל יומא מצוה באפיה נפשיה הוא, סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא אריכא דמו. ורבה בר בר חנה **אמר רבי יוחנן** סוכה שבעה, ולולב יום אחד (ואף על פי שניטל כל שבעה זכר למקדש אין מברכין בו אלא יום ראשון, שהוא מן התורה) מאי טעמא? סוכה דאורייתא שבעה, לולב דרבנן סגי ליה בחד יומא. **כי אתא רבין אמר רבי יוחנן** אחד זה

ואחד זה שבעה (פתבו התוס' אין סוכה ולולב שוין לברכה דאלולב אין מברך אלא פעם אחת ביום אבל סוכה כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן ואפילו עשר פעמים ביום מברך אכל אחת ואחת מידי דהוה אתפילין כל זמן שמניחן, והיינו טעמא דסוכה דאי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר למיכל הוי' לסוכה אע"פ שכבר אכל בו ביום בסוכה וכן תפילין כל היום מצותן שיהו מונחין בראשו ובזרועו אבל לולב אין עיקר מצותו אלא פעם אחת ביום כדאמרין לעיל מדאגבהיה נפיק ביה).

אמר רב יוסף נקוט דרבה בר בר חנה בידך (דאמר סוכה שבעה, ולא כשמואל) דכולהו אמוראי (משמיה דרבי יוחנן) קיימי כוותיה בסוכה (ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן).

מתיבי [דף מו ע"א] העושה לולב (בערב יו"ט) לעצמו (ולא לאחרים) אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. נטלו לצאת בו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב. ואף על פי שבירך עליו יום ראשון חוזר ומברך כל שבעה. העושה סוכה לעצמו (פתבו התוס' אבל אם עושה לאחר לא מברך כלום כיון שס"ל לתנא זה שלא מברכים על עשיית המצוה לעשות סוכה,

הן. ומי זוטרי כולי האי, והא אמר רבא תמני סרי אלפי דרא (שורות) הוה דקמיה קודשא בריך הוא שנאמר סביב שמונה עשר אלף (אף על גב דבירושלים שלעתיד לבא כתיב קרא, דרשינן ליה נמי להכי, דמקום ששכינה שמה סובבין אותו שמונה עשר אלף, והם הצדיקים הנתונים לפניו ממלאכי השרת)? לא קשיא הא דמסתכלי באספקלריא (מחיצה שהוצצת ביניהם לשכינה) המאירה (המחיצה בהירה, כמראה זו שרואין בה) הא דלא מסתכלי באספקלריא המאירה (היינו המחיצה לא בהירה). ודמסתכלי באספקלריא המאירה מי זוטרי כולי האי, והא אמר אבבי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום, שנאמר אשרי כל חוכי לו (המחכים לכת שהוא כמנין לוי) ל"ז בגימטריא תלתין ושיתא הוה? לא קשיא הא דעיילי בבר (ברשות) הא דעיילי בלא בר (פירש רש"י בלא רשות, מועטים הן, ובהנחה קאמר אני ובני מהם ר"ח הביא שיש מפרשים 'עיילי בבר' הצדיקים העולין בג"ע בכניהן שהיה הוא צדיק ובנו צדיק).

איתא במשנה 'בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח רבי אליעזר אומר ליה ולך מזבח ליה ולך מזבח'. והא (הקושיא על ר"א) קא משתתף שם שמים ודבר אחר, ותניא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, שנאמר בלתי לה' לבדו? הכי קאמר ליה אנחנו מודים (שהוא אלהינו מודים לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים) ולך (מזבח) אנו משבחין (שאתה חביב לפנינו לכפר עלינו) ליה אנחנו מודים, ולך (מזבח) אנו מקלסין. **פסק הרמב"ם** ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו, וכל המשתף דבר אחר עם שם הקב"ה בשבועה נעקר מן העולם, שאין שם מי שראוי לחלוק לו כבוד שנשבעין בשמו אלא האחד ברוך הוא שבועות (יא,ב).

אמר רב הונא מאי טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה (דאמר חריות של דקל היו מביאים, וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח) דכתיב כפת שנים (הסביר התוס' שס"ל לרב הונא בדעת ריב"ק שכל שבעה ימים חריות של דקל היו מביאין ולא ערבה, ומיהו לר' לוי לקמן

חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה (אלא כל זמן דמנח תפילין מברך) אלא מקדים וקאי ועייל לבית הכסא, ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך. וכי איצטריך זימנא אחרינא עייל לבית הכסא, ונפיק ומשי ידיה, ומנח תפילין ומברך. ואנן נמי כרבי עבדינן, ומברכין כל שבעה (ואף על גב דכחד יומא הוא, ובלולב נמי, כל שבעה, ואף על גב דמדרבנן מברכינן עליה, כי היכי דמברכינן בנר הנוכח ובמגילה דרבנן, דקם ליה רב ושמואל בחד שיטתא בלולב, ורבין נמי משמיה דרבי יוחנן אמר לולב שבעה) **אמר מר זוטרא** חזינא ליה לרב פפי, דכל אימת דמנח תפילין מברך. **רבנן דבי רב אשי**, כל אימת דמשמשי בהו מברכי [כתב רש"י דקיימא לן חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה, קל והומר מציץ (יומא ז): **כתבו התוס'** ולא אתפרש מאי הוא מברך האם 'להניח תפילין' אך אינו נראה שהרי כבר מונהגין עליו או 'לשמור חוקיו' כמו שמברכין שמסלקין תפילין, ומסתברא דמברכין 'לשמור חוקיו' (התוס' רא"ש והראשונים כתבו לנרדף לנכד 'להניח', הלאשונים הוכיח מהגמ' שלמאמנש יט טס הנחה)]

אמר שמואל מצות לולב כל שבעה (לברכה) **ורבי יהושע בן לוי** אמר יום ראשון מצות לולב (דאורייתא, ועיקר, ובעיא ברכה) מכאן ואילך מצות זקנים (רבין יוחנן בן זכאי וסיעתו, ודרבנן לא בעיא ברכה). **ואף רב סבר** כל שבעה מצות לולב (בעי ברכה ואף על גב דמדרבנן הוא). דאמר רב המדליק נר של הנוכח צריך לברך. **פסק הש"ע א.** ביום שני מברך על נטילת לולב, וכן בכל שאר ימים (מ"ב דאע"ג דכל הימים חוץ מן יום הראשון הוא רק מדרבנן זכר למקדש שהיה המצוה לשמוח שם במצוה ההיא כל שבעת הימים, אפ"ה שייך לברך עליה ולומר וצונו מדכתיב ולא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך) או"ח (תרסבא). **ב.** נהגו שאין מברכים על הסוכה אלא בשעת אכילה או"ח (תרלטה). **ג.** אם מניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך עליהם בכל פעם. נשמתו ממקומם וממשמש בהם להחזירם למקומן צריך לברך (מ"ב כתב של"ה הא דלא נהיגי האידינא לברך כשנשמתו ממקומם משום דבשעת תפלה מסתמא אינו מסיח דעתו מהם והוי כחולצן ע"מ להחזירן דפסק ההג"ה בסמוך דאין להזור ולברך. וא"כ אותן שהולכין לפעמים עד הצות בתפילין אם נשמתו ראוי לברך. והה"א כתב דאף בשעת התפלה

אבל באמת יש מ"ד בירושלמי 'עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה, עשאה לאחר מברך לעשות סוכה) אומר ברוך שהחיינו וקיימנו כו' וכתבו התוס' צריך לפרש טעם מדוע יש מצות שתיקינו לברך שהחיינו כגון סוכה ולולב (הכא) פדיון הבן (פסחים קכא): מקרא מגילה (מגילה כא): ויש מצות שלא תקינו כגון תפילין וציצית (מנחות מב) מילה (שבת קלז): הלל. ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו והסביר **רבינו פריץ** שעל מילה לא מברך משום צער התינוק, ועל ביעור חמץ יש צער על שריפת חמצו **ואף שרב שרירא** חילק חילוק אחר שמברכים שהחיינו בדבר דאתי מוזמן לזמן **אין נראה** שהרי על פדיון הבן מברך אף שלא בא מוזמן לזמן הר"ן הסכים עם דברי רב שרירא ותירץ שגם פדיון הבן מוזמן לזמן כיון שצריך לחכות ל' יום] נכנס לישב בה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה וכתבו **התוס'** יש לדייק מכך שלא אמרה הגמ' שמברך בליל יו"ט שתיים, כמו שאמרו לקמן גבי סוכה ההעשויה ועומדת, שכיון שבירך שהחיינו על עשיית הסוכה, שוב לא מברך בליל החג. ומ"מ תמוה שיברך שהחיינו על הו"ט ושמא כיון שאנו עושים את הסוכה מחמת החג, כיון שבירך על הסוכה כאילו בירך גם על החג, שאין חוב לברך דווקא ביו"ט הראשון, שראינו בגמ' (מוז): שאם לא בירך אז, יכול לברך כל שבעת ימי החג. וכיון שבירך יום ראשון שוב אינו מברך. קשיא לולב אלולב (שלפי הברייתא ברכתו שבעה, ואילו לפי רבי יוחנן לדעת רבה בר בר חנה ברכתו יום אחד), קשיא סוכה אסוכה (שלדעת הברייתא ברכתה פעם אחת, ואילו לפי כל האמוראים בדעת רבי יוחנן ברכתה כל שבעה)?

בשלמא לולב אלולב לא קשיא, כאן בזמן שבת המקדש קיים (מברכין עליו במקדש כל שבעה, דמדאורייתא היא, כרבי יוחנן, דתלי טעמא בדאורייתא) כאן בזמן שאין בית המקדש קיים. אלא סוכה אסוכה קשיא? **תנאי היא, דתנאי תפילין**, כל זמן שמניחן מברך עליהן (ואפילו חולצן ומניחן מאה פעמים ביום, וגבי סוכה נמי, אף על גב דלא מפסקי לילות מימים, וכחד יומא אריכא הוא מברכין עליה בכל יום, דהוא דומיא דחולץ ומניח) **דברי רבי, והכמים אומרים** אינו מברך אלא שהרית בלבד (ובסוכה נמי, כיון דכחד יומא הוא סגי בברכה של יום ראשון).

אתמר, אביי אמר הלכתא כרבי **ורבא אמר** הלכתא כרבנן. אמר רב מרי ברה דבת שמואל

בו.

שלא מצינו יוצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראייה (כ"ז כתב סה"ר ככ"י, אמנם לאיתי ש"ס לקדקו ככ"י אחרת, ול"ע).

ת"ר העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו כו', נכנס לישב בה אומר ברוך אשר קדשנו כו'. היתה עשויה ועומדת, אם יכול לחדש בה דבר מברך, אם לא לכשיכנס לישב בה מברך שתיים. אומר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא. **פסק**

הש"ע העושה סוכה, בין לעצמו בין לאחר, אינו מברך על עשייתה (מ"ב שאין עשייתה גמר מצוה שהרי צריך לישב בה) אבל שהחיינו היה ראוי לברך כשעושה אותה לעצמו (מ"ב ודוקא דבר שעושים אותו משנה לשנה אבל שופר ומגילה שעושים אותן לכמה שנים אינו מברך שהחיינו על עשייתן ונר חנוכה נמי אינו מינכר שעושים לשם מצוה עוד כתב וה"ה אם היתה עשויה מכבר והוא מחדש בה דבר החיינו שהיה בה רק שני דפנות והוא השלימה עכשיו או שהייתה בהספק) אלא שאנו סומכים על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש (ביא"ה ואם בירך שהחיינו בשעת עשייה מסתפק בפמ"ג אם שוב יברך זמן בשעת קידוש על יום טוב וכו' ע"ש. וראיתי בכרכי יוסף שנסתפק ג"כ בזה והעלה לדעת התוספות והרא"ש והר"ן וכל בו וא"ה לא יברך, אבל לדעת הרמב"ם והרמב"ן והריטב"א ודעימיהו יברך, ומסיק כיון דספק פלוגתא הוא לא יברך דספק ברכות להקל). (הגה ואם לא אבל לילה ראשונה בסוכה, אף על פי שבירך זמן בביתו, כשאוכל בסוכה צריך לברך זמן משום הסוכה ואם בירך זמן בשעת עשייה, סני ליה) או"ה (תרמא).

ת"ר היו לפניו מצות הרבה (לישול לולב, לישב בסוכה, להניח תפילין, להתעטף בציצית) אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות (ויצא ידי כולן). **רבי יהודה** אומר מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה. אומר רבי זירא הלכתא כרבני יהודה. ואמר רבי זירא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב ברוך ה' יום יום, וכי ביום מברכין אותו ובליילה אין מברכין אותו, אלא בא לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, הכא נמי בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו (של שבת מעין של שבת, של חול מעין של חול...). **פסק הרמב"ם** אחד העושה מצוה לעצמו ואחד

אם נשמטו המברך לא הפסיד. ומ"מ נראה דלמעט בכרכות עדיף) או"ה (כה"ב). **כתב הרא"ש** כל אימת דממשמשי בהו מברכי פירש ר"י כשממשמשים בהם להחזירם למקומם אם נשמטו ממקום הנהתם ודלא כביאור רש"י והתוס'.

רבי ירמיה אומר הרואה נר של חנוכה צריך לברך **כתב רש"י** קאי על שלא הדליק בביתו, ועובר ברשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל צריך לברך על הראשונה (הסכ"ח מה"ס על הגלות שרואה בלשקונה) **כתבו התוס'** בשאר מצות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס. וגם, משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה **ומעם ראשון ניהא** דלא תיקשי ליה מזוזה, שלא ראינו שמי שאין לו בית מברך על ראיית המזוזה. **ועוד יש לתת טעם** למה תיקנו רק בנר חנוכה ברכה על הראייה, שבהנוכה אין צריך לשנות את נוסח הברכה (שמכך עסקה ניסים וקהליו) משא"כ במצות אחרות, שלא שייך לומר שהרואה את הכרו יושב בסוכה יברך לישב בסוכה' שהוא עצמו לא יושב].

מאי מברך? **אמר רב יהודה** יום ראשון, המדליק מברך שלש (להדליק, שעשה ניסים, שהחיינו) הרואה מברך שתיים (שהחיינו ושעשה ניסים, שאין על הרואה לברך להדליק הנר) **מכאן ואילך** (זמן ליכא) מדליק מברך שתיים ורואה מברך אחת (שעשה ניסים להודיה). ומאי מברך ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה. והיכן צונו (הואיל והוא מדבריהם)? מלא תסור. **ורב נחמן בר יצחק אומר** שאל אביך ויגדך **כתב הגריש"א** דעת הרמב"ם (סה"מ שורש ראשון) שאם עבר על איסור דרבנן הרי עובר על לאו דאורייתא דלא תסור, והרמב"ן פליג עליה ומעמיה דהרי קרא איירי על זקן ממרא, אלא דהוה אסמכתא אהאי קרא, ועיקר קרא לזקן ממרא קאתי, וזה גופא טעמיה דמאן דדריש מישאל אביך ויגדך, ולא רצה לדרוש מלא תסור דקרא מיירי לענין זקן ממרא, וקרא דשאל אביך אין זה ציווי אלא דרך הנהגה]. **פסק**

הש"ע מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה ניסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו, ואם אח"כ בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו או"ה (תרע"ג). **כתב הר"ן** מסתברא שלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק בלילה, הא לאו הכי לא,

יומא אריכתא דמי, והיה ר' הנינא מתנה כוליה ליום ראשון ובשאר הימים אינו בודל ממקצתו בבין השמשות שלחן ומיהו קשה דבדף (לח). גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב דקתני לכשיבא לביתו יטול על שולחנו משמע בגמרא דמפסיק סעודתו בשביל לולב וכל שכן שלא יתחיל א"כ רבי הנינא היכי מטביל בה ברישא וצריך לומר דהכי קאמר מטביל בה היום ונפיק בה למחר המג"ל תרנ"ג סק"ד מנין מתוס' הזה עגס טעימא עלמא חסוריה, לאל"כ ה"ל לטנויי לר"ח טעימא עלמא טעים ויש לחות לטון מטביל משמע לך טיבול כסעודה. במאי קא מיפלגי? מר סבר למצותה אתקצאי, ומר סבר לכולי יומא אתקצאי.

איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן (בשביעי קאי במתניתין, ויש מפרשים מיד תינוקות, כלומר מיד אחר סיום מצות לולב התינוקות שומטין את לולביהן והולכין ואוכלין אתרוגיהן, ואין נראה, דאמרינן בויקרא רבה מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני, והקניטתו אשתו וברח, ולא היה לו במה להתפרנס, בשביעי של ערבה הלך ושטט אתרוגין מיד התינוקות, והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כרך אחד, והוצרכו לבית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה, ומכרן ביוקר גדול, וחזר לביתו, אלמא דגדולים שמטי ליה מיד התינוקות). מאי לאו הוא הדין לגדולים (באתרוגין של גדולים, נמי שרו באכילה) לא, תינוקות דוקא (שלא הוקצה למצוה גמורה, אבל של גדולים שהוקצה למצוה גמורה אסורין כל יום).

איכא דאמרי, איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן. תינוקות אין, גדולים לא? הוא הדין דאפילו גדולים, והאי דקתני תינוקות אורחא דמלתא קתני (שאין דרך לשמוט מיד הגדולים את אתרוגיהם).

אמר ליה רב פפא לאביי, לרבי יוחנן מאי שנא סוכה מאי שנא אתרוג? אמר ליה סוכה דחזיא לבין השמשות (שהרי מצותה כל היום) דאי איתרמי ליה סעודתא בעי מיתב בגווה ומיכל בגווה אתקצאי לבין השמשות, ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא דשמיני. אתרוג דלא חזי לבין השמשות (משיצא בו שחרית) לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני וכתבו התוס' אף על

העושה אותה לאחרים מברך קודם עשייתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו, היו לפניו מצות הרבה אינו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות אלא מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה ברכות (יא.).

ואמר רבי זירא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, כלי ריקן **נדף** **מו ע"ב** מחזיק (מה שנותנין לתוכו), מלא אינו מחזיק (מה שתוסיף עליו) אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק, ריקן אינו מחזיק, שנאמר והיה אם שמוע תשמע, אם שמוע תשמע (אם הורגלת לשמוע אז תשמע, תוכל ללמוד ולהוסיף) ואם לאו (שלא הטית אזן בילדותך לשמוע) לא תשמע (לאחר זמן לא יספיקו בידך). **דבר אחר** אם שמוע בישן (מחזר על תלמודך ששמעת) תשמע בחדש (תתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים) ואם יפנה לבבך (להתייאש על מה שלמדת כבר, מלחזור עליו) שוב לא תשמע (משתפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין אותך, דהכי כתיב אם יפנה לבבך ולא תשמע).

איתא במשנה 'מיד תינוקות וכו' **אמר רבי יוחנן** אתרוג, בשביעי אסור (לאכילה, ואפילו לאחר שיצא בה) בשמיני מותר. סוכה אפילו בשמיני אסורה (להסקה). **וריש לקיש אמר** אתרוג אפילו בשביעי נמי מותר [משיצא בה, ואינה עומדת למצוה עוד דקסבר למצותה אתקצאי, ותו לא מקשים התוס' ותימה ר' הנינא דאמר (לו): דמטביל ביה ברישא והדר נפיק ביה כמאן דלא כרבי יוחנן ולא כריש לקיש וי"ל כיון דלא אכל ליה כוליה ומשייר בה כשיעור דמוצי נפיק ביה שרי אפי' לר' יוחנן, ואף על גב דממה נפשך נאסרה כולה ביום ראשון דחסר כל שהוא פסול דלמא רבי הנינא הפריש כולה ליום ראשון ומקצתה לשאר הימים מידי דהוה אז' אתרוגין לשבעת הימים דלקמן בשמעתין, ואע"ג דתנאי דמהני בסוכה לא מהני אלא באומר איני בודל מהן כל בין השמשות והכא ביום ראשון ממה נפשך בודל מכולן, הא אמרינן התם אתרוג דמפסקי לילות מימים כל חד וחד באנפי נפשיה סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולה כחד

בו:

והיינו דקבעי... ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן (מי אסרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי, או לא)? **אמר אביי** שמיני ספק שביעי אסור, תשיעי ספק שמיני מותר. **מרימר אמר** אפילו שמיני ספק שביעי מותר. בסורא עבדי כמרימר. רב שישא בריה דרב אידי עביד **כאביי. והלכתא כאביי. פסק הש"ע א.**

אתרוג בשביעי אסור (מ"ב באכילה) שהרי הוקצה לכל שבעה, ואפילו נפסל אחר שעשה בו מצוה אסור כל שבעת ימים ובשמיני עצרת, מותר. ובחוצה לארץ, שעושים שני ימים טובים של גליות, אסור אף בשמיני ומותר בתשיעי או"ח (תרסה.א). **ב.** הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר, אבל ביומו אסור, שהוקצה לכל אותו היום או"ח (תרסה.ב). **ג.** לא יתננו ביום ראשון לקטן, קודם שיצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר, ויש מי שאומר שאם הגיע לעונת הפעוטות, מותר. ואם תופס עם התינוק, כיון שלא יצא מידו שפיר דמי או"ח (תרנה.ו). **כתב הר"ן** שאם הגיע לעונת הפעוטות היינו כבן שש או שבע אקנויי נמי מקני דהא קיימא לן (גיטין נט). הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. **כתב בדק הבית מהרמב"ם** נראה דאפילו בהגיע לעונת הפעוטות מירי. **בהנהגות אשירי בשם אור זרוע** איתא שאם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי. **ד.** סוכה ונוייה אסורים גם בשמיני... (מ"ב דאלו מתרמי סעודה בבין השמשות בעי למיכל בגוה ומגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא וה"ה בחו"ל אסור בתשיעי מה"ט) או"ח (תרסז).

אמר רב שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה, ושמיני לברכה (שאומר בתפלה וברכת המזון וקידוש את יום השמיני חג עצרת הזה) **ורבי יוחנן אמר** שמיני לזה ולזה (אף לענין סוכה הוי שמיני). מיתב כולי עלמא לא פליגי דיתבינן (בסוכה בשמיני ספק שביעי, ואפילו לרבי יוחנן דאמר שמיני לזה ולזה הפכירו התוס' בלולב לא רצו לתקן כלל שיטלנו הלולב מספק לפי שהוא י"ט ומוקצה למטול ומינכרא למילתיה שנוהג בו מנהג חול. אבל סוכה לא ניכר שעושה מעשה חול, דפעמים שסוכתו עריכה עליו אוכל בה אפי' ב"ט) כי פליגי **דף בן**

גב דאתרוג נמי מוקצה בין השמשות מטעם ספק יום לא קשיא מידי כדפרישת (דף י'): שכיון שכבר יצא י"ח אתרוג לא אמרינן מיגו דאיתקצאי מהמת יום שעבר וא"ת ולמה לי טעמא דאי איתרמי ליה סעודתא תיפוק ליה דאסור משום אסור סתירת אהל וי"ל דאיצטריך למיסר בשמיני אפי' נפלה בחול המועד ששוב אין אסור סתירה א"נ לענין נויי סוכה דאין בהם משום סתירת אהל).

ולוי אמר אתרוג אפילו בשמיני אסור (פירש רש"י מיגו דאסורה בין השמשות דשמיני, משום דבין השמשות ספק יום הוא, ובשביעי אתקצאי לכולי יומא, וכיון דבין השמשות אסורה, ואף על גב דלא הויא לבין השמשות אסורה לכולי יומא תוס' פירשו דגזר אתרוג אטו סוכה, שהרי לא אמרינן מיגו מהמת יום שעבר) ואבוה דשמואל אמר אתרוג בשביעי אסור, בשמיני מותר. קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי (חזר בו מדבריו ואמר כלוי) קם רבי זירא בשיטתיה דאבוה דשמואל. דאמר רבי זירא אתרוג שנפסלה (רבותא נקט, דאפילו נפסלה) אסור לאוכלה כל שבעה (שמתהילה לשבעה הוקצה, אבל בשמיני מותרת).

אמר רבי זירא לא ילקני איניש הושענא לינוקא (במתנה) ביומא טבא קמא (עד שלא יצא בו הוא) מאי טעמא, דינוקא מקנא קני (דרבנן תקינו ליה זכיה לנפשיה תוס' מבארים דלא כשומט שגם לא קני כדאי' יבמות לא). אקנויי לא מקני (אינו יכול לחזור ולהקנותו לאביו במתנה, דלאו בר דעת הוא) ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו.

ואמר רבי זירא לא לימא איניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה, משום דאתי לאגמוריה שיקרא, שנאמר למדו לשונם דבר-שקר.

ובפלוגתא דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש (איפלוג נמי רב ורב אסי, רב אסי כר' יוחנן) **דאיתמר** הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים. **אמר רב** כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר. **ורב אסי אמר** כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר. במאי קא מיפלגי? מר סבר למצותה אתקצאי, ומר סבר לכולי יומא אתקצאי.

(כתב רש"י כיון דקמו רב אסי ורבי יוחנן בחדא שיטתא הלכתא כוותיהו, ואסורה בשביעי ומותרת בשמיני,

הכי השתא, התם מלילה חלוק, מיום אינו חלוק (דאף יו"ט ראשון רשות) הכא אפילו מיום נמו חלוק. **רבינא אמר** זה חלוק משלפניו, וזה חלוק משלפני פניו (שמיני חלוק מיום אתמול, שביעי אינו חלוק אלא מן הראשון) **רב פפא אמר** הכא כתיב פר, התם כתיב פרים (כל ימי החג קריבים פרים הרבה, ומתמעטין והולכין אחד ליום, עד יום שביעי שקריבין פרים שבעה, ובשמיני פר אחד לבדו, נמצא שאינו מסדר שאר הימים שהיה לו להקריב בו ששה) **רב נחמן בר יצחק אמר** הכא כתיב ביום, התם כתיב וביום (כל ימות החג כתיב בהו וביום השני וביום השלישי, אבל בשמיני כתיב ביום השמיני חלקו מהן, ולא עשאו מוסף על הראשונים) **רב אשי אמר** הכא כתיב כמשפט התם כתיב כמשפטם (בשביעי כתיב במספרם כמשפטם, משמע כמשפט כל קרבנות שאר הימים, ובקרבנות שמיני כתיב במספרם כמשפט עשאן משפט חלוק לעצמו).

לימא מסייע ליה (לרבי יוחנן, דאמר זמן בשמיני) הפרים האילים והכבשים (האמורים בקרבנות החג לכל יום) מעכבין זה את זה (אם חסר אחד מן הראוין ליום אין מקריבין) **ורבי יהודה אימר** פרים אין מעכבין זה את זה, שהרי מתמעטין והולכין (מיום אל יום, אלמא לא קפיד עליה רחמנא, הלכך אף האמורין ליום אין מעכבין) אמרו לו (אם מכאן אתה למד אף האילים והכבשים לא יעכבו) והלא כולן מתמעטין והולכין בשמיני (דכל ימי החג אילים שנים וכבשים ארבע עשר, ובשמיני איל אחד ושבעה כבשים) אמר להן שמיני רגל בפני עצמו הוא (ואין קרבנותיו בכלל שאר קרבנות החג, ואין למידין הימנו לקרבנות החג) שכשם ששבעת ימי החג מעוניין קרבן (לעצמן) ושיר [שהלוי] אמרים בקרבנות, שמיני אינו מסדר שיר החג, ולא פורש לי שיר של שמיני, אבל שיר של חג מפורש (סוכה נה). בינו בווערים בעם כו' הבו לה' כולן רמוזים על עסקי מתנות עניים, מפני שזמן אסיפה הוא, ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות, שישמעו מפורשים ויפרישו בעין יפה. **כתבו התוס'** במסכת סופרים משמע שהיו אמורים בבית הכנסת למנצה על השמינית ושמא כמו כן היו אמורים

ע"א לברוכי (לישב בסוכה) למאן דאמר שביעי לסוכה ברוכי נמו מברכינן, למאן דאמר שמיני לזה ולזה ברוכי לא מברכינן (לישב בסוכה, אמנם כן מברכים על שמיני חג עצרת) **אמר רב יוסף** נקוט דרבי יוחנן בידך, דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי, מיתב הוו יתבי ברוכי לא בריכי. ודלמא סבירא להו כמאן דאמר כיון שבירך יו"ט ראשון שוב אינו מברך? גמירי דמאפר אתו (למדתי מרבתי שהן באו מן האפר, שבהמותיהן רועות שם, ולא ישבו בסוכה כל ימי החג ביארו התוס' ואף על גב דאמרי' סוכת רועים כשרה, צ"ל שלא היה להם).

איכא דאמרי ברוכי כולי עלמא לא פליגי דלא מברכינן (ואפילו לרב יהודה, דאמר שביעי לסוכה) כי פליגי למיתב. למאן דאמר שבעה לסוכה מיתב יתבינן, ולמאן דאמר שמיני לזה ולזה מיתב נמו לא יתבינן. **אמר רב יוסף** נקוט דרבי יוחנן בידך (שאינ לשבת בו בסוכה כלל, ואל תנהג כרב המחייב לישב בסוכה) דמרא דשמעתא (זה שאמר משמו של רב שיש לשבת בו בסוכה) מני רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת (וחזינא ליה דלא עביד כשמעתיה) ובשמיני ספק שביעי לכר מסוכה יתיב. והלכתא מיתב יתבינן, ברוכי לא מברכינן. **פסק הש"ע**... ובחוצה לארץ, אוכלים בסוכה בלילה וביום, מפני שהוא ספק שביעי, ואין מברכין על ישיבתה, ומקדשין ואומרים זמן או"ח (תרס"ה).

אמר רבי יוחנן אומרים זמן בשמיני של חג, ואין אומרים זמן בשביעי של פסח. **ואמר רבי לוי בר חמא** שהרי חלוק (משאר הימים) בשלושה דברים (אין יושבים) בסוכה, (ואין נוטלין בו) לולב, (ואין בו) ניסוך המים (כדתנן במתניתין סוכה וניסוך המים שבעה). ולרבי יהודה, דאמר בלוג היה מנסך כל שמונה (בתרתי פליג את"ק, דקאמר ת"ק אמר שלשה לוגין בכל יום ואיהו אמר בכל יום לוג, ת"ק אמר שבעה ולא שמונה והוא אומר כל שמונה) הרי חלוק בשני דברים. **אי הכי** שביעי של פסח נמו, הרי חלוק באכילת מצה, דאמר מר לילה ראשונה חובה, מכאן ואילך רשות?

אינו ממעט אלא פסח שני לבדו, דכפסח קאי ובפסח קממעט, אבל שבועות ושמיני עצרת, אף על גב דלא איתנהו שבעה ימים טעון לינה). הכי נמי מסתברא (דממעט רק פסח שני) דתנן הביכורים טעונין קרבן (להביא עמהם שלמים), ושיר, ותנופה (פתבו התוס' המשנה ביכורים (פ"ג מ"ז) מפרשת דבאמצע הקריאה היתה תנופה אבל בפפרי משמע דאיכא שתי תנופות אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחויה ויש שיטה שלישית התנא במנחות סא. ביכורים אי"צ תנופה כלל... ויש ליישב את הספרי שאין כוונתו שיש ב' תנופות, אלא דבאופן שלא קוראים כגון שהביא הביכורים מההג עד הנוכה, באופן הנ"ל יניפו בזמן ההשתחויה) ולינה. מאן שמעת ליה דאמר תנופה (לביכורים) רבי יהודה (כדלקמן) וקאמר טעון לינה (ואף על גב דאין טעונין ששה).

דתניא (דאית ליה לרבי יהודה תנופה בביכורים) רבי יהודה אומר והנחתו זו תנופה (דבראש הפרשה נאמר ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני ה' וגו' ובסיפיה נאמר והנחתו מכלל שחזר ונמלו, ולמה נמלו לתנופה) אתה אומר זו תנופה, או אינו אלא הנחה ממש, כשהוא אומר והניחו הרי הנחה אמור (שמגיד לך שמצוה להניחו לפני המזבח, ואחר כך יטלוהו הכהנים ויאכלוהו) הא מה אני מקיים והנחתו זו תנופה. ודלמא (ההיא דקתני תנופה ולינה) רבי אליעזר בן יעקב היא (דשמעינן ליה נמי דאמר טעונין תנופה, אבל כרבי יהודה לא מתוקמא, דאית ליה לרבי יהודה כל שאין טעון ששה אין טעון לינה) דתניא ולקח הכהן הטנא מידך לימד על הביכורים שטעונין תנופה, דברי רבי אליעזר בן יעקב. מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתוב התם ידיו תביאינה את אשי ה' (בבעלים דשלמים כתיב גבי תנופה) מה כאן (בביכורים) כהן (דכתיב ולקח הכהן) אף להלן (בשלמים) כהן. ומה להלן בעלים אף כאן בעלים. הא כיצד, כהן מניח ידו תחת יד בעלים ומניף [כתב רש"י בעלים אוהים בשפת הטנא, וכהן מניח ידו תחת שוליו, וכן מפרש ביכורים (ג,ו) הפכירו התוס' לאו דוקא קאמר תחת יד הבעלים ממש דא"כ הויא הציצה בין הכלי ובין הכהן ובמנחות צד איתא שקרבן של שותפים אחד מניף לכולם ואינם מניפים כולם כיון שידו של הראשון הוציץ אלא כדהביא רש"י מהמשנה

הלויים בבית המקדש וכן משמע בירושלמי) וברכה ולינה וכתב רש"י לזון לילה של מוצאי יו"ט הראשון בירושלים, דגמרינן מפסח, דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהליך, ביו"ט לא קאמר קרא, שהרי הוא יום שהייבו חכמים ליראות בעזרה כדי להביא עולת ראייה, ואי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא בחולו של מועד, וקאמרינן בבקר, אלמא הייב לזון מוצאי יו"ט בתוך העיר, ומי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון והביא באחד מן הימים צריך לזון לילה שלאחריו. הקשו התוס' ואית ותיפוק ליה משום דטעון לינה משום שלמי שמחה דאיכא כל שמנה, ואפי' בשאר ימות השנה אם הביא קרבן, עופות, מנחות, עצים, ולבונה שטעון לינה כדתני' בספרי וי"ל דמשכחת דלא מיייתי קרבן ביום שבא לירושלים כגון דשלח שלמיו מאתמול דנאכלין לשני ימים והרי הלינה במוצאי הקרבת הקרבן ועוד שיש אופנים שהשמחה לאו דווקא בבשר שלמים דבהגיגה (ח) תניא ושמחת בהגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה ובפסחים (עא). אפי' בכסות נקיה ויין ישן ובזבחים צו משמע קצת דטעונין לינה כל שבעת ימי הפסח אף שהביא רק קרבן אחד שכולן חשובין כלילה אחת] אף שמיני טעון קרבן ושיר וברכה ולינה. [דף מז ע"ב] (הך ברכה דקאמר רבי יהודה) מאי לאו זמן? לא, ברכת המזון ותפלה (דעד השתא אמרינן את יום הג הסוכות הזה וכאן את יום שמיני הג עצרת הזה). הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך זמן, זמן כל שבעה מי איכא? הא לא קשיא, דאי לא בריך האידינא מברך למחר, או ליומא אחרינא. מכל מקום כוס בעינן (היכי משכחת לה זמן בחולו של מועד, ואפילו לא בריך יומא קמא הא בעינא כוס של יין, ואין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד)? לימא (הא דקתני ברכה כל שבעה, ומפרישין דהיינו זמן) מסייע ליה לרב נחמן דאמר זמן אומר אפילו בשוק (בלא כוס). דאי אמרת בעינן כוס כוס כל יומא מי איכא? דלמא דאיקלע ליה כוס.

סבר רבי יהודה שמיני טעון לינה, והא תניא, רבי יהודה אומר מנין לפסח שני שאינו טעון לינה שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהליך, וכתוב ששת ימים תאכל מצות, את שטעון ששה טעון לינה, את שאינו טעון ששה אינו טעון לינה. למעוטי מאי, לאו למעוטי נמי שמיני של חג (דכיון דאינו אלא יו"ט יחיד אינו טעון לינה)? לא, למעוטי פסח שני דכוותיה

משנה ההלל (לגמור בו את ההלל) והשמחה (שלמי שמחה) שמונה, כיצד, מלמד שהיב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יו"ט האחרון של חג כשאר כל ימות החג.

מנא הני מילי (דשמיני חייב בשמחה, דהא לא כתיב ביה בהדיא אלא בשבעת ימי החג, דכתיב חג הסוכות תעשה לך וגו' וסמך ליה ושמחת בחגך)? דת"ר והיית אך שמח (בההיא פרשה דעשר תעשר כתיב שבעה ימים תחוג) לרבות לילי יו"ט האחרון (לשמחה שלפניו, לכוללו עם שבעת הימים, שיובה שלמים בשביעי כדי לאכול ליל שמיני, דהאי 'שמח' למאי אתא כיון דכתיב לעיל מיניה 'ושמחת בחגך' אלא לרבות שמחת ליל שמיני, וכיון דאתרבי לילי יו"ט האחרון שהוא טפל, קל וחומר היום שהוא עיקר שהיב בשמחה, ושאר הלילות לא צריכי ריבוי, דימים אפילו לילות במשמע, כדרכינן גבי סוכה, וכי איצטריך לילי יו"ט האחרון איצטריך דאינו בכלל שבעה, ועל כרחק לילה אתרבי, שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא, ויום אתי בקל וחומר, ואשמעינן שבשלמים הנזכרים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני, שאינו יכול להקריב בלילה) או אינו אלא יו"ט הראשון (ואשמעינן שצריך לזבוח שלמים ערב יו"ט לשמחת לילה הראשון, ולא בעינן זביחה בשעת שמחה)? כשהוא אומר אך חלק, ומה ראית לרבות לילי יו"ט האחרון ולהוציא לילי יו"ט הראשון? מרבה אני לילי יו"ט האחרון שיש שמחה לפניו, ומוציא אני לילי יו"ט הראשון שאין שמחה לפניו. **פסק הרמב"ם** שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר ושמחת בחגך וגו', אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמחה הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו יו"ט (ג.י.).

משנה סוכה שבעה, כיצד, גמר מלאכול (בשביעי) לא יתיר את סוכתו (לא יתיר אגדים שלה לסותרה, דהא כל היום חובתה לישן ולשנן, ואי אקלע ליה סעודתא אכיל לה בנוחה) אבל מוריד את הכלים (ואת המצעות

בביכורים. מ"מ רש"י **במנחות כתב** דבתנופת הכהן לא איכפת לן אם יש בה חציצה דעיקר תנופה בבעלים היא ודבריו תמוהים שהרי התורה אמרה ששניהם צריכים להניף].

מאי הוי עלה (דומן בשמיני)? **רב נחמן אמר** **אומרים** זמן בשמיני של חג ורב ששת אמר אין אומרים זמן בשמיני של חג. **והלכתא** **אומרים** זמן בשמיני של חג. תניא כוותיה דרב נחמן שמיני [דף **מח ע"א**] רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב, פיים בפני עצמו (שבכל פרי החג לא היו מטילין פיים איזה משמר יקריב, לפי שבסדר היו מקריבין אותן עד שכל עשרים וארבעה משמרות שונות ומשלשות בהן חוץ משתים, ופר דשמיני בתחילה מפיסין עליו) **זמן בפני עצמו** (לכרך בו שהחיינו) **רגל בפני עצמו** (שאינן יושבין בסוכה **תוס' בשם ר"ת** שמעון לינה ורבינו **הננאל מפרש** לענין שידחה אבילות משום דאמרינן (מו"ק יט.) דהקובר את מתו שבעה ימים קודם הרגל במלה ממנו גזרת שלשים וזימנן דליכא שבעה קודם לרגל ואפ"ה במלה הימנו גזרת ל' משום שמיני עצרת ומהו **אי אפשר לומר** שידחה לגמרי דהא במו"ק (כד): אמרי' יום אחד לפני החג והג ושמני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום) **קרבן בפני עצמו** (שאינו כסדר פרי החג, דאם כן היו בו ששה פרים) **שירה בפני עצמו** (**תוס' הביאו בשם ר"ת** היו אומרים מזמור שלם משא"כ בשאר ימי החג שלא היו אומרים מזמור שלם אלא חציו היום וחציו למחר) **ברכה בפני עצמו** (את יום השמיני, וכתוספתא משמע שמכרכין את המלך). **פסק הש"ע א.** (לעניין פסח) בליל יו"ט האחרון מקדשין על היין ואין אומרים זמן (מ"ב דהיינו שהחיינו שאינו רגל בפני עצמו כמו שמיני עצרת של החג) או"ח (תצ,ז). **ב.** ליל שמיני אומר בתפלה ותתן לנו את יום שמיני חג העצרת הזה... ומקדשין ואומרים זמן או"ח (תרסח,א). **פסק הרמב"ם** הבכורים טעונים לינה, כיצד הביא בכוריו למקדש וקרא והקריב שלמיו לא יצא באותו היום מירושלים לחזור למקומו אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהליך, כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו לא יהיו אלא בבקר, נמצאת אומר שהבכורים טעונים שבעה דברים הבאת מקום, וכלי, קריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה ביכורים (ג.י.ד).

שצריך לישב בה בשמיני, גמר מלאכול ביום השמיני מוריד כליו ומפנה אותם ממנה, ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי, אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יו"ט, ומה יעשה להיכרא, אם היתה קטנה שאסור להניח בה הנר בשאר הימים, יניחנו בה, ואם היא גדולה, שמותר להניח בה הנר, מכנים בה קדרות וקערות וכיוצא בהם, כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה או"ח (תרסו,א). פסק בהרא"ש.

משנה ניסוך המים, כיצד, צלוחית של זהב מחוקת שלשה לוגים (זהו פחות שבנסכים רביעית תהיין לכבש) היה ממלא מן השילוח (מעייין הוא, סמוך לירושלים) הגיעו לשער המים (הסבירו התוס' מן השערים הדרומיים שבעזרה נקרא כן, על שם שמכניסין בו צלוחית של מים של ניסוך בהג) תקעו והריעו ותקעו (משום שמחה, דכתיב ושאבתם מים בששון). עלה בכבש (שהיה בדרומו של מוכה) ופנה לשמאלו (שהנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית, וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה) שני ספלים של כסף היו שם והקשו התוס' מוכא במנחות (צט) לעניין לחם הפנים, שאחר שנתן על שולחן של זהב לא יתנו על שולחן של כסף שמעלין בקודש ולא מורידין, וא"כ הכא שהיו ממלאים בצלוחית של זהב היאך היו מנסכין בספלין של כסף, ומוכה שהיתה מקודשת. וי"ל דספלים היו קבועים בסיד ולא כלים נינחו ונחשבו כגופו של מזבח. **רבי יהודה אומר** של סיד היו, אלא שהיו מושחרין פניהם (ודומין לכסף, שהוא שחור מן הסיד) מפני היין. ומנוקבין **דף מח ע"ב** כמין שני חוטמין דקין (פירש רש"י חוטם אחד בספל ונקב אחד בחוטמו, והכהן מערה בפי הספלים, והנסכים מקלחין ויורדין דרך החוטמין על גב המזבח, ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח, שהיו עמוקין וחלולים מאד. הקשו התוס' מנין לו זה, שמה הביאור דמנקב הספלים יורדין לשיתין המים והיין בצורה של שני נקבי חוטם עוד יש לפירש שבמקום שהיו שופכים היתה בליטה כצורת חותם, שלא יפול עליהם דבר לסותמו) אחד מעובה ואחד דק (פירש רש"י אותו של יין מעובה ואותו של מים דק תוס' כתבו לשון מעובה משמע ששולי הספל היו עבים ומתוך כך אין המשקה ממחר לצאת) כדי שיהו שניהם כלין בבת אחת (כדמפרש בגמרא שהמים ממחרים לצאת, לפיכך צריך שיהא

שנשתמש בהן בתוכה) מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג (שמראה כמכין עצמו לקראתו, למקום שיסעוד שם הלילה).

אין לו מקום להוריד כליו (אין לו מקום אחר לאכול שם) מהו (מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמנה ימים)? **רב היא בר אשי אמר** פוחת בה ארבעה (פירש רש"י טפחים ופוסלה הקשו התוס' ותימה מה שיעור הוא זה בארבעה והלא אור פוסל בשלשה בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין באמצע הסוס' לא"ש תיכף שהוא מקום חסון) **ורבי יהושע בן לוי אמר** מדליק בה את הנר (דאמרינן שרגא בסוכה קטנה לבר ממטללתא). ולא פליגי, הא לן (פירש רש"י לבני בבלי, שהשמיני שלהם ספק שביעי, דלא קים להו בקביעא דירחא מדליק בה את הנר, ולא יפחתנה ויפסלנה, לפי שצריך לישב בה מחר. א"כ רש"י פ"ל שאף שיש חיוב לשבת בסוכה ביום שמיני בחו"ל, אעפ"כ צריך לעשות היכר משום בל תוסיף. אמנם הרא"ש חולק עליו ומסביר דמאחר שצריכין לישב בסוכה בשמיני משום ספק, אין צורך להיכר, ומה שהגמ' הצריכה לעשות היכר בהדלקת הנר גם בחו"ל זה באופן שרוצה לשבת בה בתשיעי, שאז לא יכול לפחות כיון שהוא יו"ט, או מדליק הנר בסוכה קטנה, ובגדולה מכנים כליו) והא להו (לבני ארץ ישראל, דקים להו בקביעא דירחא, ולא יתבי בסוכה בשמיני פוחת). הא תינה סוכה קטנה (בהדלקת הנר) סוכה גדולה (דהכי אמרן לעיל שרגא, אמרי לה במטללתא, ואמרי לה לבר ממטללתא, ולא פליגי, הא בסוכה גדולה כו') מאי איכא למימר? דמעיייל בה מאני מיכלא. דאמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא, מאני משתיא במטללתא. **פסק הש"ע** אף על פי שגמר מלאכול ביום השביעי שחרית, לא יסתור סוכתו אבל מוציא הוא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה, ומתקן את הבית לכבוד יו"ט האחרון, ואם אין לו לפנות כליו ורוצה לאכול בה בשמיני, צריך לפחות בה מקום ארבעה על ארבעה לעשות היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יהא נראה כמוסיף. (הגה ואם רוצה לאכול בסוכה אחר החג א"צ לפחות בה, דלא נראה כמוסיף רק ביום שמיני) ואם הוצרך לסעוד בשאר היום, צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבעה. ובחוצה לארץ,

בזו:

מינך, דכתיב ששון ושמחה ישיגו (אקדים קרא לשמחה קמיה ששון). אמר ליה שמחה לששון אנא עדיפנא מינך, דכתיב שמחה וששון ליהודים. אמר ליה ששון לשמחה חד יומא שבקוך (יפקיעו אותך מכובדך) וששוידך פרוונקא (רץ לרוץ לפניו) דכתיב כי בשמחה תצאו (שהוא יראה הדרכים ויעבור מעברות המים). אמר ליה שמחה לששון חד יומא שבקוך ומלו כך מוא, דכתיב ושאתם מים בששון. אמר ליה ההוא מינא דשמיה ששון לרבי אבהו עתידיתו דתמלו לי מים לעלמא דאתי, דכתיב ושאתם מים בששון. אמר ליה אי הוה כתיב לששון

כדקאמרת, השתא דכתיב בששון משכיה (עורו) דההוא גברא משוינן ליה גודא, ומלינן ביה מוא (כתב בחידושי הגריש"א נראה דשייכא האי מעשה לכאן, דכיון דהוזכר במשנה ההוא מעשה בצדוקי שלא האמינו בתורה שבעל פה, רצתה הגמ' להראות עד היכן ועד איזה עקמומיות וטפשות בפירוש הפסוקים מגיעים לזלי התורה שבעל פה. כתב הגרי"ד פולובייצ'יק ששון ע"פ לשון הקודש מציין את הרגש הפנימי ושמחה מציינת את המעשה החיצוני, וכמש"כ שש אנכי על אמרתך הרגש הפנימי, וכי בשמחה תצאו המעשה החיצוני).

איתא במשנה 'עלה בכבש ופנה לשמאלו כו' ת"ר כל העולים למזבח עולין דרך ימין (כשהוא עולה לראש המזבח פונין לקרן מזרחית דרומית, דהיינו לימין העולה, שהכבש בדרומו של מזבח, ומקראי ילפינן לה ומעלותהו פנות קדים כשתעלו בו תפנו למזרח) ומקיפין ויורדין

דרך שמאל (כשהוא בא לירד אינו חוזר על עקביו, אלא מקיף סביב למזבח עד שמגיע לכבש, ויורד במערבו של כבש שהיא לשמאלו בעלייתו, והאי דאין חוזרין על העקב דאם כן נמצא מהלך לצד שמאלו, שהרי פניו למזבח, ואינו מחזיר לו אחוריו, ורחמנא אמר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין)

(המשך הברייתא) חוץ מן העולה לשלשה דברים הללו, שעולין דרך שמאל (הנעשין בקרן מערבית דרומית שפונים דרך שמאל, כשהן בראש המזבח פונין לקרן מערבית דרומית

הנקב דק). מערכו של מים, מזרחו של יין (הספלים נתונים אצל הקרן זה לפני זה, סמוכין זה לזה, אחד לצד מערב ואחד לפנים הימנו, דהיינו למזרח). עירה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך של מים יצא. **רבי יהודה אומר** בלוג היה מנסך כל שמונה (בתרתי פליגי אשלשה לוגין קאי ואשבעה דקאמר ת"ק, ואתא רבי יהודה למימר אף בשמיני מנסכים). ולמנסך אומר לו הגבה ירך (שנראה שתתן המים בספל, לפי שהצדוקין אין מודין בניסוך המים) שפעם אחד נסך אחד (צדוקי) על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן.

(המשך המשנה) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת (לא נתחנכה לעבודת המזבח, שתהא קדושה לכלי שרת, דקיימא לן כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן, מכאן ואילך עבודתן מחנכתן, ובגמרא מפרש מאי מעמא ממלאים בשאינו מקודש) מן השילוח, ומניחה בלשכה. נשפכה נתגלתה היה ממלא מן (המים שבתוך) הכיור [ומי הכיור, אף על פי שנמשה והוקדש לכלי שרת ומקדש, מימיו אין נפסלין בלינה, שהיו משקעין אותו מבערב בבור, כדאמר (יומא לו) אף הוא עשה מוכני לכיור שהיו משקעין במוכני הכיור, שלא יהו מימיו נפסלין בלינה] שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח [פירש רש"י נתגלה היינו מעמא דממלא מן הכיור, ולא היה מנסך מהן לפי שהיין והמים המגולין פסולין לגבי מזבח, דהיישנין שמא שתה מהן נחש, והארס מעורב בהן, ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור, שהרי הארס משלים לשיעורן. כתבו התוס' פירוש זה הוא למאי דסלקא דעתיה מעיקרא בגמרא דפריך (ג) ונעבריהו במסנת, אבל לפי המסקנא מפרשינן משום הקריבהו נא לפהתך].

מנא הני מילי (פירש רש"י דתוקעין ומריעין בשאיבת המים של נמוך. כתבו התוס' ועוד יש לפרש דמנלן דמי השילוח בעי ומפרש מדכתיב ממעיני הישועה)? **אמר רב עינא** דאמר קרא ושאתם מים בששון וגו'.

הנהו תרי מיני, חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה, אמר ליה ששון לשמחה אנא עדיפנא

מזז: - מט.

העם באתרוגיהן. ואותו היום נפגמה קרן המזבה (פירש רש"י על ידי אבנים שזרקו בו הקשה הערוך לנר וקשה דהא אמרינן דבאתרוגים רגמוהו ומאין לרש"י שזרקו אבנים ג"כ ותיירין שפרי שהוא רך לא יכול לפגום דבר קשה, וא"כ על כרחך שנפגם ע"י אבנים) והביאו בול של מלח (מלא אגרוף) וסתמוהו, לא מפני שהוכשר לעבודה (בסתימה זו) אלא מפני שלא יראה מזבה פגום (מפני הכבוד. להכי אין כשר לעבודה...) [דף מט ע"א] שכל מזבה שאין לו לא כבש ולא קרן ואבן אמה על אמה ברום אמה לכל קרן כתבו התוס' וזה שקרנו נפגמה הוה הקרן כמאן דליתיה, ולכך נפסל לעבודה דאין לו קרן, דפגימה פוסלת באבני מזבה כדי שתחגור בה צפורן כדאמר (חולין יח.), וטעמא פירש שם בקונטרס משום דכתיב 'אבנים שלמות תבנה'. ואם נפגם המזבה שלא במקום האבנים אלא במקום הסיד, פליגי בה תנאי ר"ש בן יוחי אומר טפה ר' אליעזר בן יעקב אומר כזית. וי"ל דטעם מחלקותם משום דלא חשיב ריבוע למר בהאי שיעורא ולמר בהאי שיעורא, וריבוע מעכב כדקתני הכא. אמנם קשה שהרי מבואר בזבחים (נד.) שהקרן היתה עשוי מסיד ולא כרש"י שהיתה עשויה מאבן, והרי ביארנו שהפסול בסיד של המזבה הוא מדין ריבוע, והרי בקרן לא כתוב ריבוע ותרצו שמא רבוע דקרן לומדים מהמזבה. ויש להקשות לפי מה שיבארנו שאבני מזבה שנפגמו טעם הפסול משום הפסוק 'אבנים שלמות' א"כ צריך להבין למה צריך דווקא שיפגמו שתחגור בה ציפורן, הרי אף אם נעשה הרין ג"כ צריך לפסול מדין של 'אבנים שלמות' וכן מוכח מזבחים (נד.). ויש לתרין שלעולם אין פוסל ללא הגירת ציפורן, וכוננת הגמ' בזבחים היא להקשות, שאם התכו א"כ בודאי ע"י שבירה נפגמה ע"י הגירת ציפורן. וכן מוכח מע"ז (נב:) שהגמ' שם עוסקת בעניין אבני מזבה ששקצום הגוים בע"ז וגזוזם בית השמונאי. ואומרת הגמ' דלכך גזוזם ולא תיקנו אותם ע"י שנבטל מהם שם ע"ז, שאם נשברם 'אבנים שלמות' אמר רחמנא' ננסרם 'לא תניף עליהם כרזל' כתיב, וא"כ מוכח שכל החיסרון של השבירה הוא משום שנפגמו האבנים. אמנם יש להקשות למה לא התכו את האבנים שלא יפגמו ע"י תולעת השמיר, שהרי מוכח מסוטה (מה.) שבזמן בית שני השמיר היה קיים (ע"פ ר' לוי ור' יוחנן) וי"ל שגם השמיר אין יכול להתוך את האבנים חלק ללא פגימות. וא"כ היאך בנו את המזבה באופן שלא יהיה פגימות והתירין בזה דמשמע בזבחים (נד.) שבנו אותן באבנים החלוקות כגון חלוקי אבנים מן הנחל שבהול הים, ובחול הים נבראו חלקות מששת ימי בראשית. אמנם קשה דגבי בית המקדש כתיב אבן שלמה מסע נבנה, ומבואר בגמ' בסוטה (מה:) שר' יהודה סובר שהתכום ע"י השמיר, והרי אמרנו שע"י שמיר א"א לעשותן שלמותן ולא יסוד

שהיא לשמאלו, ואין פונין לימין שיהו פונין סביב עד שיגיעו לקרן מערבית (דרומית) וחוזרין על העקב (פירש רש"י הכהן אינו פונה לימין ומקוף את המזבה שא"כ הולך על צד שמאלו, משא"כ אם חוזר ישר, חוזר על ימינו (כ"כ התוס' הסביר הערוך לנר ומה שחלקו על רש"י, כיון שגירסתם הייתה שונה ממה שלפנינו) ואלו הן ניסוך המים, וניסוך היין (מפרש טעמא (זבחים סד.) נסכים שמא יתעשנו בעשן המערכה כשיקיפוהו סביב, שיותר ממהלך מאה אמה יש בהיקף המזבה, ועולת העוף שמא תמות בעשן] ועולת העוף כשרבתה במזרה (מקום עולת העוף על קרן דרומית מזרחית היא, מפני שקרובה לבית הדשן, ששם זורקין מזרחה ונוצה, ובית הדשן היה אצל הכבש במזרחה, וכשעולת העוף רבה במזרה, שיש שם כהנים רבים מולקין עולת העוף, באין ועושין אותה במערבית דרומית, אותם שאין יכולין לעמוד שם).

אלא שהיו משחירין בשלמא דיין משחיר, דמאי אמאי משחיר? כיון דאמר מר עיריה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא, של מים אתי לאשחורי (לפי שפעמים שמהליפין).

איתא במשנה 'ומנוקבים כמין שני חוטמין אחד מעובה ואחד דק...' לימא מתניתין רבי יהודה היא ולא רבנן. דתנן, רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה (לדבריו שפיר היו עושים את הנקב של היין מעובה, כדי שיצאו המים והיין בזמן שוה) דאי רבנן כי הדדי נינהו? אפילו תימא רבנן, חמרא סמך (עב) מיא קליש (ויוצאין בנקב קמז). הכי נמי מסתברא (דמתניתין רבנן היא) דאי רבי יהודה רחב וקצר אית ליה (כלומר, שמעינן ליה דבלשון אחד רחב ואחד קצר קאמר ליה, ולא בלשון מעובה ודק, רחב משמע יתר על קצר, טפי מייטורא דמעובה על מידק). דתניא, רבי יהודה אומר שני קשוואות (כלים) היו שם, אחד של מים ואחד של יין, של יין פיה רחב, של מים פיה קצר, כדי שיהו שניהם כלוין בבת אחת, שמוע מינה.

איתא במשנה 'מערבו של מים' ת"ר מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו, ורגמוהו כל

מט. - מט:

בדרומית מערבית של מזבח מוקף ארבע מהיצות עד קרקעיתו, וקרקעיתו של רצפת שיש, ואין היין נבלע שם, וכל נסכי יין של כל השנה יורדין שם, והאי תנא לית ליה שהיו שיתין יורדין עד תהום) ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה (ילדים כהנים) יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש (שנעפש ונקרש) שדומה לעיגולי דבילה, ובאין ושורפין אותו בקדושה (במקום קדוש בעזרה, ומתוך השיתין מוציאין אותו, שלא יתמלאו השיתין מן הנסכין, שכל קרבנות הצבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מהטאת ואשם, ושורפין אותם, שאסורין בהנאה, דקדש הוא) שנאמר בקדש הסך נסך שכר לה' **דף מט ע"ב** כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה (לא יליף מהכא אלא ששריפתו בקדושה, ולא בחיל חוץ לעזרה, אבל הוצאתו פשיטא ליה, כדי שלא יתמלאו, ולא צריך קרא, ואיכא למימר נמי דמצות הוצאתו ושריפתו מהכא יליף). מאי משמע (מהכא שריפה)? אמר רבינא אתיא קדש קדש, כתיב הכא בקדש הסך נסך וכתיב התם ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא.

כמאן אזלא הא דתנן נסכים, בתחילה מועלין בהן (משחוקדשו עד שנתנסכו יש בהם מעילה, דקדשי גבוה ניהו) ירדו לשיתין אין מועלין בהן (שאיין בהם שום צורך גבוה) לימא רבי אלעזר בר צדוק היא (דאין יורדין לתהום, ואפשר לירד ולהביאם). דאי רבנן הא נחתו להו לתהום? אפילו תימא רבנן, בדאיקלט (אם תלה כלי בתוך השיתין, וקיבל). ואיכא דאמרי לימא רבנן היא ולא רבי אלעזר בר צדוק, דאי רבי אלעזר אכתי בקדושתיהו קיימי (דקאמר שורפין אותו בקדושה, אלמא, קדושתו עליהם מדבעו שריפה)? אפילו תימא רבי אלעזר, אין לך דבר שנעשה מצותו (וניסוכו הוא עיקר מצותו) ומועלין בו (והשריפה של היין לאחר מכן אינה מעיקר המצוה, ולכן אין מועלין משעת הניסוך).

אמר ריש לקיש בזמן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין (את נקב שבראש המזבח שהנסכים יורדין בו לשיתין, שיראה היין עליו, כגרון מלא ושבע (ואח"כ היה פותח

(אמה כניסה ראשונה) ולא ריבוע (שאינו מרובע) פסול לעבודה [מעמא אמר רב הונא (ובחים סב.) כל מקום שנאמר 'המזבח' לעכב והנך בכלהו כתיב המזבח] רבי יוסי בר יהודה אומר אף הסוכב (מעכבו, דקסבר כרכוב המזבח זהו הסוכב, והרי נאמר בו המזבח, ורבנן סבירא להו זהו הכיור).

אמר רבי יוחנן שיתין (הלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים) מששת ימי בראשית נבראו, שנאמר **הַמּוֹקֵי** (סתרי) **יִרְבְּנוּ** (לשון ירך המזבח) **כְּמוֹ הַחֲלָאִים מַעֲשֶׂה יְדֵי אֱמֹן**. המוקי ירכיך אלו השיתין (הנמצאים בסתר, מתחת לגג המזבח) כמו חלאים שמהוללין ויורדין עד התהום, מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה. **תנא דבי רבי ישמעאל בראשית**, אל תיקרי בראשית אלא ברא שית (כתבו התוס' האי תנא ור' יוחנן סברי מששת ימי בראשית נבראו אבל אידך תנא דדריש מהפסוק וגם יקב חצבי ס"ל דשיתין למזבח בידי אדם ובמילתיה גרסינן ועליו כרה דוד).

תניא רבי יוסי אומר שיתין מחוללין ויורדין עד תהום, שנאמר **אֲשִׁירָה נָא לַיְדֵי** (הקדוש ברוך הוא, בשבילו אני משוררו) **שִׁירַת דְּדָדִי לְכַרְמוֹ** (על כרמו) **כָּרַם תְּהִה לַיְדֵי בְּקֶרֶן בְּזִשְׁמוֹ** (בארץ ישראל, זוית השמינה מכל הארצות) **וַיַּעֲקְהוּ** (בנה להם ערים בצורות מוקפות דלתים וכריה כמבעת) **וַיִּסְקְלֶהוּ** (כאדם המפנה אבנים מכרמו, כלומר פינה האומות מפניהם, שלא ישבו בארצם פן יהמאו אותם) **וַיַּמְעֶהוּ שִׁירָק** (נטעו גפנים משוכחות, ולא זמורה, אלא שרשין עצמן, זה בית המקדש שהוא שורשן ועיקרן, שמחכבם לפני המקום) **וַיִּבֶן מְגִדָּל בְּתוֹכּוֹ** (זה מזבח העשוי כמגדל עוז) **וַגַּם יִקַּב חֲצַב בּוֹ** (כאותו מגדל, יקב הוא בור הפור). וימעהו שרק זה בית המקדש, ויבן מגדל בתוכו זה מזבח, וגם יקב חצב בו אלו השיתין.

תניא, אמר רבי אלעזר בר צדוק לול (ארובה, שהיא מלמעלה למטה) קמן היה בין כבש למזבח והכבש לא היה ראשו מחובר למזבח, אלא אויר מעט מופסיק בינתיים, כדאמר (ובחים קד.) ואותו אויר קרוי בין כבש למזבח במערבו של כבש (בשמונה אמות מערבית, ואותו הלל שהנסכים יורדין לתוכו, שהן נעשין

מט:

וכשנפטר הפסיק עמוד אש בינו לכולם וכתב לתרין שאדם שמופלא בחסידות שאני, אבל שאר אדם ינהגו במידה בינונית. והלא דברים קל וחומר ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת, דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה (כגון צדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם, מה שאין כן במת ובכלה, לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין היציאה משל מו, והיינו דאמר רבי אלעזר דכל מילי בעי צניעותא, והוא הדין לדברי תורה).

אמר רבי אלעזר גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, שנאמר עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. ואמר רבי אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שנאמר זרעו לךם לצדקה קצרו לפייתוסד (למה הכתוב המשיח את הצדקה לזריעה, ואת החסד לקצירה...) אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל (שמוא לא יצמה או ילקח בשדפון וברד) אדם קוצר ודאי אוכל (הפכירי המהרשי"א מכוואר כי השכר ועונש נקרא פרי לפי המעשה, אם לטוב אם לרע, ולזה המעשה המביא לידי פרי ההוא מקרי לפי דמיון זה זריעה וקצירה, והשתא קאמר דמעשה הצדקה אינה אלא כמעשה הזריעה לפרי שספק אוכל הפרי, כן הצדקה שבקל יבטל המצוה כמו"ש עבירה מכבה מצוה, משא"כ גמ"ח שהיא גדולה שבמצות ותבוא לידי אכילת פרי ולא תבטל שכרה בקל). ואמר רבי אלעזר אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה (הנתינה היא הצדקה, והמורה הוא החסד, כגון מוליכה לביתו או מורה שתעלה לו להרבה, כגון נותן לו פת אפויה או כגד ללבוש, או מעות בעת שהתכוואה מצויה, שלא יוציא מעותיו לאיבוד, שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני) שנאמר זרעו לךם לצדקה (הצדקה היא הזריעה שזורע, כדי לקצור לקבל שכר) וקצרו לפי חסד (שתקבלו שכר לפי החסד שבה).

ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה בממונו, גמילות חסדים בין בגופו (כגון מספיד למת, נושא, קוברו, משמח חתן, מלוח הכירו בדרך) בין בממונו (מלוח לו מעות, משאילו כלים ובהמה) צדקה לעניים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים. צדקה לחיים, גמילות חסדים בין לחיים בין למתים.

ואמר רבי אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד, שנאמר אהב

הנקב שפקק והיה יורד בבת אחת) לקיים מה שנאמר בקדש הסך נסך שכר (לשון שכרות, ושמחה ונסיכה) לה! מאי משמע? אמר רב פפא שכר לשון שתיה, לשון שביעה, לשון שכרות. אמר רב פפא שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע (על ידי ששותהו בלגימות גסות וגרון מלא הוא משביע, ולא על ידי שתיה מרובה שמכנים הרבה יין במעיו על ידי לגימות דקות, ואינין כאוכלין, ששובע שלהם בא במילוי כרס) אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי (בלגימות גסות). רבא, אכסא דברכתא אנמע גמועי (דרך שביעה משום חיבוב מצוה).

דרש רבא מאי דכתיב מהיפו פעמיהו בפעלים (בעליית הגלים) בתנדיב, מה יפו פעמותיהן (צעדי רגליהן) של ישראל בשעה שעולין לרגל 'בת נדיב' בתו של אברהם אבינו, שנקרא נדיב (שנדבו לבו להכיר את בוראו) שנאמר 'נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם'. אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב? אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים (בנדבת לבו להתגייר).

תנא דבי רב ענן מאי דכתיב חמוקי ירכיך (רב ענן דרש לקרא 'כמו חלואים' כלוחות הברית, שהיו מאבנים טובות) למה נמשלו דברי תורה כירך (חמוקי ירכיך הנסתרים כירך, שכבוד התורה בצנעא, ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר, ולא לשנות לתלמידיו בשוק) לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממוך פי אסיעשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. עשות משפט זה הדין, ואהבת חסד זו גמילות חסדים, והצנע לכת עם אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה נדכתיב בהו לכת, 'טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה' אף שם צריך הצנע, לסעוד במדה נאה, ולשמוח במדה נאה, ולא להנהיג קלות ראש בעצמו. וי"א אם צריך לבזבו להוצאת מת עני או להכנסת כלה ענייה יעשה בצנעא, ולא לימא קמי מואן דלא ידע עבדי כן הקשה המשנה שכיר כאן רואים שיש בשמחת חתן וכלה לשמוח במדה נאה ולא להנהיג קלות ראש בעצמו ולכאורה בכתובות (י) ראינו שהיה ר"ש בר יצחק מרקד אתלת

צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד ה' מְלֵאָה הָאָרֶץ. שְׂמֵא
תֹּאמַר כָּל הַבָּא לְקַפּוֹץ קוֹפֵץ (ולעשות צדקה וחסד,
וממציאין לו אנשים מהוגנים לכך) תִּלְמּוּד לֹמַר מִה
יִקַּר חֶסֶדְךָ אֱלֹהִים (צריך לתת לב ולטרוח ולרדף
אחריה, לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנים)
יְכוּל אִף יִרְא שָׁמַיִם כֵּן (שגם הוא אינו זוכה ליתן
צדקה לעניים הגונים) תִּלְמּוּד לֹמַר וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם
וְעַד עוֹלָם עַל יִרְאֵיו.

אָמַר רַבִּי הֵמָּא בַר פַּפָּא כָּל אָדָם שֵׁישׁ עָלָיו חֵן
בִּידוּעַ שֶׁהוּא יִרְא שָׁמַיִם, שְׂנֵאמַר חֶסֶד ה'
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יִרְאֵיו.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מֵאֵי דְכַתִּיב, פִּיָּהּ פְּתַחְהָ
בְּחֻמָּהּ וְתוֹרַת הַחֶסֶד עַל-לְשׁוֹנָהּ וְכִי יֵשׁ תּוֹרָה
שֶׁל חֶסֶד וְיֵשׁ תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד? אֵלֶּא
תּוֹרָה לְשִׁמָּה זֶה הִיא תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שֶׁלֹּא
לְשִׁמָּה זֶה הִיא תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד וְהַסְּבִיר
הַעֲרוֹךְ לָנֶר (כריתות כה): הַעוֹסֵק שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה דִּי לֹא לְזִכּוּת
אֵת עַצְמוֹ, אֲבָל אֵין בּו זְכוּת לְהַשְׁפִּיעַ לְזוּלָתוֹ, אֲבָל הַעוֹסֵק
לְשִׁמָּה גְדוֹל וְזִכּוּתוֹ כָּל כֵּךְ שֶׁלֹּא בְּלַבַּד שֶׁזֹּכֵה לְעַצְמוֹ אֵלֶּא
שֶׁמֹּכֵה גַם לְאֲחֵרִים עִמּוֹ וְהַסְּבִיר שֶׁמָּה שְׂנֵאמַר בְּמִשְׁנֵה
בַּאֲבוֹת (וְגַא) רַבִּי מֵאִיר אֹמַר כָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה
זֹכֵה לְדַבְרֵים הַרְבֵּה... 'מִשְׁמַח אֶת הַבְּרִיּוֹת' הַכוּוֹנֵה כִּיּוֹן
שֶׁנֶּהֱנִין בְּזִכּוּתוֹ. בִּיאוּר נֹסֵף מִפְּרֵשׁ בַּסֵּפֶר מַעֲלֹת הַתּוֹרָה
(ל' אֲנֶהֱסֵא אֶח אֶגְר"ל) וְנִרְחִיב קֶצֶת בְּדַבְרָיו. הַקְּשָׁה הַרְבֵּ
שֶׁלכֹּאֲרֵה יֵשׁ סְתִירָה בְּדַבְרֵי אַחִיו הַגֹּאֵן, שֶׁפַּעַם אַחַת
כָּתַב שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לְמַטֵּר שְׁנֵא' 'יַעֲרוֹף כַּמַּטֵּר לְקַדִּי,
כֶּשֶׁם שֶׁהַמַּטֵּר מִגְדֵּל עֲשִׂיבִים טוֹבִים וְרַעִים יַהֲדִיּוּ, אִ"כ גַּם
אָדָם שֶׁמִּידוּתָיו רַעוּת הַתּוֹרָה מִגְדֵּלֶת תְּכוֹנוֹת רַעוּת
בְּלִבּוֹ. וּבַמִּקּוֹם אַחֵר כָּתַב שֶׁהַתּוֹרָה הִיא רַפּוּאָה הַיּוֹתֵר
גְּדוּלָּה לְכָל הַמִּידוּת. וְתִרְצֵן שֶׁמָּה שְׂאמַר שֶׁמִּגְדֵּלֶת אֶת
מִידוּתָיו מְדוּבָר בְּתוֹרָה שֶׁל לְשִׁמָּה, וְמָה שְׂאמַר שֶׁמִּרְפָּאת
אֶת מִידוּתָיו הַרַעוּת מְדוּבָר בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה. עוֹד בִּיאַר
שֶׁלַּתּוֹרָה יֵשׁ רַפּוּאָה טַבְעִית שֶׁאֵם נִכְשֵׁל בְּלִשׁוֹן הַרַע,
וַיַּעֲסֹק בְּעִנְיָנִים שֶׁל לִשְׁחָר יִתְחַזֵּק בּוֹ. אַמֵּנָם יֵשׁ לְתוֹרָה
גַּם רַפּוּאָה סְגוּלִית שֶׁאִף שְׁעוֹסֵק בִּישׁוּר שֶׁנִּגְהָ אֶת הַפְּרָה'
מִתְקַנֵּת אֶת מִידוּתָיו, וְזֶה חֶסֶד ה', וְעַל־פִּי"ז בִּיאַר אֶת
מֵאמְרֵינוּ 'תּוֹרָה לְשִׁמָּה זֶה תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד' שֶׁכֵּה תּוֹרָה
לְשִׁמָּה לְתַקֵּן אֶת מִידוּתָיו, אִף שֶׁלֹּא עוֹסֵק בְּאוֹתוֹ נוֹשֵׂא,
אַמֵּנָם זֶה רַק בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה. אִיכָא דְאַמְרֵי (מוֹכֵה
מֵר"ה שְׂאֵין מַחְלֻקֶת בֵּין שְׁנֵי הַלִּישׁוֹנוֹת) תּוֹרָה לְלַמְדָּה
זֶה הִיא תּוֹרָה שֶׁל חֶסֶד, שֶׁלֹּא לְלַמְדָּה זֶה הִיא
תּוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל חֶסֶד.

אֵיתָא בְּמִשְׁנֵה 'כְּמַעֲשֵׂהוּ בַּחֹל שֶׁל נִיסוּךְ הַמִּים
בַּחֹל כֵּךְ מַעֲשֵׂהוּ בַּשַּׁבָּת. אֵלֶּא שֶׁהִיא מִמְלֵא
בְּעֵרֵב שַׁבַּת חֲבִית שֶׁל זֶהֱב שְׂאִינָה מְקוּדֶשֶׁת'
וְאֵמַאי, נִייתִי בְּמִקְדֻשֶׁת (דְּקָא סְלָקָא דַּעְתִּיה אֵין
הַכְּלִי מְקַדְשֵׁן קְדוּשַׁת הַגּוֹף לִפְסֵל בְּלִינָה, אֵלֶּא אִם כֵּן
דַּעְתּוֹ שִׁיקְדֶשְׁנו הַכְּלִי, אוֹ אִם יֵשׁ בְּהֵן יוֹתֵר מְכַשְׁיַעוּר אֵין
רַאוּיִן לְכָלִי וְאֵין הַכְּלִי מְקַדְשֵׁן, דֵּאֵין מְקַדְשֵׁין אֵלֶּא הַרַאוּי
לְהַם)? אָמַר זְעִירֵי קְסָבֵר, אֵין שִׁיעוּר לְמִים
(שְׂאִפִּילוֹ יוֹתֵר מוֹשְׁלָשָׁה לֹגִיִן רַאוּיִן לְנֶסֶךְ, דְּלֹא
פִּירְשָׁה בְּהֵן תּוֹרָה שִׁיעוּרָא, הִלְכֵךְ רַאוּיִן לְכָלִי
הַם) וְכָלִי שֶׁרַת מְקַדְשֵׁין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּ, [דָּף ג
ע"א] וְאֵי מִייתִי בְּמִקְדֻשֶׁת אִיפְסִילוֹ לְהוֹ בְּלִינָה
[הוֹאִיל וְאִיקְדֶשׁוּ קְדוּשַׁת הַגּוֹף, הוּוֹ לְהוֹ כְּאִימוּרֵי
קֶרֶבֶן הַקֶּשׁוֹ הַתּוֹם' שְׂכִיּוֹן שְׂמִילָא שֶׁלֹּא בּוֹמֵנָה אִ"כ אֵין
הַכְּלִי שֶׁרַת מְקַדְשֵׁן, שְׂכָלִי שֶׁרַת אֵין מְקַדְשֵׁין שֶׁלֹּא בּוֹמֵנָן
כְּמִבּוּאָר בְּמִנְחוֹת (ק). גְּבִי שְׁתֵּי הַלַּחֵם שֶׁאֵם הִנִּיחָם אַחֵר
הַשַּׁבָּת, אֵינָם מִתְקַדְשִׁים אִף שֶׁנִּשְׂאָרוֹ עַד שַׁבַּת הַבֹּאָה,
דְּכִיּוֹן שֶׁהִנִּיחָם שֶׁלֹּא בּוֹמֵנָם הוּוֹ כְּמִי שֶׁהִנִּיחָם הַקּוֹף זִי"ל
שְׂכָאֵן אֵינּוֹ דּוֹמָה לְשְׁתֵּי הַלַּחֵם כִּיּוֹן דְּלֹא בְּעִי כְּהֵן וּבְגִדֵי
כְּהוֹנָה בְּמִלּוּי לֹא אִמְרִינָן כְּמִי שְׂמִילָהוּ הַקּוֹף. וְאִתְּ וְהֵלֵא
צְלוּחִית שֶׁל זֶהֱב שֶׁהוּוֹ מִמְלֵאֵין בַּחֹל מְקוּדֶשֶׁת הִיתָה,
שֶׁהָרִי רַק בְּחֲבִית מְבּוּאָר בְּמִשְׁנֵה שֶׁלֹּא הִייתָה מְקוּדֶשֶׁת,
וְאִ"כ קֶשָׁה לְמָה הַמִּים לֹא נִפְסְלִים בְּשַׁעַת מִלּוּי בְּפִסּוּל
יּוֹצֵא, שְׂכָמוֹ שְׂמִצִּינּוֹ שְׂכָלִי שֶׁרַת מְקַדְשִׁים לְעִנְיָן פִּסּוּל
לִינָה, לְכֹא' הוּוֹ הַדִּין לְיוֹצֵא, וְזֶה מְבּוּאָר לְהִדְיָא בְּרִשְׁי
(מִנְחוֹת פז): (זְבָחִים פא). אַמֵּנָם מְצַלּוּחִית שֶׁל מִים אֵין
קֶשָׁה כָּלִל, כִּיּוֹן שִׁישׁ לְתִרְצֵן שֶׁהָרִי כְּלִי שֶׁרַת אֵין מְקַדְשִׁים
אֵלֶּא בְּפָנִים הַעוֹזֵרָה מְבּוּאָר (זְבָחִים פה). וְאִ"כ כָּל זְמַן
שֶׁלֹּא נִכְנָסוּ הַמִּים לְעוֹזֵרָה לֹא נִתְקַדְשׁוּ, וְאֵין נִפְסְלִים בְּיוֹצֵא.
אַמֵּנָם מָה שְׂכָן קֶשָׁה זֶה מִמְנַחֹת (ט). (מוז). שֶׁשֶׁם מוֹכֵה
שְׂאֵין כְּלִי שֶׁרַת מְקַדְשֵׁן לְפִסּוּל בְּיוֹצֵא אֵלֶּא עַל בְּרַחְנוֹ לֹמַר
שְׂאֵין הַכְּלִי לְבַד מְקַדְשֵׁן לִפְסֵל בְּיוֹצֵא אֵלֶּא רַק אַחֲרֵי שֶׁעִשׂוּ
בּו עֲבוּדָתוֹ (וְדֵלֵא כְּרִשְׁי) אַמֵּנָם צ"ל שֶׁאֵם הַמְדוּבָר
בְּדַבְרֵים שְׂאֵין בְּהֵם עֲבוּדָה, כְּגוֹן מִנְחַת כְּהֵנִים, חֲבִיתֵי
כְּה"ג, נִסְכִּים הַבָּאִים בְּפָנֵי עַצְמָן הַכְּלִי שֶׁרַת מְקַדְשֵׁן מִיד
לְפִסּוּל בְּיוֹצֵא. וְכָל הַמְקוּדֶשֶׁת שֶׁשֶׁמֶעַ שֶׁלֹּא אַחֵר שֶׁנִּתְקַדְשׁ
בְּכָלִי שֶׁרַת יֵשׁ בּו פִּסּוּל יּוֹצֵא, מַעַם אַחֵר יֵשׁ בְּהֵם אוֹ
שֶׁהִיא דֶּרֶךְ לְלוֹשׁ שֶׁם, אוֹ שֶׁעַל יְדֵי הַהוֹצֵאָה יּוֹבֵא לְיָדֵי
הַסַּחַ הַדַּעְתָּ, אוֹ מִשּׁוֹם דְּבַר מְכוּעֵר לְהוֹצִיא דְּבַר
שֶׁנִּתְקַדְשׁ] הַזְקִיָּה אָמַר (הָא וְדֵאֵי מִצִּית לְמִשְׁמַע מִינָה
דֵּאֵין שִׁיעוּר לְמִים, אֲבָל...) כְּלִי שֶׁרַת אֵין מְקַדְשֵׁין
אֵלֶּא מִדַּעְתָּ (וּמַעֲמָא דַּמְתַּנִּיתִין דְּלֹא מִייתִי בְּמִקְדֻשֶׁת)
גְּזִירָה שְׂמֵא יֵאמְרוּ לְדַעְתָּ נִתְקַדְשׁוּ (דְּמֵאֵן דְּחוּזִי
לְהוֹ לְמַחֵר דְּשַׁקְלִי לְהוֹ מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁרַת, סָבֵר
לְדַעְתָּ שִׁיקְדֶשֶׁם כְּלִי נִיתְנּוּ בּו מֵאֲתַמוּל, וְכִיּוֹן

פרק החליל

משנה החליל חמשה וששה (פעמים שהוא ששה ימים, פעמים חמשה) זהו החליל (שהיו מחללין לרבות שמחה של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט (הלכך, הל' יו"ט להיות בשבת פשו להו ששה חולו של מועד, נמצא חליל ששה, הל' יו"ט בחול הו להו תרי יומי, שבת ויו"ט דלא דחי להו, פשו להו חמשה הקשו התוס' אע"ג דחליל אינו אמר אלא משום שמה יתקן כלי שיר וקיי"ל דאין שבות במקדש ותיירצו בית השואבה שאני כדאמרינן בגמרא דאינה אלא משום שמחה יתירה).

[דף נ ע"ב] איתמר, רב יהודה ורב עינא, חד תני שואבה (כתבו התוס' בירושלמי מפרש שמשם שואבים רוח הקודש שהשכינה שורה מתוך שמחה דכתיב ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה', ומייתי עובדא דיונה בן אמיטי שהיה מעולי רגלים ובשמחה בית השואבה שרתה עליו שכינה) וחד תני חשובה. אמר מר זוטרא מאן דתני שואבה לא משתבש דכתיב ושאתם מים בששון, ומאן דתני חשובה לא משתבש דאמר רב נחמן מצוה חשובה היא, ובאה מששת ימי בראשית.

ת"ר החליל דוחה את השבת דברי רבי יוסי בר יהודה, והכמים ואומרים אף יו"ט אינו דוחה.

אמר רב יוסף מחלוקת בשיר של קרבן (בחליל המכה לפני המזבח בשעת ניסוך היין לתמיד של שחר ושל בן הערביים, שהלויים עומדין על דוכנם ואומרים שיר, והחליל מכה לפניהם) דרבי יוסי סבר עיקר שירה בכלי [שקרבן צבור מעון שיר מן התורה, כדאמרינן (ערכין יא.) מכמה מקראות, וסבר רבי יוסי, עיקר השיר אינו אלא אם כן חליל מכה עם השיר, וכן כנורות ונבלים הכל כמנין המפורש שם, הלכך עבודה היא, וכי היכי דתמיד דוחה שבת שיר שלו נמי דוחה שבת] ועבודה היא, ודוחה את השבת. ורבנן סברי עיקר שירה בפה (הלויים אומרים השיר דבר יום ביומו, כגון לה' הארץ ומלואה בראשון, גדול ה' ומהולל בשני, וכן

דאין שיעור למים קדשום הכלי, וקא חזי דמנסכי להו שמע מינה אין לינה מועלת בנסכים, ונפקא מינה חורבה) **אמר רבי זירא** אפילו תימא יש שיעור למים וכלי שרת אין מקדשין אלא מודעת (אפילו הכי נפק מינה חורבה) וגזירה שמה יאמרו לקידוש ידים ורגלים (לכהן גדול) מלאן (וקדשום בכלי שאין מקדשים ידים ורגלים, דכל הכלים כשרים לקדש את המים לצורך ידים ורגלים ובלבד שיהיו כלי שרת, ואתי למימר הכא לקידוש ידים ורגלים מילאום, ולית להו שיעורא, שאפילו הוה מאה לוגין ראויין הם לכלי ונתקדשו, וכי חזי דמנסכי להו יחשבו שלקה כלי זה והשתמש במים שנשתתירו בשביל נסכים, ויאמרו אין לינה מועלת בנסכים). **פסק הרמב"ם** כל כלי השרת אין מקדשין אלא במקדש ואין מקדשין אלא מודעת ואין מקדשין אלא מתוכן ואין מקדשין אלא שלימים פסוה"מ (גכ). פסק בר' יוחנן במנחות (ז) שמקדשין רק לדעת

אתא במשנה 'נשפכה או נתגלתה היה ממלא מן הכיור שהיין והמים המגולין פסולים לגבי מזבח' ואמאי (מים מגולין פסולין) ליעביר (לארס הנחה) במסנתת (היינו שהמסנתת תגרום שההרס לא יעבור לכלי המסונן, והארס ישאר למעלה) לימא מתניתין דלא כרבי נחמיה דתניא מסנתת (עשויה משני כלים, זה על גבי זה, והעליון יש בתחתיתו חורים שהיין מסתנן דרכם לכלי התחתון) יש בו משום גילוי (אם הנחה בלא שמירה כשיעור שהיית גילוי, המפורש (חולין י.) כדי שיצא נחש מתחת און כלי וישתה ויחזור לחורו, ואסורה בשתיה) **אמר רבי נחמיה** אימתי (לא מועיל הסינון) בזמן שהתחתונה (כלי התחתון) מגולה (שיש לחשוש שמה שתה נחש מן היין שבלי זה, לאחר הסינון) אבל בזמן שהתחתונה מכוסה, אף על פי שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי, מפני שארס נחש דומה לספוג, צף ועומד במקומו (וניתן לסלקו ע"י מסנתת)? אפילו תימא רבי נחמיה, אימר דאמר רבי נחמיה להדיוט, אבל לגבוה מי אמר, ולית ליה לרבי נחמיה תקריב'הו נא לפתח'הו תירצ'הו או תישא פניך אמה ה צבאות. **פסק הרמב"ם** יין שנתגלה פסול לגבי המזבח אס"מ (ז).

או ברכוי ומיעוטי קא מיפלגי (הדורשה בכלל ופרט משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, הלכך, 'כלל ופרט' אין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו, לפי שהוא פירושו, וכי אתי כלל שני אחר הפרט בא להוסיף עליו, ודייך אם תוסיף עליו את הדומים לו, הלכך, אי אתה דן על ידי כלל האחרון אלא דברים הדומין לפרט. והדורשה בריבוי ומיעוט בכלל קמא נתרבה הכל במשמע, אתי פרטה בתראה למעוטי ממשמעוניה, וכי הדר אתי ריבוי אחרני בהדיה אהני לרבווי כל מילי) רבי דריש כללי ופרטי, רבי יוסי בר יהודה דריש ריבוי ומיעוטי. רבי דריש כללי ופרטי 'ועשית מנורת' כלל, 'זהב טהור' פרט, 'מקשה תעשה המנורה' חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת. רבי יוסי בר יהודה דריש ריבוי ומיעוטי 'ועשית מנורת' ריבה, 'זהב טהור' מיעט, 'מקשה תעשה המנורה' חזר וריבה. ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל, מאי רבי רבי כל מילי, מאי מיעט מיעט של חרס (דעל כרחק מיעוטא למעוטי אתא, וזהו הראוי להתמעט יותר מן הכל).

אמר רב פפא [דף נא ע"א] כתנאי (עיקר שיר בפה או בכלי) **דתנן** (משנה במסכת ערכין היא, על אחזי כלי שיר בשעת שיר של קרבן קיימין) עבדי כהנים היו **דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר** משפחת בית הפגרים ומשפחת בית צפריא, ומאמאום היו (זה שם מקומם), שהיו (בנותיהם ואלמנותיהם) משיאין לכהונה (שישראל מיוחסין היו). **רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר** לויים היו (אבל ישראלים פסולין לכך). מאי לאו בהא קא מיפלגי, דמאן דאמר עבדים היו, קסבר עיקר שירה בפה, ומאן דאמר לויים היו, קסבר עיקר שירה בכלי. ותסברא, רבי יוסי מאי קסבר, אי קסבר עיקר שירה בפה אפילו עבדים נמי, אי קסבר עיקר שירה בכלי, לויים אין, ישראלים לא? אלא דכולי עלמא עיקר שירה בפה, ובהא קא מיפלגי, דמר סבר הכי הוה מעשה, ומר סבר הכי הוה מעשה (שהחילוק בין שלשת התנאים הוא רק בסיפור המעשה, מי היו המנגנים בכלי, ולא בהלכה מי ראוי לנגן, חקשו התוס' הרי מבואר כאן בגמ' שכל התנאים שהוכחו במשנה

כולם, ובשבת שאי אפשר לחליל אינו דוחה, שאין כלי שיר המצודה) ולא עבודה היא, ואינה דוחה את השבת. אבל שיר של שואבה (שהיה כל הלילה על מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כדקתני במתניתין והלויים בכנורות ובנבלים) דברי הכל שמחה (רש"י גרס יתירה) היא (ואינו מן התורה, אלא לחבב את המצות) ואינה דוחה את השבת וחקשו התוס' בפסחים (סה). משמע דמילתא דפשיטא היא דאין שבות במקדש ואפי' ר' נתן דמחמיר התם מודה דשבות דצריכא התיירו, ועוד תנן (נג): גבי תקיעות של מקדש דבכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות ואפילו בשבת כדדייק בגמרא וכל הני דהתם דרבנן ולא גזור במקדש, ובמילוי המים דכתיב ושאתם מים בששון גזור וי"ל דלפי שהיה שם רוב כלי שיר הלילים כנורות מצלתיים נבלים שצריכים לתקן תדיר גזור בהו טפי מהנך דסגי בשופר דלא בעי תיקון, ואגב דגזור בהו גזור נמי שלא יתקעו למילוי המים ב"ט].

אמר רב יוסף מנא אמינא דבהא פליגי (בעיקר שירה בפה או בכלי) **דתנאי כלי שרת שעשאן של עין, רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר. מאי לאו בהא קמיפלגי, מאן דמכשיר (עין לכל כלי שרת) סבר עיקר שירה בכלי (והוה להו כלי השיר כלי שרת, ואבוב היה במקדש מימות משה, והוא של קנה) וילפינן מאבובא דמשה (שאר כלי שרת מיניה ילפינן, לאכשורי בשל עין) ומאן דפסיל, סבר עיקר שירה בפה (וכלי לבסומי קלא בעלמא הוא, הלכך, כלי שיר אינן כלי שרת) ולא ילפינן מאבובא דמשה (אלא לומדים מהמנורה כדאמרין לקמן)? לא, דכולי עלמא עיקר שירה בכלי, והכא בדנין אפשר משאי אפשר קמיפלגי, מאן דמכשיר סבר דנין אפשר משאי אפשר ומאן דפסיל סבר לא דנין אפשר משאי אפשר [שאר כלים אפשר שיהיו של מתכת, והן מכובדים, הלכך ממנורה ילפינן להו, ולא מאבוב של משה, דהתם טעמא משום שאי אפשר לעשות של מתכת, כדמפרש (ערכין י): שצפהו זהב ולא היה קולו ערב, נטלו את ציפוי והיו קולו ערב].**

ואיבעית אימא דכולי עלמא דעיקר שירה בפה (ואם תמצא לומר עיקר שירה בכלי...) **אין דנין אפשר משאי אפשר, והכא במילף מנורה בכללי ופרטי**

דפליגי, אבל בשיר של קרבן דברי הכל דוחה את השבת (האי לשון קושיא ובעיני הוא. כלומר, חזינן הכא דבשל שואבה פליגי, ואיכא למידק הא בשל קרבן מוודו רבנן דדחי) לימא תיחוי תיובתא דרב יוסף בתרתי (בשל שואבה הוי תיובתיה מדרבי יוסי, ובשל קרבן הוי תיובתיה מדרבנן) אמר לך רב יוסף פליגי בשיר של שואבה, והוא הדין לקרבן. והאי דקמפילגי בשיר של שואבה להודיעך כהו דרבי יוסי בר יהודה, דאפילו דשואבה נמי דחי. והא קתני (מתניתין) זהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט, זהו דאינו דוחה, אבל דקרבן דוחה, מני, אי נימא רבי יוסי בר יהודה האמר שיר של שואבה נמי דוחה, אלא לאו רבנן, ותיובתא דרב יוסף בתרתי תיובתא (א"כ עולה שלרבנן של שואבה לא דוחה, אבל שיר של קרבן דוחה).

מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי דכתיב וַיֹּאמֶר הַזְּקֵיחוּ לְהַעֲלוֹת הַעֹלָה לְהַמְזִיבָהּ וּבְעֵת הַחֵל הַעֹלָה תִּחַל שִׁירָהּ וְתִחַצְצְרוּת וְעַל־יְדֵי כָלִי דָּוִד מִלְּקַדְשִׁי־שָׂרָאֵל (אלמא כלי דוד שיר ה' קרי ליה) מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בפה דכתיב וַיְהִי כִּאֲחֵד לְמַחְצְצִירִים וְלַמְשַׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל־אֶחָד (והכא לא כתיב כלים, והצוצרות לאו כלי שיר נינהו, שהן לתקיעות התמידין והמוספין). ואידך נמי, הא כתיב ויאמר חזקיהו? הכי קאמר החל שיר ה' בפה, על ידי כלי דוד מלך ישראל לבסומי קלא. ואידך נמי, הא כתיב, ויהי כאחד למחצצרים ולמשררים? הכי קאמר משוררים דומיא דמחצצרים, מה מחצצרים בכלי אף משוררים בכלי. פסק הרמב"ם א. המנורה וכליה והשולחן וכליו ומזבח הקטורת וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד, ואם עשאוהו של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין בה"ב (אייח). פסק כרבי ב. אין פוחתין משנים עשר לזמן עומדים על הדוכן בכל יום לומר שירה על הקרבן ומוסיפין עד לעולם, ואין אומרים שירה אלא בפה בלא כלי שעיקר השירה שהיא עבודתה בפה, ואחרים היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר, מהן לזמן ומהן

בערכין ס"ל עיקר שירה בפה, והרי שם במשנה איתא החליל נוהג אף בשבת. א"כ יוצא שהחליל דוחה שבת אף שאינו עיקר העבודה ותיבוי ב' תירוצים א. אף שעיקר שירה בפה אפ"ה משתמשים בחליל משום דאין שבות במקדש. ב. (נשם הינוקלמי) שמה שכתוב שדוחה שבת הוא כר' יוסי בר' יהודה שס"ל שיר של קרבן דוחה שבת שעיקר שירה בכלי) למאי נפקא מינה? למעלין מדוכן ליוחסין ולמעשר קא מיפלגי, מאן דאמר עבדים היו, קסבר אין מעלין מדוכן ליוחסין, ולא למעשר (קסבר אין סומכין על הדוכן מלבדוק אחריו להעלותן ליוחסין, הלכך לא נזהרו על כך) ומאן דאמר ישראל היו, קסבר מעלין מדוכן ליוחסין (סבר מדוכן ליוחסין מעלין, שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם עבדים) אבל לא למעשר (שלא נזהרו מלהעמיד שם ישראל) ומאן דאמר לזמן היו, קסבר מעלין מדוכן, בין ליוחסין בין למעשר (הרואהו עומד על הדוכן עם הלזים אין צריך לבדוק אחריו, לא להשיאו מיוחסת ולא לתת לו מעשר ראשון, דודאי לזמן הוא, שמפני דבר זה לא הרגילו להעמיד שם כי אם לזמן, כדי שלא יטעו בהם בני אדם להחזיקם כלזים ואינם לזמן הקשו תוס' שמרשי משמע שמחמת הדין אם מעלין מהדוכן ליוחסין ולמעשר קבעו אם יקבלו לנגן כלי שיר עבדים או ישראלים אמנם תוס' כתבו דמשון הגמ' מר סבר הכי הוה מעשה' עולה שנחלקו באמת מי היו המנגנים הטובים יותר, לדוג' למי שטען שהמנגנים הטובים היו עבדים עקב כך נקבעה הלכה שאין מעלים מהדוכן ליוחסין ולמעשר, ובאמת מערכין (יא). משמע כרשי"י, ואפשר ליישב.

רבי ירמיה בר אבא אמר (לעיל קאי, אפלוגתא דרבי יוסי ברבי יהודה ורבנן, ופליגי אדרב יוסף) מחלוקת בשיר של שואבה, דרבי יוסי בר יהודה סבר שמחה יתירה נמי דוחה את השבת (הואיל ושמחת מצוה היא, ובחליל אין איסור מלאכה, אלא שבות בעלמא) ורבנן סברי שמחה יתירה אינה דוחה את השבת. אבל בשיר של קרבן דברי הכל עבודה היא, ודוחה את השבת. מיתבי שיר של שואבה דוחה את השבת דברי רבי יוסי בר יהודה, וחכמים אומרים אף יו"ט אינו דוחה. תיובתא דרב יוסף (דאמר מודה ר' יוסי בשיר של שואבה דלא ידחה) תיובתא. לימא בשיר של שואבה הוא

היה הצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה (לפי שהמנורות גבוהין חמשים אמה, והר הבית גבוה, והאורה זורחת בכל העיר, וכותל מזרחי שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך, והמנורות עולין למעלה הימנה). חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם [דף נא ע"ב] באבוקות של אור שבידיהן (זורקין אותם כלפי מעלה, ומקבלין אותם, ויש שבקיאין לעשות כן בארבע אבוקות או בשמונה, וזורק זו ומקבל זו, וזורק זו ומקבל זו) ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות, והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על חמש עשרה מעלות (אורך המעלה ברוחב העזרה, ורוחב המעלה חצי אמה ורומה חצי אמה) היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהלים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר [פירש רש"י לשמחת בית השואבה, אבל דוכן לשיר הקרבן אצל המזבח היה הקשו התוס' שמוכא במשנה (מידות ב,ו) שהדוכן לא היה אצל המזבח אלא בין עזרת ישראל לעזרת כהנים תיכף העמוד לנר שסווא וכל כוונת העזרה הוא יא' אמה קלאו לשי' אלל המזבח] ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושני חצוצרות בידיהן. קרא הגבר, תקעו והריעו ותקעו ובראש השנה (לג): יליף בכל תקיעות פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע. הקשו התוס' אם הלכו בקריאת הגבר לשאוב את המים, הם נפסלו בלינה בעלות השחר וי"ל דשוחין היו בתקיעות ובתרועות ובהפיכת פניהם למערב וגם בחזרה לאחור מילוי, והיה מאיר היום קודם שייגיעו לעזרה, ועד שיקדשן בכלי לא הוכשרו ליפסל בלינה, והכלי לא מקדש מהוין לעזרה) הגיעו למעלה עשירית, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין (באלו שלש אחרונות מאריכין...) עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח (ממזרח עזרת נשים, והוא היה מכוון נגד שער ניקנור בצד מערב, שם הכניסה לעזרה) הגיעו לשער היוצא ממזרח, הפכו פניהן ממזרח למערב (לצד העזרות וההיכל, לומר דבר זה) ואמרו אבותינו (בבית הראשון) שהיו במקום הזה (היו כופרין) אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה (כדאי' ביהזקאל תמו) ומשתחוים קדמה

ישראלים מיוחסין המשיאין לכהונה, שאין עולה על הדוכן אלא מיוחס, ואין אלו המשוררים על פי הכלים עולין למנין השנים עשר כה"מ (ג,ג). הפכיר הכפ"מ שאצלנו בסוגיא איתא 'לעולם קסבר עיקר שירה בפה והכא במעלין מדוכן ליוחסין ולמעשרות קא מיפלגי' וידוע שהלכה כרבי יוסי לגבי רבי מאיר והוא הדין לגבי רבי חנינא בן אנטיגנוס דהא הוא מארי גמרא טפי מיניה. ג. בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון, ובשחיטת פסח שני, וביו"ט הראשון של פסח, וביום הראשון של עצרת, ובשמונה ימי החג, וחליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת כה"מ (ג,ג). ביאר הר המורה שהרמב"ם פסק כר' ירמיה בר אבא ששירה של קרבן דוחה שבת אף לרבנן. והקשה שלכאור' הרמב"ם סותר עצמו שהרי פסק שעיקר שירה בפה ותירין עפ"י תוס' (נא). שדוחה שבת משום שאין שבות במקדש. ד. והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר ותושבחות, ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יו"ט שופר וסוכה ולולב (ה,ג).

משנה מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. כמוצאי יו"ט הראשון של חג (כהנים ולויים) ירדו (מעזרת ישראל שהיא גבוהה) לעזרת נשים (שלמטה הימנה בשיפוע ההר) ומתקנין שם תיקון גדול. מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם (בראש כל מנורה ומנורה) וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפירחי כהונה (בחורים, ובידיהם כדי שמן, ועולים כל אחד בסולמו) ובידיהם כדים של מזהב ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל. מבלאי מכנסי כהנים (ממכנסי בגדי השרד שהיו משל צבור) ומחמייניהן (ומאבנטיהם הישנים) מהן היו מפקיעין (קורעין לעשות פתילות הקשו התוס' תימה דלא חשיב נמי כתונת שגם היא היתה של שש וראוי לעשות מהם פתילות. התוס' יו"ט נאשך כל"ע למה תוס' לא הזכירו גם מנפת) ובהן היו מדליקין. ולא

והן לא היו יכולין כולן לשמוע קולו) הלה מניף בסודר, וכל העם עונין אמן הביאו התוס' שרבינו נסים הקשה שהרי בכרכות (מו.) איתא אין עונין אמן יתומה, והיינו שלא שומע את הברכה ועונה אמן, והא הכא לא שמעו הברכה, אלא בהנפת הסודרין יודעין שהגיע עונת אמן והן עונין אמן יתומה ומפרש בשם רבנן דבני מערבא שאמן יתומה זה באופן שצריך לצאת ידי חובה כגון בתפילה ולא שומע את הברכה ועונה אמן, אבל בקריאת התורה שלא יוצא י"ח בברכה, מותר לענות אמן אף שלא שמעו את הברכה, ומה שהיו עונים בהנפת סודר זה בקריאת התורה ורב כהן צדק גאון אמר לענין חזרת הש"צ שאף שהתפלל תפילת לחש ויצא י"ח תפילה, אעפ"כ נחשב כדבר שצריך לצאת בו, שאין היתר לענות אמן אא"כ ששומע, דהוי תקנת חכמים לעשות תפילת החזרה. ועוד יש לומר שאמן יתומה היא רק באופן שלא יודע על מה עונה, אבל אם יודע אף שלא שומע, שפ"ד. ובאלכסנדריא יודעים היו לכונן סדר הברכות שזו אחר זו במנין שמונין כסדרן. ולא היו יושבין מעורבין, אלא זהבין (צורפי זהב) בפני עצמן, וכספין (צורפי כסף) בפני עצמן, ונפחין (חרשי ברזל) בפני עצמן, וטרסיים (חרשי נחושת) בפני עצמן, וגרדיים (אורגין) בפני עצמן. וכשעני נכנס שם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם (ונשכר להם למלאכתם) ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. אמר אביו וכולהו קמלינהו אלכסנדרוס מוקדן. מאי טעמא איענשו? משום דעברי אהאי קרא לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, ואינהו הדור אתו. כי אתא (אלכסנדר מוקדון) אישכחינהו דהוו קרו בסיפרא ישא ה' עליך גוי מרחוק. אמר מכדי, ההוא גברא (עליו נאמר מקרא זה, וגזרת מלך היא להחריבה, שהרי) בעי למיתי ספינתא בעשרה יומי, דליה זיקא ואתי ספינתא בחמשה יומי, נפל עלייהו וקמלינהו. פסק הש"ע ולא יענה אמן יתומה, דהיינו שהוא חייב בברכה אחת וש"צ מברך אותה וזה אינו שומעה (כתב ביא"ח פשוט דאפילו שמעה מתחלתה כל שלא שמע בסופה. והנה לפי מה שמבואר לקמן בסיומן ר"ג ס"ג דהיכא שהוא רוצה לצאת באיזה ברכה צריך לשמוע אותה מתחלתה ועד סופה לכאורה אם היסר משמוע אפילו רק תחלת הברכה לכד שוב אין רשאי לענות אמן עליה וצ"ע) אף על פי שיודע איזו ברכה מברך הש"צ (מ"ב וכגון שהוא מכיר לפי סדר הברכות או שהיסר משמוע רק סוף הברכה) מאחר שלא שמעה, לא יענה אחריו

לשמש, ואנו ליה עינינו. רבי יהודה אומר היו שונין ואומרין (כופלין אותה) אנו ליה, וליה עינינו.

ת"ר מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם. מי שלא ראה בית המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם, מאי היא? אמר אביו זה בנין הורדוס. במאי בניה? אמר רבה באבני שישא (שייש צבוע כעין ירוק) ומרמרא (שייש לבן). איכא דאמרי באבני שישא כוחלא (שישא צבוע ככחול) ומרמרא. אפיק שפה ועייל שפה (שורה של אבנים נכנסה, ושורה יוצאה) כי היכי דלקבל סידא. סבר למשעיין בדהבא, אמרו ליה רבנן שבקיה, דהכי שפיר טפי, דמיתחזי כאדותא דימא (כגלי הים, שהאבנים משונים במראיהן זו מזו, והעינים המסתכלות בהן שוטטות, ונראות כאילו גלי הים הם נדים ונעים).

תניא, רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון (לשון יונת, דיו שנים, פלו לשון שרים) של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל. אמרו כמין בסילקי (פלטרין גבוהים) גדולה היתה, סטיו לפנים מסטיו (לישיבת שרים של אלכסנדריא, שהלכו שם ויחנן בן קרח ושרי החיילים לאחר חורבן בית ראשון בימי ירמיה ונתיישבו שם, ואף על פי שעלה שם נבוכדנצר והחריב את מצרים, ונהרגו מוישראל שהלכו שם, כמו שנתבאר עליהם ירמיה עלו בניהם שם לגדולה ועושר, עד שהחריבם אלכסנדרוס) פעמים שהיו שם ששים רבוא כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלים כיוצאי מצרים] והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב כנגד שבעים ואחד של סנהדרי גדולה (שעשו להם סנהדרין הקשו התוס' הרי ר' יהודה פירש שהסנהדרין מנתה ע' דיינים, וא"כ היו צריכים לעשות שבעים כיסאות ותיצו שבאמת היה ע' דיינים ועשו עוד כסא למופלא שבדיינים והוא לא היה מכלל השבעים) כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב. וכימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת (שמש הצבור) עומד עליה והסודרין בידו. וכיון שהגיע לענות אמן (שהיה שליח שלפני התיבה גומר ברכתו,

נא: - נב.

ת"ר בראשונה היו נשים מכפנים (בעזרת נשים) ואנשים מבחוץ (ברחבה של הר הבית ובחיל) והיו באים לידי קלות ראש (הרי"ד מביא גירסא בכתב יד וכן הובא בדק"ם שבתהילה אנשים בפנים ונשים בחוץ והקלות ראש שהגברים יצאו לנשים) התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מכפנים. ועדיין היו באין לידי קלות ראש (לגירסת הרי"ד התקינו שהנשים תהיינה בפנים, והקלות ראש פ"י שהיו מסתכלין אלו באלו וקורצין בעיניהן) התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה.

חיכי עביד הכי (שהוסיפו ושינו כלום על בנין שלמה) והכתיב (גבי דוד המלך, כשצוה את שלמה על מדת הבית ובניינו) הַכֹּל בְּכֶתֶב מִיַּד ה' עָלֵי הַשְּׁפִיל (כל מלאכת התכנית שהודיעו הקדוש ברוך הוא על ידי גד החווה ונתן הנביא)? אמר רב קרא (שצריך להבדיל אנשים מנשים, ולעשות גדר בישראל שלא יבאו לידי קלקול) אשכחו ודרוש **דף נב ע"א** (בנבואת זכריה, ומתנבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג) וְסִפְדָה הָאָרֶץ מְשֻׁפָּחוֹת מְשֻׁפָּחוֹת לְכָד מְשֻׁפָּחַת בֵּית־דָּוִד לְכָד וְנִשְׁיָהֶם לְכָד (אפילו בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים) אמרו והלא דברים קל וחומר. ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד (באותה שעה, והמצטער אינו מיקל ראשו מהר) ואין יצר הרע שולט בהם (כדקאמר קרא והסירותי את לב האבן, ולקמן אמר שהקדוש ברוך הוא שוחטו) אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקין בשמחה (וקרובה לקלות ראש, ועוד...) ויצר הרע שולט בהם על אחת כמה וכמה.

הא הספידא מאי עבידתיה, פליגי בה רבי דוסא ורבנן. חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג, וחד אמר על יצר הרע שנהרג. בשלמא למאן דאמר על משיח בן יוסף שנהרג היינו דכתיב וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֶת אֲשֵׁר־דָּקְרוּ (יסתכלו בהרוג שלפניהם) וְסִפְדוּ עָלָיו בְּמִסְפָּד עַל־הַיְחִיד (כאדם המספיד על בן יחיד שהיה לו ומת). אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג האי הספידא בעי למעבד, שמחה בעי למעבד, אמאי בכי? כדרש רבי

אמן, דהוי אמן יתומה (מ"ב דעת המחבר דדוקא אם רוצה לצאת באיזה ברכה שהוא חייב כגון שרוצה לצאת ידי תפלה וקידוש וכה"ג, אבל אם אינו חייב כגון שכבר התפלל לעצמו אף דמצוה לכל אדם לשמוע חזרת הש"ץ מ"מ אין עליו חייב בעצמות הברכה וכ"ש אם האמן הוא מסתם ברכות דעלמא מותר לדעת המחבר לענות אף שהוא אינו יודע על איזה ברכה הוא עונה רק ששמע לאחרים שעונים והרמ"א בהג"ה פליג ואוסר אפילו בכל הברכות אם אינו יודע על איזה ברכה הוא עונה) (הגה ויש מחמירין דאפילו אינו מחויב באותה ברכה, לא יענה אמן אם אינו יודע באיזה ברכה קאי ש"צ (מ"ב ואם יודע על איזה ברכה הוא עונה מותר לענות בכל הברכות אפילו בחזרת הש"ץ כיון שכבר התפלל ואינו מחויב בעצם הברכה. ויש מאחרונים שמחמירין בחזרת הש"ץ וס"ל דמכיון דתיקון רבנן שיהזור ש"ץ התפלה אפילו כולם התפללו כאלו מהוייבים באותה ברכה קרינן להו ואין להם לענות אפילו יודע באיזה ברכה קאי הש"ץ אם לא שמע סיום הברכה מהש"ץ גופא ויש לחוש לזה לכתהילה ליותר לשמוע כל ברכות י"ח מפי הש"ץ גופא, וגם בלא"ה מצוה לכיון לשמוע ברכת הש"ץ וכדלעיל בס"ד אבל בדיעבד אפי"ן אם לא שמע רק שידע איזה ברכה מיי"ח מסיים הש"ץ יענה אמן כיון שכבר התפלל בעצמו) דזה נמו מקרי אמן יתומה (תשב"ץ) או"ח (קכד,ה). הבית יוסף האריך הרבה בסוגיא זו, ותורף דבריו שהרמב"ם ר' ניסים ועוד פוסקים וכן מכואר בירושלמי, שאמן יתומה הוא רק שרוצה לצאת י"ח בברכה, ובוה אם אינו שומע הברכה אף שיודע מה הלה בירך אין לו לענות אמן, ואם ענה, הוי אמן יתומה, הא לא מתכווין לצאת ושמע ברכה אף שלא יודע מה בירך וענה אמן, איננה אמן יתומה. והרמ"א פסק להחמיר כהתרוץ השני שהובא בתוס' שאין הבדל אם רוצה לצאת או לא, אלא כל שאינו יודע מה הלה מברך אסור לענות, ואם יודע צריך לענות.

איתא במשנה זמתקנים שם תיקון גדול' מאי תיקון גדול? אמר רבי אלעזר כאותה ששינו, חלקה היתה בראשונה (העזרת נשים בראשונה, ולא היו זיוין יוצאין מן הכתלים) והקיפוה גזוזטרא (נתנו זיוין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב, וכל שנה מסדרין שם גזוזטראות לוחות עין וקרשים כדי שיהו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות, וזהו תיקון גדול דקתני מתניתין שמתקנין בכל שנה) והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה.

לך (שיהא שלם יצרך עמך, ואוהבך, ואל ישיאך לחטוא וליאבד מן העולם). **ישעיה** קראו מכשול, שנאמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי. **יחזקאל** קראו אבן, שנאמר והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. **יואל** קראו צפוני, שנאמר ואת הצפוני (צפון בלבו של אדם) ארחיק מעליכם.

ת"ר וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אֲרַחֵק מֵעֲלֵיכֶם זה יצר הרע, שצפון ועומד בלבו של אדם, וְהִדְחִיתִי אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וְשָׁמַמְתָּ לְמִקוֹם שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין לְהַתְּגַרּוֹת בָּהֶן, אֶת־פְּנֵי אֱלֹהִים הַקְּדוֹמֵי (המקדש הראשון, שהוא כים, שהיו הכל נקבצים שם, כים שכל הנחלים הולכים אליו) שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו, וְסָפְּו אֶל־ הַיָּם הָאֲחֵרוֹן שנתן עיניו במקדש שני והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו, וְעָלָה בְּאֵשׁוֹ וְתַעַל צְחָנָתָו (ומפני שהעלה באשה וסרחו, שהניה האומות ונתגרה בישראל) שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל, פִּי הַגְּדִיל לַעֲשׂוֹת אָמַר אַבְיִי ובתלמידי חכמים יותר מכולם. כי הא, דאביי שמעיה להווא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדים (נשכים בהשכמה קודם היום) וניזיל באורחא. אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא. אזל בתריהו תלתא פרסי באגמא. כי הוו פרשי מהדדי (שהיו משתי עיירות, והגיעו לפרשת דרכים, פירש זה לכאן וזו לכאן) שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא (דרך רחוקה היא בין שתי מקומותינו, ואי אפשרנו עוד לילך יחד) וצוותין בסימא (אילו היינו יכולים לילך בדרך אחד היה נעים צוות שלנו). אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה (אם היה שונאי מתייחד עם האשה לא הוה מצי אוקומי אנפשיה מלחטוא, ועל עצמו היה אומר) אזל, תלא נפשיה בעיבורא דדשא (נשען על בריה הדלת, כאדם שמחשב...) ומצטער. אתא ההוא סבא, תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

אמר רבי יצחק יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר **רַק יָדָה נָב עִבְבִי** רַע פְּלִיְהִים (כל היום רעתו מתוספת). **אמר רבי שמעון בן לקיש** יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום

יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוהמו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין, והללו בוכין. צדיקים בוכין (שנזכרים בצערם שהיה להם, לכבוש הרשע הזה בחייהם) ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקב"ה תמה עמם, שנאמר **כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת פִּי יִפְלֵא בְּעֵינַי שְׂאֵרֵית הָעַם הַזֶּה בְּיָמַימ הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפְלֵא**.

אמר רבי אמי יצר הרע, בתחילה דומה לחוט של בוכיא (עכביש) ולבסוף (משאדם נמשך אחריו מעט מתגבר והולך בו) דומה כעבותות העגלה, שנאמר **הוּי מוֹשְׁכֵי הָעֵזוֹן בְּחֶבְלֵי הַשּׂוֹא** (בתחלה היו מביאין אותו עליהם על ידי חבלים שאינן של כלום) וְכַעֲבוֹת הָעֵגְלָה הַטְּאָה (הכל עבה, שקושרין בו את הפרה למחרישה).

ת"ר משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו, אומר לו הקב"ה שאל ממני דבר ואתן לך, שנאמר **אֶסְפְּרָה אֶל תַּךְ...** (אספר דבר זה להיות לחק ולזכרון) **אֲנִי תְּלוֹם יִלְדְתִיךָ** (היום אגלה לבריות שבני אתה) **שְׁאֵל מִמֶּנִּי וְאֶתַּנַּח גּוֹיִם נְחַלְתֶּךָ**. וכיון שראה משיח בן יוסף שנתרג, אומר לפניו רבוננו של עולם, איני מבקש ממך אלא חיים. אומר לו חיים, עד שלא אמרת כבר התנבא עליך דוד אביך שנאמר **חַיִּים שְׁאֵל מִמֶּךָ נִתְּנָה לִּי אֶרֶץ יָמִים עוֹלָם וְעַד**.

דרש רבי עירא שבעה שמות יש לו ליצר הרע **הקב"ה** קראו רע, שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו. **משה** קראו ערל, שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם. **דוד** קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא. **שלמה** קראו שונא, שנאמר אם רעב שנאך (יצרך הרע רעב ותאב לעבירה) האכילהו להם (הטריהו במלחמתה של תורה, דכתיב לנו לחמו בלחמו) ואם צמא השקהו מים (תורה, דכתיב בה היו כל צמא לנו למים) כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו

רבא בתחילה קראו הלך (עובר דרך עליו, ואינו מתאכסן עמו) ולבסוף קראו אורח (אכסנאי) ולבסוף קראו איש (בעל הבית) שנאמר ויבא הק"ף (בדוד ובת שבע קאי, דקאמר ליה נביא לדוד על יצר רע הבא עליו) לאיש העשיר ויהלול לקחת מצאננו ומבקרנו לעשות לארחה, וכתוב ויפקח את עיניו האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו.

אמר רבי יוחנן אבר קטן (גוייה, גיד) יש לו לאדם, מרעיבו שבע (ככה שלם) משביעו (בתשמיש) רעב (גופו חסר כה, ורעב לעת זקנה) שנאמר כמרעיתם וישבעו וגו' (רשי מפכיר את תוכן המימרא המרבה בתשמיש מחליש כוחו לעת זקנה אמנם בתוס' מבואר שאם מרבה בתשמיש ביום ובלילה נהיה רעב לתשמיש, ולא להיפך).

אמר רב חנא בר אחא ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם, ואלו הן גלות (שהגלה את ישראל) כשדים, וישמעאלים, ויצר הרע. גלות דכתיב ועתה מה' ליפח (ו' היא הרמה) נאם ה' כילקח עמי הנגם וגו'. כשדים דכתיב הן ארץ כשדים זה העם לא ה'ה (אינו כדי, והלואי לא היה) ישמעאלים דכתיב ישליו אהלים לשדדים (אלו ערביים השוכנים באהלים במדברות, ורועים מקנה כל ימיהם) ובטחות למרגזי אל לאשר הביא אלה בידו (כלומר הוא עצמו גרם לו הרגותו, שהביאם בעולם). יצר הרע דכתיב ואשר הרעתי (רישא דקרא אוספה הצולעה והנדהה אקבצה ואשר הרעתי אני בראתי את יצר הרע המחטיאם, וגרמתי להם כל זאת).

אמר רבי יוחנן אלמלא שלש מקראות הללו (המעידין שהעונות והזכויות בידו, ותוכן הלכות) נתמוטטו רגליהם של שונאיהן של ישראל, חד דכתיב ואשר הרעתי, וחד דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם וגו'. ואידך והסרתי את לב האבן מבושרכם ונתתי לכם לב בשר. **רב פפא** אמר אף מהאי נמי ואת רוחי אתן בקרבכם...

ויראני ה' ארבעה תרשים (אומנים, שיבנו את ביהמ"ק השלישי). מאן נינהו ארבעה הרשים? **אמר רבי שמעון חסידא** משיח בן דוד, ומשיח בן יוסף, ואליהו (אליהו חרש אבן, שכנה מוכח בהר הכרמל) וכהן צדק (הוא שם בן נח, ונקרא חרש) מתיב רב ששת אי הכי, היינו דכתיב ויאמר

ומבקש להמיתו, שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו, שנאמר ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו.

תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בכך מנוול זה (יצר הרע) משכחו לבית המדרש. אם אבן הוא נימוח, אם ברזל הוא מתפוצץ. אם אבן הוא נימוח, דכתיב הוי כל צמא לכו למים (נמשלה תורה למים, וכתוב...) וכתוב אבנים שחקו מים. אם ברזל הוא מתפוצץ, דכתיב הלוא כה דברי פאש (והאש מפעפע את הברזל, והיינו מתפוצץ שהניצוצות ניתזין ממנו) נאסרה וכפטיש יפצץ סלע והקשו התוס' ותימה הא משמע שהפטיש שהוא מברזל הוא מפוצץ את הסלע, וכאן משמע שהברזל שהוא יצה"ר הוא מתפוצץ, וכעיי"ז יש להקשות בסנהדרין (לד.) שבת (פה:) ואית דגרים הכא אם ברזל הוא מפעפע שנאמר הלא כה דברי כאש ואש מפעפע את הברזל ואם סלע הוא מתפוצץ שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע ורבינו תם מקיים גירסת הספרים ומפרש וכפטיש יפוצץ סלע, שהסלע מפוצץ את הברזל כדאמרינן במדרש מעשה באחד שקנה סנפירין ובא לבדקו נתנו על הסדן והכה בקורנם נבקע הסדן ונחלק הקורנם וסנפירין לא נחלק ממקומו. וקצת קשה על ביאורו דהכא מדמה פטיש ליצה"ר, ובסנהדרין ושבת מדמי פטיש לדברי תורה ושמא ה"ט דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים וקשה לפירוש ר"ת דכתענית (ד.) אמר כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם שנאמר כפטיש יפוצץ סלע אלמא פטיש קשה ומפוצץ את הסלע).

אמר רבי שמואל בר נחמני יצר הרע מסיתו לאדם בעולם הזה, ומעיד עליו לעולם הבא. שנאמר מפנק מנער עבדו (יצר הרע הוא עבדו של אדם, שאם רצה הרי מסור בידו, שנאמר ואתה תמשל בו) ואחריתו יהיה (עליו...) מנון (עד) שכן באטב"ח של רבי חייא (אלפא ביתא הוא, א"ט ב"ח ג"ז ד"ו הרי עשירות, י"צ כ"פ לע"מ מ"ס הרי מאות, ק"ן ר"ף ש"ן ת"ם הרי אלפים, ונשאר הנ"ך שלא היה לה"א בן זוג בעשירות, ולא לנ"ן בן זוג במאות לפי סדר האותיות, ולא לכ"ף בן זוג באלפים, וחברם יחד, נמצא דרך אלף בית זה סהדה מנון) קורין לסהדה (עד) מנון.

רב הונא רמי כתיב כי ירח ונונים התעלה (תעות בעלמא) וכתוב (בפרק הבא) בקרבם (משמע נטוע בלבם). בתחילה התעם, ולבסוף בקרבם. **אמר**

דשתים ושלישים אמה אורך לתשעה גובה) ולא זקיף, הכא מולמות, וזקיף טובא.

איתא במשנה 'ולא היה הצר בירושלים' **תנא**

דרף נג ע"א אשה היתה בוררת המים לאור של בית השואבה **כתבו התוס'** בירושלמי פריך היאך בוררת האיכא מעילה, דשמן ופתילה היו של הקדש **ומשני** דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה וקשה דבפסחים (כו.) אמרינן עלה 'מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא' וי"ל דבוררת לאו דוקא אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה).

איתא במשנה 'חסידים ואנשי מעשה' **ת"ר** יש

מהן אומרים (היינו תושבתתא דמתניתין שמשבחין להקדוש ברוך הוא על כך) אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו (שלא עברנו עבירה בילדותינו) אלו חסידים ואנשי מעשה (כל חסיד הוי חסיד מעיקרו) ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלו בעלי תשובה. אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא הטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו.

תניא אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח

בשמחת בית השואבה אמר כן 'אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן' (פירש רש"י דורש היה לרבים שלא יחטאו בשמו של הקב"ה, אם אני כאן הכל כאן כל זמן שאני חפץ בבית הזה, ושכינתי שרויה בו יהא כבודו קיים ויבאו הכל כאן, ואם תחטאו ואסלק שכינתי, מי יבא כאן. **התוס'** מביא ירושלמי שהשבה הנ"ל אמרו כנגד ישראל דכיון שהם באים יש את כל הכבוד הזה וחביב עליו קילוסן של ישראל מן הכל שנאמר ונעים זמירות ישראל וכתוב ואתה קדוש יושב תהלות ישראל). הוא היה אומר כן, למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי (ומה המקום שאני אוהב...) אם תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך, אם אתה לא תבא אל ביתי אני לא אבא אל ביתך, שנאמר **בְּכָל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכֵּיר אֶת-שְׁמִי אֲבֹא אֵלַיךְ וּבְרַכְתִּיךָ**. אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים (שחתכו את ראשו והטילוהו למים, והכיר בו שהוא רוצח, ופגעו בו עכשיו לסמים כיוצא בו) אמר לה על דאמפתא אטפוך (על שהצפת גלגולות של אחרים במים, אטפוך, הציפוך אחרים עכשיו) וממטיפך יטופון (עוד יבא יום ויציפו גולגולתם של אלו שהרגוך).

אלי אלה הקרנות אשר זרו (פורו) את יהודה, הני (אלו שמנתי, משיח...) לשובה אתו (להשיב הם באים, ולא לפזר)? אמר ליה שפיל לסיפיה דקרא (דאלה הקרנות) ויבאו אלה להחריד אתם לידות את הקרנות הגוים הנשאים קרן אל ארץ יהודה לירותה (סוף הפסוק הוכיח שתחילתו אינו מדבר בהרשים, אלא באומות, שכששאל הנביא את המלאך מה אלה ההרשים, אמר לו אלה הקרנות כלומר אומות הללו אשר זרו את יהודה, ויבאו אלה ההרשים להחריד אותם הקרנות, לידות את קרנות הגוים) אמר ליה בהדי חנא באגדתא למה לי (מה לי אצלו בהגדה, בקי הוא בהגדה ממני, ולא אוכל לו).

והיה זה שלום אשורן פייבוא בארצנו וכי ידרף בארמנותינו ותקמנו עליו שבועה רעים ושמנה נסיכי אדם. מאן נינהו שבועה רועים? דוד באמצע, אדם שת ומתושלח (מן הצדיקים שהיו קודם המבול, שלא הטאו עד דור אנוש) מימינו, אברהם יעקב ומשה בשמאלו. ומאן נינהו שמנה נסיכי אדם ישי, ושאל, ושמואל, עמוס, וצפניה, צדקיה, ומשיח, ואליהו.

איתא במשנה 'ארבעה מולמות...' **תנא** גובהה

של מנורה המשים אמה. וארבעה ילדים של פרחי כהונה ובידיהם כדי שמן של מאה ועשרים לוג. איבעיא להו מאה ועשרים לוג כולתו (לארבעת הילדים, דהוו שלשים לכל חד) או דלמא לכל חד וחד? ת"ש ובידיהם כדי שמן של שלשים שלשים לוג, שהם כולם מאה ועשרים לוג. **תנא** והן משובחין (בדבר זה משובחים בכחם...) היו יותר מבנה של מרתא בת בייתום (כהן היה) אמרו על בנה של מרתא בת בייתום שהיה נוטל שתי ירכות של שור הגדול, שלקוח באלף זוז, ומחלך עקב בצד גודל (הוליכין בכבש בנחת עקב רגל אחד בצד גודל של חבירתה, ודרך נושאי משאוי לרוץ) ולא הניחוחו אחיו הכהנים ולהוליך שני אברים, אלא כמנוני המפורש (יומא כו:) פר קרב בעשרים וארבעה לעשות כן משום ברב עם הדרת מלך. מאי משובחים אילומא משום יוקרא (כובד המשוי) הני יקירי טפי (שתי ירכות כאילו כבידות משלשים לוג) אלא, התם כבש ומרובע (הכבש היה משפע בשופע אורך קרוב ארבע אמות שופע לכל אמה גובה,

במטות דברים ונענש בשעת המאורע, כדאמרינן (שבת לב.) נפל תורא חרד לסכינא.

לוי הוה מטייל קמיה דרבי (בביתו) בתמני סכיני [שהיה נשיא ומכבדין אותו לשמחו, שהיה הואג תמיד בצרת ישראל כדאמרינן (גדרים ג:)] שמואל קמיה שבור מלכא (מלך פרס) בתמניא מזני המרא (כוסות זכויות מלאים יין, ואין היין נשפך) אביי קמיה דרבה בתמניא ביעי, ואמרי לה בארבעה ביעי.

תניא אמר רבי יהושע בן חנניה ומן הלויים המשוערים היה, כדאמר (ערכין יא:) וכבר הלך רבי יוחנן בן גודגדא לסייע את רבי יהושע בן חנניה בהגפת דלתות] כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו. כיצד, שעה ראשונה תמיד של שחר, משם לתפלה, משם לקרבן מוסף, משם לתפלת המוספין, משם לבית המדרש, משם לאכילה ושתיה, משם לתפלת המנחה, משם לתמיד של בין הערבים, מכאן ואילך לשמחת בית השואבה. איני, והאמר רבי יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר [ושנשבע לשוא, ומשעה שיצאת שבועה מפיו הרי הוא כנשבע על העמוד של אבן שהוא של זהב, שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר, ובשבועות (כמט.) תנן דהיינו שבועת שוא, והייבים על זדונה מכות וכגון שהתרו בו?] אלא הכי קאמר לא טעמנו טעם שינה, דהו מנמנמי אכתפא דהדדי.

איתא במשנה 'חמש עשרה מעלות' אמר ליה רב הסדא לההוא מדרבנן דהוי קמסדר אגדתא קמיה, אמר ליה (רב הסדא) שמיע לך הני חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרם דוד? אמר ליה (ההוא מרבנן) הכי אמר רבי יוחנן בשעה שכרה דוד שיתין (ולא סכירא ליה שמששת ימי בראשית נבראו, ואי סכירא ליה, שמא נתמלאו עפר או צורות וצריך לברותן) קפא תהומא (צף התהום למעלה ויצא) ובעי למשטפא עלמא, אמר דוד חמש עשרה מעלות והורידן. אי הכי, חמש עשרה מעלות, יורדות מיבעי ליה, אמר ליה (רב הסדא לההוא מרבנן) הואיל ואדכרתן (מלתא), הכי אתמר בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם [דף נג ע"ב] אחספא (מפני שהחרם צולל ויורד ואינו צף, כדי שירד וינוח על הנקב,

אמר רבי יוחנן רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, לאתר דמיתבעי (למקום שנגזר עליו למות בו) תמן (לְשָׁם, ליטול נשמתו) מובילין יתיה (רגליו). הנהו תרתני כושאי (על שם שהיו יפים קרי להו הכי) דהוו קיימי קמי שלמה, אליהרף ואחיה בני שישא, סופרים דשלמה הוו. יומא חד חזייה (שלמה) למלאך המות דהוה קא עציב. אמר ליה אמאי עציבת, אמר ליה דקא בעו מינאי הני תרתני כושאי דיתבי הכא (אלו מתבקשים ממני למעלה, שהגיע זמנם למות ואיני יכול ליטול אותן. ולא גילה לו מלאך המות שאינו יכול ליטול את נשמותיהם היות ומקום נטילת נשמותיהם נקבע שיהיה במהוה לזו ולא כאן) מסרינהו (שלמה) לשעירים (לשדים, שהוא היה מלך עליהם שמלך על העליונים ועל התחתונים) שדרינהו למחוזא דלוז ועיר שאין מלאך המות שולט בתוכה, כדאמרינן (סוטה מו:) ושלחם לשם כדי להצילם כי ממו למחוזא דלוז (טרם נכנסו לתוכה) שכיבו. למחר חזיא מלאך המות דהוה קבדה, אמר ליה אמאי בדיחת, אמר ליה באתר דבעו מינאי תמן שדרתינהו. מיד פתח שלמה ואמר רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה (לשמים, משלמין ערבותן ומוליכין אותו למקום שמתבקש שם).

תניא אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמנה אבוקות של אור, וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו. וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו (של שתי ידיו, ונשען עליהן) בארץ ושוחה, ונושק את הרצפה (לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה) וזוקף, ואין כל בריה יכולה לעשות כן. וזו היא קידה (האמורה בכתובים, דאמר מר, קידה על אפים, אין לו להשתטח להגיע לארץ גופו אלא פניו בלבד, מי שיודע ויכול לעשות כן, ובדורו של רבן שמעון לא היה אחד מעומדי עזרה יכול לעשות כן, אלא הוא) לוי אחוי קידה קמיה דרבי, ואיטלע (נעשה היגה, לפי שכשזוקף גופו מאליו, ואינו נשען על ידיו בחזקה לדחוף גופו למעלה, נמצא כל אונס זקיפתו על מתניו) והא גרמא ליה, והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח (יזרוק) אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה [בתענית (כה). עלית וישבת לך במרום ואי אתה משגיח על בניך] ואיטלע, ומנו לוי? הא והא גרמא ליה [נענש

כדכתיב ברישיה דקרא והנה פתח היכל ה' כעשרים וחמשה איש, ולא הוה ליה למיכתב אלא ופניהם קדמה, וממילא ידענא דאחוריהם אל היכל ה' שהיכל הוא במערב, ופתחו בכותל מזרחי) אלא מזה תלמוד לומר אחוריהם אל היכל ה' מלמד שהיו פורעין (מגליון) עצמן, ומתריזין (ריעי) כלפי מטה.

איתא במשנה 'אנו ליה וליה עינינו אינו, והאמר רבי זירא כל האומר שמע שמע כאילו אמר מודים מודים [דתנן (ברכות לג):] משתקין אותו משום דמיהוי כשתי רשויות? אלא הכי אמרי המה משתחווים קדמה, ואנו ליה (אנחנו מודים), ועינינו ליה מיחלות (דכיון דאתרי מיילי קמדכר ליה תרי זימני, ולא אחדא מילתא תרי זימני לית לן בה).

משנה אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש (בכל יום) ואין מוסיפין על ארבעים ושמנה. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות במקדש (בכל יום כדמפרש ואזיל, פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, ותרועה באמצע, חשיב ליה תלת) שלש לפתיחת שערים (שערי העזרה) ותשע לתמיד של שחר (כשהיו מנסכין את נסכי התמיד, הלזים אומרים בשיר, ושלשה פרקים היו בשיר שהיו מפסיקין בו, ותוקעין הכהנים בחצוצרות, ומשתחווים העם, כדתנן (תמיד ג.) הגיעו לפרק, תקעו והשתחוו העם, על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחויה, ועל כל תקיעה היתה תרועה באמצע, ופשוטה לפניה ולאחריה) ותשע לתמיד של בין הערבים, ובמוספין (ביום שיש בו מוסף) היו מוסיפין עוד תשע (לשיר של מוספין). ובערב שבת היו מוסיפין שש, שלש להבטיל את העם ממלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחול (כשקדש היום, להודיע שהשכה, ויש מעתה חויב סקילה במלאכה).

(המשך המשנה) ערב שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמנה, שלש לפתיחת שערים (כמו בכל יום, שבעה שערים היו בעזרה) שלש לשער העליון, ושלש לשער התחתון, ושלש למילוי המים (אחר שמלאום), ושלש על גבי מזבה (כשזוקפין את הערבה), תשע לתמיד של שחר,

ובאגדת דספר שמואל מפורש שמצאו דוד על פני נקב התהום, וכתוב בו שהיה שם מששת ימי בראשית) ונשדיה בתהומא ומנה (דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל, ואחיתופל היה שם רבים הקשו מה הסתפק דוד, והרי פיקוח נפש דוחה את כל התורה. יש שכתבו שהשלכת החרס היא הצלה על ידי סגולה, והסתפק אם לצורך כך מותר למחוק ה' או רק בהצלה טבעית, ויש שביארו שיכל להחזיר את החרס שלקה, אלא שרצה לחפור שיתין לבית המקדש, ולכן רצה לעצור את עליית מוי התהום בלי לכסותו, ואם כן לא בא להציל את העולם, אלא לחפור שיתין לנסכים, ולזה לא מצינו שמותר למחוק את ה')? ליכא דקאמר ליה מידי. אמר דוד כל דידיע למימר ואינו אומר יחנק בגרונו. נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו (לבדוק את הסוטה, ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם) אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה. אמר ליה שרי. כתב שם אחספא, ושדי לתהומא, ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי. כי חזי דנחית טובא, אמר כמה דמידלי טפי (כמה שהתהום גבוה וסמוך לארץ) מירטב עלמא (מתלחלה העולם, והארץ מצמחת פירותיה). אמר חמש עשרה מעלות (מזמורים של שיר המעלות) ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי, ואוקמיה באלפי גרמידי. אמר עולא שמע מינה, סומכא דארעא (עובי הארץ עד התהום) אלפי גרמידי. והא חזינן דכרינן פורתא ונפקי מיא? אמר רב משרשיא ההוא מסולמא דפרת [מעלות העשויות כמהולות, שבהן מי פרת עולין תחת הקרקע, לפי שפרת גבוה מוצאו מאד, כדא' (בכורות נה.) ומים היוצאים מהר גבוה, אם דרך מתוקן להם, עולין על הר כיוצא בו, ולא יותר, לפיכך, אף החופרים בהרים שבבבל, הסמוכה לפרת, מוציאין מים].

איתא במשנה 'ועמדו כהנים בשער העליון שיורד... הגיעו למעלה עשירית, תקעו והרעו ותקעו' בעי רבי ירמיה למעלה עשירית דנחית חמשה (מעלות) וקאי אעשרה (על מעלה עשירית) או דלמא דנחית (שירדו) עשרה וקאי אחמשה (על מעלה חמישית)? תיקו.

ת"ר ממשמע שנאמר ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם אל היכל ה' (שהיו עומדים פתח ההיכל,

ואילו (ג' תקיעות) למעלה עשירית לא קתני. מתניתין מני רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא שלש למעלה עשירית, רבי אליעזר בן יעקב אומר שלש על גבי המזבח. האומר למעלה עשירית אינו אומר (שתוקעין) על גבי המזבח, והאומר על גבי המזבח אינו אומר למעלה עשירית. מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב? כיון דתקע לפתיחת שערים, למעלה עשירית למה לי דתקע, האי לאו שער הוא, הלכך, על גבי המזבח עדיף. ורבנן סברי כיון דתקע למילוי המים, על גבי המזבח למה לי (כל תקיעות של שער העליון והתחתון, ושער המים משום מילוי המים הוא, הלכך, לערבה למה לי תקיעה. הא כל הני תקיעות דמוספין בחג אינן אלא משום ושאתם מים בששון, הלכך, הואיל ונמירי השבון התקיעות בחג שנים עשר, למעלה העשירית עדיף למיעבד, דמוכחא מילתא שהן משום מילוי המים, שתוקע לכולן על דבר המילוי כסדר, ומעלה עשירית משום דמקום מסוים בעלמא הוא לידע היכן תוקעין אותם) הלכך, למעלה העשירית עדיף.

כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא, אייתי מתניתא בידיה וּבְנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת, שאין תלמוד לומר יתקעו (אלא ובני אהרן בחצוצרות) שכבר נאמר (ב' פסוקים אח"כ) וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלֵיתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלֵמֵיכֶם, ומה תלמוד לומר יתקעו, הכל לפי המוספין תוקעין. הוא תני לה (רבי אחא דתני לה) והוא אמר לה לומר שתוקעין על כל מוסף ומוסף (יום שיש בו שתי קדושות, כגון שבת ויו"ט, וצריך שני מוספין, תוקעין לכל מוסף שאומרים למוסף שבת שיר של שבת, ותוקעין תשע תקיעות לשלשה פרוקים, ולמוסף יו"ט שיר של יו"ט, ותוקעין תשע תקיעות).

תנן ערב שבת שבתוך ההגה היו שם ארבעים ושמונה. ואם איתא (דתוקעין על כל מוסף) ליתני שבת שבתוך ההגה, משכחת לה חמשין וחד? אמר רבי זירא לפי שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת (שאינה למצוה כתקיעות של קרבן, דכתיבי בקרא ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם, אבל הנך לסימנא נינהו, שישמעו ויבאו למעמדם ולדוכנם ולא דחו שבת, הלכך, הדר הוו לה ארבעים ושמונה). אמר רבא מאן הא (דתיין הכי) דלא חש לקימחא (פוחן ומוציא

ותשע לתמיד של בין הערבים, ותשע למוספין, שלש להבטיל את העם מן המלאכה, ושלש להבדיל בין קודש לחול.

מתניתין דלא כרבי יהודה. דתניא רבי יהודה אומר הפוחת לא יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה. במאי קא מיפלגי? רבי יהודה סבר תקיעה תרועה תקיעה אחת היא, ורבנן סברי תקיעה לחוד ותרועה לחוד. מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא ותקעתם תרועה (כלומר, מדקרי לתרועה תקיעה) אלמא תרועה ותקיעה אחת היא. ורבנן ההוא (ללמד, לחייב תקיעה) לפנייה ולאחרייה (של התרועה) הוא דאתא. ורבנן מאי טעמייהו? דכתיב וּבַתְּקֵיִל אֶת־הַקֵּהֶל תִּתְקַעְוּ וְלֹא תִרְעִי, ואי סלקא דעתך תקיעה תרועה אחת היא, אמר רחמנא פלגא דמצוה עביד ופלגא לא עביד? ורבי יהודה ההוא לסימנא בעלמא הוא דאתא (ההיא תקיעה, שהיא להקהיל הקהל אינה אלא לסימן כשהיה משה רוצה לדבר אליהם, ואינה מצוה) ורבנן סימנא הוא, ורחמנא שויה מצוה (שמצווים להקהיל בסימן זה, ולא באחר).

כמאן אזלא הא דאמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום (לא היה מפסיק ביניהם, אלא כדי נשימה) כמאן? כרבי יהודה. פשיטא! [דף נד ע"א] מהו דתימא אפילו כרבנן (ויכול להפסיק ביניהם הפסקה מועטת, ומאי אין בין דקאמר, שלא ימתין המתנה מרובה...) ולאפוקי מדרבי יוחנן, דאמר שמע תשע תקיעות (האמורות בראש השנה מן התורה, שלש למלכויות, שלש לזכרונות, ושלש לשופרות) בתשע שעות ביום יצא, קא משמע לך. ואימא הכי נמו? אם כן, מאי ולא כלום (משמע, דאפילו הפסקה מועטת ליתא תוסי' מבארים שר' יוחנן ור' אבהו שנחלקו אם שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום, נחלקו רק לשיטת רבנן, שר' יהודה אסור להפסיק ביניהם אלא רק כדי נשימה שאז חייב להפסיק שאסור שיהיו צמודות לגמרי, אמנם לעניין ק"ש תפילה הלל ומגילה מחלוקת ר' יוחנן ור' אבהו זה גם לפי ר' יהודה).

גד. - גד:

לכל כת וכת, ואין לך כת שלא היתה גומרת הלל אחד, לרבנן נמצא לשלשה כתות שלשה הללות ובהן כ"ז תקיעות אפילו כשלא היו שונות את ההלל כלל וכשהיו שונות נפישו תקיעות טובא אלא הגמרא נקטה מה שתמיד היה (הריטב"א כתב שהיו תוקעים רק שקללו את ההלל כפסע הלשונה) עוד כתבו התוס' ומה שפירש בקונטרס שהכת קוראה את ההלל, לא היתה הכת קוראה

אלא הלויים קוראים וכן איתא בתוספתא? **דף נד ע"ב** אי משום ערב הפסח לאו שיורא הוא, דהא מני רבי יהודה היא, דאמר מימייהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי כי ישמע ה' (של קריאה ראשונה) מפני שהיו עמה מועטין (ואין בה אלא שלש תקיעות, שבשתי כתות הראשונות נתמלאה העזרה לכל כת, ונשארו שלשית במעט, ולא היה שחיתת פסחיהן מארכת, בכדי קריאת שלש הללות). והא אמרת רישא דלא כרבי יהודה (דאי רבי יהודה תקיעה ותרועה ותקיעה בחדא מני להו)? ודלמא האי תנא סבר לה כוותיה בחדא (בערב הפסח), ופליג עליה בחדא (במנין התקיעות). אלא (הואיל ואיכא לאוקמה כרבי יהודה) מאי שייר דהאי שייר, שייר ערב הפסח שחל להיות בערב שבת, אפיק שית (מתקיעות כת שלישית כרבי יהודה) ועייל שית (דכל ערב שבת, דהבטלה והבדלה).

איתא במשנה 'ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה' ולא, והא איכא ערב הפסח שחל להיות בשבת, דאי לרבי יהודה חמשיין וחדא (עשרים ואחת שבכל יום, ותשעה דמוספין הרי שלשים, ושמונה עשרה דשתי כתות, ושלשה דכת שלישית הרי חמשיין וחדא) אי לרבנן חמשיין ושבע (יש להוסיף לדעתם את ששת התקיעות על שתי קריאות ההלל הנוספות של הכת השלישית)? כי קתני מידי דאיתיה בכל שנה, ערב הפסח שחל להיות בשבת, דליתיה בכל שנה ושנה לא קתני. אטו ערב שבת שבתוך החג (שכן שנית) מי איתיה בכל שנה, זימנין דלא משכחת ליה, והיכי דמי כגון שחל יו"ט ראשון (של סוכות) בערב שבת (דשמחת בית השואבה לא דהיא יו"ט, וכי מטי תו ערב שבת הוה ליה שמיני עצרת. מפסחירם התוס' תקיעות של שמחת בית השואבה אין דוחות יו"ט והמעט כדביארנו שכבית השואבה היו הרבה כלי שיר ושכיח שיבואו לתקנם, ולכן גזרו אף על התקיעות, אבל התקיעות של בטלה ממלאכות דוחות יו"ט)? כי מקלעינן יו"ט ראשון

סוכין, ואינו חושש, כלומר, מרבה דברים שאינם) חדא דבכל יום תנן (היו שם אחת ועשרים, ומני פתיחת שערים בהדיהו, ואם אינם בשבת נמצא שפוחתין מאחת ועשרים) ועוד (כלומר אפילו לדבריו, שאין תוקעין לפתיחת שערים בשבת) אי נמי בהדדי נינהו (בשניהם ארבעים ושמונה) ליתני שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה (ולמישבק ערב שבת) דשמעת מינה תרתי, שמעת מינה דרבי אליעזר בן יעקב (דאין תוקעין למעלה העשירית אלא על גבי המזבח) ושמעת מינה דרבי אחא בר הנינא (דתוקעין על כל מוסף)? אלא אמר רבא לפי שאין תוקעין למילוי מים בשבת (שכבר נתמלאו מערב שבת) דבצרי טובא (כל הנוספות בהג' דשער עליון ותחתון, ושער המים, ולגבי מזבח, ובצרי להו נמי דלהבטיל ולהבדיל דערב שבת, ואיכא טובא).

(לרבי אחא מותבינן, אם איתא דתוקעין לכל מוסף) וליתני נמי ראש השנה שחל להיות בשבת, דהא איכא תלתא מוספין מוסף דראש השנה, מוסף דראש חודש, מוסף דשבת (היו שם ארבעים ושמונה, עשרים ואחת שבכל יום, ועשרים ושבע של שלשה מוספין)? ערב שבת שבתוך החג איצטריך ליה, לאשמעינן כדרבי אליעזר בן יעקב (דמני להו, ולא השיב דלמעלה העשירית). אטו מי קאמר ליתני הא ולא ליתני הא, ליתני הא (ראש השנה שחל להיות בשבת) וליתני הא (ערב שבת שבתוך החג)? תנא ושייר. מאי שייר דהאי שייר? שייר ערב הפסח ופירש רש"י שיש בשחיתת פסח עשרים ושבע תקיעות, שהפסח נשחט בשלש כתות כת אחר כת, כדאמר (פסחים סד.) וכל כת קוראה את ההלל שלש פעמים שהיו פסחיהם מרובין, והיו מעוניין הלל בשחיתתם, ולא היו מוספיקין לשחוט פסחם כל כת וכת, עד שיקראוהו שלש פעמים, ואע"ג דתנן התם אף על פי שלא שילשו מימיהן היינו לא גמרו פעם שלישית כולו, אבל מיהו, אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית, ואין חסר מן התקיעות כלום, שבתחילת קריאתו תוקעין, וכל קריאה שלש תקיעות הקשו התוס' ואין הלשון משמע כן דתנן התם קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אף על פי שלא שלשו מימיהן משמע שאפילו כת ראשונה לא התחילה פעם שלישית מעולם ועוד משמע שבמסכת תמיד משמע שהיו תוקעין בתחילת כל פרק של שיר, ובהלל יש ג' פרקים, נמצא להלל אחד תשע תקיעות וכן

נד: - נה.

ומהדקות כל 30 שנה מתוסף יום ותירצו שהיות וזה לא בכל השנים לא החשיכם) ואם היתה שנה מעוברת חמשה (דקסבר חדש העיבור לעולם חסר, עשרים ושמונה ימים שלו ארבעה שבועות, נמצא יום אחד יתר, נתנה על ארבעה ימים שבשנה פשוטה הרי חמשה).

מיתבי (לרבי אחא, דאמר תוקעין על כל מוסף ומוסף) ראש חדש שחל להיות בשבת שיר של ראש חדש דוחה שיר של שבת. ואי איתא לימא דשבת ולימא דראש חדש? **אמר רב ספרא** מאי דוחה דוחה לקדם. ואמאי, תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם? **אמר רבי יוחנן** לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו (האי חשיבותא עבדינן ליה להיכרא שיכירו דפשיטא להו לבית דין, שקידשוהו כהלכתו, ולא יגמגם לב אדם עליו, דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלכנה). והאי היכירא עבדינן, הא היכירא אחריתא עבדינן, **דתנן** חלבי תמיד של שחר (הוא הדין לכל אבריו, וכל אברי עולה קרי חלבי) **ניתנן** מחצי כבש ולמטה (גי' תוס' עפ"י משנה בשקלים...) במערב [ששה כהנים הזוכים בהולכת אברים, כדאמרינן (יומא כז.) מסדרין אותו בתחיתו של כבש, מחציו ולמטה במזרחו של כבש, עד שיכא המעלה ומקטירין מן הכבש ולמזבה, וזה היה סימן שהן של תמיד, שפעמים היו מתעכבין אברי תמיד עד המוסף, והיה צריך היכר שלא יקטירו למוספין קודם לעולת התמיד, דהא מפקינן מקרא שאין שום קרבן קודם על המערכה לתמיד של שחר, הלכך היה צריך היכר] ושל מוספין **ניתנן** מחצי כבש ולמטה (גי' תוס' עפ"י משנה בשקלים..) במזרח, ושל ראש חדש (אברים של מוספי ראשי חדשים) **ניתנן** (בכבש) תחת כרכוב המזבח ולמטה (היינו, בחצי העליון של כבש).

[דף נה ע"א] **ואמר רבי יוחנן** (לכך מודרין אותן למעלה משאר אברים להראות שהן חשובין) לידע שהוקבע ראש חדש בזמנו? תרי היכירא עבדינן, דחזי האי חזי, וחזי בהאי חזי.

מיתבי דתני רבא בר שמואל יכול כשם שתוקעין על שבת בפני עצמו ועל ראש חדש בפני עצמו (שחל בחול) כך יהיו תוקעין על כל מוסף ומוסף (כשחלו להיות יחד) תלמוד לומר ובראשי חדשיכם (גכי תקיעות כתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם) תיובתא דרבי אחא תיובתא. מאי תלמודא? **אמר אביי** אמר

בערב שבת, מדהי דחינן ליה (ועבדינן ליה אלול מעובר, כי היכי דליקלע ראש השנה בשבת) מאי מעמא כיון דאיקלע יו"ט הראשון של חג להיות בערב שבת, יום הכיפורים אימת הוי, בחד בשבת (והיישנין משום ירקייא ומשום מתייא) הלכך דחינן ליה.

ומי דחינן ליה, והא תנן חלבי שבת (של תמיד של בין הערבים) קריבין ביום הכיפורים (שחל במוצאי שבת, אלמא, חייל יום הכפורים במוצאי שבת) **ואמר רבי זירא** כי הוינן בי רב בבבל, הוה אמרי הא דתניא יום הכיפורים שחל להיות ערב שבת לא היו תוקעין (להבטיל ולהבדיל, משום דיום הכפורים נמי לאו מלאכה עביד) (ואם חל יוה"כ במוצאי שבת לא היו מבדילין (על הכוס בין קודש לקודש כדרך שמבדילין משבת ליו"ט דהתם הוא שהיוצא חמור, והנכנס קל, אבל כאן הנכנס חמור היוצא לענין כל איסור מלאכה) דברי הכל היא בין לרבי ישמעאל בין לר"ע במסכת שבת מפרש) כי סליקת להתם, אשכחתיא לרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי דיתיב וקאמר רבי עקיבא היא (מיהו שמעינן נמי מברייתא דחל יום הכפורים במוצאי שבת)? לא קשיא, הא (מתניתין) רבנן (דאמרי מעברין החדש לצורך, הלכך ראש השנה בערב שבת לא מיקלע דדחינן ליה) הא (הנך מתניתין, דאמרי מיקלע, ולא אמרינן דחינן) אחרים היא (דאמרי אין מעברין את החדש לצורך) **דתניא** אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת, ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד (אם זה באחד בשבת, יחול לשנה הבאה בחמישי בשבת, שבין מולד למולד עשרים ותשעה יום ומחצה, לשני מולדות חמשים ותשעה, נמצא כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, ואחרים סבירא להו דאין מעברין ואין מחסרין שום הודש לצורך, אלא קובעים ראשי חדשים אחד מלא ואחד חסר לעולם, נמצא בין פסח לפסח שנה הבאה ארבעה ימים, ששה מלאים וששה חסרים, שלש מאות וחמשים וארבעה ימים הן, שלש מאות וחמשים ימים חמשים שבועות, נמצאו ארבעה יתירים בין קביעת שנה זו לקביעת שנה הבאה. הביאו התוס' שבערכין (ט:)) הקשו שיש בכל הודש קצת יותר מעשרים ותשעה וחצי ימים, שיש בכל שנה 354 ימים 8 שעות ו-876 חלקים. והמשמעות לכך, מהשעות בכל 3 שנים מתוסף יום,

גה.

עני ורש הצדיקו אלו מעשרות, שכך הוא נדרש בחולין צדק משלך ותן לו (חולין קלד). לא ידעו ולא יבינו ומי שאינו נותן לבו להבין לכך 'בהשכחה יתהלכו' זו מיתה, כדתנן (אבות פ"ה מ"ט) בארבעה פרקים הדבר מתרבה כו' במוצאי החג שבכל שנה מפני גזל מתנות עניים וגורם קללה לעולם ורעבון שימוטו כל אפסי ארץ). ואם חל שבת באחד מהם (ידחו שיר המועד מלפני שיר שבת) ימוטו ידחה (שהוא שיר אחרון ונדחה, מפני שאמרו באחד בשבת שיר שהיה ראוי לומר אתמול שאין מדלגין סדר השיר, ובשני שיר של אחד בשבת נמצא האחרון נדחה). **רב ספרא** מנח בהו סימנא הומבחה"י (סימן סדר הפרשיות הוא, ומחליף להקדים הסירותי לבינו בוערים בעם) **רב פפא** מנח בהו סמנא הומבחה"י. תיובתא דרבי אחא בר הנינא, תיובתא (דאמר תוקעין על כל מוסף אלמא, דאמר לכל אחד שירו, והכא קתני ימוטו ידחה, אלמא, לא אמרו בשבת של חול המועד אלא שיר של שבת). והא רבי אחא בר הנינא קרא ומתניתא קאמר? **אמר רבינא** לומר שמאריכין בתקיעות (ברייתא קתני סתמא הכל לפי המוספין תוקעין, ורבי אחא פירשה שתוקעין על כל מוסף, ולא הוה ליה לפרושי הכי, דודאי אין אומר אלא שיר אחד, ואין כאן אלא תשע תקיעות לשלשה פרקי השיר, וברייתא קא משמע לן שמאריך במשך התקיעות, כשיש שני מוספין, ואומרין השיר לאחר שקרבו נסכי שניהם) **רבנן דקיסרי משמיה דרבי אחא אמרי** לומר שמרבה בתוקעין (שמוספין חצוצרות, ותוקעין יחד). **פסק הרמב"ם א.** ראש חדש שחל להיות בשבת, שירה של ראש חדש דוחה את שירה של שבת כדי לפרסם שהיום ראש חדש תמיד (ו.י). **ב.** אין פוחתין במקדש מאחת ועשרים תקיעה בכל יום, שלש לפתיחת שערים, ותשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים, ויום שיש בו קרבן מוסף מוסיפין תשע על קרבן מוסף, ואם חל ראש חדש או יו"ט להיות בשבת או שחל ראש השנה להיות בשבת שיש שם שלשה מוספין אין תוקעין לכל מוסף ומוסף בפני עצמו אלא תוקעין תשע בלבד לכל המוספין כה"מ (ז.ה).

(הקדמה משום דאיירי בשתי פרשיות המאורעות ליום, דדחינן חדא מינה, קבעי לה) ואנן (דמביעי לן למימר בצלותא דמוספין את מוספי היום, וקרבתות

קרא ובראשי חדשיכם הוקשו כל חדשים כולם זה לזה (לענין תקיעות, שתקיעותיהן שוות, אף ש"ח חל בשבת) **רב אשי אמר** כתיב חדשכם וכתיב ובראשי, ואיזה חדש שיש לו שני ראשים הוי אומר זה ראש השנה (שכלול בו גם ר"ח) ואמר רחמנא חדשכם חד היא.

ועוד (תיובתא לרבי אחא מהא...) **תניא** בחולו של מועד (דסוכות) בראשון (א' דהח"מ) מה היו אומרים (בשיר המוספין) הבו לה' בני אלים (כל המזמור על שם שהיום תחלת שמחת בית השואבה דהיינו, כבוד ועז, ובאותו מזמור 'קול ה' על המים' על שם ניסוך המים) בשני מה היו אומרים ולרשע אמר אלהים (וכל המזמור דברי כבושין הן לנאספים לעזרה למצות החג, ושמהים שמחת החג, ומוכיחם 'מה לך לספר חקי' כלומר למה לך לבא לבית זה עם שאר עמי אם אינך חוזר בתשובה, ובאותו מזמור כתיב 'זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך' על שהג הסוכות זמן בל תאחר הוא לשלש רגלים כסדרן) בשלישי מה היו אומרים מי יקום לי עם מרעים, ברביעי מה היו אומרים בינו בוערים בעם (במזמור אחד הם, ו'בינו בוערים' מוקדם, ו'מי יקום לי' מאוחר והם מקדימין את המאוחר, ונראה בעינינו, מפני שפרשת 'מי יקום לי' מדברת על צרותן שהיו משועבדין בבית שני תחת מלכי פרס יון ורומי, ואף על פי כן, אינן נמנעים מלשמוח שמחת מלכם, ומתפללים, מי יקום לנו להצילנו מן המרעים האלה 'לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי, אם אמרתי מטה רגלי... שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו' כלומר אף לפי צרותינו אין אנו נמנעין מלבא להשתעשע בתנחומיך וכו', עד סוף המזמור, ולמחר 'בינו בוערים בעם' מפני שעכשוו זמן מתנות עניים, שהוא זמן אסף, זמן לקט שכחה ופאה, ומעשר עני, וכשמגיעין ימים האחרונים, שהן קרובים לפרוש ולשוב לבתיכם קורין לפניך, להוכיחם שיעשרו כראוי, ואף על פי שהמעשרות בצנעה, ולא יאמרו מי רואנו ומי יודענו, לכך אומר בינו בוערים בעם שאומרים כלבם מי יגיד מעשינו 'הנוטע און הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט, היוסר גוים הלא יוכיח' וגו' עד מי יקום לי) בחמישי מה היו אומרים הסירותי מסבל שכמו (דברי תנחומין הן, אם תזכו בצרה 'קראת ואהלצך, אענך כסתר רעם, אבהנך על מי מריבה...' על המים שנידונין עליהם בחג, לפי מה שאני בוחנך אפסוק לך, על שם שמתפללין על הגשמים וצריכים להם, וכתיב במזמור זה 'אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרהב פיך ואמלאהו' שאשלח לכם ברכה, וסוף המזמור ויאכילהו מחלב חמה וגו') בששי מה היו אומרים ימוטו כל מוסדי ארץ (על שם שכתוב בו

וישראל חוזר וקורא 'וביום השלישי' והרביעי קורא ספיקא דיומא, 'ביום השני וביום השלישי' ועל דרך זה קורים בשאר ימים (הגה וי"א ששנים הראשונים קורין בספיקא דיומא, והשלישי קורא ביום המחרת, והד' חוזר וקורא כל ספיקא דיומא, דהיינו מה שקראו שנים הראשונים, וכן אנו נוהגים, וביום הו' הכהן קורא ביום החמישי, לוי ביום הששי, ישראל ביום השביעי, והרביעי קורא ביום הששי ויום השביעי, וכן אנו נוהגין) ובארץ ישראל, שאין שם ספיקא דיומא, אין קורים בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום ב', הוא א' לחש"מ, קורא כהן וביום השני, והג' העולים אחריו חוזרים וקורים אותה פרשה עצמה, ועל דרך זה בכל יום משאר הימים או"ח (תרכמ"א). הש"ע פסק כהסבר הר"ף והרא"ש והרמ"א הביא מה שכתב רש"י בשם רבותיו.

דף נה ע"ב משנה יו"ט הראשון של חג היו שם שלשה עשר פרים, אילים שנים, ושעיר אחד (וכל המשמרות עולות לרגל, ושש עשרה מהם מקריבין שש עשרה בהמות הללו) נשתיירו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות (דכל המשמרות זוכות בחובות הבאות מחמת הרגל ברגל, ואין משמר של אותה שבת יכולה לעכב עליהן, כדאמרינן בגמרא). ביום ראשון (שהיו שמונה משמרות לארבעה עשר כבשים) ששה (משמרות) מקריבין שנים שנים, והשאר (שנים הנותרות) אחד אחד. בשני (שנתמעט אחד מן הפרים) חמשה (משמרות) מקריבין שנים שנים, והשאר (ארבעה הנותרות מקריבות) אחד אחד. בשלישי (שנתמעט עוד אחד מן הפרים) ארבעה מקריבין שנים שנים, והשאר (ששה משמרות) אחד אחד. ברביעי שלשה מקריבין שנים שנים, והשאר (שמונה משמרות) אחד אחד. בחמישי שנים מקריבין שנים שנים, והשאר (עשרה משמרות) אחד אחד. בששי אחד מקריב שנים, והשאר (שנים עשר משמרות) אחד אחד. בשביעי כולן שוין (עשרים וארבע בהמות לעשרים וארבע משמרות). בשמיני חזרו לפיים כברגלים (פר אחד ואיל אחד

החג אינן שוין, שהפרים מתמעטין והולכין) דאית לן תרי יומי (ולא מצינו למימר ביו"ט שני פרשת 'וביום השני', דאם כן עבדינן ליה חול, ומיבעי לן למימר ביה ובחמשה עשר יום כיומא קמא) היכי עבדינן (בראשון של חול המועד ובשאר הימים, מי אמרינן כיומא קמא 'וביום השני' הוה לן למימר מאתמול, וכן כסדר, ונמצא שביום השביעי של ערבא נאמר 'וביום הששי'. ועל כרחק, למחר שהוא יו"ט, לא מצית למימר 'וביום השביעי', דאם כן עבדת ליה חול, ונמצא שביעי נדחה, או דלמא יומא קמא של הו"מ אמרינן 'וביום השלישי' ושני נדחה ממקומו, מפני שהוא ספק ידחה לגמרי?) **אביי אמר שני ידחה רבא אמר שביעי ידחה. תניא כותיה דרבא אם הל שבת להיות באחד מהן ימוטו ידחה. אתקין אמרימר בנהרדעא דמדלגני דלוגי (פירש רש"י ונמצאו כולן עומדין, אמרינן ביום ראשון של חול המועד 'וביום השני' 'וביום השלישי' ספק שני ספק שלישי, ולמחר אמרינן 'וביום השלישי' 'וביום הרביעי' והיינו דלוגי שאמרינן היום מה שאמרו אתמול, כדאמרינן (מגילה כב) גבי ראש חדש רב אמר דולג, שאומר השני אחד מן הפסוקים שאמר ראשון וכי היכי דאתקין אמרימר לענין תפלה עבדינן נמי לענין קוראי התורה, שהרביעי הקורא, שהוא מוסף בחולו של המועד, יותר משאר ימים, וניכר שהוא בא לכבוד היום, הוא קורא את ספיקי היום, כמו ששליח צבור אומר, ואם שבת הוא קוראן המפטיר, והשלשה שקורין תחילה, אין מקפידין על קריאתם יקראו מה שירצו, ומכל מקום, כך היו נוהגין רבותי שני ראשונים קוראים שני ספיקי היום, והשלישי בפרשת יום המחרת, שאינה מספיקות היום כלל, והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שנים הראשונים. הקשו התוס' והשתא לפי סדר זה ישתנה הסדר ביום הושענא רבא שאם יקראו שנים הראשונים שתי ספיקות היום, השלישי זקוק לקרות ביום השמיני עצרת תהיה לכם ואין נכון לקרות בסוכות פרשה של שמיני עצרת, ועוד דבחנוכה כשקוראין בפרשת נשיאים רגילים שנים הראשונים לקרות נשיא אחד ששיך לאותו היום, ושלישי קורא נשיא של יום של מחר אלמא השיב קריית הראשון יותר משל אחרון, ולא כמו שהסביר רש"י שהעליה האחרונה היא החשובה. לפיכך ראוי להנהיג שכל הארבעה הקוראים בתורה אין קוראים כי אם בספיקות, יום ראשון של חול המועד קורא הכהן 'ביום השני' והלוי 'ביום השלישי' וחוזר שלישי וקורא 'ביום השני' ורביעי 'ביום השלישי' וכיוצא בזה קורין בספיקות בכל יום ויום). **פסק הש"ע** בכה"מ מוציאין ס"ת וקורין בו ארבעה בקרבנות החג שבפרשת פנחס, וביום הראשון של חול המועד קורא כהן 'וביום השני', ולוי 'וביום השלישי'**

נה:

קיים מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן.

משנה בשלשה פרקים (ומנים) בשנה היו כל משמרות שוות (א.) באימורי הרגלים (**רב הסדא מבאר שכוונת המשנה** בחילוק קרבנות האמורים ברגל הראויין להתחלק, כגון הזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד, ועורות של עולות ראיה, ומוספי צבור ושעירי חטאות) (ב.) ובחילוק לחם הפנים (אם אירעה שבת ברגל **כתבו התוס'** דוקא בחילוקו שוין, אבל סילוקו וסידורו והקמרת הכויכין שייך למשמר הקבוע, והכי תניא בתוספתא. והמעם דכתיב 'חלק כחלק יאכלו' משמע לאכילה רביה רחמנא ולא לעבודה. **עוד כתבו** מוסף שבת שבתוך החג, המשנה לא מפרשת מי מקריבה, והוא בכלל שאר קרבנות ציבור שהמשמר הקבוע מקריב) (ג.) בעצרת (כשאירע בשבת, ויש בו חילוק חמין דשתי הלחם, וחילוק לחם הפנים שהוא מצה) אומר לו (לכל אחד כשנותנין לו חלקו) הילך מצה (וכשנותנין לו בשתי הלחם אומר לו...) הילך חמין [לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל אחד חלקו כדקיימא לן (קידושין נג.) ולפיכך מודיעים אותן] משמר שזמנו קבוע (שהיה משמש בשבת זו שהרגל חל בתוכה) הוא מקריב תמידין (שהרי אינם בשביל הרגל) נדרים ונדבות (שנדבו ונדרו כל השנה, ומקריבין אותם עכשיו, אין שאר המשמרות זוכין בהם, שאין זוכין אלא חובות שמחמת הרגל) ושאר קרבנות צבור [בגמ' מבואר שבא לרבות פר העלם דבר של צבור (אם אירע בהן ברגל, שעברו עבירה בהוראת בית דין) ושעירי עבודה זרה] ומקריב את הכל [בגמ' מבואר שבא לרבות קייץ המזבח (כשהוא בטל, שכלתה הקמרת תמיד, ואין מביא נדר ונדבה, היו שופרות שם, שנותנין בהם מעות, כל מותרות השנויין בתלמוד בכל מקום ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה, ומהן לוקחין עולות לקייץ המזבח, ולשון קייץ כאדם האוכל תאנים בקינוח סעודה)].

ת"ר מנין שכל המשמרות שוות באימורי הרגלים תלמוד לומר וְכָאֵל בְּכָל־אֹתָתָא נִפְּשׂוּ...

ושבעה כבשים הקריבים בשמיני, אין קריבים כסדר קרבנות החג שקרבו לפי סדר משמרות, כדבעינן לפרושי במסקנא, אלא כל המשמרות באות ומפיסות עליהן כמו שמפיסין בשאר רגלים, שאין קרבנותיהן מרובין להקריבן לפי הסדר ולהשוות בהן כל המשמרות אף בשמיני, כולן מפיסין, והזוכה בפיים מקריבו. עתה חוזר לבאר ענין חג הסוכות... אמרו מי שהקריב פרים היום לא יקריב למחר (פרים, שאין המשמרות שהקריבו כבשים אתמול מניחים אותם. כיצד, ביום הראשון היו שלשה עשר פרים, והקריבו שלשה עשר משמרות כדרך שסדרום בדברי הימים (א' כד) יהויריב ראשון ואחריו ידעיה... נשתירו אחד עשר אחרונות לאילים ולכבשים, למחרת היו שנים עשר פרים, ומקריבין אותן אחד עשר משמרות שאתמול לא הקריבו פרים וחוזר יהויריב גם פר אחד, וכך על זה הסדר נמצא בתום חג הסוכות כל המשמרות משלשות חוץ משתים האחרונות) אלא חוזרין חלילה.

נימא מתניתין (דקתני בשמיני חוזרים לפיים כברגלים, וקא סלקא דעתיה דכל המשמרות באות ומפיסות) רבי היא ולא רבנן, **דתניא** פר הבא בשמיני בתחילה מפיסין עליו (כל המשמרות, כאילו הוא תחילת קרבנות, ולא אמרינן ליקרבו חד מהנך שלא שילשו) **דברי רבי, והכמים אומרים** אחת משתי משמרות דלא שלשו בפרים (אלא הקריבו פרים רק פעמיים בסוכות) עושה אותו? אפילו תימא רבנן, אטו שתי משמרות לא אפוסו בעי (בין שתיהן, איזה מהן תזכה בו, ודלמא ההוא פיים דקאמר מתניתין בין שתיהן היה דהא לא תנן ביה בתחילה).

אמר רבי אלעזר הני שבעים פרים (פרי החג שבעים הם, חוץ משל שמיני, כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על חמים) כנגד מי כנגד שבעים אומות. פר יחידי (של שמיני) למה כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך (אין לי הנייה וקורת רוח בשל אלו, אלא בשלך) **אמר רבי יוחנן** אוי להם לגויים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש

ליין שיבא (שאם לא מפני קידוש, לא היה נזקק לכוּם לפני סעודה ועוד טעם אחר...) וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקידושא שתאמר (שאם לא היה לו יין, לא היה מקדש בכדי, והוא הדין נמי למקדש על הפת מקדים ברכת הפת, מהאי טעמא שהפת במקום יין ועוד טעם אחר...) דבר אחר ברכת היין תדירה, וברכת היום אינה תדירה, תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. לימא רב דאמר (חובת היום עדיפא מתדיר) כבית שמאי, ורבה בר בר חנה דאמר כבית הלל (דאמרי תדיר עדיף)? אמר לך רב אנא (שאמרתי שחובת היום עדיף מתדיר) דאמרי אפילו לבית הלל, עד כאן לא קאמרי בית הלל התם אלא שהיין גורם לקידושא שתאמר, אבל הכא אי לאו זמן, מי לא אמרינן סוכה הקשו התוס' הא קאמרי ב"ה טעם נוסף משום שהיין תדיר, ולפי טעם זה אי אפשר לומר שרב כבית הלל ותיירצו ב' תירוצים א. הטעם העיקרי הוא הטעם הראשון, וטעם השני ניתן רק לתוספת ב. ושמוא שבא ליישב דברי רב עם הדין של בית הלל ולא עם הטעם שלהם (הסניזי המהיר"ס היות וההלכה כלדני בית הלל, רואים להעמיד את רב כמו ההלכה דליו, אף שזה לא מהטעם של בית הלל) ורבה בר בר חנה אמר לך אנא דאמרי אפילו לבית שמאי, עד כאן לא אמרי בית שמאי התם אלא שהיום גורם ליין שיבא (אי לא דהאי טעמא נמי איכא משום תדיר לא הוו מקדמו ליה, דחובת היום עדיפא) אבל הכא אי לאו סוכה, מי לא אמרינן זמן (כגון הולכי דרכים דפטורין מן הסוכה, אומרינן זמן בשביל המועד כמו בשאר רגלים).

תנן בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמין. והא הכא, דחמין (שתי הלחם) עיקר (שהיא חובה ליום) ומצה (לחם הפנים) טפל (שהוא של שבת שעברה) וקתני הילך מצה והילך חמין (קתני דפלגי מצה ברישא, אלמא, תדיר עדיף) תיובתא דרב? אמר לך רב תנאי היא, דתנאי הילך מצה הילך חמין, אבא שאול אומר הילך חמין הילך מצה... והלכתא סוכה ואחר כך זמן וכתבו התוס' ולא חיישינן לסתם משנה דקתני הילך מצה הילך חמין (הסניזי העכו"ם לנר שנר מהמשנה, כיון שהיכולת

וְשָׂרְתָה (שאיין המשמר מעכב עליו, וכיון דזוכה בעבודתו זוכה באכילתו, דכתיב לכהן המקריב אותה לו תהיה) יכול אף בשאר ימות השנה כן תלמוד לומר 'מאחד שעריך' לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד (כלומר בעיר אחת).

איתא במשנה 'ובחילוק לחם הפנים' ת"ר מנין שכל המשמרות שוות (ברגל) בחילוק לחם הפנים **[דף נו ע"א]** תלמוד לומר (בתריה דההוא קרא דלעיל כתיב, דאוקמא ברגל...) תִּלְקַךְ כְּתִלְקַךְ יִאֲבֹלְהָ, כחלק עבודה כך חלק אכילה (שוה בכלול). ומאי אכילה, אילימא קרבנות (דשעירי הטאות, וחזה ושוק) מהתם נפקא לכהן המקריב אותה לו תהיה (מי שעובדה אוכלה, וכיון דאתרבי לעבודה, פשיטא דמיכל נמי אכלי) אלא לחם הפנים (איצטריך לרבווי שאין בו שום עבודה לחם, שכבר נעשית עבודתו משבת שעברה) יכול אף בחובות הכאות שלא מחמת הרגל ברגל (יהו זוכין בעבודתן, ויהלוקו) תלמוד לומר לְבַד מִמְּקָרְיוֹ עַל־הָאֲבֹת (חוץ ממה שמכרו אבות זה לזה) מה מכרו האבות זה לזה (כלומר שהתנו ביניהם, שיהו משמשין כל אחד בשבתו קבוע) אני בשבתי ואתה בשבתך (ונדריים ונדבות וקרבנות צבור דאיתנהו בשאר ימות השנה, והרי הן למשמר המשמש ליתנהו בכלל הרגל).

ומי שלא בירך שהחיינו בעשייתה שהיתה עשויה ועומדת ותניא (מו.) כשנכנס לישב מברך שתיים סוכה וזמן] **איתמר, רב אמר** סוכה ואחר כך זמן, חיובא דיומא עדיף (מתדיר) רבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה, תדיר (זמן) תדיר שנוהג בכל הרגלים) ושאינו תדיר (סוכה) תדיר קודם (ונובר על חיובא דיומא).

לימא רב ורבה בר בר חנה בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל קמיפלגי, דת"ר דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה (דברים שנחלקו בהלכות סעודה) **בית שמאי** אומרים (כשמקדש בערבי שבתות) מברך על היום (קדוש היום תחילה) ואחר כך מברך על היין, שהיום גורם

הרצפה, וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת, כדי שתשתמש בשל אחרים ונגנאי הוא לה) וחלונה (חלונות היו בבית החליפות, בעובי כותלי התאים שבצפוננו של היכל, ששם גונזין את סכיניהן) שתומה.

...מאי טעמא (חולקות בשוה יו"ט הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה)? כיון דהני מקדמי והני מאחרי תיקנו רבנן מילתא, כי היכי דניכלו בהדי הדדי.

איתא במשנה 'חל יום אחד...' [דף נו ע"ב] והני תרתי מאי עבידתיהו (אדרבי יהודה קאי, דאמר הנכנס נוטל שבע)? **אמר רבי יצחק** בשכר הגפת דלתות (שמשמר הנכנס מוגף הדלתות ערבית, שפתח אותן משמר היוצא). ונימא ליה (יוצא לנכנס) דל בדל (הסר חוק זה מכאן בשביל שיסירוהו אצלך, אם תטול עכשיו שבע, יטול לשבת הבאה משמר הנכנס שבע, ואתה טול עתה בשוה, כדי שתטול גם אתה לשבת הבאה בשוה, דל פירושו הסר)? **אמר אביי** בוצינא טבא מקרא (פירש רש"י משל הדיוט הוא, האומר לחבירו דלעת קטנה אני נותן לך במחובר, אם תרצה לתולשה עכשיו תלוש, ואם תרצה להניחה עד שתגדל ותיעשה קרא, הניחה ותגדל, טוב לו ליטלה מיד, שמא לאחר זמן יתחרט בו זה, או שמא לא יצטרך זה לזה, הכי נמי גבי משמרות, מי שראוי ליטול עכשיו, לא ימתין לשבת הבאה. **תופי כתבו שר"ת מפרש** בוצינא וקרא שני מינים הם, דקשואין מתרגמינן בוצינא, ודלעת היינו קרא ואומר ר"ת שהקישות מין פרי קטן מודלעת שממחה להתבשל ויכול לתולשו מיד, והדלעת גדולה ואינה ממהרת להתבשל, ואין יכול לתולשה עד לאחר זמן, ואוהב אדם דבר מועט לאלתר מדבר מרובה לאחר זמן).

אמר רב יהודה ובמוספין חולקין (כי היכי דפלגי בלחם הפנים משמר הנכנס והיוצא, פלגי נמי בעורות המוספין של כל שבת). **מיתבי** משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין. משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין (מסלקין ומסדרין לחם הפנים, ומקטירין שני בזיכי לבונה שסילקו מעל השלחן, והן מתירין את הלחם באכילה, כדכתיב והיה ללחם לאזכרה). ואילו מוספין חולקין לא קתני? האי תנא בחלוקה לא קא

מסביר את המשנה משום שהמלה חזינה) א"נ הטעם במשנה להקדמת לחם הפנים, משום שיש בה תרתי, גם תדירה וגם נחשבת חובת היום אף על פי שהיא משבת שעברה). **פסק הש"ע** סדר הקידוש, יין, קידוש וסוכה ואח"כ זמן, לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה א"ח (תרמ"ג, א). **כתב הב"ח** (סימן תרמ"ג) איכא למידק למה לא כתב הטעם שאמרו בגמרא משום חיובא דיומא עדיף, ונראה דנמשך אחר הרא"ש שמחלק בין ליל ראשון לליל שני, דבלייל שני יאמרו זמן ואחר כך סוכה משום כדיון דסוכה לא בעי זמן בלייל שני למה יפסיק בין קידוש לזמן... ע"ש בהלכה.

משנה יו"ט הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה (**מפרש בגמרא** ר"ל שחל יו"ט לאחריה, הואיל וצריכין להקדים ביאתן מערב שבת בשביל יו"ט, שהרי בשבת לא יוכלו לבא, חולקין בלחם הפנים. וכן, אם חל שמיני לפניו בערב שבת, חולקין בו, הואיל ולא יוכלו ללכת לביתם) היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים. חל להיות יום אחד להפסיק בינתים (כגון שחל יו"ט ראשון בשני בשבת, שהיו יכולין לבא באחד בשבת, והם קדמו ובאו מערב שבת, או שחל יו"ט האחרון בחמישי בשבת שהיו יכולין לילך מערב שבת, ונתעכבו שם בשבת) משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות (וחולקין אותן בין משמר הנכנס למשמר היוצא, כדרך כל שבתות השנה) והמתעכב נוטל שתים. ובשאר ימות השנה הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש. **רבי יהודה** **אומר** הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון (את המגיע לחלקן, כדאמרינן בגמרא כדי שיראו הנכנסין שהצפון עיקר, שהרי קבעו הכתוב להחיות קדשי קדשים) והיוצאין בדרום (כדי שיראו שהן יוצאין והולכין לחם, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר). בילגה לעולם חולקת בדרום (ואפילו כשהיא נכנסת, קנס הוא שקנסוה, כדמפרש בגמרא) וטבעתה קבועה (עשרים וארבעה טבעות היו בעזרה במקום בית המטבחים כנגד עשרים וארבעה משמרות, והיו נתונות באבני רצפה, והטבעת פתוחה מצד אחד והופכה למעלה, ומכנים צואר הבהמה לתוכה, וחוזר והופך פתחה לתוך

מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברתיה קנסין ליה לדידיה (כלומר, אפילו לאבוב מי הוה לן למיקנסיה)? אמר אביי אין, כדאמרי אינשי שותא (דיבור) דינוקא בשוקא, או דאבוב או דאימיה (משל הדיוט הוא, מה שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע, אף זו אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה, לא אמרה כן) ומשום אבוב ואימיה קנסין לכולה משמרה? אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינא (בתורת כהנים תניא וחלצו את האבנים, נגע באבן שבמקצוע, שניהן חולצין, ואף על פי שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה, מחמת שהיתה עינו צרה בכליו, חבירו לקה בשבילו, מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכינא, וממילא, טוב לצדיק טוב לשכינא דמדה טובה מרובה) טוב לצדיק טוב לשכינא, [שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו].

תם ונשלם השבחה לה' בורא עולם

מירי (ואם תאמר, מאחר שהמשמר היוצא עושה המוספין, היאך יחלקו בהם משמר הנכנס, אינהו נמי מחפכי בהו בצניורא על המזבח כל היום לאחר שיצא משמר היוצא). אמר רבא והא תנא דבי שמואל, דמירי בחלוקה, ובמוספין חולקין לא קתני, דתנא דבי שמואל משמרה היוצאת עושה תמיד של שחר ומוספין, משמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין. ארבעה כהנים היו נכנסין שם, שנים ממשמר זו ושנים ממשמר זו, וחולקין לחם הפנים. ואילו במוספין חולקין לא קתני, תיובתא דרב יהודה תיובתא.

איתא במשנה 'הנכנסין חולקין בצפון' ת"ר הנכנסין (לעזרה) חולקין בצפון כדי שיראו שהן נכנסין, והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין.

איתא במשנה 'בילגה לעולם חולקת בדרום' ת"ר מעשה במרים בת בילגה (ממשמר בילגה היתה, וכן שמה) שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט (שומר) אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל (בימי מתתיהו בן יוחנן) היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה לוקום (זאב בלשון יווני) לוקום, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל, ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק, וכששמעו חכמים בדבר (לאחר שגברה יד בית השמונאי) קבעו את טבעתה, וסתמו את הלונה. ויש אומרים משמרתו שוהה לבא (כשהגיע שבת שלה, לא היו באים, ומוכחא מילתא, שאין העבודה חביבה עליה) ונכנס ישבב אחיו עמו, ושימש תחתיו (סדר משמרות בילגה אחר ישבב וכשישבב יוצא בילגה נכנס, וכששהה משמרת בילגה לבא, עיכבן ישבב במשמרתו, ולא יצא, לפיכך קנמוה) אף על פי ששכיני הרשעים לא נשתכרו (דאוי לרשע, אוי לשכינא) שכיני בילגה נשתכרו (היינו ישבב) שבילגה לעולם חולקת בדרום (ואפילו בכניסתו) וישבב אחיו בצפון (אף ביציאתו).

בשלמא למאן דאמר משמרתו שוהה לבא היינו דקנסין לכולה משמר, אלא למאן דאמר

